प्रस्तावना

इंग्रजी काव्याच्या अफाट भांडारांत कितीतरी सूक्ति आहेत. अशा शेकडों लहानमोठया सूक्ति निवडून श्री ल. गो. विंझे यांनीं त्यांचा पद्यमय अनुवाद मराठींत केला. 'प्रसाद' मासिकाचे संपादक आणि प्रख्यात साहित्यिक श्री. य. गो. जोशी यांनीं या सूक्ति, मूळ इंग्रजींत व त्याच्या समोरच मराठी अनुवाद अशा पद्धतीनें आपल्या 'प्रसाद' मासिकांत वेळोवेळीं छापल्या. मूळ आणि अनुवाद अशा या सुंदर सूक्तींचा संग्रह 'इंग्रजी काव्य-सूक्तींची पाणपोई' या नांवानें श्री. विंझे यांनीं १९५४–५५ सालीं प्रसिद्ध केला; त्याच पद्धतीनें प्रसिद्ध केलेल्या आणखी कांहीं सूक्तींचा हा दुसरा संग्रह आतां प्रसिद्ध होत आहे.

हा संग्रह सहज चाळून पाहिला तरीहि श्री. विंझे यांची परिश्रमशीलता आणि वृत्तप्रमुख कुणालाहि थक्क करून टाकील. या संग्रहाचीं अठ्ठावीस प्रकरणें आहेत आणि प्रत्येक प्रकरणांत एकेका विषयावरील सूक्ति आहेत. या विषयांचीं नांवेंच लेखकाच्या विशाल तत्त्वज्ञानी दृष्टिकोनाची साक्ष देतात—'ईश्वर, प्रार्थना'; 'जग, मानव, जीवन'; 'शरीराचे अवयव'; 'अंध, मूक, खाण्याचे प्रकार'; 'बाल्य, तारुण्य, वार्धक्य, मर्त्यता'; 'बीज, रोप, फुलें, वृक्ष'; 'मृत्यु, काल'; 'स्त्रीचें कष्टमय जीवन'; 'प्रेम'; 'वाङ्मय'; 'शब्द—सामर्थ्य, मौन, लेखन'; 'ज्ञान, अज्ञान, सुज्ञ, मूर्ख'; 'शील; विनय, गर्व'; 'सज्जन, दुर्जन'; 'प्रामाणिकत्व, दंभ'; 'सद्‌गुण, दुर्गुण'; 'पश्चात्ताप'; 'समर्थ, दुर्बल, शूर, भेकड'; 'कृति, कर्तव्य, चिकाटी'; 'सुख दुःख'; 'स्वातंत्र्य, गुलामगिरी, देशभक्त, देशद्रोही'; 'धन, दारिद्र्य, औदार्य, लोभ'; 'सत्य, असत्य'; 'आशा–निराशा'; 'क्षुद्र वस्तूंचा प्रभाव' इत्यादि.

एका भाषेंतलें विचारसौंदर्य आणि रचनाकौशल्य दुसऱ्या भाषेंत आणणें अतिशय दुष्कर. त्यांतल्या त्यांत एका देशी भाषेंतल्या वाङ्मयाचा दुसऱ्या देशी भाषेंत अनुवाद करणें थोडें तरी सोपें आहे. कारण मराठी, गुजराती, हिंदी, बंगाली इत्यादि देशी भाषा एकाच कुळांतल्या आणि एकाच संस्कृतीच्या आहेत. पण इंग्रजीसारख्या अगदींच परक्या भाषेंतल्या कवितेसारख्या बोधीव लिखाणाचें सुबोध आणि सुरेख मराठी पद्यांत भाषांतर करणें फारच कठिण. हें कठिण काम श्री. विंझे यांनीं किती यशस्वी रीतीनें केलें आहे, याचीं कांहीं सहज हाताला आलेलीं उदाहरणें देतों.

(१) As a lamp is choked by too much oil
A fire extinguished by excess of fuel
So is the natural health of the body
Destroyed by intemperate diet.

जैसा दिवा गुदमरे अतितैलदानें
अग्नीहि जाय विझुनी अतितर्पणानें ॥
तैसाच, अन्न अति खाउनिया, अघाशी–
नैसर्गिकी निज निरामयता विनाशी ॥

(२) Gather ye rosebuds while ye may,
Old Time is still a-flying
And this same flower, that smiles today
Tomorrow will be dying.

घेई वेचुनि तू गुलाबकलिका साधे तुला तोंवर,
राहे वाहत जीर्ण काल अजुनी वेगें पहा सत्वर ॥
हें जें सुंदर पुष्प आज दिसतें, उत्फुल्ल अन् हांसत
तें जाणार उद्यांच हाय ! सखये ! कोमेजुनी निश्चित ॥

(३) Love is said to be the egotism of two.

अहंकार व्यक्तिद्वयाचा मिळून ।
तया प्रीति हें नाव गेलें मिळून ॥

(४) A learned fool is more fool than an ignorant one.

अज्ञानी मूर्खाहुनि, विद्वान् मूर्खचि असे अधिक मूर्ख ॥

(५) Art thou poor, yet hast thou golden slumbers?
Oh! sweet content!
Art thou rich, yet is thy mind perplexed?
Oh! punishment.
Dost thou laugh to see how fools are vexed—
To add to golden numbers, golden numbers?
Oh! sweet content!
Work apace, apace, apace apace;
Honest labour bears a lovely face!
Cans't thou drink the waters of the crystal spring?
Oh! sweet content!

असुनि दरिद्री, सोन्याची तुज मिळे काय झोंप ती?
अहाहा! तुष्टि मधुर ती किती ॥

धनिक असोनी भ्रांत काय रे चित्त तुझें राहतें?
अरेरे! शासनची तुजसि तें ॥

जरि श्रीमंताच्या घरांत लक्ष्मी वसे ॥
लोभिष्ट करती सोन्यास्तव ते पिसे ॥

राशींवर चढविति राशि नवनव्या कसे ॥
पाहुनि हें तुज, येइ काय रे हास्य मुखीं सत्वरीं?
अहाहा! तुष्टि मधुर ती खरी!

सतत कार्य कर—जो प्रामाणिक कष्ट करुनि खातसे
तन्मुखीं सुंदरता दिसतसे !

होइ दुर्ग का पिउनि तुला रे जल, स्फटिक निर्झरीं !
अहाहा ! धन्य तुष्टि तव खरी ॥

(६) A ship lives in the water; but that getting into it, takes it to the bottom.

नौका जलावर तरे; जर का शिरे तें
नौकेमधें, तर तिलाच तळास नेतें ॥

(७) Straw upon straw make up a bundle.
Drop upon drop gather into a shower,
A little and little makes a great deal.
A grain upon grain a barnful of corn.

काडी काडी करुनि बनतो एक मोठाच भारा
थेंबें थेंबें जमुनि पडती वृष्टिच्या थोर धारा ॥
थोडें थोडें करुनि पुढतीं होतसे कार्य मोठें
दाणा दाणा जमवुनि भरे थोर कोठारही तें ॥

शेक्सपियर, शेख सादीसारखे कवि; सिसिरो, बर्कसारखे विचारवन्त; बायबलसारखे धर्मग्रंथ अशा शेकडों ठिकाणांहून मीं. विशेषतः यांतीं हीं सूक्तिमौक्तिकें वेचलीं आहेत. आबालवृद्ध मराठी वाचक, त्यांचा कृतज्ञतेनें स्वीकार करतील याबद्दल मला शंका वाटत नाहीं.

घांतिकुंज; ५ वी गल्ली
हिंदु कॉलनी; दादर; मुंबई

अनंत काणेकर
७ सप्टेंबर १९५८

● ● ●

लेखकाचे दोन शब्द

इ. स. १९५५ च्या जानेवारींत पाणपोईचा पहिला खंड पुस्तकरूपानें प्रसिद्ध झाला व (भाषांतरित काव्याच्या मर्यादित का होईना) पूर्वापरिचित वाङ्मयक्षेत्रांत माझा प्रवेश झाला. पुस्तकप्रसिद्धीपूर्वीच माझ्या भाषांतरांना विद्वान् रसिकांकडून प्रशंसा लाभलेली होती. पुस्तक झाल्यावर तर चोहोंबाजूंनीं माझ्यावर स्तुतिसुमनांचा अक्षरशः वर्षाव झाल्यासारखें झालें आणि या आनंदाला दृष्ट लागूं नये म्हणून आवश्यक एक गालबोटहि 'टाईम्स् ऑफ इंडिया' मधील परीक्षणकर्त्यानें लावलें. या लेखकानें माझ्या मूळ भूमिकेबद्दल गैरसमज करून घेऊन 'शाप शाप' म्हणून भुई धोपटली आहे. मूळ इंग्रजी उतारे हे सर्व 'काव्य' या सदरांत पडतात, असें थोडेंच माझें म्हणणें होतें? कांहीं काव्य, कांहीं गद्यसूक्ति, कांहीं तर न्यूटनच्या नियमासारख्या शास्त्रीय कारिका विद्यार्थ्यांना उपयोगी म्हणून मीं केल्या. आतां हें सर्व वृत्तांत बसविलें, एवढ्यावरूनच जणूं काय मी या सर्वांनाच काव्य समजतों असें गृहीत धरून या लेखकानें उगाच भडिमार केला आहे कीं—"विंझे यांना काव्य कशाला म्हणतात तें माहीत नाहीं. टेनिसननंतर इंग्रजी वाङ्मयांत काव्य-कल्पनेंत आमूलाग्र बदल झाला आहे. काव्याचा आस्वाद साकल्यानेंच घ्यावयाचा असतो. त्याच्या चकत्या कापून त्या विपयवार डब्यांत बंद करणें अशक्य! विंझे हे जुन्या जगांत वावरत आहेत. भाबड्या विद्यार्थि वाचकाला मार्मिक अर्थांच्या जाळ्यांत पकडून, विंझे हे, जुनें तें सोनें म्हणून जुन्या शिळ्या चीधपर सूक्ति या काव्य म्हणून पाजूं पाहात आहेत...." इत्यादि.

इंग्रजी उद्गारांचें, त्यांना काव्य म्हणा कीं न म्हणा, मी भाषांतर केलें तें यथार्थ आहे कीं नाहीं— त्यांतील गूढार्थ, सुघटता,

मार्मिकता, ध्वनि, रस, भावना, उपमा, अलंकार...... इत्यादि सर्व कसोट्या लावून माझी भाषांतरें वाचकांनीं करून तपासून परीक्षावीं, इतकीच वास्तविक माझी भूमिका होती. पण टाइम्सच्या लेखकानें वरीलप्रमाणें व्यर्थ गैरलागू भडीमार करीत असतां, त्याला त्याच लेखांत—

"The way Mr. Vinze can command metre and rhyme, and produce couplets and quatrains with such ease, is truely amazing. ....He has pounded and kneeded Marathi idiom with a virtuosity that could shame our poets proper. ...... He has squeezed every ounce of meaning out of the original."

"ज्या सहज सौकर्यानें विंझे हे श्लोकरचना करतात व त्यांचें वृत्तांवर जें प्रभुत्व आहे तें पाहून मन खरोखर थक्क होतें. —शुद्ध निर्मळ मराठी भाषासरणीचा कणीक विंझे यांनीं इतकी सुंदर सफाईनें मळून तिंबून तयार केली आहे कीं, तें पाहून आमच्या खच्या कवींनाहि लाज वाटावी.—मूळचा अर्थरस अगदीं शेवटच्या थेंबापर्यंत पिळून घेऊन विंझे यांनीं आपल्या भाषांतरांत तो आणला आहे."

अशी कबुली द्यावीच लागली आहे. यांत त्यानें केलेल्या टीकेची पूर्ण भरपाई होऊन, स्तुति करणारांनींहि दिली नाहीं, इतकी शाबासकी येऊन गेली आहे. त्यामुळें गालबोट काळें असलें तरी त्यानें, बालकाचें सौंदर्य अधिकच खुलून दिसावें तसें या इंग्रजी गालबोटानें झालें आहे.

ही टीका सोडली तर एकंदरीनें पाहतां, सुशिक्षित मराठी समाजाच्या इतक्या भिन्न थरांतून 'पाणपोई'चें पाणी झिरपलें आहे कीं, पाणपोईनें तृप्ति व त्यामुळें मनविषयीं

सद्भाव उत्पन्न झालेली माणसें अगदीं अकल्पित ठिकाणीं मला आढळून आलीं. गेल्या चारपांच वर्षांत इन्कम् टॅक्स् ॲपीलेट् कमिशनर, सेल्स टॅक्स् ॲपीलेट कमिशनर, दोंन रजिस्ट्रार्स ऑफ ॲश्युअरन्सेस् अशा ठिकाणीं माझीं कामें निघालीं — सर्वसाधारणपणें या ठिकाणीं माणसाचा छळच व्हावयाचा असतो व त्याच अपेक्षेनें भीहि वाटत होती. पण 'पाणपोई'चा लेखक ल. गो. विंझे तो मी हें कळतांच, जादूची कांडी फिरल्यासारखें होऊन, --छळ होण्याऐवजीं सन्मानपूर्वक मला वागविण्यांत येऊन, विनासायास व त्वरेनें माझीं कामें मार्गस्थ झालीं हें केवढें विलक्षण !

पूर्वी श्रावणमासांत पर्वतीच्या रमण्यांत, विद्वान ब्राह्मणांना त्यांच्या योग्यतेप्रमाणें, खुद्द पेशवे शालजोड्या वगैरे देत असत. तो निधि इंग्रज सरकारनें बाजूस ठेवून त्यांतून डेक्कन् व्हर्नाक्युलर ट्रॅन्स्लेशन सोसायटी (महाराष्ट्र मंथोत्तेजक संस्थे) मार्फत उत्कृष्ट पुस्तकांस पुरस्कार देण्यांत येतो. तें पारितोषिक पाणपोईला मिळालें. रकम ५० रु. चीच अल्प असली तरी दोन विद्वान चिकित्सकांनीं करून परीक्षा घेऊन, पेशव्यांची शालजोडी मिळण्यास मला पात्र ठरविलें, यामुळें मनाला मोठें समाधान झालें.

१९५० अखेर हृदयविकाराचे झटके आल्यानंतर, या भाषांतराचा छंद मी मुद्दाम लावून घेतला. दिवसभर आरामखुर्चीवर लोळे पिडून पडून हा उद्योग चाले. "यांना आतां नक्की वेड लागणार. तेव्हां ठाण्याच्या वेड्यांच्या इस्पितळांत जर यांना ठेवलें तर ठाणें शहरांतच जवळपास राहाण्यास आपल्यालाहि जागा शोधली पाहिजे." असें माझ्या पत्नीस खरोखरच वाटूं लागलें होतें. परंतु देवदयेनें मला तर वेड लागलें नाहींच परंतु पाणपोईच्या वाचनानें मात्र पुष्कळांना वेडें करून सोडलें आहे, याची खात्री पटून मला वेड लागण्याची भीति, माझ्या

पत्नीच्या मनांतून आतां बहुतेक नष्ट झाली असली पाहिजे असें मला वाटतें.

या सर्व आनंदावर कळस चढविला तो 'लोकमान्य' पत्रानें. 'लोकमान्या'चे संपादक श्री. पां. वा. गाडगीळ यांची व माझी, आम्ही दोघेहि ३० वर्षांचेवर मुंबईंतच असूनसुद्धां, ओळख तर नाहींच पण नुसती भेटसुद्धां झालेली नव्हती. पण 'पाणपोई' 'प्रसाद'मध्यें क्रमशः प्रसिद्ध होत असतां पुस्तक होण्यापूर्वींच श्री. गाडगीळ हे माझ्या भाषांतरावर नितान्त प्रसन्न झाले होते. त्यांना ते "अगदीं Classic" असा आवडता शब्द लावीत. 'पाणपोई' पुस्तक झाल्यावर त्यांनीं लोकमान्यांत पुस्तक परीक्षणाच्या सदरांत अभिप्राय वगैरे न लिहितां, स्वतंत्र अग्रलेख लिहून त्याचा अभूतपूर्व व कल्पनातीत असा गौरव केला. मी अनेक वर्षांपासून अनेक सार्वजनिक संस्थांतून अल्पस्वल्प जनसेवा केली आहे. यथाशक्ति आर्थिक साहाय्यहि अनेक सत्कार्यांना अर्पण केलें आहे. पण माझ्या मृत्यूनंतर वृत्तपत्रांतून कोठेंतरी शोकाच्या-दुखवट्याच्या चारदोन ओळी येण्यापलीकडे जगाच्या दृष्टीनें मला महत्त्व असेलसें वाटत नाहीं. परंतु जिवंतपणीं माझ्या लेखावर 'लोकमान्य' पत्रांत स्वतंत्र गौरवपूर्ण अग्रलेख येणें ही गोष्ट अपेक्षातीत झाली. जीवनाला धन्यता देणाऱ्या घटनांपैकीं एक विशेष, म्हणून याची स्मृति माझ्या हृदयांत आजन्म अक्षय्य राहील.

प्रथम खंडाची व या द्वितीय खंडाची रचना एकसारखीच आहे. प्रथम खंड झाल्यानंतर उमर खय्यामच्या सुमारें २५० रुबायांचें व शेख सादीच्या गुलिस्तॉंमधील २५० सुभाषितांचें मी भाषांतर केलें व हें एक नवीन भांडार मला लुटण्यास मिळालें. त्यांच्याही सुविचार धारा या पाणपोईंत मी सोडून दिल्या आहेत. भागानगरचे रेव्हरेन्ड् भारयांतले श्री. दातार यांनीं संन्यास घेतला होता. आतां ते ब्रह्मीभूत आहेत. यांनीं उमर खय्यामच्या सुमारें १२०० रुबायांचीं मूळ पार्शियनवरून इंग्रजींत कविताबद्ध

भाषांतरें केली आहेत. या इंग्रजी भाषांतरांना मी मुक्तहस्तानें उद्धृत करून त्यांचीं मराठींत भाषांतरें या खंडांत दिलीं आहेत. या त्यांच्या इंग्रजी कवितांचें ऋण मी अत्यंत कृतज्ञता बुद्धीनें येथें नमूद करून ठेवीत आहें.

प्रथम खंडाप्रमाणेंच याहि खंडांत विषय प्रकरणसंख्या २८ च आहे पण त्यांतले ५–६ विषय यांत नाहींत. त्याऐवजीं दुसरे ५–६ विषय आहेत. पण एकूण त्या खंडाच्या दीडपट हा मोठा आहे. हे उतारे निवडण्यांत व भाषांतरें करण्यांत मी काय काळजी घेतली आहे व काय बंधनें लावून घेतलीं आहेत, तें प्रथम खंडांत 'पाणपोई' हें नांव कां ठेवलें याच्या वर्णनाच्या रूपकांत गुरफटवून सांगितलेंच आहे.

हीं जीं बंधनें मी आपण होऊन लावून घेतलीं आहेत व तीं प्रामाणिकपणें पाळण्याचा प्रयत्न मी केला आहे, तीं पाळण्यानें माझा प्रयत्न कोठेंकोठें चांगला साधला नाहीं, तरी माझी प्रयत्नशीलता व प्रामाणिकपणा याबद्दल कोणी शंका घेऊं शकणार नाहीं.

श्री. य. गो. जोशी यांची माझी लहानपणापासून थोडीबहुत ओळख होती. पण "प्रसादमध्यें कविता घेण्याचें अजीबात बंद केलें आहे." असें प्रत्येक अंकांत छापीत असतां, 'पाणपोई' प्रकरणें वर्षानुवर्षे खास अपवाद करून ते छापीत आले. त्यांनीं हात धरून, आधार देऊन मजसारख्यार नवशिक्याला नव्या अनोळखी प्रांतांत धुडस्याधुडस्याखालतें वाटूं दिलें नाहीं. त्यांचे उपकार मी काय वर्णूं ! पण त्यांनीं हात दिला तो अनाठायीं किंवा अपात्रीं खास ठरला नाहीं. कारण केवळ पाणपोईसाठीं प्रसाद घेऊन वाचणारे व तेवढ्या पानांचा संग्रह करणारे वाचक मी पाहिले आहेत.

मराठी रसिक वाचकांनीं माझें अपेक्षेपलीकडे कौतुक केलें. त्यांचे यथोचित आभार मानण्यास योग्य ते शब्द मजपाशीं

नाहींत. भलत्या व्यवसायाचा मी माणूस भलत्या व्यवसायांत शिरलों, यामुळें खरें म्हणजे माझें जगभर हंसू व्हायचें. पण तसें न होतां मला गौरव लाभला, ही परमेश्वराचीच कृपा होय. पहिल्या खंडाप्रमाणेच महाराष्ट्रवाङ्मयसरस्वतीचे चरणीं या दुसऱ्या खंडानें मी शिंपडलेलें जल व वाहिलेलीं सुमनें ही सेवा श्रीसरस्वती देवी मान्य करून घेवो.

८२ खटाव बिल्डिंग, लालबाग, मुंबई नं. १२ ता. १५-९-५८	ल. गो. विंझे

पाणपोईवरील निवडक अभिप्राय

कांहीं विद्वान्, कांहीं साहित्यिक, कांहीं कवि,
कांहीं रसज्ञ वाचकांचे.

१. It is immensely creditable that (a textile) man like you should have produced such capital translations of memorable sayings and poets and prosaists in English literature.

प्रा. रा. कृ. लागू, M. A., पुणें.

२. अनुवाद करणाराचा मार्ग किती कंटकित असतो याची मला थोडीशी—स्वानुभवावरून—कल्पना आहे. म्हणूनच आपल्या यशस्वी निर्मितीबद्दल आपलें मनापासून अभिनंदन मी करूं शकतों. The arrow and the song याचा अनुवाद मला विशेष आवडला. माझींहि एक-दोन गीतें मला अशींच 'गवसलीं'.

डॉ. सर चिं. द्वा. देशमुख, I. C. S., नवी दिल्ली,
भारताचे भूतपूर्व अर्थमंत्री, विश्वविद्यालय-अनुदान समिति-प्रमुख.

३. आपण आंग्लकवींच्या सदुक्तींचा जो मराठींतून पद्यात्मक अनुवाद केला आहे, तो फारच सरस उतरला आहे. आंग्लकवींचें मर्म व भाव त्यांत पूर्णपणें उतरला आहे. मराठी वेष त्यावर बेमालूम चढला आहे. त्यामुळें तें भाषांतर आहे असें वाटत नाहीं. आंग्लभाषानभिज्ञ मराठी वाचकास आपल्या या ग्रंथामुळें अनेक श्रेष्ठ दर्जाच्या आंग्लकवींच्या सत्कृतींतील सदुक्तींचा परिचय होईल. मराठी लेखक व वक्ते यांसहि फार उपयोग होईल...... माझ्या दुखण्यांत आपलें पुस्तक चाळण्यानें मनाला आनंद होऊन दुःखाचा विसर पडत होता; त्यांतील सूक्तींचा स्वाद

घेताना व्याधिपरिहार होत होता......आपल्या हातून महाराष्ट्र-शारदेची अशीच सेवा घडो.

लोकनायक डॉ. मा. श्री. अणे, B. A. LL. B., भूतपूर्व-राज्यपाल, बिहार.

४. अनुवाद तोच सर्वोत्कृष्ट की जो वाचीत असतां तो अनुवाद आहे असें प्रतीत होत नाहीं. या कसोटीला " It is the perfection of art to conceal art " या न्यायानें 'पाणपोई' पूर्णपणें उतरते. शिवाय हा अनुवाद काव्यमय असल्यानें व हें काव्य सरस वठलें असल्यानें काव्यगुणहि पुस्तकांत उतरला आहे ! स्वतंत्र कल्पना व विचार लेखकानें (श्री. विंसे यांनीं) काव्यरूपांत प्रकट केले तर "मी कवि तर नाहींच नाहीं" हा त्यांचा अविश्वास निर्मूल होय हें सहजच सिद्ध होईल ! इंग्रजी व मराठी या दोन भाषांवर प्रभुत्व व सुभाषितांची निवड करण्यांत प्रकट झालेलें सहृदयत्व इत्यादि अनेक गुणांचा आविष्कार या सुंदर पुस्तकांत झाला आहे. इति शम् ।

डॉ. वि. म. आपटे, एम्. ए. पी. एच्. डी. (केंब्रिज) संस्कृत व तत्वज्ञानाचे प्राध्यापक —सागर विश्वविद्यालय.

५. आपली 'भूमिका' सरस उतरली आहे.भावे यांच्या महाराष्ट्र सारस्वताला त्यांनीं लिहिलेल्या प्रस्तावनेची आठवण होण्याइतकी आपली गद्यलेखनशैली सुरेख आहे. काव्यांचे अनुवाद जसे सुंदर करतां त्याप्रमाणें इंग्रजी गद्यग्रंथाचेहि करण्याचें सामर्थ्य आपल्या भाषाशैलींत आहे.

डॉ. शं. दा. पेंडसे, एम्. ए; एम्. ओ. एल्.; पी. एच्. डी.; वेदान्ततीर्थ. भूतपूर्व मराठीचे प्राध्यापक हिस्लाप कॉलेज; अध्यक्ष—मराठी साहित्य संमेलन, पंढरपूर.

६. माझा न साहित्य या विषयांत मी तज्ज्ञ नाहीं. पण मीं जें तुमचें साहित्य अवलोकन केलें तें मला फार आवडलें. इंग्रजी काव्यसूक्तींचीं पद्यमय भाषांतरें सरस उतरलीं आहेत, याबद्दल मी तुमचें अभिनंदन करतों.

प्रा. दे. द. वाडेकर, एम्. ए., तत्त्वज्ञानाचे प्राध्यापक,
फर्ग्युसन कॉलेज, पुणें.

७. (शा. वि.)

लोकीं बोलति "स्त्रीस येइ न कधीं, अन्य स्त्रियेची दया
तैसें अन्य कवीकृतीहि कविला येई न चाखावया ॥"
खोटें यास कसें म्हणूं ? कवि नसे, मी, हेंच आहे खरें;
वाटे सुंदर अन्यथा मज कधी, ही 'पाणपोई' बरें ? ॥

आहे सुंदर मूळ काव्य; अनुवादींही दिसे चातुरी
काढावा जरि दोष, ओटकपणा भासून येतो परी ॥
संदर्भांत विशिष्टशा, असति जे उद्‌गार, ते अन्यथा
एकाकी, विपरीत दाविति कधीं, त्या त्या कवीच्या मता ॥

कोणाला शिकणें असेल, कविता भाषांतराची कशी ?
छंदोबद्ध तशी स्वतंत्र रचना किंवा करावी कशी ? ॥
विद्यार्थ्यां उपयुक्त होइल अशी, ही 'पाणपोई' खरी
येथें वाहतसे जणूं सुविमला, मंजुस्वना वैखरी ॥

श्री. गो. स. फडके, बी. ए. एल्. एल्. बी., पनवेल,
सहृदय रसिक व कवि.

८. योगायोगानेंच आपली 'पाणपोई' वाचली. मी तहानेलेलाच होतों. थोडेंसें पाणी प्यालों. आवडलें—आणखी प्यालों. आणखी आवडलें—आणखी प्यालों. पोट भरलें पण तृषा शमली नाहीं. प्रथम कांहीं शंका होती 'पाणी कसें असेल ? कुठून आणलें

असेल ! आणतांना वाटेत !......' पण छे ! म्हणून लिहावेंसें वाटतें—

"Some energy is lost in transit"
Is the law of a Scientific circuit.
It seems, to you, the law does not apply
For, as is the watersource, so is your
supply !!"

श्री. यशवंत देव, B. SC., कवि, संगीत दिग्दर्शक, मुंबई.

९. (दिंडी)

सूर्यकिरणें लोलकामधुनि जातीं ।
इंद्रधनुच्यापरि रम्य साज घेतीं ॥
विविध रंगांच्या छटा कौशलानें ।
शब्दटंग् गुंफिले तव कलेनें ॥ १ ॥

ज्ञानदेवींतिल ढंग अमृताचा ।
ललित शब्दांचा छंद वामनाचा ॥
टिळक कविची माधुरी प्रसादाची ।
तव श्लोकीं अनुभवीं रसिक साची ॥

गूढ किमया मानवी मनीं राहे ।
काव्यरूपें तव चिरकाल वाहे ॥
स्वयें कष्टी, परि गान गोड गात ।
काव्यचंडोला ! स्वतां हो अनाथ ॥

—श्री. अ. स. भिडे (गुरुजी), बी. ए. बी. टी., मुंबई.

१०. तुम्हांला परमेश्वरानें निद्रानाशाची व्याधि दिली. पण त्या 'जागृती'चा उपयोग करून मराठी वाङ्मयांत तुम्हीं अनमोल भर घातलीत··· ··परमेश्वराची खोडी जिरविलीत. महाराष्ट्र सारस्वत तुमचें ऋणी राहील.······

एक वाचक

- ११. ' लोकमान्य ' पत्रातील अग्रलेख ११-३-५५

इंग्रजी काव्यसूक्तींची ' पाणपोई '

······काही वर्षांपूर्वी श्री. लक्ष्मण गोविंद विंझे यांनी ' ऋग्वेदी संध्या , 'पुरुषसूक्त' व ' परापूजा ' यांची केलेली सुरस कविताबद्ध भाषांतरें ' प्रसाद ' मासिकांत प्रसिद्ध झाली, तेव्हांच 'इतका उत्कृष्ट अनुवाद करणारे हे विंझे कोण ?' असा प्रश्न साक्षेपी वाचकांच्या मनांत वारंवार उभा राहिला. पुढें १९५३ साली इंग्रजी काव्यसूक्तींची श्री. विंझे यांनी केलेली उत्कृष्ट भाषांतरें प्रसिद्ध होऊं लागली. तेव्हां सर्वच वाचकांचें त्यांच्याबद्दलचें कुतूहल वाढलें व हा सूक्तिसंग्रह पुस्तकरूपानें प्रसिद्ध झाला तर मराठींत सुभाषितांचा उत्कृष्ट ठेवाच मिळेल असें इतर अनेकांच्याहि मनांत आलें······ श्री. ल. गो. विंझे हे अशा रीतीनें जवळजवळ एकदम साहित्यिक–कवि म्हणून शेंकडों वाचकांस परिचित झाले आहेत. ·· (यानंतर माझ्या ' भूमिके 'तील पाणपोईसाठीं हें पाणी आणून वाचकास देईपर्यंत मी काय काय काळजी व दक्षता बाळगली याबद्दल मोठा उतारा आहे) ···· अनुवादकाची भूमिका नीट समजावी या हेतूनेंच केवळ नव्हे तर इतर भाषांतून मराठींत अनुवाद करणाऱ्यांना, आपण अनुवादासाठीं किती कष्ट घेतले पाहिजेत व आपल्या अनुवादाची योग्यता ठरविण्यासाठीं कोणती कसोटी बाळगली पाहिजे याची जाणीव व्हावी या हेतूनेंहि हा उतारा आम्ही येथे दिला आहे ······या संग्रहांतील कोणतेंहि पान उघडून मूळ कवितापंक्ति, सूक्ति किंवा म्हणी वाचल्या व त्यासमोरील त्यांचें भाषांतर वाचलें कीं, श्री. विंझे यांच्या अनुवाद-कौशल्याबद्दल सानंद आश्चर्य वाटल्यावांचून राहात नाहीं. श्री. विंझे यांची भाषा प्रसादपूर्ण व नादमधुर आहे. तिच्यांत सहज सुंदरता आहे. भाषांतरांत मूळांतील अधिकांत अधिक अर्थ आणण्याची शिकस्त करणें; शक्यतों मूळास सोडून न जाणें, इतकेंच नव्हे तर शक्यतों कमींत कमी

शब्दांत मूळांतील अर्थ वृत्त, यमकांची बंधनें संभाळून व्यक्त करणें असा अनुवादकाचा बाणा आहे. तो वाचकाला भाषांतराच्या ओळीओळींतून जाणवल्याशिवाय राहात नाहीं. इंग्रजी व मराठी दोन्ही भाषांवर प्रभुत्व असणाऱ्या एखाद्या चोखंदळ वाचकानें अगदीं प्रतिज्ञा करून भाषांतराच्या चुका काढण्याचेंच ठरविलें तर त्याला कांहीं चुका म्हणा, कांहीं न्यूनता म्हणा मुळींच दाखवितां येणार नाहीं असें मुळींच नाहीं. एखादा पद्यपंडित कांहीं वृत्तदोष दाखवूं शकेल. कांहीं लोकांना कल्पना विपर्यासाचीं उदाहरणें दाखवितां येतील. पण सर्वांनीं काढलेल्या चुकांची व न्यूनांची संख्या इतकी कमी भरेल कीं, रसिक वाचकास अनुवादकाच्या उत्कृष्ट अनुवादकौशल्यांत उणेपणा आहे, असें मुळींच वाटणार नाहीं. अशा या पाणपोईची सर्वोच्च साहित्यिकांनीं मुक्तकंठानें प्रशंसा केली यात नवल तें काय!

·······श्री. विंझे यांची ही 'पाणपोई' योग्य समयीं प्रकाशित होत आहे. सर्व शिक्षण इंग्रजींतून देण्या-घेण्याची प्रवृत्ति कमी कमी होऊन मातृभाषेंतून शिक्षण देण्या-घेण्याची प्रवृत्ति वाढत आहे हें उचितच आहे ··· पण विशाल ज्ञान मिळविण्याचें आज उपलब्ध असलेलें साधन इंग्रजी भाषा हेंच आहे. आणखी अनेक वर्षे हेंच साधन आपणांस पेलतां येण्याजोगें आहे. इंग्रजींतील उत्कृष्ट विचार व ज्ञान प्रादेशिक भाषांत आणण्यासाठीं योजनाबद्ध प्रयत्न सरकारनें व विद्वानांनीं मिळून केले पाहिजेत. त्यासाठीं स्वभाषेंत इंग्रजींतून व अन्य भाषांतून उत्कृष्ट बेमालूम सहज सुंदर भाषांतरें करूं शकणारांच्या पलटणी अनेक वर्षे उभ्या कराव्या लागतील, पोसाव्या लागतील. देशी भाषांत सर्व आधुनिक ज्ञान-विकास आल्यानंतरच खऱ्या आधुनिक ज्ञानाचा अभ्यास व संशोधन यांना उत्स्फूर्त चालना मिळूं शकेल.

श्री. विंझे यांनीं या विराट कार्यांतील महत्त्वाचा वांटा उचलला आणि उत्कृष्ट जिवन्त भाषांतराचा आदर्श इतर अनुवादकांसमोर

ठेवला, याबद्दल आम्ही त्यांचें मनःपूर्वक अभिनन्दन करतों. इंग्रजीमधील उत्तमोत्तम विचार या पुस्तकांत मूळासह भाषांतरले आहेत. त्यांचा शाळा-कॉलेजांतून अभ्यास व्हावा. महाराष्ट्रांतील सुजाण पालकांनीं आपल्या मुलांमुलींकडून या ग्रंथांतील काव्य-पंक्ति पाठ करून घ्याव्या व इंग्रजीशीं त्यांचा परिचय करून द्यावा. गेल्या पाव शतकांत शाळा-कॉलेजांतून पाठांतराची व अनुवादकलेची अक्षम्य आबाळ चालली आहे. ती शक्य तितक्या लवकर सरकारनें, शिक्षकांनीं व पालकांनीं बंद केली पाहिजे. इंग्रजी आठव्या इयत्तेपासूनच्या वर्गांत या पुस्तकास स्थान मिळालें व शिक्षकांनीं जाणतेपणानें या पुस्तकाचा उपयोग केला तर ती आबाळ नाहींशी होईल व आपली तरुण पिढी अधिक सुबुद्ध होईल.

विषयानुक्रमणिका

इंग्रजी काव्यसूक्तींची

पा ण पो ई

[भाग २ रा]

Chapter 1

God...Prayer

(1) Hymn. (Joseph Addison)

How are Thy servants blest, Oh Lord!
How sure is their defence;
Eternal wisdom is their guide;
Their help Omnipotence! (1)

In foreign realms and lands remote,
Supported by Thy care,
Through burning climes I passed unhurt
And breathed the tainted air! (2)

Thy mercy sweetened every toil
Made every region please.
The hoary Alpine hills it warmed
And smoothed the Tyrrhene seas. (3)

In midst of dangers, fears & death
Thy goodness I will adore;
And praise Thee for the mercies past
And humbly hope for more. (4)

My life—if Thou preservest my life—
Thy sacrifice shall be,
And death, if death must be my doom
Shall join my soul to Thee! (5)

(2) A Prayer

Give me a good digestion, Lord!
And also something to digest!
Give me a healthy body, Lord,
With sense to keep it at its best! (1)

प्रकरण १

ईश्वर....प्रार्थना

(शार्दूलविक्रीडित)

होती या जगतांत धन्यचि किती देवा ! तुझे चाकर
त्यांचें रक्षण निश्चयें करितसे कैशी तुझी पांखर ।।
दावी मार्ग तयां चिरंतन अशी प्रज्ञा तुझी ईश्वरा !
सर्वांना, तव सर्वशक्तिमयता हाची खरा आसरा ।। १ ।।

गेलों मी परक्या विदेशिं अथवा त्या दूर देशांतरीं
खात्री कीं, मम तूंच वाहशिल रे चिंता तुझ्या अंतरीं ।।
जाळी आतप चंड जेथ, फिरलों कांहीं न होतां तिथें
तूंची वांचविलेंस, दूषित अशी सारी हवाही जिथें ।। २ ।।

झाले कष्टहि गोड सर्व–तव तें देवा ! दयेचें फल
सारे देशविदेश नित्य गमले चित्ता किती सुंदर ।।
आणी कव, हिमालयांत वसतां, ऐशी कृपा भव्य ही
होतां वादळ घोर, शांत करिते जी क्षुब्ध अब्धीप्रति ।। ३ ।।

धोके, भीति, नि मृत्यु नित्य वसले मातें जरी घेरुन
देवा ! मंगलकारिता तव सदा पूजीत मी राहिन ।।
केली आजवरी कृपा प्रभु ! तुवां त्याची स्तुती गाउनी
"द्यावें वाहुन आणखी" प्रणत मी आशा धरी ही मनीं ।।४।।

देवा ! वाचविशील तूं मज, तरी हें सर्वही जीवन
यज्ञांतीलचि आहुतीसम असो पायीं तुझ्या अर्पण ।।
किंवा मृत्यु ! जरी कपाळिं मम या मृत्यूच आलेखिला
आत्म्याचीं मम भेट तोच घडवो देवा ! तुझ्या अंतरा ।। ५।।

(२) प्रार्थना (वसंततिलका)

दे चांगली पचनशक्ति मला सदैव
कांहींतरी पचविण्यासहि देह, देव ! ।।
देई प्रभो ! तनु निरोग, नि तीच ठेवीं
अत्यंत जी सम, अशी मज बुद्धि द्यावी ।। १ ।।

Give me a healthy mind, Lord
To keep the good & pure in sight.
Which, seeing sin, is not appalled
But finds a way to set it right. (2)

Give me a mind that is not bound
That does not whimper, whine or sigh;
Don't let me worry over much
About the fussy thing called "I". (3)

Give me a sense of humour, Lord!
Give me the grace to see a joke;
To get some happiness out of life
And pass it on to other folk. (4)

(3) **Thou art O Lord!** (Thomas Moore.)

Thou art O Lord! the life & Light
Of all this wondrous world we see;
It's glow by day, its smile by night
Are but reflections caught from Thee!
Whereever we turn, Thy glories shine
And all things fair&bright are thine : (1)

When day with farewell beam, delays
Among the opening clouds of even;
And we can almost think we gaze
Through golden vistas into heaven;
Those hues that make the sun's decline
So soft, so radiant,Lord ! are Thine! (2)

Like some dark beautious bird, whose plume
Is sparkling with unnumbered eyes—

When night with wings of starry gloom
Overshadows the earth and the skies,
That sacred gloom, those fires divine,
So grand, so countless, Lord! are Thine (3)

When youthful spring around us breathes,
Thy spirit warms her fragrant sigh;
And every flower the summer wreathes
Is born beneath that kindly eye!
Whereever we turn, Thy glories shine
And all things fair&bright are Thine! (4)

(4) O, Thou who dryst the mourner's tears!

(Thomas Moore)

O, Thou who dry'st the mourner's tears!
How dark this world shall be,
If, when deceived and wounded here
We could not fly to Thee! (1)

The friends who in our sunshine live,
When winter comes, are flown.
And he who has but tears to give,
Must weep those tears alone! (2)

But Thou wilt heal that broken heart
Which like the plants that throw
Their fragrance from the wounded part
Breathes sweetness out of woe! (3)

When joy no longer soothes or cheers
And even the hope that threw
A moment's sparkle on our tears
Is dimmed and vanished too! (4)

तैशी भीषण, तारकांकित निशा काळ्या स्वपक्षाचिया–
खालीं झाकुनि टाकिते जधिं जगा, साऱ्या नभालाहि या–
त्यांची भीषणता पवित्र, जळत्या स्वर्गीय त्या ज्योति ही
ऐशी भव्य ! अशी अनंत करणी ! देवा ! तुझी सर्वही ॥ ३ ॥

नाचे नूतन हा वसंत भवतीं सद्गंध वायूपरी
चैतन्यें निज, तूंच उष्ण करिशी निःश्वास त्याचा परी ॥
जें जें भूपविंतें निदाघसमया, प्रत्येक तें पुष्प रे
जन्मे ज्योतिष्मान घेउनि तुझें चैतन्य नेत्रांतलें ॥
न्यावी दृष्टि तिथें तुझीच विभवें तेजस्वि तीं शोभतीं
जें जें सुंदर आणि भास्वर जगीं, देवा ! तुझी ती कृति ॥ ४ ॥

(४) शोकाश्रुशोषक अशा परमेश्वरा रे !

(वसंततिलका)

शोकाश्रुशोषक अशा परमेश्वरा रे !
होईल हें जग किती तमपूर्ण सारें– ॥
हांसां मणांकित नि वंचित या जगांत
तूंतें न पाहुं शकलों जर आश्चर्य ! ॥ १ ॥

जे कां सुमित्र अमुच्या विभवप्रकाशीं
येई जधीं शिशिर, ते त्यजिती अम्हांसी ॥
देण्यास अश्रुविण नान्य उरे जयातें
त्या एकटेंच रडणें नशिबांत येतें ॥ २ ॥

तें भग्नही हृदय तूं परि सांधणार
दुःखांतुनी स्रवत जें मधुगंध थोर ॥
जैसें, कुन्हाड पडतां हृदयांत खोल
दे त्या मणांतुनि सुगंधचि देवदार ॥ ३ ॥

दे शीत–सांत्वन अशा सुरसा प्रमोद
आशाहि अधुक बनून विशुद्ध होत–
जी, अश्रुही घळघळां गळतांच मागें
रत्नांपरी झळकवी क्षणमात्र तेजें ॥ ४ ॥

O, who would bear life's stormy doom
Did not Thy wing of love,
Come, brightly wafting through the gloom
Our peace branch from above? (5)

Then sorrow,touched byThee grows bright
With more than raptures ray;
As darkness shows worlds of light
We never saw by day! (6)

(5) *Bless our homes!*

Bless our homes, O Lord! we pray,
Make them safe by night & day;
Bless these walls so firm & stout
Keeping want & trouble out! (1)

Bless these roofs and chimneys tall
Let Thy peace lie over all;
Bless our doors that they may prove
Ever open to joy & love! (2)

Bless these windows shining bright
Letting in God's heavenly light.
Bless the fires ablazing there
With smoke ascending like a prayer. (3)

Bless the people there within,
Keep them pure & free from sin;
Bless our priests that they may lead
Us, O Lord, to come to Thee! (4)

Bless us all, that one day we
May dwell, O Lord! with Thee. (5)

सुप्रीतिपंख जडवून सुशांति द्याया
तेजें विनाशित तमा, करुनी जगीं या–
येतास तूं न, तर शोधिल कोण या रे
हें वादळी भयद जीवन घोर सारें ! ॥ ५ ॥

प्रत्यक्ष रूपें जितुका झळके न तेजें
त्वत्स्पर्श, दु:ख तितुकें उजळील माझें
तारे असंख्यचि जसे तम दाखवीतें
जे ना प्रकाशि दिसले दिवसा कधीं ते ॥ ६ ॥

(५) प्रार्थना (उपजाति)

प्रभो ! गृहाऱ्यावर आमच्या या । तुझ्या कृपेची धर शीत छाया ॥
रात्रींत तैशी दिवसींहि, तात । सदा सुसंरक्षित तीं असोत ॥
भिंतीवरी या दृढ अन् बलिष्ठ । तुझी कृपादृष्टि असो, वरिष्ठ ! ॥
उर्णाव, दारिद्र्य, तशा विपत्ति । बाहेर ठेवोत तयांस भिंती ॥१॥

हीं छप्परें आणि धुराड्हि उंच । असो कृपा त्यांवरही तुझीच ।
उन्हें धुरें जीं परितप्त त्यांस । देई तुझ्या शीतल शांततेस ॥
दारांवरीहि अमुच्या सदैव । कृपा असावी तव देवदेव ! ॥
घेण्यास सुप्रीति नि मोद आंत । दारें सदा तीं उघडीं असोत ॥२॥

वातायनांची झळकोच कांच । व्हावी कृपा त्यां तरिही तुझीच ॥
जो दिव्य देवाघरचा प्रकाश । त्यातें मिळो त्यांमधुनी प्रवेश ॥
गृहाग्नि जे आमुचिया चुलींत । राहोत ते त्वत्कृपया ज्वलंत ॥
हुताग्निचा धूर चढो नभांतीं । सुप्रार्थना स्वर्गिं चढे जशी ती ॥३॥

गृहांत सर्वांवरतींहि देवा । दृष्टी कृपेचीच सदैव ठेवा ॥
ठेवी सदाचेच तयां पवित्र । पापाहुनी ठेव तयांस दूर ॥
तुझ्या कृपेचें वरदान ज्यांसी । असेच लाभोत गुरू अम्हांसी ॥
जे नित्य होऊन सुमार्गदर्शी । नेतील आम्हांस तुझ्याचपाशीं ॥४॥

अंतीं, जगीं सर्व जनांवरी हो । प्रभो ! कृपेची तव दृष्टि राहो ॥
कधींतरी येउं तुझ्या पदाशी । स्वर्गीय शांतींत वसावयाशीं ॥५॥

(6) Traherne

Before Thy prescience, Power Divine!
What is this idle sense of mine?
What all the learning of the schools?
What sages, priests, and pedants? Fools! (1)
The world is Thine, from Thee it rose,
By Thee it ebbs, by Thee it flows.
Hence worldly lore! by whom is wisdom shown?
The Eternel knows, knows all, & He alone! (2)

(7) Omar Khayyam (Tr. by Fitzerald)

Whose secret presence through creation's vains
Running quicksilverlike eludes your pains.
Taking all shapes from Maha to Mahi, and
They change & perish all!—But He remains! (1)

A moment guessed–then back behind the fold
Immerst of darkness, round the drama rolled!
Which for the pastime of Eternity
He doth Himself contrive, enact, behold! (2)

(8) Omar Khayyam (Tr. R. P. Bhajiwalla)

I fight against my passions, but in vain,
The thought of my own doings gives me pain;
I know Thou wilt forgive me Lord! but still
My shame, that Thou hast watched doth remain!

◆◆◆

(६) (शार्दूलविक्रीडित)

पूर्वज्ञान, सुदिव्यशक्ति ! तव हें पाहून, त्याच्यापुढें
वाटे अर्थविहीन ज्ञान दुबळें माझें किती बापुडें ॥
शाळांतून नरास शिक्षण मिळे, त्याची किती धांव ती
साधू, भिक्षु, नि सांप्रदायिक जगीं, हे मूर्ख सारे किती॥१॥

सारें विश्व तुझेंच रे ! विकसलें सारें तुझ्यांतून तें
सृष्टयन्धीस तुझ्या बळेंच भरती ओहोटिही लागते ॥
ज्ञाना ऐहिक ! बोल ! कोण असली ही सुज्ञता दावितो ?
जाणे एक अनंत ईश सगळें-तो एकची जाणतो ॥२॥

(७) (शार्दूलविक्रीडित)

सृष्टीच्या धमन्यांतुनी निभृतसें अस्तित्व जें वाहतें
जें जातां धरण्या, करांमधुनिही पाण्यापरी धांवतें ॥
जन्तूपासुनि-पर्वतासम अशीं सारीं स्वरूपें धरी
होतां तीं बदलोनि नष्ट, अवघीं, तें एक राहे परी ॥१॥

भासावें क्षणमात्र !- आणि पडद्यामागें दडावेंच तें
अंधारांतचि, चक्रवत् फिरुनिया हें नाटय कीं लोपतें ॥
ऐसा खेळ करी प्रभू निज चिरंजीवीप्रती रंजक
योजी, नाटय करी, नि तेंच बघण्या होई स्वयें प्रेक्षक ॥२॥

(८) (शार्दूलविक्रीडित)

मोहार्थी झगडा सदैव करितों-तो व्यर्थची होतसे
कृत्यांचा ममची विचार हृदया पीडा सदा देतसे ॥
देवा ! तू मजला क्षमाच करिशी ही निश्चिती रे जरी ।
पापें मी करितां, तुवां बघितलें !-ही लाज राहे परी ॥१॥

◆◆◆

Chapter 2

World, Man, Life:—

(I) Omar Khayyam (Fitzgerald) This is life !-

Whether at Naishapur or Babylon
Whether the cup with sweet or bitter run,
The wine of life keeps oozing drop by drop
& Leaves of life keep falling one by one.(1)

Think, in this battered caravanserai
Whose portals are alternate night & day
How Sultan after Sultan with his pomp
Abode his destined hour & went his way!
(2)

'Tis but a tent, where takes his one day's rest
The Sultan—to the realm of Death addresst.
The Sultan rises & the dark Ferrash
Strikes and prepares it, for another guest.
(3)

A moment's halt—a momentary taste—
Of being, from the well amid the waste.
And Lo! The phantomCaravan has reached
The Nothing it set out from;-Oh make
haste! (4)

We are no other than a moving row
Of magic shadow-shapes that come & go—
Round, with the sun-illumined lantern held
In the midnight, by the Master of the show!
(5)

प्रकरण २

जग, मानव, जीवन

(शार्दूलविक्रीडित)

नैशापूर नि बॅबिलोन, अथवा कोठेंहि राहो कुणी
मद्यें गोड, कडू कशींहि भरुनी राहोत पेल्यांतुनी ॥
मद्याकोशम थेंब थेंबचि उतू जाई पहा जीवन
पर्णे जीवनरूप नित्य गळतीं एकेक कोमेजुन ॥१॥

जाणा, जीवन छिन्नभिन्न पडक्या त्या धर्मशाळेपरी
एका आडचि एक रात्र, दिन हीं दारें जिचीं जाहलीं ॥
एकामागुनि एक थोर नृपती ऐश्वर्यशाली महा
थोडा काळ नियुक्त राहुनि इथें गेले स्वमार्गे पहा ! ॥२॥

विश्रांतिस्तव एकची दिन, जणूं तंबूच हें जीवन
जातां मृत्युपुरीस मार्गि नृपती जाती इथें थांबुन ॥
हाले तो तळ ! 'काल' सेवक क्षणीं तंबूस त्या आवरी
येई मागुनि, त्यादुज्या अतिथिच्यासाठीं तयारी करी ॥३॥

थांबावें क्षण ! जीवनोदक जिथें प्यावेंच एक क्षण
ओसाडींतिल वापितून; अवघें ऐसेंच हें जीवन ॥
शून्योत्पन्न नि भासमात्र, पुढतीं तांडा पहा चालला—
शून्या जाउनि पोंचला क्षणभरें—तूंही करी रे त्वरा ॥४॥

सूर्याचा जणुं दीप; मानव जणूं चित्रेंच कीं हालतीं
जादूगाराचे भव्यरात्रि फिरवी तीं त्या दिव्याभोंवतीं—॥
एकामागुनि एक नित्य फिरती, येती नि जाती तशें
सारें जीवन भासमात्र, फिरतें, या मानवाचें दिसे ॥५॥

Sheikh Saadi (Gulistan) Written on king
(2) Feridun's Palace gate—

This life's a show, my brother, endureth for none !
Give thy heart to the Maker of all things alone.
To the kingdom of this world, trust nowise; 'twill glide
From thy grasp–as of those who lived & died

(3) Sdaiahe Shik

Whosoever has washed his hands of living
Alone can utter his mind,without misgiving.

(4) Omar Khayyam (Tr. V. M. Datar)

Some ruled the world–They wished to make it tame
But left it here–and went the way they came !
You think that you will stay for ever here !
Your fathers too from first thought the same.
(1)

The old & new have all their passage booked,
And each will eat the porridge he has cooked;
This world is base, will bind herself to none,
On all who came & went she coldly looked !
(2)

Thou wert devoid of waking, hunger, sleep
Four elements gave their stores for thee to keep
But each will wrest from thee what once it gave
Denuded thus, they cast thee in the deep ! (3)

राजा फेरिदुननें आपल्या प्रासादद्वारीं असें लिहून ठेविलें होतें—
(शार्दूलविक्रीडित)

भाई ! जीवननाट्य हें; उमज कीं कोणाहिसाठीं नसे ॥
सृष्टयुत्पादक ईश्वरा, हृदय तूं, एकासची दे कसें ॥
राज्याचा न जगावियाहि धरणें विश्वास; तें जातसे
हातांतून सुटून, जात-मृत जे त्यांच्याहि गेलें जसें ॥

(३) शा. वि.

आशा जो नर जीवनाविषयिंची संपूर्ण सोडीतसे
बोलें, निर्भय, तोच एक शकतो, चित्तांतलें स्वच्छसें ॥

(४) शार्दूलविक्रीडित

पृथ्वीला नमवावया तिजवरी केलें कुणी राज्य, ते
झाले, सोडुनि तीस येथचि, परी आले तसे चालते ॥
" मी राहीन चिराय " यापरि जरी वाटे तुला अंतरीं
पूर्वीपासुनि हेंच, पूर्वज तुझे मानीत आले परी ॥१॥

जाणें सर्व जुन्यानव्यांस ठरलें ! प्रस्थानही ठेविलें
दोघे भाक्षिति निश्चयें सकल जें त्यांनीं स्वयें रांधलें ॥
सृष्टी नीच असे ! कुणाअहि कधीं राहे न ही बाधली
यती जाति-तयांस निर्दयपणें पाहात ही राहिली ॥१॥

तूंतें जाग्रति, भूक, झोप नव्हती-होती जधीं ही स्थिति
भूतें चार, तदा तुला निज घनें ठेवावया अर्पिती ॥
सारेंही हिसकून घेति परि तीं,-तूंतें दिलें जें कधीं
एसें नग्न करून फेकिति तुला, तीं सोल अन्धीमधीं ॥३॥

Suppose ye sway the whole world-what do you score?
And what if words rehearse your praises more?
Suppose you lived in pleasure a hundred years
And a hundred more,-at last what do you store?
(4)

What hope has this fatal inn for the wise?
Why does he hanker after annas & pies?
For, when he hoards & thinks of settling down
His hand is pulled by Death with "Hie arise!"
(5)

How fine the world has dressed ! she makes us gay
Each man aspires that she should grace his day
Ofcourse, she seems a dainty maid to court
But then, Alas ! she only cheats to slay. (6)

This actress world, will dance & go; arise
Thou list her not and be sedate & wise
If loyal, she would have stayed with men of yore
Not leer at thee, with these her wistful eyes.
(7)

(5) Cowper

Men deal with life
as children with their play
Who first misuse,
then cast their toys away !

पृथ्वीचें मिळवून राज्य अवघ्या वा काय लाभे तुला ?
शब्दांची स्तुतिही भरीस मिळुनी, ती काय देई फला ?
सौख्यें राहसि तूं शताब्द अथवा त्याच्यावरी शंभर
अंतीं काय भरून ठेविसि नरा ! भांडार मोठें तर ? ॥४॥

प्राणी घातक या सराईंत कुठें आशाच मुक्कास या !
का धांवे परि हा सदा मिळविण्या त्या क्षुद्र आणे पया !
होतां संचय, जों विचार करितो तें स्वास्थ्य भोगावया
तों ' हे, ऊठ !' म्हणून हात धरुनी मृत्यूच ओढी तया
॥५॥

पृथ्वी सुंदर वस्त्र नेसुनि कशी आम्हांस आनंद दे
' होवो ही वरदा मलाच, ' सकलां ईर्षा अशी वाटते ॥
प्रेमाराधनयोग्य सुंदर अशी सर्वां जरी भासते
हा ! हा ! खेळ करी, परी, फसवुनी मारावयालाच ते ॥६॥

पृथ्वीरूप नटी स्वनृत्य करुनी नाईल ! हो जाग्रत
होईं शांत नि सुज्ञ तूं; नच तिच्या तूं एक शब्दांप्रत ॥
होती ती जर एकनिष्ठचि—तुझ्या लोकांसवें राहती
फेकोनी विषयी कटाक्ष तुज ही केव्हांच ना पाहती ॥७॥

(५) (वसंततिलका)

वर्तेंच बालक जसा निज खेळण्यांशीं ।
वागे तसा मनुज हा निजजीवनाशीं ॥
आधीं तयां सदुपयुक्त करोनिया, तीं ।
दोघेंहि फोल म्हणुनी दुरि फेकतातीं ॥

(6) Sala

It is an error to suppose that man is master of himself. No man is; He belongs to his wife or his children or his relations or his creditors! It is for their special good, that he lives & works; In short, Society is the master and man is the servant.

(7) Spanish Proverb

He who is not handsome at twenty, nor strong at thirty, nor rich at forty, nor wise at fifty, will never be handsome, strong, rich or wise!

(8) Young

At thirty a man suspects himself a fool;
Knows it at forty and improves his plan;
At fifty, chides his infamous delay
Pushes his prudent purpose to resolve.
In all the magnanimity of thought
Resolves & reresolves and dies the same!

(9) Schopenhauer

The first forty years of life furnish the text.
The remaining thirty, the commentary.

(10) Chamfort

Contact with the world either breaks or
hardens the heart.

(६) (उपजाति)

‘ धनी स्वताचा नर ’ मानणें हें । प्रमाद ! कोणी स्वधनी न आहे ॥
तो वायकोचा अथवा मुलांचा । वा बांधवांचा, धनको जनांचा ॥
भलें तयांचें करण्या विशेष । जगोनिया तो करितो प्रयास ॥
समाज त्याचा धनि, थोडक्यात । मनुष्य हा किंकर मात्र होत ॥

(७) (उपजाति)

विशींत ज्या रूप न, ना तिशींत ।
शक्ती, न ज्या वित्तहि चाळिशींत ॥
सुज्ञत्व पन्नाशिंतही न, त्यातें ।
पुढें न जन्मांत कधीं मिळे तें ॥

(८) (उपजाति)

विशीमधें स्पर्श करी मनाला । “मी मूर्ख” हा संशय मानवाला ॥
खात्री पटे ती परि चाळिशींत । सुधारणेचा सुविचार येत ॥
गेला मधें व्यर्थचि काळ तेणें । पस्तावला हा चिडतो मनानें ॥
विचार जे गुप्त असे मनांत । रूपांतरी तो मग निश्चयांत ॥
उदात्त मोठे अवघे उदार । आजन्म चित्तीं फिरती विचार ॥
पुनःपुन्हां निश्चय हे करून । होता तसा जाइ परी मरून ॥

(९) (अनुष्टुप्)

चाळीस पहिलीं वर्षे । मूलग्रंथचि जीवनीं ।
उरलीं तीस वर्षे हीं । तट्टीका अर्थबोधिनी ॥

(१०) (पृथ्वी)

फुटे हृदय या मनें फाटून हें जगत्संगमें ॥

(11) A. Young

What is this world? *Thy school, O Misery!*

(12) Goethe

Toils of life alone teach us the value of the blessings of life.

(13) Addison

Life is half spent, before we know what it is.

(14) Machiavelli

The world takes you to be what you seem; few know what you are.

(15) Cicero

To live long, it is necessary to live slowly.

(16) Blake

The greatest lesson of life is to learn, not to do what one likes, but to like what one does.

(17) E. H. Young

Do not go into the world to conquer, but go out meaning to learn.

(18) Bovee

Discretion is the salt
and fancy the sugar of life;
The one preserves
and the other sweetens it.

(19) Leslie Coulson. But a short time to live!
Our little hour—how swift it flies!
When poppies flare and lilies smile;

(११) (शार्दूलविक्रीडित)

आहे हें जग काय? केवळ तुझी शाळाच, हे दुर्गते ! ॥

(१२) (अनुष्टुम्)

जीवनांतील कष्टांतें उपसूनचि केवळ ।
जीवनांतील सौख्यांचें उमजे मूल्य दुर्मिळ ॥

(१३) (शार्दूलविक्रीडित)

आहे जीवन काय हें समजण्यापूर्वीच अर्धे सरे !

(१४) (पृथ्वी)

जसा दिससि तूं, तसेंच जग हें तुला मानितें
खरा असशि तूं कसा, विरलची कुणी जाणते ॥

(१५) (वसंततिलका)

आयुःपथीं बहुतकाल तगावयातें ।
तेथें अवश्य अतिमंदचि चाल होते ॥

(१६) (भुजंगप्रयात)

"रुचे तें करूं" पाहुनी जीवनांत
"करूं तें रुचो" हाच सर्वोच्च पाठ ॥

(१७) (उपजाति)

जाऊं नको तूं जग जिंकण्यातें । परि तयांतुन शिकावयातें ॥

(१८) (वसंततिलका)

तें तारतम्य लवणासम जीवनांत ।
अन् कल्पना मधुर साखरशी तयांत ।
देई टिकाउपण तें पहिलें तयास ।
आणी दुजी मधुरता नरजीवनास ॥

(१९) जीवनाची अल्पघटि (शार्दूलविक्रीडित)

जी छोटी घटिका अम्हां मिळतसे, धांवे किती शीघ्र ती
खेळाकडे हंसतां, नि चम्पक जशी उत्फुल्ल होती जधीं ॥

How soon the fleeting minute dies
Leaving us but a little while— (1)

To dream our dreams, to sing our song
To pick the fruit—to pluck the flower;
The Gods....they do not give us long—
One little hour ! (2)

Our little hour—how short it is
When Love with deweyed loveliness
Raises her lips for ours to kiss
And dies within our first caress ! (3)

Youth flickers out like wind-blown flame
Sweets of today—tomorrow sour
For Time & Death relentless claim—
Our little hour ' (4)

Our little hour—how short a time !
To wage our wars, to fan our hates !
To take our fill of armoured crime,
To troop our banners—storm the gates. (5)

Blood on our swords,our eyes bloodred
Blind in our puny reign of power
Do we forget how soon is sped
Our little hour ? (6)

Our little hour—how soon it dies !
How short a time to tell our beads;
To chant our feeble Litanies
To think sweet thoughts--to do good deeds;
(7)

कैशी चञ्चल हीं पळें द्रुतगती जातात मृत्यूप्रति
कांहींही करण्या उसंत अपुरी देऊन आम्हांप्रति ॥१॥

स्वप्नें सुंदर सेवण्या, सरससें संगीत वा गावया
वेंचाया सुफळें, सुगंधि अथवा पुष्पेंहि तोडावया—॥
देती देव न दीर्घकाल परि हो लोकीं अम्हांलागुन
भाग्यें लाभति या जगीं विहरण्या आम्हांस कांहीं क्षण ॥२॥

जी अल्पा घटि या कपाळिं लिहिली—ती तोकडी हो किती
सौंदर्यें, दंवबिंदुयुक्त सुमनांऐशी प्रिया ती जधीं,—॥
आम्हां चुम्बन द्यावया, वर करी ओठांस हो ज्या क्षणीं
जाते हाय ! मरून तीच अमुच्या एकाच आलिंगनीं ॥३॥

वातें दीपशिखा हलून विझते, तैसेंच हें यौवन
पक्कावें जरि आज गोड—तरि तें जाणें उद्यां आंसुन ॥
मारी निर्घृण काल, मृत्यु, लुटुनी घेतात दोघेजण
जे आम्हां जगिं लाभतात रमण्या अत्यल्प कांहीं क्षण ॥४॥

आयल्पा घटि आमुची—दिसतसे थोडा किती वेळ हा
देशाशीं पुरुषार्थयास—अमुचीं युद्धें लढाया महा ॥
शास्त्रांनीं अपराध घोर करण्या आतृप्त, लोकांत या
सैन्यांनीं रिपुदुर्ग भेदुनि तिथें झेंडेहि रोवावया ॥५॥

रक्तें रंजित खड्ग; लालचि, खुनी रक्तामुळें लोचन
सत्ता गाजवितों स्व-राज्य फुलवया, जेव्हां मदान्धेक्षण ॥
व्हावी विस्मृति हाय, कीं द्रुतगती जाती घने लोपुन
जेव्हां वैभव पोल हें मिरवितों—ते अल्प सारे क्षण ! ॥६॥

आयल्पा घटि आमुची-मदनिद्रा ही झोप जाई किती !
माळा ओढित ईशनाम जपण्या—हा वेळ थोडा किती ॥
मापांचा प्रभुलागि मंत्र पढुनी—फाकूळली वेडनीं
दोन्हा मोट विचारिं दंग—करण्या सत्कर्म या जीवनीं ॥७॥

The alter lights grow pale & dim
The bell hangs silent in the tower—
So passes with the dying hymn—
Our little hour ! (8)

(20) Carlyle

What is man ?—a foolish baby
Vainly fights and strives & frets
Demanding all—deserving nothing
One small grave—is all that he gets !

(21) Sir J. M. Barrie

To every man, life it just like a diary in which he means to write one story and writes quite another ! His humblest hour is when he compares the volume as it is, with what he intended to make it.

(22) H. W. Longfellow

Ships that pass in the night,
And speak each other in passing !
Only a signal shown and
A distant voice in the darkness ! (1)
So on the ocean of Life
We pass & speak one another !
Only a look & a voice
Then darkness again & silence ! (2)

(23)

Many people hold a mendicant attitude towards life. They travel with an outstretched hand, not to serve but to receive ! They seek

अंतीं दीपक मंद होति, तनुच्या या मंदिराआंतले
होती ते जयघोष मूक अवघे त्या घोर युद्धांतले ॥
मृत्यूंचेंच, निसर्ग गीत म्हणतो त्याच्यासवें बापुडी
जाई मृत्युस हायहाय ! अमुची ही अल्पशी ही घडी ॥८॥

(२०) (शार्दूलविक्रीडित)

आहे काय मनुष्य ? मूर्ख शिशु हो ! व्यर्थ प्रयासा करी
राहे जन्मभरी करीत झगडे– जाई चिडोनि परी ॥
नाहीं पात्र कशासही परि सदा सारें वसे मागत
गर्ता मृण्मय चार हात अवघी अंतीं तया लाभत ॥

(२१) (शार्दूलविक्रीडित)

प्रत्येकास सदैव जीवन असे दैनंदिनीच्या परी
योजी एक कथा– नि अन्यचि लिही, हा रीत कांहींतरी ॥
झाला मंग तथा, जशी तुल्तिसे संकल्पितालागुन
आयुष्यांत अतीव नम्रकरसा त्या होतसे तो क्षण ॥

(२२) (शार्दूलविक्रीडित)

जातां रात्रि परस्पराजवळुनी, नौका, समुद्रावरी
धाया एक दुज्यास धीर, वदतां संदेश कांहींतरी ॥
दीपांनीं करुनी खुणाच अवघें वक्तव्य त्या सांगती
बोले शब्द दुरून जे वुणितरी—अंधारिं ते लोपती ॥

तैसे एक दुज्याचिया जवळुनी, या जीवनाब्धीवरीं—
जातां बोलतसूं परस्पर अम्ही थोडेंच कांहींतरी ॥
होती केवळ दर्शनें—पडतसे आवाज कानावरी
मागोनी तम दाटुनी बनतसे निःशब्द सारें परी ॥

(२३) (शार्दूलविक्रीडित)

तृष्णी ठेवित जीवनाप्रति कुणी भिक्षेकऱ्याचे परी
पेल्याला, पसरून हात फिरतो, भेवार्थ ते ना परी ॥

favours and beg from every body without distinction. What can be more degrading to the soul than this ?

(24) Longfellow

O great Eternity!
Our little life is but a gust
That bends the branches of thy tree,
And trails thy blossoms in the dust!

Chapter 3

Parts of the body.

(1) St. James

Control thy tongue; it is a little member and boasteth great things; it defileth the whole body; it is an unruly evil full of deadly poison.

(2) Proverb

Eyes believe themselves, the ears other people.

(3) Bechestern

A steady eye & lofty mind are good at all times.

(4) Shakespeare

O! that man's ears should be
To counsel deaf but not to flattery.

(5) Proverb

The heart sees further than the head.

(6) Young

If wrong our hearts,
our heads are right in vain!

(7) Saadi

Listen, see, and say nothing
if you wish to live in peace.

(8) Proverb

A great deal of talent is lost to the world for want of a *little* courage.

(9) Colton

Man hath two eyes but one tongue in order that he should see twice as much as he speaks.

(10) Smiles

Watch thy thought when thou art alone.
Watch thy tongue when in company.
Watch thy temper when thou art in family.

(11) La Rochefoucould

The defects of the mind as those of the body grow worse, as we grow old.

(12) Shakespeare

It is the mind that makes the body rich.

(13) French Proverb

Pain, grief, sorrow and misery are the fruits of which passion is the flower on the tree of mind.

(14) Italian Proverb

Keep your mouth shut but your eyes open.

(६) आर्या

हृदयचि जातां विघडुनि घड असुनी बुद्धि होतसे व्यर्थ ॥

(७) शिखरिणी

जगाया शांतीनें जर तुजसि इच्छा निजमनीं ।
पहावें, ऐकावें, परि न वदणें शब्द वदनीं ॥

(८) आर्या

धृति अल्पशी न, म्हणुनी बुद्धि किती जातसे जगीं वाया ॥

(९) अनुष्टुभ्

पहावें जें मनुष्यानें त्याच्या अर्धेंच बोलणें ।
दोन नेत्र, परी जिव्हा एकची याच कारणें ॥

(१०) अनुष्टुभ्

आवरी स्वविचारांना । एकांतीं असता सदा ॥
जपावें निजजिव्हेला । संगतींतचि सर्वदा ॥
सांभाळी स्व-स्वभावाला । कुटुंबीं वागसी तदा ॥

(११) भुजंगप्रयात

शरीरस्थ जैसे, तसेची मनाचे । यमाच्या सवें वादती दोष साचे ॥

(१२) उपजाति

मनामुळें वैभव या तनूस ॥

(१३) शार्दूलविक्रीडित

आधीं फूल ' विकार'रूप, ' मन ' या वृक्षावरी येउनी ।
पीडा, खेद, नि दुःख दैन्य असलीं येती फळें मागुनी ॥

(१४) शार्दूलविक्रीडित

ठेवा बंद मुखास, मात्र उघडे ठेवा स्वनेत्रांप्रत ॥

(15) Bailey

Love is the art of hearts and
itself is the heart of arts.

(16) John Fletcher

Let our hearts leap to our lips
And in our kisses let them meet.

(17) Boston

Many a lash in the dark, doth conscience give to the wicked.

(18) Proverb

Ultimately hearts are stronger than swords.

(19) Seneca

Eyes will not see, when the heart wishes them to be blind.

(20) Emerson

In studying character, the eyes are a great guide. When the eyes say one thing and the tongue another, the practised man relies on the language of the first.

(21) Lavater

Faces are as legible as books but with two special merits; They are read in much less time and are less likely to deceive us.

(22) Sheikh Saadi (Tr. Arnold Edwin)

The ear may go through life & never hear
One note of drum or flute or dulcimer

(१५) साकी

हृदयें दाविति कला आपुली प्रेमरूप ती घेई ॥
हृदयस्थानीं सकल कलांच्या प्रेमचि संतत होई ॥

(१६) साकी

उडी मारुनी हृदयें अपुलीं यतोत येउनि ओठीं ।
भिडतां ओठां ओठ घडूं या हृदयांच्याही भेटी ॥

(१७) स्रग्धरा

अंधारीं दुर्जनांना, हृदय कितितरी देइ वेत्रप्रहार ।

(१८) वसंततिलका

खड्गाहुनी हृदय हेंच बलिष्ट अर्ता ॥

(१९) वसंततिलका

"हा अंध" चित्त म्हणतें नयनांस जेव्हां
पाहूंच ना शकति नेत्र कदापि तेव्हां ॥

(२०) उपजाति

चारित्र्य अंतस्थ कळावयातें । स्वनेत्र हें साधन थोर होतें ॥
ते नेत्र जेव्हां वदतात कांहीं । वदे परी जें मुख अन्य कांहीं ॥
सरावल्या, तें, मनुजास नेत्र । विश्वासण्या होति विशेष पात्र ॥

(२१) वसंततिलका

मेघापरी मुखहि होइ सुखाब्द साचें ।
मेघाहुनीहि परि दोन विशेष त्याचे ॥
लागून वेळहि कमी सुखवाघनातें ।
मेघाहुनी घनगर्जक कमी करी तें ॥

(२२) शार्दूलविक्रीडित

सारंगी–सनई–मृदंग–रव वा अन्यान्य मंजुध्वनि ।
राहाती कधि कान आमरणही हे ऐकिस्यावांचुनी ॥

The eye may look the garden's grace and be
Unblessed by rose and vine and rosemery.

The head which hath no pillow of soft stuff
May on a stone find rest and peace enough.
And if no pleasant bedfellow ye own
Thrust hand in bosom and sleep well alone.
But bellies are impatient and rebel
In discontent, unless ye fill them well.

(23) Saadi

You waste the time of your life time,
Thinking with fear and care.
What shall we eat in summer,
In winter what shall be wear?
Aye, Shikam! Ignoble belly!
Content thyself with a cake.
Lest thy better—the manly backbone,
With shameful bending should break!

(24) Raleigh

Hear much and speak little, for the tongue is the instrument of the greatest good and the greatest evil that is done in this world.

(25) Lytton

The field of the mind once cultivated
will not lie fallow for half an hour.

डोळेही कधिं राहती वधितल्यावांचून या जीवनीं ।
उद्यानें, सुमनें, फळें–मधुर हें सौंदर्य रानीं वनीं ॥ १ ॥
ज्या शीर्षा मिळते उशी न मृदुशी केव्हांच या जीवनीं ।
विश्रांतीसह शांति त्या मिळुं शके धोंड्यावरी टेकुनी ॥
शय्यासंगत गोडशी न तुजला लाभेल जेव्हां कुणी ।
राहा झोंपुनि एकटा निज करां वक्षःस्थळीं दाबुनी ॥२॥
पोटें मात्र अधीर ! बंड करिती तृप्तीविना, तोंवर ।
मिष्टान्नें भरुनी कराल न तुम्ही, सतृप्त, त्यां, जोंवर ॥

(२३) वसंततिलका

तूं व्यर्थ रे दवडिशी निज जीवनास ।
चिंतांत–याच धरुनी मनिं काळजीस ॥
कीं, "खाद्य काय मिळणार निदाघकाळीं ? ।"
अन् वस्त्र काय उबदार प्रशीतकालीं ? ॥१॥"
हे नीच नीच जठरा ! तव पाप सारें ! ।
खाऊन एक तुकडा परितृप्त हो रे ॥
तें नाही घडेल, तर पौरुषपूर्णवंश ।
लज्जेंत बांधुनि तुटूनाचि जाइ खास ॥२॥

(२४) वसंततिलका

द्यावें नरें विपुल ऐकुनि मात्र कानीं ।
बोलूं नये परि विशेष कुणी मुखानीं ।
लोकीं जसें विपुल मंगल, त्या जिभेनें ।
केलें, तसें अति अमंगलही तियेनें ॥

(२५) उपजाति

मनःस्वरूपी फलदायि क्षेत्र ।
जोपासके हें जर एकवार ॥
दिल्याविना सत्फल अल्प फोडीं ।
अधीं पदीं भाकड तें न राही ॥

(26) Emerson

None can travel towards prosperity until
his mental attitude truely faces prosperity.
Thinking hard luck, and, failure,
will never bring success in his works.

Chapter 4

Food, Appetite; Ways of eating

(1) Franklin

Eat to please thyself—
but dress to please others.

(2) Saadi

Food is for life & therewith to praise
to heaven.
Life is not for food–nor mouth for guzzling
given.

(3) Saadi

Were it not for the cravings of the belly,
not a bird would fall in snare and the fowler
would find it useless to spread his net.

(4) Burton

As a lamp is choked by too much oil,
a fire extinguished by excess of fuel,
so is the natural health of the body,
destroyed by intemporate diet.

(5) Saadi

To one well fed, a roasted chicken means,
Less than a plate of common kitchen greens.
But unto him that hath no food to eat,
A cabbage-like a roasted fowl-seems sweet.

(6) Lord Averbury

Eat to live-but not live to eat.
Long meals make short lives.

(7) Shakespeare

A surfeit of the sweetest things
The deepest loathing to the stomach brings.

(8) Sheikh Saadi

From a kind hand, the colocynth tastes sweet
And sweet meals bitter, when the churl bids eat!

(9) Sheikh Saadi

(I shall honestly, to you, my heart pour.)
When I am hungry and spy your table's store,
Its like a lusty youth of twenty four,
Standing just outside the women's Hamam door.

(10) Sheikh Saadi

Philosophers eat their meals after long intervals,
Monks take half a belly-ful.
Hermits, what is sufficient to sustain life.
Young men, all that is in the dish.

(५) वसंततिलका

मिष्टान्न–जाड्य घडतां, मिळतांहि खीर ।
जिव्हेस बेचव गमे जणुं काय नीर ॥
अन्नाविना तडफडे नर जो, तयाला ।
भाजीच उत्तम गमे–कसलाहि पाला ॥

(६) उपजाति

खावें जगायास अवश्य जें, तें । जगूं नका केवळ खावयातें ॥
सुदीर्घसें भोजन, जीवनातें । व्यस्त प्रमाणांत, लघुत्व देतें ॥

(७) वसंततिलका

अत्यंत गोड अतिरिक्तचि खाइ त्यातें ।
पोटांत त्याप्रति घृणा अतिरिक्त येते ॥

(८) अनुष्टुभ्

येतां उदार हस्तानें । कडु वस्तुहि गोड ती ।
कडू प्रार्थी जर्धी खाण्या । पक्वान्नें कडु लागतीं ॥

(९) शार्दूलविक्रीडित

पाणांतील महार्ह अन्न बघतां, वाटे भुकेल्या मला ।—
(तें प्रामाणिक बुद्धिनें सकल मी वर्णून सांगे तुला) ॥
नारीस्नानगृहाधिपा जवळ मी दारीं उभा राहुनी ।
कामी घोविधिचा जसा तरुण, मी आसावलों मन्मनीं ॥

(१०) फटका

सत्वशाली, दूर अंतरें ठेवुनि, स्वार्थी स्वभोजन
भिक्षु जेवती परी पोट निज अर्धे रिकामें ठेवून ॥
तापस स्वार्थी अन्न पुरेसें केवळ जीवा जगवाया
तरुण खाति सर्वही वर्जीतिल, हीत न घालविती माया ॥

(4) Schiller

Happy child! The cradle is still to thee a vast space; become a man, and the boundless world would be too small to thee!

(5) The Child's First Grief (Mrs. Hemans)

"Oh! call my brother back to me,
I cannot play alone;
The summer comes with-flower and bee,
Where is my brother gone? 1

The butterfly is glancing bright
Across the sunbeam's track;
I care not now to chase its flight
Oh! call my brother back! 2

The flowers run wild, the flowers we sowed
Around our garden tree;
Our vine is drooping with its load!
Oh! call him back to me." 3

"He could not hear thy voice, fair child!
He may not come to thee;
The face that once like springtime smiled
On earth, no more, thou'lt see! 4

The rose's brief bright life of joy,
Such unto him was given.
Go thou must play alone, my boy;
Thy brother is in heaven." 5

"And has he left his birds and flowers?
And must I call in vain?
And through the long long summer hours
Will he not come again? 0
And by the brook, and in the glade
Are all our wanderings over?
Oh while my brother with me played
Would, I had loved him more!" 7

(6) Rural Maid (William Cullen Bryant)

Oh, fairest of the rural maids!
Thy birth was in the forest shades;
Green boughs and the glympses of sky
Were all that met thy infant eye. 1
Thy sports thy wanderings, when a child
Were ever in the sylvan wild
And all the beauty of the place
Is in thy heart and on thy face. 2
The twilight of the trees and rocks
Is in the light shade of thy locks
Thy step is as the wind that weaves
Its playful way among the leaves! 3
Thine eyes are springs, in whose serene
And silent waters, heaven is seen;
Their lashes are the herds that look
On their young figures in the brook. 4
The forest depths by foot unpresst
Are not more sinless than thy breast;

The holy peace that fills the air
Of those calm solitudes is here! 5

(7) Counsel to Girls (R. Herrick)

Gather ye rosebuds while ye may,
Old time is still aflying!
And this same flower that smiles today,
Tomorrow will be dying! 1

The glorious lamp of heaven, the sun,
The higher he is a-getting,
The sooner will his race be run,
And nearer he's to setting. 2

That age is best- which is the first,
When youth and blood are warmer,
But being spent, the worse-the worst
Times still succeed the former. 3

Then be not coy—but use your time,
And while you may, go, marry!
For, having lost but once your prime,
You may for ever tarry! 4

(8) The Lost Love (William Words-worth)

She dwelt amid the untrodden ways,
Beside the springs of dove.
A maid whom there was none to praise,
And very few to love. 1

A violet by the mossy stone,
Half hidden from the eye,

जी व्यापिते तिथ दिशांस, पवित्र शांति
आली सदैव वसण्या हृदयीं तुझ्या ती ॥ ५ ॥

(७) कन्यकांस उपदेश

शार्दूलविक्रीडित

घेई वेंचुनि तूं गुलाबकलिका, साधे तुला तोंवर
राहे वाहत जीर्ण काल अजुनी वेगें पहा सत्वर ॥
हें जें सुंदर पुष्प आज दिसतें उत्फुल्ल अन् हांसत
तें जाणार उद्यांच, हाय! सखये! कोमेजुनी निश्चित ॥ १ ॥

स्वर्गांचा जणुं दीप, सूर्य, विभवें तेजाचिया, अंबरीं
खालोनी उगवोनिया हळुंहळूं जों जों चढे हा वरी ॥
तों तों संपुनि तत्प्रवासहि क्षणीं, होई, सखे! तो तसीं
वेगानें अधिकाधिक प्रगत गे अस्ताचलाश्रंगिसीं ॥ २ ॥

जें सर्वोत्तम हें तुला प्रथमची आलें नवें यौवन
अंगातून, नसांतुनी, तव दिसे त्याचें मला नर्तन ॥
तें जातां, स्थिति येइ वाइट—पुढें त्याहूनही वाइट
(मुक्तांच्या व्यतिरिक्त रिक्त गुलत्या शुक्तींपरी भासत)॥ ३ ॥

तेव्हां लाज धरीं न; लाव तव हें सत्कारणीं यौवन
आहे तोंपवि तों विवाह कर गे स्वप्रेम तूं अर्पुन ॥
अन् तारुण्य तुझें विलोल जर का हें एकदां लोपलें
" थांबावें चिरकाल " हेंच मग गे भाळीं तुझ्या रेखिलें ॥ ४ ॥

(८) हरपलेलें प्रेम

पटका

रात्र होती उषा,—जेथुनी कुणि न फारसें फिरकतसे ।
कुटीजवळुनी तिच्या, सुनिर्मल निर्झर खळखळ वाहतसे ॥
नम्रतें कोणी बाहेला त्या, गुलवाया स्तुतिवचनांनीं ।
विरळा कोणीं फुलवाया वा प्रणयपुष्पहीं तिच्या मनीं ॥ १ ॥

तिला सांगितां चेवालानें, मलमार्गावर त्या भेटे ।
अर्ध झाकलें पिकट जांभळें सुमन शोधना दिसविलसे ॥

Fair as the star, when only one
Is shining in the sky. 2

She lived unknown and few could know
When Lucy ceased to be,
But she is in her grave and oh!
The difference to me! 3

(9) Young

Youth is not simply a time of one's life.
It is not a matter of pink cheeks and supple limbs.
It is a special state of mind.
We are as old as our fear,
and we are as young
as our self-confidence.

(10) J. Douglas

The spasmodic despair of youth is the salt of life.
Out of it comes the faith that moves mountains.
Before youth can live, it must die.
It must take defeat before it conquers.

(11) Bible

The glory of youth is strength,
the beauty of old age is grey head.

(12) French Proverb

We pay when old for the excesses of our youth.

गर्द निळ्या या नभोमंडळीं कुठें तारका एखादी ।
झळकावी, त्यापरी उषा तीं, विजनीं त्या शोभत होती ॥ २ ॥

जगास अज्ञातची राहिली–अन् आला जधिं मृत्यु तिला।
दुःखद वार्ता तीहि फारशी–कळूं न शकली कोणाला॥
शांत जीवनांतुनी, समाधित, शांत, जाउनी निजली ती; ।
जगा न कांहीं; परि मम हृदया स्थित्यंतर हें हाय!किती !॥ ३॥

(९) पृथ्वी

स्वजीवनविभाग केवळ नसेच हें यौवन
गुलाबसम गाल, अंग मृदु, हें न त्या लक्षण ॥
असे तरुणता मनःस्थिति विशिष्ट कांहींतरी।
ठरूं जरठ तेवढे–मयचि जेवढें अंतरीं ॥
असेल जितुका नरास हृदिं आत्मविश्वास तो
सुनिश्चित सदा ठरे तरुण त्या प्रमाणांत तो ॥

(१०) आर्या

तीव्र क्षणिक निराशा यौवनिंच्या, जीवना रुचिद लवण ।
उपजे यांतुनि निष्ठा–जी नेई घोर गिरिहि उचलून ॥
मरणें अवश्य असतें जगण्यापूर्वीच यौवनालाही ॥
परिभव–रुचि घेणें हें विजयापूर्वी अवश्य त्या होई ॥

(११) वसंततिलका

शक्तीच वैभव असे तरुणांस खास ।
वृद्धांस भूषण खरें पिकलेच केस ॥

(१२) मंदाक्रांता

अत्याचारा मनुज करितो आयुष्या यौवनांत ।
त्याचा त्याला अटळचि असे दंड देणें जरेंत ॥

(13) Longfellow

Enjoy thy youth—it will not stay
Enjoy the fragrance of thy prime—
For O! it is not always May.

(14) Omar Khayyam (Tr. V. M. Datar)

Finis ! The song of youth has couplets few.
These rosy blossoms all have lost their hue!
That bird of joy, which they have named as youth,
We know not when it came and where it flew ! 1

My youth has passed and all its pomp in haste;
The grapes are sour and yet I long to taste;
My stature's bent; Ah ! what a pliant bow !
And chorded by the staff I drag to waste. 2

My hair is grey but thought is still unchaste;
Though cheeks may bloom with rogue and paint I paste.
The prop and doors and walls and roofs of 'me'
Have mouldered fast and crumble now to waste. 3

(15) G. Macdonald

Age is not all decay. It is a special ripening or a swelling of fresh life within, that withers and bursts the husk !

(१३) शार्दूलविक्रीडित

घेई यौवन भोगुनी तव, टिके तें काय रे:सर्वदा ?
हुंगी यौवनगंध, कारण जगीं वैशाख नोव्हे सदा ॥

(१४) शार्दूलविक्रीडित

संपे यौवनगान-पंक्ति अवघ्या थोड्याच त्याला किती
रंगाची सुषमा गुलाब, कलिका, यांची परिम्लान ती ॥
आनंदी खग-ज्याच यौवन असें आहे दिलें नाम तें ।
केव्हां येउनि कुठें परतला-हें कोण हो जाणते ? ॥१॥

माझें यौवन-वैभवासह क्षणीं लोपून गेलें पहा
द्राक्षें आम्ल असूनही मम मनीं तीं चाखण्याची स्पृहा ॥
वांकोनी तनुचें धनुष्य बनलें—हातांतली यष्टि ती
दोरी लावुनि त्यास--मी रखडुनी जातों विनाशाप्रति ॥२॥

थाटे वेष सुरे—प्रफुल्ल, फिकट्या रंगामुळें गालही
अत्युत्फुल्लल मद्विचार परि हे ओढाळ अद्यापही ॥
टेकू, दार, नि भिंत—छप्पर जणूं 'मी' या गृहाचे इयें
होतां जीर्ण विदीर्ण कोसळुनि ते आलिंगिती धूळितें ॥३॥

(१५) उपजाति

वार्धक्य हें केवळ ना विनाश । ती पक्वता भासतसे विशेष ॥
या वृद्धि अंतर्नवजीवनाची । कुणें सुखोनी फुटती शिरेंची ॥

(16) Omar Khayyam (Tr. V. M. Datar)

The tulip smiled at first– now sits in cold !
The violet drooping stays– will not unfold !
Ah ! first they laughed –but now are sad and droop.
The buds are best-which all their grace enfold

(17) Man's Mortality (Simon Wastell)

Like as the Damask rose you see
Or like the blossom on the tree
Or like the dainty flower in may
Or like the morning of the day,
Or like the sun or like the shade
Or like the gourd which Jonas had 1

Even such is man ! whose thread is spun
Drawn out and cut,– and so is done !
The rose withers, the blossom blasteth
The flower fades, the morning hasteth
The sun sets, the shadow flies
The gourd consumes, and Man ?– he dies ! 2

Like the grass thats newly sprung
Or like the tale that's newly begun
Or like the bird that's here today
Or like the pearled dew of may
Or like an hour or like a span
Or like the singing of swan; 3

(१६) शार्दूलविक्रीडित

आधीं चंपक हांसुनी क्षण, अता थंडावुनी बैसला
टाकीं मानहि पारिजात—उधळूं तो ना शकेची तिला ॥
आधीं हाय ! हंसून—दुःखित मनें तीं म्लान हो जाहलीं !
सारी सुंदरता मिटून धरिते—ती धन्य वाटे कळी ! ॥

मानवी मर्त्यता—

(१७) शार्दूलविक्रीडित

(बाल्य, तारुण्य, वार्धक्य सान्या अवस्थांचा समारोप)

भारी कोमल अंशुका सम दिसे ऐसा गुलाबापरी
किंवा तो जणुं वैभवें बहरला मोहोर झाडावरी ।
किंवा सुंदर गोड पुष्प फुललें वैशाख मासांतरी
किंवा तो जणुं अल्पजीवि अळल्या वाटे प्रभातापरी ॥
किंवा तो रविचे जणूं किरण वा त्या नर्द छायेपरी
किंवा एक कमंडलूच गळका कोण्या मुनीचे करीं ॥ १ ॥

ऐसा मानव ! कापसांतुन जणूं धागाच हा काढिला—
ओढोनी तुटला नि हाय ! अवघा तो खेळ आटोपला !
झाला म्लान गुलाब; हाय, झडला मोहोर वान्यामुळें
झालें पुष्प फिकें—प्रभातहि किती घाई करोनी पळे ॥
गेला सूर्यहि मावळून—अवघी छाया पळाली त्वरें
झाला रिक्त कमंडलू ! मनुज हा ! तैसाच हारी मरे ॥२॥

भूमींतून वरी, नव्या उगवत्या वाटे तृणाचे परी
किंवा गोष्ट कुणीतरी जणुं नवी आताच आरंभिली ॥
किंवा आजचि पातला नग इथें देशांतरांतून तो
किंवा तो दवबिंदु मौक्तिकपरी वैशाखिचा भासतो ॥
किंवा तो घटिकाच एक—पळ वा काळामधी अल्प तो
किंवा हंसचि दिव्य गायनसुधा कानांमधें ओततो ॥ ३ ॥

Even such is Man ! who lives by breath
Is here, now there, in life and death !
The grass withers; the tale is ended
The bird is flown; the dew's ascended
The hour is short– the span is gone
The swan is dead– Man's life is done ! 4

Chapter 6

The seed, plant, flowers, the tree

(1) The little plant (Kate L. Brown)
In the heart of the seed— buried deep— so deep
A dear little plant lay fast asleep.
" Wake " said the sunshine " and creep to the light "
" Wake " said the voice of the rain–drops bright.
The little plant heard and it rose to see—
What the wonderful outside world might be !

(2) Saadi
Who sow ill seed and look to reap
Good fruit— a foolish fancy keep.

(3) Trees (Joyce Kilmer)
I think that I shell never see
A poem as lovely as a tree !
A tree whose hungry mouth is prest
Against the sweet earth's flowing breast ! 1

ऐसा मानव ! हाय ! जीव जगवी श्वासावरी अल्प तो
येथें आज जिवंत–आणिक उद्यां मृत्युप्रती भेटतो ॥
गेलें तें तृण वाळुनी—नवकथा गेलीच ती संपुनी
गेला पक्षि उडून आणि दंव तें वायूच ने वाहुनी ॥
गेली ती घटिका—त्वरेंच पळही त्याच्यापुढें धावतो
गेला हंस मरून–आणि मनुजा मागी पहा मृत्यु तो ॥४॥

प्रकरण ६

बीज, रोप, फुलें–वृक्ष

(१) चिमुकलें रोपटें

बीजाच्या मृदु हृदयांत । खोलांत–किती खोलांत ॥
चिमुकलें रोपटें गोड । निद्रेंत पहुडलें गाढ ॥
रवि वदे " उठ बा " त्यातें । "ये रांगत मज बघण्यातें"
दळकते वृष्टिबिंदुहि ते । निजनादें उठविति त्यातें ॥
रोपानें पथ पेलियले । निद्रेंतून जागत झालें ॥
उघडुनी नेत्र तें बघतें । आश्चर्यें बाह्य जगातें !

(२) वसंततिलका

पेरून बीज कडु, सफल इच्छितात
ते मौर्ख्य पूर्णचि सदा जगती भ्रमांत ॥

(३) तरुवर

वसंततिलका

छत्राकार सुंदर असे जगिं वृक्ष जेथें
यद्दीत सर्व दिसे दुसरें न तेथें ॥
जो वृक्ष गोल घुमटी सकुरा शुभातें
चान्द्रादरसा मधुर भूतननीरसनात ॥ १

A tree that looks at God all day
And lifts her leafy arms to pray;
A tree that may in summer wear
A nest of robins in her hair. 2

Upon whose bosom snow has lain;
Who intimately lives with rain
Poems are made by fools like me.
But God alone can make a tree! 3

(4) To Blossoms (R. Herrick)

Fair pledges of a fruitful tree!
Why do you fall so fast?
Your date is not so past;
But you may stay yet here awhile
To blush & gently smile
And go at last! 1

What! were you born to be
An hour & half's delight
And so to bid Good-night?
Twas pity Nature brought ye forth
Merely to show your worth
And lose you quite. 2

But you are lovely leaves, where we
May read, how soon things have
Their end—though never so brave.
And after they have shown their pride
Like you awhile, they glide
Into the grave! 3

जो सर्वही दिवस पाहुनिया प्रभूतें
बाहू सपर्ण उभवी वर प्रार्थनेतें ।।
येतां वसंत, कधि कोकिळकोटरें तो
शाखा नि पर्णकृत कुंतल शोभवीतो ।। २

झेली स्ववक्षिं हिमवृष्टिहि शूरतेनें
आलिंगितो सुजलवृष्टिस जो सुखानें ।।
माझ्यापरी रचिति मूर्खहि काव्य; वृक्ष-
निर्मू शके जगति केवळ एक ईश ।। ३

(४) मोहोरास

शार्दूलविक्रीडित

भावी वृक्ष तुझ्यांतुनी सुफल ये, ग्याहीच तूं ही जरी
कां जाशी गळुनी सुशीघ्र इतुकी, हे साजिरी मंजिरी ?
नाहीं गे अजुनी तुझें वय असें झालें मुळीं फारसें
राहावेंस टिकून तूं जगतिं या अद्यापही अल्पसें ।।
लज्जानृत्य करींत आणि वदनीं आणींत मंदस्मित
ऐसे विभ्रम दावीत जगता—होवो तुझा शेवट ।। १
अर्धी वा कधि एक अल्प घटिका आनंदवोनी जना
सोडोनी इतुक्यावरीच अवघें, सर्वा नमस्ते म्हणा ।।
सांगे ! वास्तव काय जीवन तुला आहे विधीनें दिलें ?
दावावें जगतास केवल असें स्वल्पमूल्य हें आगळें
अन् हें यापरि, हाय ! कायमपणें गे अंतरावें तुला
वाटे शोच्यचि जन्म कीं तुजसि गे ऐसा नियंते दिला ।। २
वाटे, जीवन पुस्तकस्य असलों तूं पृष्ठचों सुंदर
आम्ही संस्मरणीय शब्द पुढचे हे वाचितों ज्यावर
" अंगीं शौर्य नमून मंजरिपरी गर्वात जे डोलती
राहोनी किति अल्पकाळ अवघे जाती समार्थाप्रति !" ३

(5) Wilberforce

Lovely flowers are smiles of God's goodness!

(6) To Daffodils (R. Herrick)

Fair Daffodils, we weep to see
You haste away so soon.
As yet the early rising sun
Has not attained his noon. 1

Stay, Stay,—until the hasting day
Hath run—but to the even song;
And having prayed together, we
Will go with you along. 2

We have short time to stay, as you
We have a short spring.
As quick a growth to meet decay
As you—or anything. 3

We die-As your hours do, and dry
Away—Like to the summer's rain;
Or as pearls of morning dew
Never to be found again. 4

(7) Mrs Balfour

What a desolate place this world would be without flowers!
It would be like a face without a smile, a feast without welcome!
Are not flowers then the stars on earth?
And the stars the flowers of the heavens?

(५) उपजाति

कृपा प्रभूची करिते स्मितें, तीं । सौंदर्यशाली सुमनेंच होतीं ॥

हे पारिजात !

(६) वसंततिलका

हे पारिजात ! तुज पाहुनि अश्रु येती
कीं प्राण शीघ्र किति हे तव नष्ट होतीं !
हा कोवरी उदित सूर्य नभीं असून
मध्यान्हकाळ परि दूरचि रे अजून ! १

या थांब ! थांब ! दिन जोंवरि हा त्वरेंत
संध्येस भेटुनि म्हणें शुभ सांजगीत ॥
तूं मी मिळून करुनी प्रभुवंदनातें
जाऊं पुढें उभय, जेथ नियुक्त तेथें ॥ २

थोडाच वेळ अमुचा जगतांत वास
लाभे वसंत अतिअल्प तुझ्यापरीस ॥
वाटोनि शीघ्र, क्षणि भेटतसे विनाश
जैसा फुला—निं दुग्धन्या अवघ्या जिवास ॥ ३

आम्हांस ये मरण शीघ्र तुझ्यासमान
जातों निदाघजलवृष्टिपरी सुकून ॥
मुक्ताफलरूप दवबिंदु जसे प्रभातीं
जाती गळून उपलब्ध पुन्हा न होतीं ॥ ४

(७) शार्दूलविक्रीडित

पुष्पांतील प्रकाश हे जग किती होईल ! वाटे मनीं—
ते हास्यांकित आस्य, शोभनहि या तें श्यामलांगुनी ॥
पुष्पें हीं जगतांतलीं नच का ठेवाल त्यांच्यापरी !
कोठेंही नवीन काम सुमनें ही शुभ त्या अंबरी !

(8) Woodman, Spare that tree

(George P. Morris)

Woodman, spare that tree;
Touch not a single bough.
In youth, it sheltered me
And I will protect it now. 1

'Twas my forefather's hand
That placed it near his cot.
There, woodman let it stand.
Thy axe shall harm it not! 2

That old familiar tree
Whose glory & renown
Are spread over land & sea;
And would'st thou hew it down? 3

Woodman, forbear thy stroke!
Cut not its earthbound ties;
Oh spare that aged oak
Now towering to the skies! 4

When but an idle boy
I sought it's graceful shade;
In all their gushing joy
Here too my sisters played. 5

My mother kissed me here
My father pressed my hand-
Forgive, this foolish tear
But let that old oak stand. 6

My heartstrings round thee cling
Close as thy bark, old friend!
Here shall the wild bird sing
And still thy branches bend! 7

Old tree! the storm still brave!
And woodman, leave the spot.
While I have a hand to save
Thy axe shall harm it not! 8

(9) The poplars felled (William Cowper)

The poplars felled! farewell to the shade
& whispering sound of the cool colonade!
The winds play no longer and sing in the leaves
Nor pond on his bosom, their image receives 1

Twelve years have elapsed, since I last took a view
Of my favourite field & the bank where they grew!
And now in the grass behold they are laid;
And the tree is my seat, that once lent me a shade. 2

The blackbird has fled to another retreat
Where the hazels afford him a screen from the heat!
And the scene, where his melody charmed me before
Resounds with his sweetflowing ditty no more. 3

(शा. वि.)

हे वृक्षा ! चिरमित्र ! या हृदयिंचे धागे तुझ्याभोवतीं
सालीच्याखम घट्ट घट्ट तुझिया देहाप्रती वेष्टिती ॥
आनंदे इथ वन्यपक्षिहि सदा गातील रे गायन
पर्वीची तव दाविती ललितता शाखा पुन्हां वांकुन ॥ ७ ॥

क्षा ! येतिल वादळें अजुनिही तीं झेल छातीवर !
हे उच्छेदक ! या स्थळा त्यजुनिया तूं ना पुढें सत्वर ॥
आयास परी समर्थ असती मद्‌बाहु हे जोंवरी
शाला दुखवूं कुऱ्हाड न शके ही अल्पही तोंवरी ॥ ८ ॥

(९) झालीं पाहून झाडें

झालीं पाहून झाडें ! अहह ! पुढतिं या, साउलीला नमस्ते
शीतच्छायेंतली ती कुजबुज पहिली, आज कानीं न येते ॥
पानांतूनी न खेळे पवन, नच अतां गातसे मंजु गीत
पर्णश्रीची न आतां प्रतिकृति उठते खालच्या त्या जलांत॥ १॥

बारा वर्षें जहालीं—प्रिय मज बहु मी पाहिली शेतवाडी
ज्याच्या बांधावरी ती नयनसुभगशी वाढली वृक्षझाडी ॥
पाहा ! ते वृक्ष आतां पददलित तृणामाजिं हो लोळताती
ज्यांनीं छाया दिली ते तरु, मजसि अतां आसनें मात्र होती ॥ २ ॥

गेला तो कोकिलांचा गण, झणिं उडुनी आश्रया अन्य ठायीं
तापापासून जेथें प्रखर रविचिया, रक्षिते आंबराई ॥
ज्या ठायीं गान त्याचें श्रुतिमधुर, करी मुग्ध मन्मानसातें
त्या नादाच्या निनादें दुमदुमत नसे स्थान आतां कधीं तें ॥ ३ ॥

Each morning a thousands roses brings
you say?
Yes, but where leaves the rose of yesterday?
And this first summer month that brings
the rose
Shall take Jamshyd & Kaikobad away! 3

They say the lion & the lizard keep
The courts, where jamshyd gloried & drank
deep!
And Behram, that great hunter- the wild ass
Stamps on his head, but cannot break his
sleep! 4

Omar Khayyam (Tr. V. M. Datar)

I censured thus my heart "-you heathen
knave
Now think of Death, & never misbehave!"
I felt so stupified with heart's retort—
"When I was born, I died & found my
grave!" 5

This life's a dilemma, womb & tomb confine
We die to live— but live to die in fine;
And every dish we have from sky to dine
Is either tasteless or is utter brine! 6

Heart loudly wails and calls for world's
domain
& wants eternal living but in vain!
The wretch is not aware that Hunter Death
Pursues it at the heels, till it is slain. 7

नि:संख्यात किती गुलाब फुलती प्रत्यूषीं पाटतें !
सांगा, काल गुलाब जे उमलले, गेले कुठें आज ते !
ग्रीष्माचा पहिलाच मास फुलवी जो हा गुलाबांस या
नेई खेचुनि तोच योरहि नृपां राज्यांत मृत्यूचिया ॥ ३ ॥

होते वैभवि जेथ धुंद मदिरारंगांत जम्शीद ते
त्या हर्म्यांताचे सिंह आणि सरडे झाले अतां नांदते ॥
तो बहराम, शिकार तज्ज्ञ निजला ! त्याच्याहि माथ्यावरी
नाचे गर्दभ वन्य ! भंग न पडे झोंपेस त्याच्या, परी ! ॥ ४ ॥

केली कानउघाडणी निजमना, " हे नास्तिका, तूं अतां
मृत्यूचा धरुनी विचार, न करी कांहीं कुकर्में कदा ॥
देतां उत्तर हें मला स्वहृदयें, दिङ्मूढ मी जाहलों— "
कीं " जन्मासहची समाधि मिळुनी मृत्यूच मी पावलों ॥ ५ ॥

जीवाच्या चिमण्यांत—जन्म मरणें दोन्हीं सदा राहतीं
जन्माचेस्तव मृत्यु;—जन्म मरण्यासाठींच आम्हांप्रति ॥
जेंजें लाघ धरून ईश्वर सदा आम्हांस घाडीतसे
होई तेंतव पूर्ण तेंच अथवा अत्यत खारें असे ॥ ६ ॥

मागे चिम्टळुनी, सदा हृदय हें, सत्ता जगाच्यावरी
इच्छी वा चिरजीवनास—अवघें तें व्यर्थ होई परी ॥
मृत्युव्याधहि पाठलाग करितो, मृत्लोस त्या तोंवरी—
ही वस्तुस्थितिही दिसे न, वधितो तो त्यास ना ओंवरी ॥७॥

I saw a quail amid the battlefield;
It nestled safe beneath a broken shield.
It spake to royal sculls, in great disdain,
" Where is the pomp ye wield— what is the
yield "? 8

Night weaves thy shrouds, aye, with busy
hands.
And day equips thy bier, and funeral bands!
Lo! time is daily hauling shoals of souls
From water, just to throw on burning
sands! 9

And he that made this Earth & Time, & Skies.
Has branded broken hearts with hundred dies
& Alas! Many a ruby lip and musky hair
He hides in Earth inspite of all our cries. 10

When soul would cease to play with me
& thee—
Two bricks in pit will stay with me, & thee;
& Then to lay the bricks for some other
graves
In moulds they cast the clay with me and
thee! 11

When Death will fling his dart— thy shields
will fail;
These gold and silver stores will not avail.
I scan through all the world and there I see
That good has solid worth-and rest is gale. 12

Why should you pine and grieve for worldly
ware?
Did X or Y live for ever? say and swear!
They lent thee body–even breath is lent
When all is lent–abide by lenten fare. 13

When soul the seer–leaves this mansion, lo!
Then all besides, in primal state will go;
Why cloak in silk this bodyfiddle of life
The fiddling Time, untunes it ever so! 14

(2) Sheikh Saadi (Tr. Arnold Edwin)

When the soul is aflitting, what difference
is found
'Twixt the king on his throne and the hind
on the ground? 1

Many a lord hath been shovelled away,
Leaving no marks on his lands today.
Those proud old carcasses under the stones
The graves have eaten their last little bones. 2

In one fond hope, my foolish time has passed,
Bethinking it should come to fruit at last.
It came! but all too late to pluck; Death's day
Gives me my wish and takes my life away! 3

The hand of fate beats the departure drum!
Oh my two eyes! the heavy hour has come!
Say farewell to this head! Palms of my hand!
Take leave of wrist and arm; Nigh me doth
stand

दुःखानें झुरशी कशास मनुजा, मोहोनिया ऐहिका
सांगे या शपथेवरी, जगिं कुणी झाला चिरंजीव का ?
लाभे हा उसनाच देह—उसना हा श्वासही रे उरीं
सारें हें उसनेच—लात बस जा ओशाळली भाकरी ॥ १३ ॥

आत्मा प्रेक्षक, देहमंदिर पहा ! सोडून जातो जधों
सारें त्यागुनि अन्य, जाइ मिळुनि मूळस्वरूपीं तधीं ॥
सारंगी तनुरूप का सजविशी चीनांशुकानें सदा ?
वीणें वादक काल हाय ! करितो भेसूरचां सर्वदा ॥ १४ ॥

(२) (इंद्रवज्रा)

आत्माच जेव्हां उडण्यास पाहे । सांगा तदा अंतर काय राहे ?
सिंहासनारूढ अशा नृपांत । अन् भूमिचारीहि कृपीवलांत ! १

(स्रग्धरा)

ओढोनी फावड्यानें कितिक उलथले भू–पती कालदक्षें
त्यांचें भूमीवरी त्या मुकुट न दिसतें नामही आज कोठें ॥
योरांच्या जीर्ण अस्थी पडुनिच उपलासारखीं ज्या रहाती
त्यांचे जे शेष त्यांतें कणकण करनी त्या समाधीच खाती ॥ २

(शार्दूलविक्रीडित)

वेडी आश धरून, मूढ मम हें गेलें पहा जीवन
होतें पाहत, अंतिं कीं, मधु फळें येतील त्यालागुन ॥
आलें तें फळ ! मृत्यु देह मनिंची इच्छा, नि, जीवा हरी !
शाखा हाय विलंब फार ! फळ मी तोडूं शकेना परी ॥ ३

(फटका)

थांबविती कर किंगणा आता निर्गमनाचा ढोल मढा !
नेत्रांनों मम ! कठीण आला प्रसंग आता तुम्हांस हा ॥
स्मरणा नमस्ते मरतपास या ! तळहस्तानो ! स्पाप फसे—
निरोप मनगट बाहूंनाही ! मृत्यू माझ्याजवळ वसे—

Death !—(the fell master of all Mortal Strife,)
Sweet friends, draw around me once again;
my life
Ends purposeless ! I strove with folly; nought
Did I achieve ! be by my failure taught ! 4

The lord of many lands hath all his wants fed
Derweesh oft times lacks a crust of bread !
Yet both at hour of death will bear away
Only a winding sheet, to house of clay.
Ah ! at that time for beggar and for king
Light loads pack easiest for far journeying ! 5

Saadi (Tr. James Ross)

I said, " I will enjoy myself a few seconds;
Alas !
That my soul took the path of departure,
the moment
I partook a few mouthfuls, at the variagated
Table of life— " the fate said " enough " 6

(3) Sheikh Saadi (Tr. Arnold Edwin)

Today this one is prosperous, and that
a stricken slave
Wait for a while, till earth has eat, the
brains of fools and knave !
Then shall be seen what difference,
surviveth 'twixt the two
Kings majesty– slaves misery, when fates
full scroll comes true !

(अखिल मानवी झगड्याचाहि प्रेरक जणुं तो दुष्ट मदा !)
प्रिय मित्रांनो ! पुन्हां सभोंवतीं वर्तुल माझ्या करानि रहा !
निर्हेतुक मम जीवन गेलें—प्रयत्न केले मूर्ख किती
मिळे न कांहीं !— मम वैफल्यें बोध तुम्ही घ्या निजचित्तीं ॥ ४

(शार्दूलविक्रीडित)

मोठ्या भूमिपतींचिया, प्रभु करी, सान्या पुऱ्या कामना
भिक्षूला कितिदांहि भाकर मिळे पोटापुरेसीहि ना ॥
दोघेही परि नेति (या जगिं जरी मोठे नि छोटे तरी)
मृत्यूनंतर प्रेतवस्त्र अवघें—त्या मृत्तिकेच्या घरीं ॥
त्यावेळीं परि भिक्षु वा नृपति या सोपें पडे नेहमीं—
दुराच्या सहलीस बद्ध करण्या ओझेंच घेणें कमी ॥ ५

(शार्दूलविक्रीडित)

भोगूं या सुख अल्पकाळ म्हणुनी चितीत होतों यदा
आत्म्यानें मम हाय ! पंथ धरिला येथून जाण्या तदा ॥
घेतों जीवन भोग हे विविधसे माझ्या मुखीं ज्या क्षणीं
थोडे घोटचि ! दैव हें मज म्हणे "आतां पुरे" त्या क्षणीं ॥ ६

(३) (वसंततिलका)

हा एक आज दिसतो कुणि वैभवांत
तो एक अन्य, परि, पीडित दास्य होत ॥
यांनाच, ओंवरति भक्षुनि घेइ माती
लुब्ध्या नि सुखें कुजनांतिल मस्तकें तीं ॥
तेव्हां दिसेल मग अंतर काय आहे
दोन्ही स्थितींतिल नरांत टिकून राहे—॥
तें राजवैभव नि दैन्यहि दस्युचें तें
तद्दैवलेख जधिं पूर्णचि ये फळातें ॥

Open the tombs and see the bones, there
mixed in mockery
Which dust was servant's and which the
lords', open the tombs and see!

(4) Sheikh Saadi (Tr. James Ross)

Hast thou not witnessed, what torture that man is suffering from whose jaw, they are extracting a tooth? Fancy to thyself, how excruciating is his pain from whose body they are tearing an existance!

(5) Young

Death is the deliverer of his friend the life; it can find a thousand doors to let him out of the body!

(6) Feltham

He is happy, who so lives that, Death at all times may find him ready to die.

(7) Colton

Every *moment of this life is a step towards* death.

(8) Basford

Death robs the rich and relieves the poor!

(9) The Robins' Cross! (George Darley

" A little cross
To tell my loss;
A little bed
To rest my head!

पाहा समाधि उपटुनीच, अस्थि त्यांत
ज्या होति मिश्रिताचि निर्घृण मस्करींत ॥
ती दस्युधूलि कुठली, नृपधूलि वा ती
सांगा बघून उपटुनाचि त्या समाधि ॥

(४) (शार्दूलविक्रीडित)

नाहीं कां कधिं वेदना बघितल्या तूं, तीव्र त्याच्या किती,
कीं, ज्याच्या वदनांतुनी उपटुनी तद्दंत हो काढिती ॥
पाहे तूच ! असह्य दुःख मग रे त्या मानवाचें किती
कीं ज्याच्या बहुमोलशा तनुतुनी 'अस्तित्व'ची फाडिती !

(५) उपजाति

प्राणा सखा मृत्यु असे सदाचा । तो मुक्तिदाता ठरतो तयाचा ॥
बाहेर देहांतुनि काढण्यास । सहस्त्र दारें मिळतीं तयास ॥

(६) उपजाति

खरा सुखी तो नर एक लोकीं । जगीं सदा जो जगतो असा कीं—
कधींहि येवो यम न्यावयास । तो मृत्युला सिद्ध दिसेल त्यास ॥

(७) उपजाति

या जीवनाचा क्षण एक एक । मृत्यूकडे पाउल नेइ एक ॥

(८) भुजंगप्रयात

धनाढ्यांस मृत्यू लुबाडून घेतो । दरिद्र्यांस भिक्षेतुनी सोडवीतो ॥

(९) कवीची अंतिम इच्छा, व
त्याच्या शिष्यानें केलेली तिची पूर्ति !

(उपजाति)

कवि—" खोदा शिला एक लहान खाशी
मन्मृत्यु लोकांस कथील ऐशी ॥
दाय्या करावी मज तोकडीशी
टेकून ढोकें निजण्यापुरेशी ॥

छोट्या समाधीवर मारकाश
या एक अश्रु, इतुकीच आशा।"

शिष्य— "काव्यीं तुझ्या, ज्यास विशेष भक्ति
ऐसा, अशा मी, रचिली तुझी ती॥
मी त्यावरी एकच अश्रु टाळी
शिला समाधीवर रोविवेली॥
याहून काहीं लिहिला न लेख—
"निजे इथें मानवमित्र एक."

प्रकरण ८

स्त्रीचें कष्टमय जीवन

१ सद्याचें गाणें. (सुमंदारमाला) (स्वैर अनुवाद)

अरेरे! सदा कष्ट काढून गेल्या जिच्या अंगुली वासुनी भागुंनी
अरेरे! सदा जागणें काढण्यानें जिच्या पापण्या लाल भाराबुनी॥
न शोभे स्त्रियांना अशा चिंधड्यांची वसे ही बिचारी स्वतां लेवुनी
दुज्यांचींच वस्त्रें शिवे शाजिरीं ही सुई आणि धागा करीं घेउनी॥१
पुन्हां घाल टाके! पुन्हां घाल टाके! पुन्हां घाल टाके सुवस्त्रास या
सदा दैन्य पाठीस पोटामधें भूक तेतें रहाणेंहि धाणींत या॥
तरी बापुडी दीन ही दाटलेल्या गळ्या सूर दुःखार्तसा लावुनी।
शिलाही रडाव्या असें खिन्न गाई जणूं गीत सद्यास उद्देशुनी॥२
"सदा कष्ट काढा! सदा कष्ट काढा! सदा कष्ट काढा पहांटेसही
जधीं आरवे कोंबडा एकटाची निशा संपतां जागवाया मही॥
सदा कष्ट काढा! सदा कष्ट काढा! सदा कष्ट काढा दिनान्तातही
फटींतून या छप्पराच्या दिसाव्या नभीं तारका तेथपर्यंतही॥३
अहाहा! गुलामांतली दुःस्थिती हो किती वाटते याहुनीही बरी
जगांतील अत्यंत मागासलेल्या अशा रानटी तुर्क देशांतरीं॥

Where woman hath never a soul to save—
If this is Christian work! 4

Work! work! work!
Till the brain begins to swim;
Work! work! work!
Till the eyes are heavy and dim! 5

Seam! & gusset! and band!
Band and gusset and seam;
Till over the buttons I fall asleep,
And sew them on in a dream! 6

O men! with sisters dear!
O men! with mothers and wives!
It is not linen you are wearing out—
But human creatures' lives! 7

Stitch— stitch— stitch
In poverty hunger and dirt;
Sewing at once with a double thread
A shroud as well as a shirt! 8

But why do I talk of death
That phantom of grisly bone?
I hardly fear his terrible shape;
It seems so like my own! 9

It seems so like my own—
Because of the fasts I keep!
O God! that bread should be so dear
And flesh and blood so cheap! 10

Work! work! work!
My work never flags;

जियें मानती कीं "ख्रियेला न आत्मा ! करावें जयाचें तिनें रक्षण !"
जळो धर्म त्रिस्ती ! जरी मान्य त्यांतें स्त्रियांचें असें क्रूर हें पीडन ॥४
सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा तुम्ही तोंवरी
थकोनी श्रमोनी सदा जागणानें भ्रमूं लागतो मेंदुहि जोंवरी ॥
सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा तुम्हां जीवनीं
बने दृष्टि ही मंदशी जोंवरी आणि जातील हे नेत्र माराबुनी ॥ ५
पुन्हां टीप मारा ! पुन्हां हेम घाला ! पुन्हां बंद लावा सदा चालणें
पुन्हां बंद लावा ! पुन्हां हेम घाला ! पुन्हां टीप मारा न हें संपणें ॥
अखेरीस गुंड्यांस हातांत घेतां, मला टाकितें झोंपची घेरुनी
पडे स्वप्न ! टाके परी मारण्याचें पुढें चालतें काम निद्रेंतुनी ॥ ६
अहो सज्जनांनो ! नसे कां तुम्हांला स्वसा पत्नि माता जगीं या कुणी ?
किती कष्टती त्या तुम्हांसाठिं साऱ्या पहावेंच अंतर्मुखी होउनी ॥
शरीरीं सुखें लेवुनी ज्या सुवस्त्रां तुम्ही वापरोनी पहा फाडितां
नसे वस्त्र ! वाटे शिवोनीच गेलीं जणूं मानवी जीवनें तत्त्वतां ॥७
पुन्हां घाल टाके ! पुन्हां घाल टाके ! पुन्हां घाल टाके सुवस्त्रांस या
सदा दैन्य पाठीस ! पोटामधें भूक, तैसें रहाणेंहि घाणींत या ॥
पवित्रापवित्रास एकाच वेळीं जणूं दोन धागेंच मी घेउनी
शिवीं प्रेतवस्त्रें नि सद्रेंहि ! त्यांना (पटेना तरी) सारखे लेखुनी ॥८
सुरम्या अस्थिचा सांपळा देह ज्याचा सुताचेपरी भीतिदायी कुणी
अशा मृत्युच्याही विचारांस थारा अरेरे ! कसा हा मिळाला मनीं !
महा घोर ऐशाहि त्या आकृतीचा न भीती मला अल्पही वाटते
तनूशींहि माझ्याच रोडावलेल्या, तयाचें किती साम्य हो भासतें ! ९
तनूशींहि माझ्याच रोडावलेल्या तयाचें असें साम्य कां भासतें ?
मिळेना कधीं, खावयाला पुरें, मी उपाशी रहातें म्हणोनीच तें !
कसा ईश्वरा ! न्याय हा, कीं, असावी जगीं भाकरी एवढी दुर्मिळ
अरेरे ! परी स्वस्त व्हावें नराचें असें मांस अन् रक्तही भूवर ! १०
करा कष्ट सारे ! करा कष्ट सारे ! करा कष्ट सारे तयां अंत न
परी जोम कष्टांतल्या माझिया या कधींही न जाईल हो लोपुन ॥

Where woman hath never a soul to save—
If this is Christian work! 4

Work! work! work!
Till the brain begins to swim;
Work! work! work!
Till the eyes are heavy and dim: 5
Seam! & gusset! and band!
Band and gusset and seam;
Till over the buttons I fall asleep,
And sew them on in a dream! 6

O men! with sisters dear!
O men! with mothers and wives!
It is not linen you are wearing out—
But human creatures' lives! 7

Stitch— stitch— stitch
In poverty hunger and dirt;
Sewing at once with a double thread
A shroud as well as a shirt 8

But why do I talk of death
That phantom of grisly bone?
I hardly fear his terrible shape;
It seems so like my own! 9

It seems so like my own—
Because of the fasts I keep!
O God! that bread should be so dear
And flesh and blood so cheap! 10

Work! work! work!
My work never flags;

जिथें मानती कीं "स्त्रियेला न आत्मा ! करावें जयाचें तिनें रक्षण !"
जळो धर्म ख्रिस्ती ! जरी मान्य त्यातें स्त्रियांचें असें क्रूर हें पीडन ॥४

सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा तुम्ही तोंवरी
थकोनी श्रमोनी सदा जागणानें भ्रमूं लागतो मेंदुहि जोंवरी ॥
सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा तुम्ही जीवनीं
घने दृष्टि ही मंदशी जोंवरी आणि जातील हे नेत्र मारागुनी ॥ ५

पुन्हां टीप मारा ! पुन्हां हेम घाला ! पुन्हां बंद लावा सदा चालणें
पुन्हां बंद लावा ! पुन्हां हेम घाला ! पुन्हां टीप मारा न हें संपणें ॥
असेरीस गुंड्यांस हातांत घेतां, मला टाकिते झोंपची घेरुनी
पडे स्वप्न ! टाके परी मारण्याचें पुढें चालतें काम निद्रेंतुनी ॥ ६

अहो सज्जनांनो ! नसे कां तुम्हाला स्वसा पत्नि माता जगीं या कुणी ?
किती कष्टती त्या तुम्हांसाठिं सार्‍या पहावेंच अंतर्मुखी होउनी ॥
शरीरीं सुखें लेवुनी ज्या सुवस्त्रां तुम्ही वापरोनी पहा फाडितां
नसे वस्त्र ! वाटे झिजोनीच गेलीं जणूं मानवी जीवनें तत्त्वतां ॥७

पुन्हां घाल टाके ! पुन्हां घाल टाके ! पुन्हां घाल टाके सुवस्त्रांस या
सदा दैन्य पाठीस ! पोटामधें भूक, तैसें रहाणेंहि घाणींत या ॥
पवित्रापवित्रास एकाच वेळीं जणूं दोन धागेच मी घेउनी
शिवीं प्रेतवस्त्रें नि शय्येंहि ! त्यांना (पटेना तरी) सारखे लेखुनी ॥८

सुक्या अस्थिचा सांपळा देह ज्याचा भुताचेपरी भीतिदायी कुणी
अशा मृत्युच्याही विचारास थारा अरेरे ! कसा हा मिळाला मनीं !
महा घोर ऐशाहि त्या आकृतीचा न भीती मला अल्पही वाटते
तनूशींहि माझ्याच रोडावलेल्या, तयाचें किती साम्य हो भासतें ! ९

तनूशींहि माझ्याच रोडावलेल्या तयाचें असें साम्य कां भासतें ?
मिळेना कधीं, खावयाला पुरें, मी उपाशी राहतें म्हणोनीच तें !
कसा ईश्वरा ! न्याय हा, कीं, असावी जगीं भाकरी एवढी दुर्मिळ
अरेरे ! परी स्वस्त व्हावें नराचें असें मांस अन् रक्तही भूवर ! १०

करा कष्ट सारे ! करा कष्ट सारे ! करा कष्ट सारे तया अंत न
परी जोम कष्टांतल्या मासिया या कधींही न जाईल हो सोडुन ॥

And what are its wages? a bed of straw!
A crust of bread and rags! 11

That shattered roof and this naked floor
A table— a broken chair
And a wall so blank- my shadow I thank
For sometimes falling there! 12

Work! work! work!
From weary chime to chime;
And work! work! work!
As prisoners work for crime! 13

Band, gusset, seam
Seam, gusset, band!
Till the heart is sick, and the brain
is benumbed
As well as the weary hand: 14

Work! work! work!
In the dull December light;
And work! work! work!
When the weather is warm and bright. 15

While underneath the eaves
The brooding swallows cling
As if to show me their sunny backs
And twit me with the spring' 10

Oh! but to breathe the breath—
Of the cowslip and primrose sweet;
With the sky above my head
And grass beneath my feet! 17

मजूरी परी काय हो या श्रमांची ! बिछाना तृणांचा मिळे हा मला
कुठें भाकरी अर्धशी खावयाला, कुठें पांघराया जुना कांचळा ! ११

मिळाली वसाया कुटी चंद्रमौळी, भुई बैठकीवीण ही मोकळी
जुनें मेज हें लंगडें आणि खुर्ची पहा मोडकी तोडकी भंगली ॥
चुन्याची सफेतीच भिंतीस सारी– न हो औषधाला कुठें रंग ते
पडे सांवली तेथ वैचित्र्य येतां तियेचेच आभार मी मानितें ॥१२

करा कष्ट सारे ! करा कष्ट सारे ! करा कष्ट सारे श्रमोनि स्वयें
प्रभातीं दिनांतीं पुजाआरतीचीहि घंटा सदा जोंवरी कानिं ये ॥
करा कष्ट सारे ! करा कष्ट सारे ! करा कष्ट सारे सदा भूवरी
स्वताच्या गुन्ह्यांची सजा भोगणाऱ्या सदा कष्टत्या बंदिवानांपरी १३

पुन्हां बंद लावा ! पुन्हां हेम घाला ! पुन्हा टीप मारा, सदा तेंच तें
पुन्हां टीप मारा ! पुन्हां हेम घाला ! पुन्हां बंद लावा असं चालतें ॥
पुरा वीट येई मना तोंवरी हें–पडे सुन्न मेंदूहि हा तोंवर
रहा यापरी कष्टुनी–तोंवरी खास होती निकामीच दोन्ही कर ॥१४

सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा तुम्ही जीवनीं
हिंवाळ्यामधें (पौष) माघमासीं भुक्याशा प्रकाशीं स्वताला बसा कोंडुनी
सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा ! सदा कष्ट काढा रडा नित्यही
निदाघांतल्या उष्णतेनें सुतेजें प्रहर्षे जरी नाचली ही मही ॥ १५

वसंतांतल्या पाहुण्या कोकिळा त्या जधीं अन्यदेशांतुनी येउनी
जणुं काय मोठ्या विचारीं गढोनी कुटीच्याच पागोळिला बैसुनी ॥
अहा ! लाउनी सूर त्या पंचमाचा, मुखीं काढिती कूजनाचा रव
मला टोंचुनी सांगती त्या जणूं कीं "पहा पातला गे वसन्तोत्सव" १६

फुले सर्व लोकांत थाटांत जाई, जुई, सोनचाफा तसा मोगरा
अहाहा ! किती वाटतें एकदांही मिळो गंध त्याचा मला ईश्वरा !
(दिसो) असो नील गंभीर सुस्वच्छ ऐसें अनिर्बंध आकाश माध्यावरी
पदाखालतीं कोवळ्याशा तृणांचा असो गालिचा सर्वहि भूवरी १७

For only one short hour
To feel as I used to feel.
Before I knew the woes of want
And a walk that costs a meal! 18

Oh! but for one short hour
A respite however brief!
No blessed leisure for Love or Hope
But *only time for grief!* 19

A little weeping would ease my heart;
But in their briny bed—
My tears must stop; for every drop—
Hinders needle & thread! 20

With fingers weary & worn
With eyelids heavy & red
A woman sat in unwomanly rags
Plying her needle & thread! 21

In poverty hunger & dirt
And still with a voice of dolorous pitch
Would that its tone could reach the Rich!
She sang the "song of the shirt." 22

Chapter 8—A Love

(1) Why does the azure deck the sky?

(Thomas Moore)

"Why does the azure deck the sky?"
"'Tis to be like thine eyes of blue!"

मला नित्य सोकंठची याटतें कीं, घडी अल्प ऐशी मिळावी पुन्हां–
मनीं मीहि चाखीन सान्या सुखाच्या जधीं पूर्वकालीन त्या भावना
न होती मला वाण जेव्हां कदाची–सुकेच्या न ठाव्या जधीं यातना
न वा ज्ञात " जावें फिराया तरी हो मुकावें स्वयें एकदा भोजना "
कधींपासुनीं वाट मी पाहतें कीं मिळावी घडी अल्प ऐशी मला
नको वर्ष वा मास, मातें पुरे ती, जरी अल्पसा काळ तो वाटला
न मी प्रीति–आशांचिया सौख्यदायी अशा गुंजना कालतो योजिला
परी आस कीं दुःख वाहोनि जावो–जसा बांध फोडोनिया तो झरा
कमी दुःखभारास या अंतरीच्या करी हें जरी अल्पसें रोदन
स्वताच्याच खान्या निवारांत अश्रूंस मी ठेविलें पाहिजे कोंडुन ॥
जधीं वाहती अश्रुधारा अनिर्बंध या माझिया क्षीण नेत्रांतुनीं
तधीं अश्रु प्रत्येक हा विघ्न आणी सुई आणि धाग्यास या रोधुनी २०
अरेरे ! सदा कष्ट काढून गेल्या जिच्या अंगुलीं त्रासुनी भागुनी
अरेरे ! सदा जागणें काढण्यानें जिच्या पापण्या लाल भाराधुनी
न शोभे स्त्रियांना अशा चिंधड्या त्या बसे ही बिचारी स्वतां लेवुनी
दुज्यांच्याचसाठीं शिवी हीं सुवस्त्रें सुई आणि धागा करीं घेउनी २१
सदा दैन्य पाठीस, पोटामधें भूक धाणीमधें राहणेंही असें
परी बापुडी दाटलेल्या गळ्याला चढे लाविते सूर दुःखार्तसे ॥
पडो गीत हें श्रीमतांच्याच कानीं अशी आस वेडी मनीं ठेवुनी
तिनें गाइलें जीवही तोडुनी या असें गीत सद्भास उद्देशुनी ॥ २२ ॥

प्रकरण ८ (अ)–प्रेम

(१) कां नील रंग नटवी अवघ्या नभास ?

(वसंततिलका)

" कां नील रंग नटवी अवघ्या नभास ! "
" त्वत्प्रेमसाम्यचि जणूं मज दावण्यास ! "
" कां लाल रंगिंच गुलाब वसे नटून ! "

"लज्जेस रंग तव लालचि गे म्हणून ॥"
जें जें जगीं रुचिर सुंदर, प्रेमदेव
तैसें करी, प्रकटण्या तव साम्यभाव ॥ १ ॥

"येतां वरून इतुकें हिम शुभ्र कां तें ?"
"त्वद्दंतिचा विमल रंगचि दावण्यातें !"
"कां तेज उज्वल असे रविच्या करांस ?"
"भासावया कनकवर्ण तुझेच केश ॥"
जें जें जगीं दिसत भास्वर, प्रेमदेव–
तैसें करी, प्रकटण्या तव साम्यभाव ॥ २ ॥

"ये प्रत्यया कुठुनि सुंदरता निसर्गी ?"
"आम्ही तुझी रुचिरता बघतों तदंगीं ॥"
"संगीत कां द्रवु शके हृदया कठोर ?"
"तें काढितें तवचि वाणिसमान सूर !"
जें जें जगीं मधुर गोडहि, प्रेमदेव–
तैसें करी, प्रकटण्या तव साम्यभाव ॥ ३ ॥

(२) प्रेमाचे तीन ऋतु !

(वसंततिलका)

(१) हांसू तरंगत तुझ्या नयनांत नाचे
दावी प्रमोद तव हार्दिक यौवनाचे ॥
प्रेरी वसंत ऋतु जेविं विहंगमातें
तैशा त्वरें बदलती गति त्वत्पदांतें ॥ १ ॥

वैशाखि हर्षमय जेविं निसर्ग बोले
येती तसेच तव मंजुल बोल बाले !
मेघांतुनी ग्रह जसा मृदुल प्रकाशे
आनंद-वेष्टित तुझें स्मित मंद तैसें ॥ २ ॥

बाल्यामधून तुकतीच वयात (पणात) येशी
त्यावेळची तव सुरम्यचि मूर्ति ऐशी ॥

And woman's sense in thee combined—
Gently with childhood's simplest mind,
First taught'st my sighing soul to move
With hopes towards the heaven of Love! 3

(2) Now years have given my Mary's face
A thoughtful and a quiet grace;
Though happy still, yet chance, distress
Have left a pensive loveliness; 1

Fancy hath tamed her fairy gleams
And thy heart broods over homeborn dreams!
Thy smiles slow-kindling now, & mild
Shower blessings on a darling child. 2

Thy motion slow and soft thy tread,
As if round thy hushed infant's bed!
& when thou speakest, thy melting tone
That tells, thy heart is all my own,
Sounds sweeter from the lapse of years—
With a wife's love, a mother's fears! 3

(3) By thy glad youth and tranquil prime
Assured, I smile at hoary Time!
For thou art doomed in age to know—
The calm that wisdom steals from woe! 1

The holy pride of high intent
The glory of a life well spent,
When earth's affections nearly over,
With peace behind and faith before; 2

तो बालभाव ऋजु पूर्ण; इळूंच त्यांत
स्त्रीभाव मोहक तुझा मिसळून जात ॥
यांनींच गे प्रथम या झुरत्या जिवास
आशा दिली प्रणयस्वर्गि चढावयास ॥ ३ ॥

(२) हें वाढतें वय तुझ्या वदनास देत
लावण्य गे रुचिर चिंतनशील शांत ॥
होतों सुखी, परि कधींतरि ये विपत्ति
ठेवून जाइ मुखिं चिंतनमग्न कांति ॥ १ ॥

दावून ऊर्मि धरल्या तव कल्पनेनें
पाहीं (चिती) अतां मन तुझें गृहजात स्वप्नें ॥
आतां प्रशांत मृदु मंद तुझीं स्मितें तीं
आशीर्वचें प्रिय शिशूवर वर्षितातीं ॥ २ ॥

जागेल बाळ शयनीं जणुं या विचारीं
निःशब्द मंद तव नित्यचि चाल झाली ॥
तू बोलतां, द्रवतसे तव होत वाणी
"मासीच तू" मम मनास प्रतीति आणी ॥
तें पतिप्रेम—जननी–ममता मिळून
पूर्वाहुनी मधुर तू मज ये दिसून ॥ ३ ॥

(३) आनंदि यौवन नि शांतहि मध्यमानें
आश्वस्त मी जरठकालहि तुच्छ मानें ॥
वार्धक्यि लाभ घडणें तुज ही प्रतीति—
"दुःखांतुनी छुटतसे क्षम, सुखता" ती ॥ १

तें ध्येय उच्च, अभिमान पवित्र देत
अन् हें विभूषणचि जीवन मुग्धतीत ॥
संसारिचे प्रणय जें बहुतांश झुरत
निद्रा घुटून, श्रम मागुनि पीर देत ॥ २ ॥

Thou renderest up again to God—
Untarnished by its frail abode—
Thy lustrous soul; then harp and hymn
From bands of sister seraphim .
Asleep will lay thee, till thine eye
Open in Immortality ! 3

3 Love and Lust (Shakespeare)

Love comforteth like sunshine after rain,
But Lust's effect is tempest after sun;
Love's gentle spring doth always fresh
remain;
Lust's winter comes, ere summer is half
done!

4 The Lover and the Traitor—
Sir Walter Scott (Marmion)

(1) Where shall the lover rest
Whom the fates sever
From his true *maiden's* breast,
Parted for ever? 1

Where through groves deep and high
Sounds the far billow,
Where early violets die
Under the willow. 2

There through the summer day,
Cool streams are laving,
There while the tempests sway
Scarce are boughs waving— 3

नाजूक या तनुवरीं वसुनीहि ज्यातें
स्पर्शे न पाप, तव भासुर आत्मियातें ॥
नेशी पुन्हां प्रभुपदीं, तधि देवदूती
वीणेवरी मधुर मंगल गीत गाती—

त्या तोंवरी निजविलील तुला प्रशांत
स्वप्नेंच जीं उघडतील चिरंतनांत ॥ ३ ॥

(३) प्रीति आणि कामुकता

(फटका)

प्रेम देतसे समाधान मनिं, वृष्टिमागुनी उन्हापरी ।
उन्हामागुनी वादळ तैशी कामुकता प्रक्षुब्ध करी ॥
प्रेमाचा मृदु वसंत राहे ताजाताजा चिरकाळ ।
अर्ध्या ग्रीष्मांतची शिशिर ये कामुकतेचा अवकाळ ॥

(४) प्रेमिक आणि वंचक

(वसंततिलका)

(१)

ज्यातें वियोग घडवी विधि हो सदाचा
निष्ठावती प्रणयिनी सुकुमारिकेचा
त्या प्रेमिकास जगिं अल्प न मीलनाशा
लाभे तयास चिरवास स्थलीत कैशा ! ॥ १ ॥

उत्तुंग वृक्ष धरिती जिथ दाट (गर्द) छाया
येई दुरून उदधिध्वनिही स्थळीं ज्या ॥
जेथें फुले मृदु आकालिक पारिजात
छायेमधेंच परि नित्य सुकून जात ॥ २ ॥

भारी निदाघ समयांतहि जेथ रानीं
वाहे सुशीतल झरा मृदु गात गाणीं ॥
प्रक्षुब्ध वादळ किती उठलें जरी तें
धारा न एक तरधी जिथ हालवीते ॥ ३ ॥

There, thy rest shalt thou take
Parted for ever!
Never again to wake,
Never, O never! 4

(2) Where shall the traitor rest
He the deceiver,
Who could win maiden's breast
Ruin and leave her?— 1

In the lost battle—
Borne down by the flying,
Where mingles war's rattle
Amid groans of the dying. 2

Her wing shall the eagle flap—
Over the false-hearted;
His warm blood the wolf shall lap
Ere life be parted! 3

Shame and dishonour sit—
By his grave ever;
Blessing shall never hallow it—
Never, O never! 4

5 **Love** (G. G. Lord Byron)

Love is indeed the light from heaven,
A spark of that immortal fire;
With angels shared, by God given
To lift from earth our low desire, 1

होतो वियोग चिरकालिक, येथ तूतें
भूस्वर्गसें स्थल असें चिरवास होतें ।।
हे प्रेमिका ! सुचिर अंतिम झोंप घेई
जींतून जागृति मिळे न कधीं कुणाही ।। ४ ।।

(२)

जिंकून जो प्रणय घेइ कुमारिकेचा
कौमार्य कुस्करुनि त्याग करी तियेचा ।।
नाहीं इमान, अशल्या फसव्या नरास
लाभे कुठें मरण, घोर नराधमास ? ।। १ ।।

युद्धांत हार मिळुनी पळतां रणांत
देहास त्या पळपुटे तुडवीत जात ।।
युद्धांतला खणखणाटहि मिश्र होत
तेथें मुमूर्षु कण्हती रडती सर्वात ।। २ ।।

या बेइमान तनुच्यावरतीं गरूड
घे झेंप पंख हलवीतचि फाडफाड ।।
देहांत जीव असतां, जिव लांडगा तो
त्याच्यांतलें रुधिर चाटुनि उष्ण घेतो ।।३

सजा तशीच अपकीर्ति, अशा नराची
त्याच्या समाधिवरतीं वसते सदाची ।।
पावित्र्य जें वितरतीं, धुवुनी अघांस
आशीर्वचें न मिळतीं कधि तीं तयास ।।४

(५) प्रेमाचें दिव्य स्वरूप

(शार्दूलविक्रीडित।)

आहे प्रेम सरोवरीच प्रतिमा त्या दिव्य स्वर्गांतली।
किंवा ती ठिणगी जणूं अमर त्या दैवीच अग्नींतली।।
देवानें पुरवून जो वितरिला त्या देवदूतांप्रति
इच्छा मीचहि आमुच्या उचलुनी नेण्यास स्वर्गाप्रति १

Devotion wafts the mind above,
But heaven itself descend in love.
A feeling from the God-head caught
To wean from self each sordid thought. 2
A ray of Him, who formed the whole
A glory circling round the soul! 3

6 Woman is the shadow of man!
(Ben Johnson)

Follow the shadow, it still flies you;
Seem to fly it, it will pursue.
So court a mistress, she denies you;
Let her alone, she will court you! 1
Say, are not women truely, then
Styled but the shadows of us, men? 2

7 To a beloved one (Gerald Massey)

Heaven hath its crown of stars, the earth
Her glory robe of flowers,
The sea, its gems; the grand old woods—
Their songs and greening showers;
The birds have homes, where leaves and blooms—
In beauty wreathe above;
High yearning hearts, their rainbow dream;
And we- sweet · we have love! 1

We walk not with the jewelled great—
Where loves' dear name is sold!
Yet have we wealth, we would not give
For all their world of Gold!

नेई भक्ति मनास उंच जरि ही त्या शुभ्र पंखांवर
आणी प्रीति विलोभनीय अवघ्या स्वर्गीयची भूवर ॥
देवाच्या मुकुटांतलीच जणुं ही रत्नप्रभा सुंदर
किंवा मात्र मलीन सर्व धुउनी नेई असा निर्झर ॥२

निर्मी जो रविमंडलें अमित, ही त्याची शलाका असे
तेजाचें जणुं शुभ्रसें वलय हें आत्म्यासभोंतीं वसे ॥३

(६) स्त्री ही नराची छाया

(शिखरिणी)

धरूं जा; कीं, छाया पुढति पुढतीं नित्य पळते
म्हणा 'जातों,' कीं ती सतत तुमची पाठ धरिते ॥
समाराधोनीही विफल करिते स्त्री प्रणयिता
त्यजा एकाकी कीं करिल प्रणयाराधन स्वता ॥ १

न्यरें सांगा पाहूं, (जरि गमतसे गोड कलिका)
" नराची छाया, स्त्री " कविवचन हें सत्य नच कां ? ॥२

(७) प्रियेस !

(वसंततिलका)

लाभे नभा मुकुट उज्ज्वल तारकांचा
यात्रुहि भव्य, अवनीस फुलाफुलांचा ।
रत्नेंहि थोर उदधीस; नि काननांतें
चैतन्यदायक सरी- मृदु मंजु गीतें ॥
पद्मास रम्य घरटीं, वरतीं जियें तीं
पानें फुलें- मनुनि हाराचि, डोलतातीं ॥
स्वप्नें समुत्सुक मनोप्रति, सतरंगी
प्रीती तशीच तुजला, मजला, शुभांगी ! ॥ १ ॥

प्रीती पवित्र, जिव वस्तु विकावयाची
ती दुष्ट संगत नको धनदौलतीची ॥
दैवें दिलें धन अमोल, असें अम्हांसी
तें ना विकूं मिळुनि थोर सुवर्णराशी ॥

We revel not in corn and wine;
Yet, have we from above
Manna divine, and we will not pine,
While we may live and love! 2

There's sorrow for the toiling poor
On misery's bosom nursed!
Rich robes for ragged souls and crowns
For branded brows Caincurst!
But cherubs, with clasping wings
Ever about us be;
And happiest of God's happy things!
There's love for you and me. 3

The lips that kiss till death, have turned,
Life's water into wine;
The sweet light melting through thy looks,
Hath made my life divine!
All love's dear promise has been kept,
Since thou to me wert given;
A ladder for my soul to climb
And saunter high in heaven. 4

I know dear heart! that in our lot
May mingle tears and sorrow;
But love's rich rainbow's built from tears
Today, with smiles tomorrow!
The sunshine from our sky may die.
The greenness from life's tree!
But ever amid the warring storm,
Thy nest shall sheltered be! 5

लाभे समृद्धि जरि ना धनधान्य यांची
थाळी वरून पडली जणुं द्रौपदीची ॥
अन्यां सुखांस्तव न तीं झुरणार चित्तीं
राहूं धरून हृदिं जीवर गोड प्रीति ॥ २ ॥

ज्या "दैन्य" माय जगवी निजदुग्धदानें
त्या कष्टल्यास नित दुःख दिलें विधीनें ॥
नीचास उच्च वहनें;– अवमुद्रितातें
दुःशापितास बघ दैव किरीट देतें ॥
ते शुभ्र पंख कवळूनचि देवदूत
देवा ! सदैव अमुच्या जवळीं वसोत ॥
सर्वांहुनी अतिसुखी प्रभुच्या जगांत
तू आणि मी विहरतों प्रणयोदकांत ॥ ३ ॥

आमृत्यु ओष्ठ तव चुंबिति जे मुखास
ते धुंद मद्य करिती मम जीवनास ॥
जें तेज गोड झरतें नयनांतुनी तें
स्वर्गीयची बनविते मम जीवनातें ॥

ती प्रीतिची मधुर आणहि सार्थ झाली
झालें तुझें मजसि मीलन त्या सुवेळीं ॥
सोपानमार्ग बनवी तव प्रेमची तें
स्वर्गी विहार करण्या चढण्यास मातें ॥ ४ ॥

मी जागतों प्रणयिनी ! अपुल्या सुखांत
दुःखें नि अश्रु मिसळूनचि राहतात ॥
प्रेमेन्द्रचाप बनतो अजि अश्रुरंगीं
होई उषा मधुर सुंदर हास्यरंगीं ॥
गेला प्रकाश अपुल्या जरि या नभींचा
छाया अपर्णं जरि जीवनवृक्ष शाखा ॥
घोंघावले जरिहि वादळ भोंवतीं तें–
राहील रक्षित सदा घरटें तुझें तें ॥ ५ ॥

I see thee! Ararat of my life
Smiling the waves above,
Thou hails't me victor in the strife
And beacons't me with love
The world may never know, dear heart!
What I have found in thee,
And though nought to the world, dear heart!
Thou art all the world to me! 6

8 Lines written beneath a picture

(G. G. Lord Byron)

Dear object of defeated care!
Though now of love and thee bereft,
To reconcile me with despair,
Thine image and my tears are left! 1

'Tis said " with sorrow time can cope"
But this I feel can never be true;
For by the death-blow of my Hope
My Memory immortal grew! 2

9 Love me little—Love me long!

(कवि अज्ञात)

"Love me little— love me long"
Is the burden of my song '
Love that is too hot or strong
Burnēth soon to waste! 1

तूं रक्षिकाच दिससी मम जीवनाची
लाटांवरी बसुनि हास्यमुखी सदाची ॥
जेता म्हणून करिसी अभिनंदनातें
बोलाविसी प्रणयदीप धरून मातें ॥
होईल ना कधिंच या जगतास ज्ञात
कीं काय तें मजसि सांपडलें तुझ्यांत ॥
नाहीं जरी तव मुळीं गणना जगास
विश्वाहुनी प्रिय मला परि तूंच खास ॥ ६ ॥

(८) प्रेम-निराशेनंतर प्रियकराच्या चित्राखालीं प्रियेनें लिहिलें—

(शार्दूलविक्रीडित)

झाली फोलचि दक्षता, प्रियकरा ! जी वाहिली मी तुला
प्रीती आणिक तूं, द्वयाविण तुम्हां– हा जीव रे राहिला !
माझे अश्रु, नि चित्र हें तव, परी राहे तुम्हांमागुन
नैराश्याप्रति ध्यावयास मिळतें, हेंची उरे साधन ॥ १ ॥

"आहे कालचि दुःखनाशक" असें जें बोलती सुज्ञ, तें
या लोकीं न कधींच सत्य ठरतें, ऐसें मला वाटतें ॥
आलेला मम जीवघातक असा आघात झाला तरी
झाली रे चिरजीविनी स्मृति तुझी या माझिया अंतरीं ॥२॥

९ दे प्रेम अल्प—परि जें चिरकाल राहे !

(व. ति.)

"दे प्रेम अल्प–परि जें चिरकाल राहे"
गीतास पालुपद हें मम नित्य आहे ॥
आयुष्यता नि अतिरिक्तचि ऊर्मि ज्यांत
तें प्रेम हो जळुनिया क्षणिं भस्म होत ॥ १ ॥

Still I would not have thee cold,
Not too backward— not too bold,
Love that lasteth till 'tis old,
Fadeth not in haste 2

If you lovest me too much
It will not prove as true as touch;
Love me little;— more than much;
For I fear the end ! 3

I am with little, well content
And a little from thee sent—
Is enough— with true intent
To be steadfast friend ! 4

Say, thou lovest me while thou live,
I to thee my love will give;
Never dreaming to deceive
While that life endures ! 5

Nay, and after deatn, in sooth,
I to thee will keep my truth;
And now when in my May of youth,
This my love assures ! 0

Constant love is moderate ever;
And it will through life persevere;
Give me that, with true endeavour;
I will, it restore · 7

A suit of durance let it be—
For all weathers, that for me,
For the land or for the sea,
Lasting ever-more. 8

Winter's cold or Summer's heat,
Autumn's tempests on it beat;
It can never know defeat;
Never can rebel ! 9
Such the love that I would gain;
Such the love, I tell thee plain,
Thou must give or woo in vain,
So to thee farewell ! 10

10 Secret Love (Shakespeare)

.............She never told her love,
But let her concealment, like a worm in the bud
Feed on her damask cheek. She pined in thought
And with green and yellow melancholy,
She sat like Patience on a monument,—
Smiling at Grief !

11 Rivalry in Love ! (William Walsh)

Of all torments, of all cares
With which our lives are curst;
Of all the plagues a lover bears,
Sure, rivalry is the worst ! 1
By partners of each other kind,
Afflictions easier grow
In love alone, we hate to find
Companions of our woe. 2
Sylvia ! for all the pangs you see
Are labouring in my breast,

पंथांत शैत्य, परितापहि उष्णकाळीं
वर्षाऋतूंत जरि वादळ त्यास मारी ॥
तेणें न त्या कधि पराभव ज्ञात व्हावा
किंवा थिजून कधिं क्षोभ मनीं न यावा ॥ ९ ॥

मागे तुझ्याकडुन प्रीति अशीच ! तूंही
तैशीच दे; सरळ मी वदतों तुलाही ॥
तें ना घडे तर फुका श्रम आर्जवीं ते
घेऊं निरोप ! वदतों तुजला नमस्ते ॥ १० ॥

१०. गुप्त प्रेम

(शा. वि.)

टेवी स्वप्रणयास गुप्त–कलिकेमध्यें जणूं कीट, ती
घेतेधी सुरणी मलूल करिते गोऱ्या कपोलांप्रति ॥
गेली कांति विषण्णतेंत जळुनी; कांहीं जणू भासत
शांतीच्या पुतळ्यासमान बसली–शोकास ती हांसत ॥

I beg not, you would favour me ;
Would, you but slight the rest. 3
How great-so-ever, your rigours are
With them, alone I will cope.
I can endure my own despair,
But not another's hope ! 4

12 Mediocrity in love rejected

(Thomas Carew)

Give me more love, or more disdain !
The torrid or the frozen zone—
Bring equal ease to my pain;
The temperate affords me none.
Either extreme of love or hate
Is sweeter than a calm estate.
Give me storm; if it be love
Like Danae in a golden shower,
I swim in pleasure; If it prove
Disdain, that torrent will devour
My vulture hopes; and he's possessed
Of heaven, that's but from hell released.
Then crown my joys or cure my pain
Give me more love or more disdain !

13 G. G. Lord Byron

Time tempers love— but not removes,
More hallowed when its' hope is fled.
Oh ! what are thousand living loves
To that which cannot quit the dead !

14 Constant love (Thomas Hood)

The stars are with the voyager
Whereever he may sail;
The moon is constant to her time;
The sun will never fail,— 1

But follow follow round the world,
The green earth and the sea.
So love is with the lover's heart
Whereever he may be! 2

Whereever he may be, the stars
Must daily lose their light;
The moon will veil herself in shade,
The sun will set at night. 3

The sun may set, but Constant Love
Will shine when he is away,
So that dull night is never night
And day is brighter day! 4

15 (Socrates)

The Greatest flood, has the soonest ebb;
The sorest tempest, the most sudden calm;
The hottest love— the coldest end.
From deepest desire oft ensues the
deadliest hate!

16 Power & Love (Tagore)

Power said to the world " you are mine!"
The world kept it a prisoner on her throne!

Love said to the world "I am thine!"
The world gave in her home the freedom all
her own!

17 Proverb

A man is known by what he ardently loves.

18 Proverb

Love is said to be the egotism of two.

19 Dutch Proverb

Love that is forced does not last.

20 Annot Lyle's Song (Scott)

Wert thou, like me, in life's low vale,
With thee how blest, that lot I'd share;
With thee I'd fly wherever gale
Could waft or bounding galley bear. 1

But parted by severe decree,
Far different must our fortunes prove;
May thine be joy!– enough for me
To weep & pray for him I love. 2

The pangs this foolish heart must feel,
When hope shall be for ever flown;
No sullen murmur shall reveal
No selfish murmurs ever own. 3

Nor will I, through life's weary years,
Like a pale drooping mourner move;
While I think, my secret tears
May wound the heart of him, I love. 4

बोले प्रेम जगास "हे प्रिय जगा, आहे तुझें मी परें।"
मुक्तद्वार गृहांत त्यास जग दे; स्वच्छंद तें वावरे ४॥

१७. (वसंततिलका)

सुप्रेम वाटत असे मनुजा जयाचें।
त्याच्यावरून नित मूल्य ठरे तयाचें॥

१८. (भुजंगप्रयात)

अहंकार व्यक्तिद्वयाचा मिळून। तया प्रीति हें नांव गेलें मिळून॥

१९. (भुजंगप्रयात)

टिके प्रेम कैसें बळें लादलेलें?॥

२०. चिराविरहिणीचे उद्गार

(वसंततिलका)

होतास मत्समचि, जीवनिं तूंहि दुःस्थ
होतें तुझी सहचरी किति मी सुखांत॥
ने वायु तेथ उडतें तव संगतीनें
जातें, जिथें मज तरंगत नावही ने॥ १॥

येोनी वियोग अति निष्ठुर दैव; तेणें
माझी तुझी अटळची स्थिति भिन्न होणें॥
लाभो तुला सुख! पुरें इतुकेंच मातें—
मी प्रार्थणें प्रियकरास्तव अश्रुपातें॥ २॥

आशा उडून जर्धि जाइल ही उदाची
वेडया मनास जरि होतिल यातनाची॥
त्या व्यक्तवीन न च दुर्मुख मी बनून
स्वार्थी कधीं न कुरकूरहि या करीन॥ ३॥

कंठीन दुःखमय जीवनकाळ मीही
शोकामुळें मरगळून न या कधींही॥
मीं ढाकिले जरिहि गुप्तचि अश्रु माझे
जों वाटतें, दुखवितील मन प्रियाचें॥ ४॥

21 Dear Betty (Sir C. H. Williams)

Dear betty, come, give me sweet kisses
For sweeter, no girl ever gave.
But why in the midst of our blisses
Do you ask me how many I'd have? 1

I am not to be stinted in pleasure;
Then prithee, Dear Betty, be kind.
For I love thee beyond measure;
To numbers I'll not be confined. 2

Count the bees that on Hebla are straying,
Count the flowers, that enamel the fields,
Count the flocks that on tempe are playing,
Or the grain that each Sicily yields. 3

Count how many stars are in heaven,
Go, reckon the sands on the shore;
And when so many kisses you have given,
I still will be asking for more. 4

To a heart full of love, let me hold thee
A heart, dear Betty, that is thine;
In my arms, I'll forever enfold thee
And curl round thy neck like a vine. 5

What joy can be greater than this is
My life on thy lips shall be spent!
But those who can number their kisses
Will always with few be content! 0

२१. हे सुंदरी—

(वसंततिलका)

हे सुंदरी ! मजसि चुंबन गोड देई
देई न गोड इतुकें दुसरी कुणीहि ॥
मध्येंच का पुससि मोदनिमग्न मातें
"घेणार हो किति तुम्हीं मम चुंबनांतें ?" ॥१॥

मोदांत संयम कधीं न रुचे मला गे
तेव्हां तुझ्याजवळ मी हृदयस्थ मागे ॥
निःसीम प्रेम करितों तुजसी म्हणून—
संख्येचिया वसतसे कधिं बंधनीं न ॥ २ ॥

पुष्पांवरी अलि किती वद मोजुनी तें
शेतामधें उमलल्या अथवा फुलांतें ॥
रानांत वागडति, मोज किती पशू ते
शेतांत धान्य पिकतें— गण त्या कणांतें ॥ ३ ॥

तारे नभीं विहरती किति मोज तू तें
जा मोज वलुकण त्या पुलिनीं किती तें ॥
तू चुंबनें मजसि देउनि तेवढींही
त्याहून मी अधिक मागत नित्य राही ॥ ४ ॥

या प्रेमपूर्ण हृदयीं तुज मी धरावें
बाले ! तुला हृदय अर्पित हें रहावें ॥
चाहूंत नित्य कवळून, तुझ्या गळ्याशी
त्या द्राक्षवेलिसम वेष्टिन मी स्वताशी ॥ ५ ॥

याहून उच्च सुख काय असेल बाले ?
ओष्ठीं तुझ्या वसुनि जाइल आयु सारें ॥
जे चुंबनें निज गणूं शकती तयांतें
थोडयाच चुंबनिं मनीं परितृप्ति येते ॥ ६ ॥

22 Thy tears, Thy smile

(G. G. Lord Byron)

I saw thee weep— the big bright tear
Come over that eye of blue;
And then me-thought it did appear
A violet dropping dew. 1

I saw thee smile— the sapphires' blaze
Beside thee ceased to shine;
It could not match the living rays
That filled that glance of thine. 2

As clouds from yonder sun receive
A deep & mellow dye
Which scarce the shade of coming eve
Can banish from the sky. 3

Those smiles unto the moodiest mind
Their own pure joy impart;
Their sunshine *leaves a glow behind*
That lightens over the heart. 4

23 The pursuit of Beauty!

(G. G. Lord Byron)

As rising on its purple wing,
The insect queen of eastern spring,
Over emerald meadows of Kashmeer
Invites the young pursuer near! 1

And leads him on, from flower to flower,
A weary chase & wasted hour;
Then leaves him as it soars on high
With panting heart and tearful eye! 2

So beauty lures the fullgrown child
With hue as bright and wing as wild;
A chase of idle hopes & fears
Begun in folly— closed in tears ! 3

If won, to equal ills betrayed
Woe awaits the insect & the maid !
A life of pain– the loss of peace
From infants' play and man's caprice. 4

The lovely toy so fiercely sought
Hath lost its charm by being caught !
For every touch that wooed its stay
Hath brushed its brightest hues away ! 5

Till charms & hue & beauty gone
'Tis left to fly or fall alone.
With wounded wing or bleeding breast
Ah ! where shall either victim rest ? 6

Can this with broken pinion soar
From rose to tulip as before ?
Or beauty blighted in an hour
Find rest within her broken bower ? 7

No, gay insects fluttering by
Never droop the wing over those that die;
And every woe, a tear can claim
Except an erring sister's shame ! 8

24 Murdering beauty (Thomas Carew)

I will gaze no more on her bewitching face
Since ruin harbours there in every place;

For my enchanted soul alike she drowns
With calms, & tempests of her smiles & frowns. 1

I will love no more those cruel eyes of hers
Which pleased or angered, still are murderers!
For, if she dart (like lightning) through the air
Her beams of wrath, she kills me with despair; 2
If she behold me with a pleasing eye
I surfeit with excess of joy and die! 3

25 The White & Red Rose

(James Sommerville)

If this pale rose offend thy sight
It, in your bosom wear;
'Twill blush to find itself less white
And turn lancasterian there!
But Celia! should the red be chose
With gay vermillian bright,
'Twould sicken at each blush that glows,
And in despair turn white!
Let politicians idly prate
Their Babbels build in vain;
As uncontrollable as fate
Imperial Love shall reign!
Each haughty faction shall obey
And Whigs and Tories join;

दावीनी स्मितरूप शांति अथवा कोपाचिया वादळे
जादू घालुनि सारखीच बुडवी आत्म्यास दोन्हीमुळें ॥ १ ॥
आतां प्रीति धरीन मी न तिचिच्या त्या क्रूर नेत्रांवरी
लोभावून तसेच राग धरनी जे नित्य मारिकरी ॥
बाणाऱ्यासम वीज जेवि जगतीं मेघांतुनि कोसळे
फेकोनी मज तीहि कोपकिरणें, मारी निराशेमुळें ॥ २ ॥
आनंदून जधीं प्रशांत किरणें सोडील नेत्रांतुनी
मोदाचा अतिरेक देउनि मला टाकील ती मारुनी ॥ ३ ॥

२५. शुभ्र आणि लाल गुलाब !

(वसंततिलका)

नेत्रां गुलाब जरि शुभ्र तुला रुचे न
ठेवीं तयास हृदयाजवळीं धरून ॥
" पक्षाहुनी धवल मीच फसी " म्हणून
लाजून जाय परि लालचि तो बनून ॥ १ ॥
वाटे जरी भडक कुंकुमवर्ण सारा
हे लाडके ! तुजसि लाल गुलाब प्यारा ॥
लज्जा तुसी बघुनि अंतरि तो झुरेल
होतां निराश चिरकाल फिका पडेल ॥ २ ॥
राहोत ते करित जल्पन रात्रवासीं
घोषोत वा विफल दुर्गहि उंच मारीं ॥
देवासम नचि अनावर हा धरा की-
ठसाद् जणूं प्रणय राज्य करी त्रिलोकीं ॥ ३ ॥
म्हारेंत साहसेंच पर्वहि मोडणारे
होतील एकच जहाल मवाळ सारे ॥
पक्षावचन तव ध्यानहि बद्ध होतां
सत्तादि मान्य करिती तव दैवदत्ता ॥ ४ ॥

Submit to your despotic sway
Confess your right divine.

Yet, this, my Gracious Monarch own
They are tyrants that opress;
'Tis mercy— must support your throne
And 'its like heaven to blėss.

26 Norwegian Love-Song

Marie Corelli (Thelma).

Lovest thou me for my beauty's sake?
Love me not then!
Love the *victorious glittering* Sun
The fadeless, deathless, marvellous one!
Lovest thou me for my youth's sake?
Love me not then!
Love the triumphant, imperishing Spring
Who every year, new charms doth bring!
Lovest thou me for treasure's sake?
Oh love me not then!
Love the deep, the wonderful Sea
Its jewels are worthier love than me!
Lovest thou me for Love's own sake?
Ah, sweet! then love me!
More than the Sun, the Spring & the Sea
Is the faith of heart I will yield to thee!

27 Feltham

Love is never lasting which *flames before*
it burns.

हे प्रेमराज ! परि हे तुजलाहि ठावें
"जो गांजितो स्वजन, पीडक त्या म्हणावें ॥"
सिंहासना चळकटी तव, ये दयेनें
स्वर्गीयची, वचन मंगलकारि देणें ॥ ९ ॥

२६. नॉर्वेतील प्रेमगीत

मत्सौंदर्यास्तव काय सख्या ! प्रीति करिशि मजवर !
नको ही प्रीति करूं तूं तर ॥
अमर, अनिष्प्रभ, विस्मयदायी विजयी भासुर रवि
त्याकडे प्रीतिओघ वोळवीं ! ॥
प्रीति धरिशि काय रे मजसि, मम यौवनास भुलुनी ?
प्रीति ती दे तर मग सोडुनी ॥
जगीं अनश्वर प्रतिवर्षी जो आणी नव याचता
प्रीति त्या मधुमासीं कर अतां ! ॥
मम विभवास्तव काय मजवरी जडलीसे तव रति ?
देद रे तर मग सोडोनि ती ॥
प्रीतिपात्र मज हुनि यद्रत्नें, अयोग विस्मयकर
प्रीति धर ना त्या उदधीवर ! ॥
परि जर का प्रीति प्रीतिस्तव केवल ।
अहाहा ! मधुरा तू करिशिल, ।
दे मला प्रीति अशी निर्मल !
सूर्य, वसंत, नि सागर याहुनि भेटवि निशा दुर्दी
मी तुझा मीच समर्पीन ती ॥

२७. (उपजाति)

जो बेतव्यापूर्विच माळ होतो । टिकोनि राहे मनयामि ना तो ॥

28 Thackeray

If we love those we lose, can we altogether lose those we love?

29 Proverb

Love lightens labour and sweetens sorrow.

Chapter 9

Literature, Wordpower, Silence, Writing, Poetry, Music, Bard.

(1) Disraeli

Literature is an avenue to glory, ever open for those ingenious men who are deprived of honours or of wealth.

(2) Carlyle

Literature is the *thought of thinking* souls.

(3) Bulwer Lytton

It is the glorious doom of literature that evil perishes & good remains.

(4) James Ellis

Literature is the garden of wisdom.

(5) George Harbert

Many a shaft at random sent
Find mark, the archer little meant;

२८. (वसंततिलका)

प्रीती मृतास्तव खरी जर चित्तिं होय ।
संपूर्ण नष्ट कधि प्रेमिक होति काय ? ॥

२९. (वसंततिलका)

कष्टां सुसह्य करिते हृदयस्थ प्रीति ।
शोकावरी वितरिते निजमाधुरी ती ॥

प्रकरण ९ वें

वाङ्मय, शब्दसामर्थ्य, मौन, लेखन काव्य, संगीत, शाहीर इ०

(१) (वसंततिलका)

ज्यातें नसे विहृत दार जरी घराचें ।
सन्मान दार नुघडी अपुल्या घराचें ॥
त्या धीमतीं उपहास असे सदाचा ।
वाक्कीर्तिदायि पण निर्मल वाक्यधारा ॥

(२) (उपजाति)

विचार जे चिंतनशील मांचे । होती स्वयें वाङ्मय तेच साचे ॥

(३) (वसंततिलका)

गुणपूर्णही विमल योरपि, वाङ्मया, रे । –
की मोक्षही अजिन मानू शिव मात्र सारे ॥

(४) (उपजाति)

सदाचरणीं वाङ्मय येते । उद्यान हें वाङ्मयरूप वाटे ॥

(५) (शार्दूलविक्रीडित)

मोहाचा हार जो कुठेहि, फुलता नवथा न उत्कटली
[illegible] कधि [illegible] न, [illegible] मादनी ॥

And many a word at random spoken
May sooth or wound a heart that's broken !

(6) G. T.

Of all the sad words of tongue & pen
The saddest are " it would have been."

(7) Confucius

A blemish may be removed from a diamond by careful polishing, but evil words once spoken cannot be effaced.

(8) Plato

Evil deeds are doubled with a single evil word.

(9) Johnson

It is useless to deny in words, to which you give credance with your heart.

(10) Saadi

While sword is sheathed & speech unspoken
Of valour & wisdom you get no token.
But call not the jungle empty; may be
A tiger sleeps there— that you did not see.

(11) Saadi

Not so much ' man ' the wise declare
Is he who trains beasts to peace repair,
As he, who even in anger's heat
Utters no words, which are not meet.

(12) Gladstone

Apt quotations carry conviction.

शब्दांचे शरही अलक्ष्य सुटतां या वक्रचापातुनी
होती अंजन शांत-मग्न हृदया-च्या टाकिती मारुनी ॥

(६) (शार्दूलविक्रीडित)

जे कांहीं अतिखिन्न शब्द लिहिले वा बोलिलेही कुणी
" हें झालें असतें असें " वचन हें हो खिन्न सर्वांहुनी ॥

(७) (उपजाति)

काढावया डाग हिन्यावरून । सुशक्य त्या घांसुनिया जपून ॥
मुखांतुनी दुर्वच एकदांही । येतां, धुणें शक्य कधीं न होई ॥

(८) (आर्या)

दुष्टत्व दुष्कृतींचें द्विगुणित हो एक दुष्ट शब्दानें ॥

(९) (शार्दूलविक्रीडित)

जें चित्ता पटतें-टरे विफल तें शब्दांत नाकारणें ॥

(१०) (वसंततिलका)

म्यानांत जोंवरति खड्ग, अनुक्त वाणी
ये शौर्य, मुग्धपण, तोंवर ना दिसोनी ।
वाटो न रिक्त परि रान; तिथें असेल
हो व्याघ्र सुप्त—तुज जो दिसला नसेल ॥

(११) (वसंततिलका)

त्या, पुत्र दे, न तितुकें ' नर ' नाम देत
जो रिसही पशु करी शिकवून घात ॥
क्रोधींहि येति अपशब्द न ज्यामुखांत
ऐशा नरास जितुकें ' नर ' नाम युक्त ॥

(१२) (उपजाति)

सुयोग्य मुक्त-स्मरकाल सुनिः । भोत्पाश देई हाणि सुप्रतीति ।

(13) G. T.

Speaking without thinking is shooting without taking aim.

(14) Proverb

A picture is a poem without words.

(15) Bryant

Eloquence is the poetry of prose.

(16) Cecil

Eloquence is vehement simplicity.

(17) Montesque

An orator covers in length what he lacks in depth.

(18) Proverb

Many can argue— not many, converse.

(19) R. D.

Speech should be like a woman's dress; short enough to attract— & long enough to cover the 'subject'!

(20) Saadi

When thou see'est a quarrel, hold afar;
Fair words can shut the gates of war.
Match hasty blood with mercy's milk;
A sharp sword cannot cut soft silk.
By gentle speech & soft persuasive ways
Led with hair— the elephant obeys!

(21) Saadi

Though discourse be heart-subduing, sweet
Fit to be heard and for approval meet,

(१३) (उपजाति)

जें बोलणें हो अ-विचार होतें। न नेम घेतां शर मारणें तें ॥

(१४) (उपजाति)

शब्दाविना काव्यचि चित्र वाटे ॥

(१५) (साकी)

वक्तृत्वाचा ओघ माघतो काव्यचि गद्यामघलें।

(१६) (वसंततिलका)

वक्तृत्व होय ऋजुताच उफाळलेली ॥

(१७) (उपजाति)

झांकावया न्यून सलोलतेचें। वक्ता धरी तंत्र सुदीर्घतेचें ॥

(१८) (वसंततिलका)

वादामधें पटु कितीक जरी जगांत।
संभाषणांत पटुता विरळाच होत ॥

(१९) (वसंततिलका)

स्त्रीचें जसें वसन, त्यासम भाषणाचें।
व्हावें स्वरूप लघु दीर्घ सुयोग्य साचें ॥
वेधील चित्त इतुकें लघु तें असावें।
व्यापील 'वस्तु' इतुकें परि दीर्घ व्हावें ॥

(२०) (शार्दूलविक्रीडित)

चाले भांडण, तेधवां, वधुनि तें राहा सदा तू दुरी
युद्धांतेंहि मिटेल दार, वदतां तू गोडशी वैखरी ॥
रत्नांचा झणिं ताफत्या, कर दयादुर्गेंच तू सामना।
लाहुगें तोरणहि, कापिलें मृदुलशें रेशीम नाईचना ॥
शब्दांनीं मृदु, आळवून, जपुनी हस्तीस गोंजारतां
आण पाळिवशें-नि केंस धरुनी येई तया खेंचितां ॥

(२१) (फटका)

हृदया हामक मधुरमधुर तव भाषण झालें किती जरी।
सुभाऽषदि होउनी, पावलें लोकमान्यता किती, तरी– ॥

Being spoken let it rest; too much is twice;
For sweetmeat & for speech, if once suffice.
Discourse, good friend ! a head hath & a tail
Jumble not word with words till noise prevail !
A lord of understanding, judgement, grace,
Speaks not, till silence makes for him a place.

(22) Saadi

Utter not a word, till thou knowest, that it is the mirror of what is correct & put no question, where thou knowest, that the answer must be unfavourable.

(23) Saadi

Keep to yourself any intelligence that may prove unpleasant, till some person else, has disclosed it.

Bring, O Nightingale ! the glad tidings of the spring & leave to the owl to be the harbinger of evil !

(24) Saadi

Since a brute can never learn speech from thee,
do thou learn silence from him.
Either, like a man, arrange thy speech with judgement
or else, like a brute, sit silent.

(25) Saadi

Nothing is so good for an ignorant man as silence and if he knew this he would no longer be ignorant !

करुनि एकदा यांव क्षणीं तू–भाषण वा बरफीहि खरी
तृप्ति एकदा येवुनि होतां द्विवारता अतिरेक करी ॥
मित्रा ! भाषणात असतें मायें तैसें शेपूट
कटकट होईतोंवर न करी गोंधळ शब्दाशब्दांत ॥
तारतम्य-समजूत–सभ्यता यांचा ईश असा नर तो
शांति होउनी, मिळे न अवसर, तोंवरी न भाषण करितो ॥

(२२) (वसंततिलका)

जो सत्य-दर्पण-समान तवोक्ति नाहीं ।
तू तोंवरी कधिंहि बोल न शब्द कांहीं ॥
इच्छा धरी न, तिथ प्रश्न विचारण्याची ।
खात्री जिथून प्रतिकूलचि उत्तराची ॥

(२३) (शार्दूलविक्रीडित)

वार्ता अप्रिय संभवे, तर तिला तू ठेव चित्तांतरीं
तीतें अन्य कुणी जनीं प्रकटुनी दावीतसे तोंवरी ॥
आणी, बुल्बुल ! तूं वसंतऋतुची वार्ताच आनंदिनी
दुःखांचा परि अग्रदूत घुकाऽस दे सोडुनी ॥

(२४) (शार्दूलविक्रीडित)

बोलाया पशु हा शिके न तुझियापासोनि केव्हां जर
बाबा ! मौन पशूकडून शिकुनी, घे मानवा तूं तर ॥
वाणीची मनुजापरी सुरचना तू तारतम्यें करी
किंवा सुंदर मौन सेव मनुजा ! तूं त्या पशूच्यापरी ॥

(२५) (शार्दूलविक्रीडित)

अज्ञानी मनुजा, भलें न दुसरें कांहींच, मौनापरी ।
हें त्यातें कळतां, पुढें न उरतो अज्ञान तोही परी ॥

(26) Young

Silence is a mighty weapon, which few are strong enough to wield.

(27) French Proverb

Think much, speak little, write less.

(28) Plato

What is uttered flies, what is written remains.

(29) Proverb

He who speaks what he likes,
must hear what he does not like!

(30) Franklin

If you would not be forgotten as soon as you are dead, either write things worth reading or do things worth writing.

(31) Dr. Johnson

Modern writers are the moons of literature; they shine with reflected light—light borrowed from the ancients.

(32) Dryden

He who proposes to be an author should first be a student.

(33) Marie Elner

Genius points the way, talent pursues it.

(34) Lichtenberg

It is a sure evidence of a good book, if it pleases us more & more as we grow older.

(२६) (वसंततिलका)

हें मौनशास्त्र असतें इतुकें बलिष्ठ ।
कीं पेलण्यास कुणि त्या विरळाच शक्त ॥

(२७) (आर्या)

पुष्कळ विचार कर, परि, वद थोडें, त्याहुनी लिही थोडें ।

(२८) (उपजाति)

जें बोलिलें तें उडुनीच जातें । जें लेखिलें केवळ तें रहातें ॥

(२९) (अनुष्टुभ्)

कांहींहि जें रुचे तें तें, बोलणें ज्यास आवडे ।
स्वतांला न रुचे जें, तें ऐकणें भाग त्या पडे ॥

(३०) (वसंततिलका)

कदापी न विस्मृति तुझी मरताच तूही ।
इच्छा तुझ्या जर असेल मनामधें ही ॥
ठेवी लिहून तर वाचन–योग्य कांहीं ।
किंवा करी सुकृति वर्णन–(लेखन)–योग्य कांहीं ॥

(३१) (वसंततिलका)

कित्येक आधुनिक लेखक या जगांत ।
आहेत चंद्रसम 'वाङ्मय' या नभांत ॥
प्राचीन सूरि-रवि तेज भरून घेती ।
अन् तेच तेज उधळून फिरवीत जाती ॥

(३२) (वसंततिलका)

ध्यानेंच लेखक असे मनि निश्चयानें ।
अभ्यास दीर्घ करणें सुपरिश्रमानें ॥

(३३) (उपजाति)

दावी नराला प्रतिभाच पंख । अन् आठवे धावत 'बुद्धि'-पांग ॥

(३४) (उपजाति)

घडे जरी चाहत्यांचूं बनावें । तरी तरी रंजक श्री असावें ।
खरा दुसरा बहुमूल्यदेखा । तरी असे उत्तम दुर्भदर्शा ॥

(43) Cowley

The rare wise example of the lark,
Thy fellow poet, Cowley ! mark!—
Though your songs above clouds may resound,
Thy humble nest, build on the ground.

(44) An Apology (R. W. Emerson)

Think me not unkind & rude,
That I walk in grove & glen;
I go to the God of the wood
To fetch his word to men! 1

Tax not my sloth, that I—
Fold my arms beside the brook;
Each cloud that floats in the sky
Writes a letter in my book. 2

Chide me not, Laborious Band!
For the idle flowers I brought;
Every aster in my hand
Goes home, loaded with a thought. 3

There was never mystery
But 'tis figured in the flowers;
Was never secret history
But birds tell it in the bowers! 4

One harvest from thy field
Homeward brought the oxen strong;
A second crop thy acres yield
Which I gather in a song! 5

(45) The memory of Kirke-White
(G. G. Lord Byron)

Unhappy White: while life was in its spring
And thy young muse just waved her
joyous wing,

The Spoiler came and thy promise fair
Has sought the grave- to sleep for ever there! 1
Oh! what a noble heart was here undone;
When Science herself destroyed her
favourite son!

Yes! she too much indulged thy fond pursuit;
She sowed the seeds & Death has reaped
the fruit! 2

'Twas thine own genius, gave the final blow,
And helped to plant the wound that laid
thee low;

So the struck eagle, stretched upon the plain,
No more through rolling clouds to soar
again! 3

Viewed his own feather on the fatal dart,
And winged the shaft that quivered in his
heart;

Keen were the pangs- but keener far to feel-
He nursed the pinion which impelled
the steel. 4

And the same plumage that had warmed
his nest

Drank the last life-drop of his bleeding
breast! 5

संशोधनांत अति परिश्रम करून अकाली मृत्यु पावलेल्या
शास्त्रज्ञ बालकवीची स्मृति !

(४५) (शार्दूलविक्रीडित)

हे दुःखी कविराज ! जीवन तुझें उत्फुल्ल झालें जधीं
स्वस्फूर्ती नव, पंख लावुनि उडूं पाहे प्रमोदें, तधीं—
आला मृत्यु ! नि सर्व सुंदर तुझ्या आशा अपेक्षाहि या
घेती आश्रयस्वस्थमाधित,–चिरा निद्रा तिथें घ्यावया ॥१॥

झालें नष्टचि हाय रे ! हृदय हें अत्यंत मोठें असे,
शास्त्रीं स्वयमेव पुत्र मधिला हा लाडका हें कसें ! ॥
केले लाड, तुझ्या महत्त्वित दिलें त्यांनीच प्रोत्साहन
झालें पेरिलि बीज ! मृत्यु परि तीं घेई फळें तोडुन ॥ २ ॥

तूंची शेवटचा स्वबुद्धिविभवें केलास आघात हा
त्यानेंची अलमी करून तुजला हें सोळवीलें पहा ! ॥
जैसा की शरविद्धची गरुड हा भूमीवरी लोळला
उड्डानें, फिरत्या घनांत चरण्या, जो शक्त ना राहिला ॥३॥

त्या माता अतिघातकी, कडविली, पाहे, स्वतःचीं पिलें
पंखांनीं झाके—परी घाव हले त्याच्या हृदीं जो भुळे ॥
त्याच्या सीमाचि यातना; अधिकची त्याहून ही यातना
की " जी प्रेरिति बाण वेधचि, पिलें ती पोषिम्ही मीच ना ! ४

ज्यांनीं या करुणात ऊब दिधली तीं ही पिलें शेवटीं
माझ्या या हृदयांत, अंतिम अशे हे रक्तबिंदू पिती ! " ५

(46) The Power of Poetry to confer fame
(Edmund Spencer)

One day I wrote her name upon the strand,
But came the waves and washed it away;
Again I wrote it with a second hand,
But came the tide & made my pains his prey! 1
" Vain Man!" said she " that doth in vain assay
A mortal thing so to immortalize.
For I myself shall like to this decay,
And eke my name be wiped out likewise " 2
" Not so" Quoth I, " let baser things devise
To die in dust, but you shall live by fame.
My verse, your virtues rare shall eternize,
And in the heavens write your glorious name,
Where, when as Death shall all the world subdue,
Our love shall live and later life renew. 3

Music

(47) Addison
All of heaven we have below, is music.

(48) Longfellow
Music is the universal language of mankind.

(49) S. C.
Soul catches the dust from life day after day;
Music is the water to wash it clean away!

(50) Thomas Fuler
What is music but wild sounds civilized into tune & time?

(४६) काव्याची अमर कीर्तिदायी शक्ति

(साकी)

एके दिवशीं नांव तियेचें लिहिलें मी वाळूंत
लाटा आल्या आणि नांव ते धुउनि सर्व टाकीत ॥
दुसऱ्या हस्तें पुनश्च लिहिलें तेंच नांव तें मीही
भरती येउनि मम श्रमांचा बळीच ती जणुं घेई ॥ १ ॥

" दस नरा " ती म्हणे " व्यर्थ हा खटाटोप तव साचा
मजसम केवळ मर्त्य वस्तुला चिरंजीव करण्याचा ॥
मला स्वतां वाटतें—विनाशहि असाच माझा व्हावा
अशोंचि जावो पुसुनि नाम मम हेंचि आवडे जीवा" ॥ २ ॥

" छे, छे, छे " मी वदे " रुपो जरि अधिक नीच जीवास
धुळींत मरणें; परि तू जगशिल धरुनि कीर्ति-देहास ॥
मग काव्यें तव दुर्मिळ सद्गुण चिरंजीव करतील
आणि स्वर्गी वैभवशाली नाम तुझें लिहितील ॥
जेथें—जरि यमराज सर्वही जगास या नमवील—
जगेल अपुलें प्रेम नि पुढती पुनर्जन्म मिळवील " ॥ ३ ॥

(४७) संगीत

(शार्दूलविक्रीडित)

जें स्वर्गीय असें जगांत अवघ्या, तें एक संगीत हें ॥

(४८) (वसंततिलका)

संगीत सर्वहि जनास समान भाषा ।

(४९) (साकी)

संसाराची दैनंदिन जी धूळ जडे आत्म्यास ।
त्यास धुवाया संगीताचें जल निर्मियलें त्यास ॥

(५०) (वसंततिलका)

स्वच्छंद नाद, परि तालसुरांत पद ।
संगीत याहुनि दुजें वद काय होत ?

(51) Bovee

First food, then raiment, then shelter, then music,
Which is the fourth material want of the humans.

(52) Quintillian

Even when alone, men lighten their labours by song, however rude it may be.

(53) Saadi

If the strings be all in tune, the lyre
No meddling minstrel's fingers shall require!

(54) Saadi

A soft voice from sweet mouth & rosy lips
Makes pleasant music, though art be slight;
But Ushak, Sifuhan, & Hedjaz* fail
From rough throat of a browler to delight.

(55) Saadi

How ravishing to lover's ear with wine of morning mad,
At dawn of day, some tender lay, sung musical and sad;
Ah! better than a lovely face, I deem a lovely voice;
For that brings pleasure to the senses, this makes the soul rejoice.

(56) Saadi

If a camel will go mad with a desert song
And man feel it not — he is but an ass!

* Musical terms

(५१) (शार्दूलविक्रीडित)

आधीं अन्न, पुढें सुवस्त्र, मिळणें त्यामागुनी आसरा
चौथी ऐहिक जी उणीव उरते, ती गायनाची, नरा ॥

(५२) (शार्दूलविक्रीडित)

एकांतातहि, गीत रांकट किती होवो, तरीही, नर
घाली शीतल-तेंच गात-अपुल्या कष्टावरी फुंकर ॥

(५३) (शार्दूलविक्रीडित)

सारंगीत सुरेल सर्व असतां तारांत संस्पंदन
मध्यस्थी तिथ वादकाङ्गुलीपरी आवश्यका होइ न ॥

(५४) (शार्दूलविक्रीडित)

येतां गोड मुखांतुनी ध्वनि मृदू आरक्त ओठांतुन
होवो अल्प कला—तरी मधुर तें संगीत हो मोहन ॥
टप्पे ख्याल, नि राग अन् ध्रुवपदें देतात आनंद न
जेव्हां कर्कश घोगऱ्या नि बसक्या येतात कंठांतुन ॥

(५५) सुमंदारमाला

प्रभाती-सुरा-मस्तशा प्रेमिकांस उन्मादकारी किती वाटतें
उषःकालिं नाजूक शोकार्त संगीत गावें कुणी भाव ओतून तें ॥
अहा वस्त्र-सौंदर्य ! याहून मातें परें कंठमाधुर्यची वाटतें
असे स्पर्शेन्द्रियां एक आनंददायी-दुजें मोददायी निजात्म्यास तें ॥

(५६) (फटका)

मरुस्थली-रीतास पेंकुनी उंटाहि वेडा बने जर ।
परिमुनि तें द्रवले न यदंतर, नर न, तरपि तो खरोखर ॥

(57) When the singer sings them!

(Robert Louis Stevenson)

Bright is the ring of words — when the right man rings them;
Fair the fall of songs — when the singer sings them! 1
Still they are carolled and said, on wings they are carried —
After the singer is dead — and the maker buried! 2
Low as the singer lies in the field of heather,
Song of his fashion bring the swains together. 3
And when the west is red with the sunset embers,
The lover lingers and sings and the maid remembers. 4

(58) The Harper (Sir Walter Scott)

The summer months are gone and past,
The winter dew is falling fast;
I have wandered all the day,
Do not bid me farther stray.
Gentle hearts of gentle kin!
Take the wandering harper in. 1
Bid me not " in Battlefield—
Buckler lift or broadsword wield; "
All my strength and all my art
Is to touch the gentle heart,
With the wizard notes that ring
From the peaceful minstrel string! 2

(५७) (उपजाति)

जेव्हां कुणी गायक गीत गाती—

शब्दांस ये उज्वल नाद वाटे। सुयोग्य जेव्हां नर बोलतो ते ॥
गीतांस ये निर्झर-रम्यता, तीं। जेव्हां कुणी गायक गीत गाती १
गेला जरी गायक तो मरून। कल्पांत या टाकियलें पुरून ॥
प्रेमें तरी तें जन गीत गाती। पंखावरी त्या उडवीत नेती ॥ २ ॥
तृणांत येतात असो समाधि। या गायका त्या न मिळो प्रसिद्धि ॥
गीतें तयांच्या मुखिंची परी तीं। भाग्यास एकत्रचि आणितातीं ३
अस्तास जाई जधि अंशुमाली। ये पश्चिमीं अग्निसमान लाली ॥
रंगाळुनी वल्लभ तेथ गाई। अन् वल्लभा तें स्मरणांत ठेवी ॥ ४ ॥

(५८) (फटका)

[हिंवाळ्याचे दिवस; कडाक्याची थंडी; रात्र पडत आहे, अशा वेळीं दमला-भागलेला शाहीर एका सरदाराच्या घरीं रात्रीं-पुरता आश्रय मागत आहे—]

सुखकर महिने ग्रीष्म ऋतूचे निघोनि गेले कधींच ते
हिंवाळ्यांतल्या रात्रींचें हें दहिंवर झरझर पाझरतें ॥
सकाळपासुनि सांज पडे तों वणवण फिरलों कितीतरी
" जा रे पुढती " वदूं नका ही कठोर वाणी तुम्ही तरी ॥
उदार जन हो ! जन्म लाभला तुम्हांस मोठ्या थोर कुळीं
सारंगीवाद्यास भटकल्या द्या आश्रय आपुल्या घरीं ॥ १ ॥

" ढाल घेउनी रणांगणी तू तलवारीचे वार करी "
काम असें हें सदयस्वामें मला न सांगा कधीं तरी ॥
करीं घेउनी शाहीराची शांतकाळची सारंगी
सूर काढितों असे अलौकिक वीर नि करुणा—रसरंगीं—॥
कीं श्रोत्यांचें हृदय फुलावें— अश्रु वहावे या नयनीं
यांतचि माझी सर्व शक्ति या कल्पाकुसर हो ये दिसुनी ॥२॥

I have a song of war for knight,
Lay of love for lady bright,
Fairy tale to lull the heir,
Goblin grim the maids to scare;
Dark the night and long till day;
Do not bid me farther stray ! 3

Rokeby's lords of martial fame :
I can count them name by name.
Legends of their line there be
Known to few but known to me.
If you honour Rokeby's kin
Take the wandering harper in ! 4

Rokeby's lords had fair regard
For the harper and for the bard;
Baron's race throve never well
Where the curse of minstrel fell;
If you love that noble kin
Take the weary harper in. 5

(59) The Memory of the Bard (Scott)

Call it not vain, they do not err—
Who say, "that when the poet dies—
Mute Nature mourns her worshipper,
And celebrates his obsequies;"

असे संमर्दी—माझ्या कंठीं वीरांसाठीं रणगीत
सोज्वळ सुंदर रमणींसाठीं प्रणय–मधुरसें संगीत ॥
गंधर्वांच्या अद्‌भुत वार्ता श्रीमंतांना झुलवाया
भीतिप्रद भूतांच्या गोष्टी मुलींसही वा भिववाया ॥
अंधारी ही निशा, दूर हो सूर्योदय तो किती तरी।
"जारे पुढतीं" वदूं नका ही कठोर वाणी मला तरी ॥३॥

ख्यात जगीं जे शौर्यानें, त्या शिवशाहीच्या वीरांची
अनुक्रमानें गणूं शके मी नामावलि त्या सर्वांची ॥
दंतकथा त्या वंशाच्या हो प्रचलित पेशा किती तरी
कीं ज्या जाणिति थोडे कोणी, ज्ञात मला संपूर्ण परी ॥
शिववंशास्तव मानाचें जर हो असेल तुमच्या हृदंतरीं
सारंगीवाल्यास भटकत्या द्या आश्रय आपुल्या घरीं ॥४॥

शिववंशाच्या नृपतींना त्या आदर वाटे किती तरी
सारंगीस्तव, शाहीरास्तव, आवड त्यांना थोर खरी ॥
लढवय्यांची वंशवेल ती फोफावे ना नीट परी
पडे विपरल्या शाहीरांचा शाप जयांच्या शिरावरी ॥
प्रेम तुम्हां जर थोर असा त्या शिववंशास्तव अल्प तरी
थकल्या सारंगीवाल्या या येऊं द्या आपुल्या घरीं ॥५॥

(५९) शाहीराची स्मृति

(फटका)

म्हणूं नका हो तुम्ही कुणी कीं, दिमाख तो सगळाच असे
खोटें नच तें सर्वचि, कोणी म्हणती जेव्हां हें ऐसें—
कीं, "मरतां कवि, निसर्ग करितो, मूक शोक निजमक्ताचा
करितो जणुं तो विधिहि सर्व त्या कविच्या मरणानंतरचा ॥

Who say, "tall cliff and cavern lone
For the departed bard make moan;
That mountains weep in crystal rill;
That flowers in tears of balm distil;
Through his loved groves the breezes sigh;
The Oaks in deeper groan, reply;
And rivers teach their rushing wave—
To murmur dirges round his grave."

Chapter 10

Knowledge, Ignorance, The wise, The fool, Education, Culture.

(1) French Proverb

A learned fool is more a fool than an ignorant one.

(2) Seneca

By three methods we learn wisdom—
(1) By reflection— which is the noblest.
(2) By imitation— which is the easiest.
(8) By experience— which is the bitterest.

(3) Sir P. Sidney

All is but lip wisdom which wants experience.

(4) Proverb

Little reading, much thinking combined with little speaking & much hearing— is the way to be wise.

उंच उंच त्या कडेकपारी—गिरिगह्वर ते एकान्त
मेलेल्या त्या शाहीरास्तव विव्हल करती आकांत ।।
पर्वत गिरिवर रडती सारे रुचिर झऱ्यांच्या रूपानें
टपटप गळती अश्रु फुलांतुन सुरभिमय द्रव-बिंदूनें ।।

कविचें प्रिय ते कुंज सोडिती मंद-समीरण-निःश्वास
कण्हत खोल ते देवदारही देती प्रतिशब्दाचे त्यांस ।।
खळखळत्या लाटांस शिकविती, नद्या तेथुनी वाहात
शाहीराच्या समाधिमवतीं मृतार्थ शोकाचें गीत ।।"

प्रकरण १०

ज्ञान, अज्ञान, सुज्ञ, मूर्ख, शिक्षण-संस्कार

१ (आर्या)

अज्ञानी मूर्खांहुनि विद्वान् मूर्खांचे अहे अधिक मूर्ख ।

२ (आर्या)

अतिघोर रीति ही कीं, मिळवावें सुज्ञतेस मननानें ।
सर्वांहुनि सोपी कीं सुज्ञांच्या पाउलांस अनुसरणें ।।
केवळ अनुभव घेउनि शिकणें ही कटुतमा असे रीति ।
त्रिविध प्रकार असती शहाणपण आणण्यास या जगतीं ।।

३ (आर्या)

जें अनुभवाविना तें केवळ शाब्दिक असे शहाणपण ।

४ (शार्दूलविक्रीडित)

थोडें वाचन आणि चिंतन महा, यांच्याचवें सर्वदा ।
थोडें भाषण अन् बहु श्रवण हीं सुज्ञत्व देतीं सदा ।।

(5) De Bonfflers

Ignorance is a prolonged infancy, only deprived of its charms.

(6) Ella Wheelar Wilcox

He is most wise in all ages, who knows how to be glad.'

(7) Thucydides

Ignorance is bold & Knowledge reserved.

(8) Tertullian

It is better to keep Children to their duties, by a sense of honour & by kindness, than by fear and punishment.

(9) F. M.

That boy is well trained, who when asked why he did not pluck mangoes when there was none to see him, replies— "I was there to see myself."

(10) Horace

Instruction enlarges the natural powers of the mind.

(11) Syrus

From the errors of others, a wise man corrects his own.

(12) H. W. Shaw

Wise men have few confidants; cunning have none.

(13) Cicero

There is no fool who is happy, & no wise one who is not.

५ (वसंततिलका)

अज्ञान, बाह्य गमतें जणुं लांचलेलें ।
तच्चाकृताच परि काढुनि घेतलेलें ॥

६ (उपजाति)

सर्वांत तो सुज्ञ युगायुगांत । आनंदि जो सर्व परिस्थितींत ॥

७ (अनुष्टुभ्)

असती धीट अज्ञानी । ज्ञानी संकोचती मनीं ।

८ (वसंततिलका)

सन्मानबुद्धि वितरून नि गोड शब्दें ।
कर्तव्यमार्गि धरणें बरवें मुलांतें ॥
कर्तव्यदक्ष करणें परि त्या कधीं न ।
शिक्षा करून अथवा भय दाखवून ॥

९ (उपजाति)

"तूं आंबराईतुनि जाशि जेव्हां ।
पाहे न कोणी तुजलागि, तेव्हां ॥—
कां तोडिशी ना मग तेथ आम्रां ! ।"
"होतों तिथें मी मज पाहणारा !"
जो शिष्य हें उत्तर थोर देतो ।
त्या ज्ञान झालें; शिकला खरा तो ॥

१० (शार्दूलविक्रीडित)

चेतःशक्ति निसर्गदत्त सगळ्या, विस्तारिलें शिक्षण ॥

११ (उपजाति)

पाहोनिया, सुज्ञ, चुका दुज्यांच्या ।
धेई सुधारून मनीं स्वताच्या ॥

१२ (अनुष्टुभ्)

सुज्ञों विश्वस्य बोधये । धूर्तांना कुणिही नसे ॥

१३ (उपजाति)

सुज्ञी असा मूर्ख सुटे न एक । न मुज्ञ वा जो अमुलाग देख ॥

(14) Gothe

Ask a reasonable question if you desire a wise answer.

(15) Proverb

Who knows most speaks least.

(16) Seneca

A field, however fertile, can yield no fruit without culture; so neither can mind without education.

(17) Coke

Many know many things; no one everything.

(18) Gothe

Dexterity or experiance, no master can communicate to his deciple..

(19) Syrus

It is foolish to distress ourselves about what is totally unavoidable.

(20) Cicero

To be always farsighted, and not to act accordingly, is folly.

(21) Sheikh Saadi (Tr. Arnold Edwin)

Who burns a torch by daylight– the man of little wit,
Will have no oil for burning when lamps at night are lit.

(22) Saadi

They say, not one light word is spoken in jest
But the wise man, will, learning, from it,

(१४) (अनुष्टुभ्)

जर यावें असें वाटे तुम्हांला सुज्ञ उत्तर ।
घरोनीच विवेकाला विचारा प्रश्नही तर ।।

(१५) (भुजंगप्रयात)

विशेषज्ञ सर्वांहुनी अल्प बोले ।

(१६) (उपजाति)

सुपीक अत्यंतहि भू असून । मशागतीवीण जशी फळे न ।
सुशिक्षणावीणहि याच रीतीं । मनासही गोड फळें न येतीं ।।

(१७) (उपजाति)

यन्याच लोकांस बरेंच ज्ञान । परंतु सर्वज्ञ जगीं कुणी न ।।

(१८) (आर्या)

कौशल, अनुभव वा, गुरु कुणिहि न देऊं शकेच शिष्यास ।

(१९) (वसंततिलका)

संपूर्ण जें अटळ, त्यास्तव काळजींत ।
जो राहतो मनुज, मूर्खचि तो जगांत ।।

(२०) (उपजाति)

ठेवोनिही संतत दूरदृष्टि । न वागणें त्यासम, मूर्खता ती ।।

(२१) (उपजाति)

प्रकाश सर्वत्र, तरी मशाली । जो मंदबुद्धी दिवसांच जाळी ।
रात्रीं अर्धीं दीपक लागतील । तें तेल त्या पेटवणा नुरेल ।।

(२२) (शार्दूलविक्रीडित)

ग्रंथेचा पुसका न घन्दहि असे, कीं सर्वांहुनी सुज्ञ तो
घेई स्वल्प तरी मनांत थिकुनी–अन् लाभही काढतो ।।

gain ! Yet to a *fool*, hundred chapters read
Of wisdom, all is jest to him and vain.

(23) Saadi

At times, the counsels of the wise may go awry
and the fool may hit the mark at the first try.

(24) Saadi (Tr. J. Ross)

After it has remained forty days in the womb,
a drop of water took human form !
If after forty years a man has no reason
and descretion, he should *not* be called 'man.'

(25) Saadi

Were intellect to be annihilated from the face of the earth,
no body could be brought to say,
" I am ignorant. "

(26) Saadi

Whoever aqnires knowledge and does not use it, resembles him, who ploughs his land but leaves it unsown.

(27) Saadi

There is no difficulty to separate the soul from the body; but it is not so easy to restore life to the dead.

Prudence dictates patience in giving the arrow flight; for, let it quit the bow, and it never can be recalled !

(28) Saadi

Genius without education is the subject of our regret.
Education without genius is labour lost !

वाची शंभर पुस्तकें उकलही सद्बोधकारी जरी
मूर्खाला परि, मात्र, फोल गमते ती सर्वही मस्करी ॥

(२३) (शार्दूलविक्रीडित)

सुज्ञाचाहि चुकेल बोध– घडतें ऐसेंहि केव्हांतरी ।
लक्ष्याचा कधिं वेध मूर्खहि करी एक्या प्रयत्नांतरीं ॥

(२४) (वसंततिलका)

चाळीसची दिवस, गर्भि जरी वसे तें ।
बिंदूहि रेत जर मानवरूप घेतें ॥
ना तारतम्य, न विवेकहि चाळिशींत ।
ऐशा नरा 'मनुज' हें म्हणणें न युक्त ॥

(२५) (शार्दूलविक्रीडित)

बुद्धीला जगतींतलावरुनि या निःशेष केलें जर ।
'मी अज्ञान' वदे असा नर कधीं होणार नाहीं तर ॥

(२६) (उपजाति)

जो ज्ञान मोठें मिळवीत राही । परी करीना उपयोग कांहीं ॥
तो नांगरोनी अवघेंहि क्षेत्र । पेरीतसे त्यांत न बीज मात्र ॥

(२७) (शार्दूलविक्रीडित)

आत्मा–देह–विभाजनांत बहुधा मोठें न काठिण्य तें
देणें जीव परी मृता, न तितुकें सोपें कधीं राहतें ॥
बाणोत्सर्जनि मात्र धीर धरणें —हें सुज्ञता सांगते
सोडी चाप शरा—पुढें परत ना बोलावणें शक्य तें ॥

(२८) (अनुष्टुभ्)

प्रतिभा शिक्षणावीण पाहुनी खेद होतसे ।
शिक्षण प्रतिभेवीण प्रयास व्यर्थ की असे ॥

(29) Saadi

A wise man is like a vase, in a druggist's sh silent but full of virtues! But the ignora man resembles the drum of the warrior; bei full of noise, and an empty babbler.

(30) Saadi

A learned man beset by the illiterate, is li a lovely girl, in a circle of the blind; Or li the Koran in the dwelling of the infidel.

(31) Saadi

Intellect without firmness is craft a chicanery. Firmness without intellect perverseness and obstinacy. First prudenc then good sense and discrimination— th dominion.

(32) Sheikh Saadi (Tr. J. Ross)

A Scholar without diligence is a lov without money! A Traveller without kno ledge is a bird without wings. A Theori without practise is a tree without fruit. Devotee without learning, is a house withou entrance.

(33) Saadi

A learned man without works is a bee wit out honey.

(34) Saadi

Tell that harsh & ungenerous hornet, "a thou yieldest not honey, wound not with th sting!"

(२९) (स्रग्धरा)

या लोकीं, सुज्ञ, वाटे, मज जणुं वरणी, औषधींच्या दुकानीं
तोंडानें मौनधारी– परि हृदयिं असे पूर्ण जो सद्गुणांनीं ॥
अज्ञानी मात्र, वाटे, पडघम, समरीं वाजवी जो शिपाई
तोंडानें नाद काढी, विफल वडबड्या आंतुनी रिक्त होई ॥

(३०) (उपजाति)

अशिक्षितांनीं परिवेष्टिलेला । विद्वान् बघोनी, गमतें, मनाला ॥—
कीं सुंदरी वेष्टित आंधळ्यांहीं । या नास्तिकाच्याच कुराण गेहीं ॥

(३१) (शार्दूलविक्रीडित)

बुद्धी ही दृढतेविना ठरतसे भारूड डुच्चेगिरी
बुद्धीवांचुनि दार्ढ्य—वक्रपण अन् हट्टीपणा तें परी ॥
आधीं सुज्ञपणा—पुढें सुजनता अंगांत बाणोनिया
येई मागुनि तारतम्य—पुढतीं सत्ता क्रमानें तया ॥

(३२) (अनुष्टुम्)

दक्षतेवीण विद्यार्थी—प्रेमी निर्धन भासतो ।
ज्ञानाविना प्रवासार्थी—पक्षी पंखविहीन तो ॥
प्रयोगावीण तत्त्वज्ञ—हा जणूं वृक्ष निष्फळ ।
भक्त जो शिक्षणावीण—निर्द्वार गृह केवळ ॥

(३३) (फटका)

ज्ञानाचे जो डोंगर पचवुनि झाला नर पंडित थोर ।
ग्रंथ लिहीना तर तो वाटे मधावांचुनी कीं भ्रमर ॥

(३४) (फटका)

सांगा कर्कश कृपण असा त्या गाधिलमाशिस जाऊन—
कीं, न देशि जर मध, कोणाला वसं नको नं चावून ॥

(35) Saadi

No bird will approach the grain, that is spread about,
when it sees another bird a captive in the snare.
Take warning by the mistakes of others
that others may not take warning by thine !

(36) Saadi

He who casts our fortunes bestows upon us either *good fortune or wisdom* !

(37) Saadi

Ask, whatever thou knowest not; for, the *condescension of inquiring*, is a *guide*, on the road to the summit of learning.

(38) Saadi

A wise man, where he meets opposition, labours to get through it; and when he finds quiet, he drops his anchor.
For there, safety is on one side & here, enjoyment in the middle of it.

(39) Young

Learning makes man fit company for himself.

(40) Phoche

A learned man has always riches in himself.

(41) Hare

He is a thorough fool who learns nothing from his own follies.

(42) La place

Compared to what we know, what we are *ignorant of, is immense*.

(३५) (शार्दूलविक्रीडित)

पाहातो जधिं कीं, विहंग दुसरा निर्बंद्ध जाळ्यामधीं
कोणी पक्षि न जातसे पसरल्या धान्यास खाण्या तधीं ॥
अन्यांच्या स्खलनांतुनीच शिकुनी तू बोध घ्यावा स्वयें
अन्यां त्वत्स्खलनांमधून शिकणें तू भाग पाडूं नये ॥

(३६) (अनुष्टुभ्)

मुर्खांत ओतितो दैव आमुचें; जाधिं तो विधि ।
देई सुदैव हें एक, सुज्ञता एक, वा, तधीं ॥

(३७) (फटका)

विचार, जें जें ज्ञान नसे तें; ज्ञानाच्या त्या शिखराची
जिज्ञासायुत निरभिमानता मार्गदर्शिकेसम साची ॥

(३८) (शार्दूलविक्रीडित)

सुज्ञाला घडतां विरोध-झरतो त्यापार जाण्यास तो
येतां शांत जळांत-नागर तिथें तो आपुला टाकितो ॥
होई, वादाळें त्या, सुरक्षितपणा एकाच कांठावर
राहे शांत जळांत मोद परि हो त्याच्याच मध्यावर ॥

(३९) (अनुष्टुभ्)

स्वतःच्या योग्य सन्मित्र विद्येनें बनतो नर ॥

(४०) (वसंततिलका)

विद्या जयास, घन त्या नित अंतरांत ॥

(४१) (शार्दूलविक्रीडित)

कांहीं स्वस्खलनांतुनी न शिकतो तो मूर्ख मुर्खांतला ॥

(४२) (उपजाति)

ज्ञाताहुनी ज्ञेय अनंत मोठें ।

Beyond himself; and touch—
The Stars,—
We, who have stooped so much? 1

How shall we tell—
A child to dwell—
With honour; live and die—
For truth!—
We, who have lived a lie? 2

How shall we say—
To him "The Way—
Of life is through the gate—
Of Love,"—
We, who have learnt to hate? 3

How shall we dare—
To teach him prayer—
And turn him towards the way-
Of Faith,—
We, who no longer pray? 4

कीं, "जा स्वतापलिकडे, शिशु ! अन् नभस्थ-
तान्यांस ये शिवुनि, उच करून हात ॥" १

आम्ही असत्यमय जे जगलों, तयांनीं—
बालांस हें पढविणें कुठल्या मुखांनीं ?—
"सन्मान्य जीवन, शिशो ! जगिं तू जगावें,
सत्यार्थची जगुनि, स्वास्तवची मरावें !" २

जे द्वेषमात्र शिकलों जगिं या, तयांनीं—
बालांस हें पढविणें कुठल्या मुखांनीं—?
कीं, "प्रेमरूपचि महा, मम बालका, हे !
द्वाराचिया मधुनि, जीवनमार्ग आहे ॥" ३

जे प्रार्थना (विसरलों) न करतों स्वयमेव, त्यांनीं
त्या, प्रार्थना शिकविण्या घडणें कुठोनी ?
चा आणण्या वळवुनी, पटवून देत
श्रद्धेचिया सुगम सोज्जळशा पथांत ! ४

Chapter 11

Friendship, Enmity

(1) Saadi

It were wrong, all at once, to alienate a friend, whom they take an age to conciliate. In a series of years a stone changes into ruby; take heed and dash it not on another stone to destroy.

(2) Diogenes

He who has many friends has no friends.

(3) Proverb

The ornament of a house is the friends who frequent it.

(4) Hazlitt

If we are long absent from our friends, we forget them;
if we are constantly with them we despise them.

(5) Saadi

Reckon not him your friend, who in good times prates of his friendship;
Loads thee with brotherly love— vows he will not deceive.
Friend, I consider him only, who, when adversity darkens
Holds to his grip of thy hand, joys, in thy grieving, to grieve.

प्रकरण ११ वें

मैत्री, शत्रुत्व

(१) (मंदाक्रांता)

ज्या मित्राचें मन वळविणें शक्य होई युगांहीं
तोडावें यास्तवचि क्षणिं त्या युक्त हें होत नाहीं ॥
वर्षोवर्षे उपल दडुनी होतसे लाल रत्न
फोडी ना त्या, क्षणिंच, दुसऱ्या प्रस्तरीं आपटून ॥

(२) (उपजाति)

होती जया मित्र जगीं अनेक। खराखुरा मित्र न त्यास एक ॥

(३) (शार्दूलविक्रीडित)

मैत्री जे ग्रहिं मित्र संतत, तया तेचीं खरें भूषण ॥

(४) (वसंततिलका)

राहील मित्र जर दूर सुदीर्घकाळ।
त्यातें महानिकट मित्रहि विस्मरेल ॥
राहे जर्घी निकट संतत तोच मित्र।
होई महा मग तिरस्कृतिलाच पात्र ॥

(५) (स्रग्धरा)

मानी ना मित्र त्यातें, सुविभवि, बकवा मैत्रिचा जो करीतो।
बंधुप्रीतीहि लादी तुज, 'फसविन ना' आण जो हींच घेतो ॥
अंधारोनी विपत्ती कवळिति, तधि मी मित्र तो एक मानें—
'त्वद्दुःखें दुःख' हें जो 'सुख' म्हणत, धरी घट्ट तूतें करानें ॥

(6) Publius Syrus

Friendship is stronger than kinship.

(7) Boswell

No quality, will get a man more friends than a sincere admiration of the qualities of others.

(8) Cicero

Friendship improves happiness & abates misery by doubling our joy & dividing our grief.

(9) Proverb

The only way to have a friend is to be one.

(10) Proverb

Friendship is oft discovered rather than made.

(11) Hawff

Grief is a stone that bears one down
but two bear it lightly.

(12) Sterne

With no friend to share it, no good is really enjoyable.

(13) Claude Mermet

" Friends are like melons: shall I tell you why ? "
" To find one good, you must, a hundred try ! "

(14) Saadi

The hearts of friends, your own, to make
Burn down a father's garden ! Break—
The house up; all its Chattels spoil
To set a friend's pot on the boil.

(६) (आर्या)

नात्याच्या बंधाहुनि बलवत्तर बंध होति मैत्रीचे ॥

(७) (आर्या)

परजन-गुणगण-हार्दिक-कौतुक करण्याचिया स्वभावानें
जितुके मिळती स्नेही, तितुके नच अन्य कोणत्याहि गुणें ॥

(८) (शार्दूलविक्रीडित)

आनंदा द्विगुणी करून मनिंच्या शोका द्विधा भागुनी
दुःखाचा क्षय, सौख्यवृद्धि करिते मित्रत्व हें जीवनीं ॥

(९) (शार्दूलविक्रीडित)

आहे एकचि मार्ग मित्र करण्या, (मिळण्या) होणें स्वयें मित्र हा ॥

(१०) (अनुष्टुभ्)

मैत्री घडविण्याहून बहुधा सांपडेच ती ॥

(११) (उपजाति)

वाटे शिला जी जड एकट्याला । दोघांस ती सहजचि वाहण्याला ॥
जो शोक एकास असह्य होतो । दोघांत वांटून सुसह्यची तो ॥

(१२) (आर्या)

सुखहि खरा मोद न दे, नसेल ज्याच्यांत मित्र समभागी ॥

(१३) (उपजाति)

" कलिंगडाचे परि मित्र होती । सांगू तयाचीं तुज कारणें तीं ! "
" मिळावया एकच चांगलें तें ।
(परीक्षिणें) लपाणें भाग पडे शतातें ॥ "

(१४) (शार्दूलविक्रीडित)

मित्राच्या हृदया स्वकीय करनी तू व्यावयाकारणें
मोठें वंशपरंपरागत तुझें उद्यानही जाळणें !
तोडोनी स्वहस्तें, नाश सगळें सामानही त्यांतलें
मित्राचा जर भाव अभिवरतो, बाबा ! चढे त्यामुळें ॥

(15) Warwick.

He is happy that hath a true friend in his need; but he is *more truely* happy, that hath no need of his friends.

(10) Chanakya

Nither armies nor treasures can protect the state as friends do.

(17) Colton

Our misfortunes are oft more supportable than *comments on them by our friends.*

(18) Solon

Reprove *your friends* privately, commend—publicly.

(19) *Saddi*

None sits at ease & trusts a snake,
knowing the snake will sting;
But to be bit by tooth of a friend—
that is a sharper thing.

(20) Cicero

Friendship is given us by nature not to favour vice but to aid virtue.

(21) Omar Khayyam (Tr. V. M. Datar)

A friend in world ! O never would I choose;
Adieu ye weather *cocks ! from far adieus !*
My *mind*, a *bosom* friend, so I cherished;
I *find* it now a viper in my shoes !
Friendship,-the book proscribed-we should
not hold

(१५) (व. ति.)

आहे खरा जरि सुखी नर तो जगांत ।
ज्यातें सुमित्र गरजेंत सहाय्य देत ॥
त्याहूनही परि सुखी, स्थिति हो तयाची ।
की ज्या पडे गरजची न कधीं तयांची ॥

(१६) (वंशस्थ)

न सैन्य मोठें, नच थोरही धन । करील मित्रांसम राज्यरक्षण ॥

(१७) (अनुष्टुभ्)

मित्रटीकेहुनीं सह्य । आपत्तीच कधींकधीं ॥

(१८) (अनुष्टुभ्)

स्तुति मित्रा जनीं यावी । दुस कानउघाडणी ॥

(१९) (व. ति.)

चावेलची भुजग निश्चित जाणुनी हें ।
निश्चित विश्वसुनि त्या न कुणीहि राहे ॥
व्हावेच दष्ट अपुल्या परि मित्रदन्तें ।
याहून तीक्ष्णतर दुःखद काय होतें ! ॥

(२०) (शार्दूलविक्रीडित)

दावाया नच दुर्गुणांवर कृपा, अन्या गुणांना परी !—
देण्या साह्यचि, मानवास दिधली मैत्री निसर्गें खरी ॥

(२१) (शार्दूलविक्रीडित)

केव्हांही न करीन मित्र जगतीं, माझा कुणा मी भला ।
दुरूनाचि वातकुक्कुट—जना ! माझा नमस्ते तुला ! ॥
केलें प्रेमचि ज्या मनादरति मी जीवश्च मित्रापरी ।
आतां तें मन जाहलें ममचि या जोड्यांत सर्पापरी ॥
मैत्री !— पुस्तक जसें—हें न कुणिही ठेवो घरीं आपुल्या ।

"Affection," "Valour," "Friend"— are myths of old !
'Tis meet to keep aloof from all in world
Adieu from far Miss Pearl & Mister Gold !

(22) Proverb

False friends are worse than bitter enemies.

(23) Omar Khayyam (Tr. V. M. Datar)

A faithful alien, as a kin I take;
A faithless kin is foe; I would forsake !
A poison acts as nectar– saves our life;
A morsel, not digested kills as snake.

(24) Colton

It is always safe to learn even from our enemies but seldom safe to instruct even our friends !

(25) Averbury

Better think of the merits of your enemies than defects of your friends.

(26) Proverb

Who ceases to be friend *now*, never *was* a good one.

(27) Smiles

Never try to explain your actions;
Friends do not need; enemies do not believe.

(28) Saadi

What can a foe do, when friends stand true ?

(29) Fountain

The smallest enemy is often the most to be dreaded.

"शौर्य," "प्रीति" नि "मित्र"--भाकडकथा या हो
पुराणांतल्या ॥
ठेवावें सगळेंच दैहिक दुरी—हें युक्त वाटे सदा ।
"मुक्ताबाइ ! सुवर्णपंत !" दुरुनी दोघां नमस्ते वदा ॥

(२२) (शार्दूलविक्रीडित)

खोटे मित्रचि घोरशत्रुहुनिही वाईट होती सदा ॥

(२३) (शार्दूलविक्रीडित)

शत्रूनें धरिलें इमान तर त्या मानीन मी आपुला ।
स्वीयानें त्यजितां इमान, रिपु तो; सोडीन मी त्याजला ॥
रक्षी प्राणचि जें, नसेच विष तें; लोकीं सुधा ती खरी ।
जें कां अन्न पचे न, सर्पसमची तें प्राणघाती परी ॥

(२४) (शार्दूलविक्रीडित)

केव्हांही, शिकण्यांत शत्रुकडुनी, कांहींच नोहे भय ।
मित्रांनाहि, परंतु, हो शिकविणें होई क्वचित् निर्भय ॥

(२५) (रथोद्धता)

मित्रदोष बघण्याहुनीहि रे । शत्रुचे गुण विवेचिणें बरें ॥

(२६) (उपजाति)

जो मित्रता सोडुनि आज देतो । तन्मित्र पूर्वी नव्हता कधीं तो ॥

(२७) (आर्या)

स्पष्टीकरण न कुणीही निजकृत्याचें, करावया जाणें ।
मित्रा अवश्य ना तें; विश्वासाई न रिपूस तें होणें ॥

(२८) (उपजाति)

होती जधीं मित्र पुरे इमानी । करील तो काय रिपू करोनी ?॥

(२९) (उपजाति)

कधीं कधीं सर्व रिपूंस सान । सर्वांहुनी भीतिद ये दिसून ॥

(30) Proverb

Tell me with whom you live, & I will tell
you what you are!

(31) Saadi

The covering of the kaabah (at Mecca) which the pilgrims kiss from devotion is not prized because it is silk; but because it associated for a while with a venerable friend and hence became venerable like him.

(32) Saadi

The wife of Lut, by wicked friends,
Brought all her house to shameful ends.
But in the cave, with men of grace,
The dog soon grew like Adam's race.

(33) Saadi

Whoever has his enemy in his clutches & at his mercy
and yet does not kill him, is his own enemy.

(34) Proverb

No prudent antagonist thinks light of his adversary.

(35) Saadi

Were an angel, from heaven to associate, a moment with a demon,
he would learn his brutality, perfidity, and hypocrisy.
Thou canst never learn virtue from the vicious.
A wolf only knows how to tear and not mend skins.

(३०) (शार्दूलविक्रीडित)

' कोणासंगति राहशी ! ' वद, नि मी सांगेन तूं कोण तें ॥

(३१) (उपजाति)

जें वस्त्र ' काबा ' वर झाकितात । भावें यात्री नित चुंबितात ॥
तें रेशमी वास्तव त्या न मोल । या पूज्य त्यांतें जन मानतील ॥
सन्मान्यमैत्री क्षणिका तयातें । सन्मान्यता त्यासम थोर देते ॥

(३२) (शार्दूलविक्रीडित)

चोराच्या गृहिणी ! परंतु घडतां दुःशील त्यां संगति
लज्जेची स्थिति आणितात अपुल्या सान्या घराण्याप्रति ॥
सत्संगात सुदेमधेंहि वसण्या कुग्राहि आला जर
होई तोहि ' मनोः प्रवृत्ति ' समची निष्पाप कीं सत्वर ॥

(३३) (उपजाति)

दातांत येई अधि शत्रु पूर्ण । पुरा दयाधीनचि तो असून ।
तरी फरीना वध जो रिपूचा । स्वयेंच तो शत्रु असे स्वताचा ॥

(३४) (अनुष्टुभ्)

शुद्ध शत्रु स्वभावूला कधीं क्षुद्र न लेखतो ॥

(३५) (शार्दूलविक्रीडित)

कैसी संगत राक्षसांसह, जरी त्या देवदूतें, क्षण
तो येईल शिकून ढोंग, पशुता, विश्वासघातीपण ॥
दुःशीलाकडुनी अशक्य मिळणें कोणाचही सद्गुण
धर्मोत्पादन आणतो हंक, परी तत्संधि केव्हांच न ॥

(36) Cicero

If you wish to punish your enemy
then make him hate *somebody.*

(37) Saadi

Today that thou can'st quench it, put that fire out,
for, let it rise into a flame, and it may consume the world.
Now that thou can'st transfix him with thy arrow, give no time
to thy antagonist to string his bow.

(38) Saadi

Bruise the head of the serpant with the hand of thy enemy—
thereby, of the two good things you make sure of one.
For if the adversary succeed you kill the serpant
and if the serpant prevail, you get rid of your rival.

(39) Saadi

When there is war among thy foes— enjoy peace with thy friends.
But if they are of one soul, then mind and string thy bow.
Make not sure of a weak enemy on the day of battle;
when desperate, a weakling will tear the brain of a lion.

---

(३६) (अनुष्टुप्)

झाली जर तुम्हां इच्छा । शिक्षा शत्रूस द्यावया ॥
कुणाचा तरि हो त्याला । लावा द्वेष करावया ॥

(३७) (शार्दूलविक्रीडित)

आहे आज सुशक्य, तोंच विझवी आतांच तूं अग्नि तो
आहे संभव, घोर ज्वाळ बनुनी जाळील पृथ्वीस तो ॥
वेधूं जों शर आरपार शकसी शत्रूंतुनी, तोंवरी
देऊं वेळ नको, तया, चढविण्या बाणा धनुष्यावरी ॥

(३८) (शार्दूलविक्रीडित)

सर्पाचें शिर ठाक भग्न करुनी हस्तें रिपूच्या सदा
सद्‌सत्त्वुनि एक निश्चित घडे, ही एक, वा, ती, तदा ॥
झाला तो विजयी रिपू, तर पहा तो सर्प तूं मारिला
सर्पाला जय लाभताहि रिपुचा कांटाच तू काढिला ॥

(३९) (शार्दूलविक्रीडित)

होता युद्ध रिपूंरपूंत-कवि घे मिषांत तूं शांतिची ।
थापला शर लाव तूं-जर दिसे चिन्हेकता शत्रुची ॥
युद्धाच्या दिवशींच तूं स्वरिपुला मानूं नको दुर्बल ।
अन्योपाय पुरे सदा अवलही फाडी हरीचें धिर ॥

Chapter 12

Mercy, Anger, Forgiveness etc.

(1) Omar Khayyam (Whinfield)

Khayyam, why weep that your life is bad!
What boots it thus to mourn? rather be glad!
He that sins not, can make no claim to mercy
Mercy was made for sinners! be not sad!

(2) Omar Khayyam (V. M. Datar)

The zealot sinneth not & dreads Thy ire
I dive in sin for Thou art Gracious sire!
He names Thee "Ireful"; I address Thee "Grace"
Now tell, which address would Thy Grace admire?

(3) Spencer

Who will not mercy unto others show
How can he, mercy, even hope to have?

(4) Proverb

Kindness is the language the deaf can hear & the dumb understand.

(5) Saadi

Show mercy to the poor if thou would'st not be in the terror of the strong.

(6) Saadi

With iron arm & angry frown
Tis base to push the poor man down.
Who pity not weak, nor aid
Shall find no aid—being betrayed.

प्रकरण १२ वें

दया, कोप, क्षमा.

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

खय्यामा ! रडशी कशास, तव कीं वाईट (पापीच) हें जीवन
शोकाचें फल काय ? त्याउलट तूं आनंद घे मानुन !।।
निष्पापांस दयाधिकार लवहि लाभेल का कोठुनी ?
पाप्याचेस्तव निर्मिली नच दया; दे दुःख तूं सोडुनी ! ।।

(२) (शार्दूलविक्रीडित)

पापें नाचरितांहि धार्मिक, तुझ्या कोपास सारे भिती
तूं आहेस दयार्द्र यास्तव पुढें मी पापडोहामधीं ।।
ते कोपिष्ट म्हणोत, मी तुज म्हणे देवा ! कृपासिंधु रे
तूंतें यावुनि काय नाव रुचतें हें तूंच सांगे बरें ! ।।

(३) (अनुष्टुभ्)

करितो जो न केव्हांही दुराचरणाचरतीं दया
आधारहि त्यास कोठून दयापात्रचि व्हावया ? ।।

(४) (शार्दूलविक्रीडित)

ऐकूं ये बधिरां, कळेलहि मुक्यां, भाषा दयेची सदा !

(५) (अनुष्टुभ्)

नको भीति बलिष्ठांची असें वाटे तुला जर–
गरीब दुर्बलांना तूं दया दावी स्वयें तर ।।

(६) (वसंततिलका)

रागावलें मुरड करोनि, कठोर हस्तें
दीनां पदीं ढकलणें–बहु नीच वाटे ।।
जे दुर्बलास न दया नच साह्य देती
निस्साह्य ते–स्वजन सोडुनि त्यास जाती ।।

(7) Saadi

To know how the little ant doth feel
Under the pitiless passing heel,
Lie in the elephant's path thou must.
& let his great foot crush thee to dust.

(8) Saadi

There was one, who by force of arm set free,
From the claws & fangs of ravaging wolf, a goat.
But that same evening all unpiteously
He put the sharp knife to its bloating throat!
"Little I thank thee for!" Quoth the beast dying,
"From the fierce wolf thou didst deliver me;
Now vainly, on such clemency relying,
I find my worst & fiercest enemy in thee!

(9) Sydney Smith

The pleasure that we give to others by kindness of manner, returns to us, often with compound interest!

(10) Saadi

The king's love, he shall best attain,
Who first, his subjects' hearts can gain.
Wilt thou have God be good to thee,
From harshness to his creatures, flee!

(11) Proverb

Anger makes a rich man hated, & a poor man scorned

(७) (वसंततिलका)

जेव्हां कुणी अदय त्यां तुडवीत जातें
मुंगीस त्यां चिमुकल्या तर्हि केवि वाटे !
हें जाणण्या गजपथांत पडून पाही
त्याच्या प्रचंड पदिं तूं चिरडून घेई ॥

(८) (सुमंदारमाला)

कुणीशा नरानें, स्वबाहूबलानें, अतिक्रूर त्या लांडग्या मारिलें ।
नखें आणि दांतांहुनी श्वापदाच्या, मिषाच्या अजाला अहा ! रक्षिलें॥

दयेनें अशा, पूर्ण ओशाळलेल्या, अजाला तयें आणुनीया घरीं ।
महानिर्दयें, त्याच रात्रींत, आक्रोशत्या त्या गळां लाविलेली सुरी !
' मला मुक्त केलेंस मोठ्या दयेनें, नरा ! दुष्ट त्या लांडग्यापासुनी
म्हणोनि तुझे काय आभार मानूं !' म्हणे तो पशु त्यास मृत्युक्षणीं ॥

' अरेरे ! तुझ्या या दिखाऊ दयेच्यावरी व्यर्थ विश्वास मी ठेविला ।
तुझें रूप घेऊन सर्वांत बाईट अन् क्रूर शत्रूच कीं भेटला ! '॥

(९) (आर्या)

जो आनंद दुज्यांना देऊं आपण दयार्द्रवृत्तीनें ।
येई परतुनि सारा, कधींकधीं, तोहि चक्रवाढीनें ॥

(१०) (वसंततिलका)

लाभे विशेषतम राजकृपा तयास
आधींच जो वश करी जन-मानसास ॥
व्हावा भला, जर गमे तुज, ईश तूंतें
नैष्ठुर्य सोड तर तूं प्रभुच्या प्रजेतें ॥

(११) (अनुष्टुभ्)

क्रोधें, श्रीमंत विद्विष्ट । अकिंचन तिरस्कृत ॥

(12) G. T.

O, what a *futile* thing anger is! It does more harm than the thing which makes us angry.

(13) Proverb

The end of anger is the beginning of repentance.

(14) Proverb

He that is slow to anger, is the mightiest of the mighty.

(15) Saadi

If wrong be done, thy injuries forgive;
By pardoning them, thyself mayest pardoned live!

(16) Laveter

He who has never forgiven his enemy, has never tasted the most sublime enjoyment of life.

(17) Sterne

The brave alone know how to forgive.

(18) Heine

It is so easy to forgive your enemies if you have no means to harm them!

(19) Lord Harbert

He that cannot forgive others, breaks the bridge over which he must pass himself; for every man has need to be forgiven.

(20) Syrus

He injures the good who spares the bad.

(१२)

किती निष्फळ हो वस्तु । 'क्रोध' ज्या म्हणती जन ॥
पाँचवी जेवढी हानि—मूळचें क्रोध कारण ।
आणी अधिकची हानि—स्वयें क्रोधाचि त्याहुन ॥

(१३) (आर्या)

संतापाचा शेवट—अनुतापाचाच होइ आरंभ ॥

(१४) (उपजाति)

ज्या क्रोधही मंदपदेंच येई । बलिष्ठ तो सर्व वलींहुनीहि ॥

(१५) (शार्दूलविक्रीडित)

केली हानि दुज्या कुणी तव, तरी त्यातें क्षमा तूं करी
त्यातें क्षम्य करून, तूंच वदसी सुक्षान्त रे भूवरी ॥

(१६) (उपजाति)

क्षमा स्वशत्रूंस जयें न केली । कधीं न त्या सौख्यसुधा मिळाली ॥

(१७) (दिंडी)

क्षमा करणें हें शूर एक जाणे ॥

(१८) (आर्या)

अपकृति साधन नसतां सोपें किति शत्रुला क्षमा करणें ॥

(१९) (उपजाति)

क्षमा करी जो न दुज्या कुणास । तो भंगतो सेतु अशा पुलास ॥
कीं चालणें ज्यावरुनी स्वताही । अवश्य सर्वांस असे क्षमा ही ॥

(२०) (आर्या)

शिक्षा न करी दुष्टां, तो सुजनांचेंच हो अहित करतो ॥

(21) *Proverb*

The noblest vengeance is to forgive.

(22) Joubert

Revenge is the abject pleasure of the abject mind.

(23) Spenser

Vilest is the vengeance on the ashes cold.

(24) Young

While taking revenge a man is on the same level as his enemy; but in passing it over, he is superior!

Chapter 13

Character, Decorum, Pride

(1) J. G. Holland

Character lives *in* a man, reputation *outside* him.

(2) Smiles

Character is the backbone of life.

(3) Proverb

When wealth is lost—nothing is lost.
When health is lost—something is lost.
W[illegible]

(२१) (भुजंगप्रयात)
क्षमादान हाची महोदार सूड ॥

(२२) (अनुष्टुभ्)
सूड हैं क्षुद्र जीवाचें क्षुद्रची सुख वाटतें ॥

(२३) (साकी)
मेला शत्रू, जळुनी गेला, राखहि झाली गार
मागुति त्याचा सूड उगविणें, नीचनीच हें फार ॥

(२४) (वसंततिलका)
वैऱ्यावरी उगवतो नर सूड जेव्हां।
तत्तुल्य नीच बनतो स्वयमेव तेव्हां ॥
होऊन थोर जरि तो (मोठें करून मन) सोडुनि सूड देतो।
शत्रूहुनी सरस तो तरि मात्र होतो ॥

प्रकरण १३ वें

शील-विनय-गर्व

(१) (शार्दूलविक्रीडित)
शोभे स्वांतरिं शील—कीर्ति झळके बाहेर लोकांतरीं ॥

(२) (उपजाति)
कणाध आधार जसा तनूस। आहे तसें शीलहि जीवनास ॥

(३) (उपजाति)
संपत्ति जाता न मुळींच हानि। आरोग्य गेलें तर अल्प हानि ॥
सच्छील हें मात्र जरीं ढळेल। सर्वस्वहानीच तदा घडेल ॥

(4) Emerson

Character gives splendour to youth and awe to wrinkled skin & gray hairs.

(5) Averbary

A good character, when established, should not be rested in, as an end, but only employed, as a means, of doing still further good.

(6) A. B. Alcott

Manners carry the world for the moment, character for all time.

(7) Colton

Little failings eat holes in the strong citadel of character.

(8) Proverb

Beauty without virtue is a rose without scent.

(9) G.T.

In happiness and unhappiness, in victory and defeat, the determining factor is character. It is both cause and effect, it is the doer of deeds and the recipient of results.

(10) Saadi

An evil woman in a good man's home
Is, as if, in this life hell were come.

(11) Ruffini

Beauty is an exquisite flower and its perfume is virtue.

(४) (शार्दूलविक्रीडित)

देई शील विशेष सुंदर अशी तेजस्विता यौवना ।।
केशा शुभ्र, वळ्यांप्रती उपजवी सन्मान ही भावना ।।

(५) (शार्दूलविक्रीडित)

शीलप्राप्तिच साध्य अंतिम अर्से मानोनि ना थांबणें ।।
सत्कार्यास्तवची पुढील, मनुजें सच्छील तें योजणें ।।

(६) (वसंततिलका)

आचार तत्क्षणिक मोहविती जगातें ।
सर्वा परी चिरमनोहर शील वाटे ।।

(७) (शार्दूलविक्रीडित)

छिद्रें पाडिति, अल्प दोषहि, महा-दुर्गास शीलाचिया ।।

(८) (उपजाति)

गुलाब गंधाविण, त्यासमान । सौंदर्य देही-जर शीलहीन ।।

(९) (उपजाति)

सुखांत, दुःखांत, जयाजयांत । चारित्र्य हें निर्णयकारि होत ।।
कार्याप्रती कारण तेंच होतें । कृती करी तें नि फळेंहि घेतें ।।

(१०) (शार्दूलविक्रीडित)

दुःशीला रमणी जधीं वधतसे मी सज्जनाचे घरीं ।
वाटे कोसळला स्वयें नरकची या जीवनीं त्यावरी ।।

(११) (उपजाति)

सौंदर्य हें पुष्प सुरम्य आहे । सच्छील हा गंध तयांत राहे ।।

(12) Saadi

If a beautiful woman is a jewal—a chasté woman is a big treasure.

Bashfulness—Modesty—Pride—Arrogance

(13) Colton

Modesty is a versatile gem indeed.

Nothing can make up for the lack of modesty, without it, beauty is ungraceful and wit detestable.

(14) Fontenelle

Modesty in woman has two special advantages—it enhances beauty and veils uncomeliness.

(15) Wordsworth

The flower of sweetest smell is shy and lowly.

(16) Proverb

On the subject of their merit, modest, men are dumb.

(17) Addison

Modesty is not only an ornament; but also a guard to virtue.

(18) T. Huges

Mere bashfulness without merit, is awkward,
Merit without modesty, is insolent.
But modest merit— has a
double claim to reverence.

(१२) (वसंततिलका)

रत्नापरी गमतसे जरि सुंदर स्त्री ।
आहे सुशील रमणी घनकोष भारी ॥

लज्जालुत्व, विनय, नम्रता, गर्व, औद्धत्य.

(१३) (हरिणी)

विनय नसतां, सौंदर्याची उरेल न चारुता ।
अति तरलही बुद्धीला ये तिरस्करणीयता ॥
बहुगुण अशा या रत्नाची उणीव जिथें असे ।
इतर कुठल्या वस्तूंनीं ती भरून न येतसे ॥

(१४) (वसंततिलका)

लज्जेसवें विनय, हा वितरी स्त्रियांस ।
मोठे विशेष, उपकारक दोन खास ॥
एकीकडे करुनि वर्धित चारुतेस ।
झाकी कुरूपपणही दुसरीकडेस ॥

(१५) (वसंततिलका)

असेल मोहक सुगंधचि ज्या फुलास ।
तैंची सलज्ज असतें अतिनम्र खास ॥

(१६) (आर्या)

स्वगुणस्तुतिच्या विषयीं विनयी जन हे मुकेच ठरतात ॥

(१७) (द्रुतविलंबित)

विनय होइ न केवळ भूषण । परि गुणांप्रति तोच सुरक्षण ॥

(१८) (अनुष्टुभ्)

लज्जालुता एकली ही । गुणावीण विशोभित ॥
गुणही विनयावीण । ठरतो जगिं उद्धत ॥
परंतु गुण हाजेव्हां । होतसे विनयान्वित
तेव्हां अगाध तो होतो । दुहेरी आदरास्पद ॥

(19) Feltham

To be humble to superiors is duty; to equals courtesy; to inferiors generosity.

(20) Omar Khayyam (Tr. V. M. Datar)

O monk! divest yourself of clothes of form;
So that your frame of thought may not deform.
Go, wear the rags of meekness on your head
And all, thereunder you should take by storm.
Go, ye, with eyes on the ground, that others may not greet.
Behave with folk in manners which are sweet.
You may attend a church— but do it so
That none may rise & offer you a seat!

(21) Saadi

Outward to men's eye, I, so great & proud
Inwards, for my faults, my head is bowed!
The Peacock, praised for beautious plume & pile
Hates himself for his ugly feet the while!

(22) Saadi

The sinner who humbles himself in prayers is more acceptable than the devotee who is puffed up with pride.

(23) La Bruyere

False modesty is the masterpiece of vanity.

(24) Saadi

If one could tear the trunks from elephants
He is not man— who human feeling wants.

(१९) (भुजंगप्रयात)

वरिष्ठांसि नम्रत्व कर्तव्यता ती । समानांसि नम्रत्व ही सभ्यरीति ॥
कनिष्ठांसही जो (असोनी वरिष्ठ) । असे नम्र, तोची महोदार श्रेष्ठ ॥

(२०) (शा. वि.)

हे भिक्षो ! उपचाररूप अपुल्या तूं टाक वस्त्रांप्रति ।
येवो ना विकृती विचारतनुला वस्त्रांमुळें त्या कधीं ॥
कंथा नम्रपणास्वरूप, अपुल्या देहावरी पांघरी ।
ऐसे आवृत, अंतरस्थ रिपुला घे जिंकुनी सत्वरीं ॥

वंदो ना कुणिही, अशास्तव सदा जा खालती पाहुन ।
वाटो सर्व जना तुझें मधुरसी, ऐसें घडो वर्तन ॥
जाशी तूं जर मंदिरांत तर रे, तूं वाग ऐसें सदां ।
कीं, जागा अपुली उठून तुजला देवो न कोणी कदां ॥

(२१) (स्रग्धरा)

बाहेरूनी दिसे मी परजननयना थोर मोठा जरीही ।
आंतूनी, स्वीय दोषांस्तवचि, मम परी शीर्ष हें नम्र राही ॥
पंक्तीसाठीं मुदित्य, स्तुति विमल अशी लाभते ज्या विरक्ता।
"पायीं विद्रूप मी हा !" म्हणुनि झुरत तो द्वेष्य मानी स्वतास ॥

(२२) (शा. वि.)

होवोनी प्रभुभक्त, जाइ नर जो गर्वे फुगोनी मनीं
पापी प्रार्थितसे सुनम्र जर, तो वाटे बरा त्याहुनी ॥

(२३) (शा. वि.)

खोटा नम्रपणा, अहंकृतिकला कौशल्यसीमा असे ॥

(२४) (शा. वि.)

फाडी सोंडहि हस्तिची जर कुणी, त्या भीमशक्ती म्हणा !
नोहे मानव तो—नसेल जर का, त्या मानवी भावना ॥

Since Adam's sons are moulded *from* the clay
'Tis only mortal to be humble & pray!

(25) Dickens

Pride is major of the seven *deadly sins!* but it cannot be the pride that a mother feels *for* her children! For that pride is a mixture of *two* basic virtues— Faith & Hope!

The Flag & Purdah

(26) *Sheikh Saadi*

The flag says-"Thou and I be both servants of the same master but I, never obtain a moment's respite *from duty, being* continuously on the march.
Thou on the contrary, dost experience no kind of trouble.
Thou art not called *upon* to storm the walls of Hisar, or
to traverse and go to the end of desert or
to confront the storm-ring (whirlwind) of *sand*.
In every adventure my foot goes first.
Why, therefore, is thy glory greater than mine?
Thou dwellest amid moon-faced damsels, scented with Jasmine,
while I am handled roughly by men-at-arms.
My feet are tied in the flag stirrup
and my head always ruffling in the breeze."

निर्मी ईश " मनोःप्रसूति " जर ही सारीच मातींतुन,
प्रार्थावा प्रभु, नम्रताच मरुनी हें मानवी लक्षण ॥

(२५) (उपजाति)

पापें जगीं होति अघोर सात। मोठें असे गर्वचि नित्य त्यांत ॥
मातेस जो गर्व असे मुलांचा। तो मात्र त्यांच्यांतील नैव साचा॥
गर्वात या, कारण, मिश्र होत। श्रद्धा नि आशा गुण मूलभूत ॥

(शेख सादीच्या 'गुलिस्तान'मध्यें नम्रतेचा बोधक, ध्वज व अंतःपुरावरील पडदा यांचा रूपकात्मक संवाद आहे)

(२६) (शा. वि.)

" दोघांचा असतांहि एकच धनी, मातें मिळेना कधीं,
वाऱ्या संचलनांतुनी, सततच्या, विश्रांति अल्पावधि ॥
तूं तें त्या उलटें; कधीं न दिसतो संबाध कांहीं तरी
जाणें ना कधिही चढाइ करुनी, उत्तुंग दुर्गांवरी ॥

उल्लंघोनि मरुप्रदेश न तुला जाणें तदंतावधि
झंझावात नि 'लू' अशांसहि तुला ना तोंड देणें कधीं ॥
मी प्रत्येकहि धाडसांत, असुनी, पाऊल माझें पुढें—
ऐसेंही असतां महत्त्व तुज कां माझ्याहुनी एवढें ? ॥

नारी चंद्रमुखी, सुगंधिततनू—यांची तुला संगत
माझा देह, परंतु, सैनिक धरी हातामधें राकट ॥
घोडेस्वार रिकीबिला जखडितो माझ्या पदा बांधुनी
माझें मस्तक सारखें भिरभिरे वाऱ्यावरी राहुनी ! "

Meekly replied the Purdah
"I lay my head upon the threshold
Thou liftest up thine to the sky!
Who so stretcheth his neck too far
exposeth himself to neck-ringing!"

(27) Saadi

The rusted iron grows not bright, nor rugged natures meek.
Tent-pegs, into hard rock to drive, only the foolish, seek.

(28) Swift

If a man make me keep my distance, the comfort is, he keeps his own, at the same time!

(29) Saadi

A wise man, should not, through clemancy overlook the insolence
of the vulgar; otherwise both sustain a loss!
For their respect for him is lessened
and their own brutality confirmed!

(30) Plautus

Arrogance is the outgrowth of prosperity in an evil man.

Chapter 14

The Good, the Wicked, Honesty and Hypocrisy

(1) Sheikh Saadi

Although embers *may shine in contact of fire*, which is of noble nature like the glorions sun, they soon fall to the level of dust. Sugar, on the other hand, does not derive its valne from cane, but from its own *innate quality.*

(2) *Theodore Parker*

Greatness is its own torment.

(3) Saadi

That is *musk*, which *discloses itself* by its *smell*, *not what perfumers impose upon us.*

(4) Rogers

The good are better made by ill
As odours crushed are sweeter still.

(5) Cicero

Exile is terrible to those who have as it were, a circumscribed habitation; but not to those who look upon the whole globe as one city.

(6) Saadi

The sky enriches the earth with rain
but the earth in return give, *it dust!*

प्रकरण १४ वें

सज्जन, दुर्जन, प्रामाणिकत्व, दंभ.

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

राखेचा कण, अग्निसंगें ठिणगी होऊन नाचे जरी
अमी हाच असे महत्तम खरा, तेजस्वि सूर्यापरी ॥
अंगींचें न च मूल्य वास्तव बने तो धूळची सत्वर,
गोडी त्या स्वयमेव, पेड न उसापासोनि ती साखर ॥

(२) (उपजाति)

स्वयेंच मोठेपण हें स्वतांचें । जणूं असे मूळचि यातनांचें ॥

(३) (मंदाक्रांता)

कस्तूरी ती, परिमलभरें व्यक्तवी जी स्वतांतें ।
सांगे गंधी, म्हणुनि कधि का वस्तु कस्तूरि होते ? ॥

(४) (आर्या)

हानिहि घडतां, दावित्ति अधिकचि सौजन्य, मूळचे सुजन
जैशा वस्तु सुगंधी, अधिकचि देतात गंध, चिरडून ॥

(५) (वसंततिलका)

ज्यांचा निवास गृहमात्रचि वर्तुलांत ।
त्यां वाटतें भयचि घोर विवासनांत ॥
जे का परंतु वसुधैव-कुटुंब-वृत्ति ।
निर्वासनांत भय कोठुनि त्यांस चित्तीं ? ॥

(६) (मंदाक्रांता)

पर्जन्यानें नभ नटविलें पृथ्विला वैभवें तें;
पृथ्वी, त्यातें, परि, उधळुनी धूलिका मात्र देते ॥

(7) Saadi

The bad fortune of the good turns their faces up to heaven.

The good fortune of the bad bows their *heads down to earth.*

(8) Young

Villains carry their head erect but mean & cringing are the thoughts within.

(9) Amiel

One who ceases to grow greater, grows *smaller.*

(10) Hosea Ballore

Honest & courageous people speak little of their courage or honesty.

The sun has no need to boast of his brightness, nor the moon of her effulgence.

(11) C. N. Douglas

Blow struck in anger is less painful than a deliberate act of unkindness.

(12) Saadi

The nightingale is cooped up in the same *cage with the crow,*

let it not excite our wrath or indignation.

If a worthless piece of stone can bruise a cup of gold;

But that does not alter the god-given values of both.

(७) (आर्या)

दुर्दैवहि सुजनांचीं, स्वर्गासन्मुख मुखें वरी करितें
खलशीर्षास सुदैवहि पृथ्व्यभिमुख खालतींच वाकवितें ॥

(८) (वसंततिलका)

डोकें जरी खल धरी जगिं ताठ उंच ।
होती विचार परि अंतरिं वक्र नीच ॥

(९) (उपजाति)

मोठेपणाची जधिं वाढ खुंटे । होई सुरूं वादाचि नीचपंथें ॥
किंवा— वाढ खुंटतां क्षयाचि लागतो ॥

(१०) (वसंततिलका)

अंगांतल्या निजगुणांविषयीं कधीं न ।
सज्जे नि परिजन बोलति गौरवून ॥
तेजस्वितामद कधीं रवि वाहतो कां ? ।
शीतांशुता मिरवितो विधुही कधीं कां ? ॥

(११) (वसंततिलका)

बुध्याच दुष्टपण हानि करील जैशी ।
क्रोधें प्रहारहि करूं शकतो न तैशी ॥

(१२) (शार्दूलविक्रीडित)

काकाच्या सह बुल्बुला जखडिले एका जरी पंजरीं ।
क्रोध क्षोभ न त्यामुळें उसळुनी येवोत चित्तान्तरीं ॥
कादो ओरखडे सुवर्णशकलीं तो क्षुद्रही पत्थर ।
तेणें ईश्वरदत्त काय पडतें मूल्यामधें अंतर ? ॥

(13) Ben Johnson

Bad men excuse their faults;
good men will leave them.

(14) De Foe

Better to have a lion at the head of an army of sheep,
than a sheep at the head of an army of lions.

(15) Saadi

Think not, if one fall poor, of noble mind
His dignity thereby must be declined.
Nor deem a rich knave noble though he thrives
And gold nails, in the silver threshold, drives!

(16) Seneca

How many there be who are unworthy of the light of the day; yet the sun equally shines on them as on others.

(17) Saadi

A mean wretch, that cannot vie with another in virtue will try to assail him with malignity.

(18) Saadi

Let a gem fall into the mire and it remains the same precious stone it was.
Let dust be whirled up to heaven, and it retains its base origin.

(१३) (अनुष्टुभ्)

रक्षी क्षम्यचि मानोनी निजदोषांस, दुर्जन ।
समूळ काढुनी टाकी दिसतां तेच, सज्जन ॥

(१४) (शार्दूलविक्रीडित)

सेनानी वनला मृगेंद्र बरवा सेनेस मेषांचिया ।
सेनानी परि मेष हा कधि नसो सेनेस सिंहांचिया ॥

(१५) (शार्दूलविक्रीडित)

गेला दुर्गतिला महापुरुष, कीं वाटो न कोणासही ।
कीं त्या दुर्गतिनेंच लोपत असे मोठेपणा सर्वही ॥
नीचाला घन लाभलें म्हणुनि त्या मानी न मोठा, जरी
ठोकी राजतदेहलीवर खिळे तो सोनियाचे तरी ॥

(१६) (वसंततिलका)

सूर्यप्रकाश बघण्यासहि पात्र जे न ।
ऐसे अनंत जन या जगतीं असून ॥
सर्वांवरी समचि भाव मनीं धरून ।
तो सूर्य नित्य उगवे पसरीत ऊन ॥

(१७) (शार्दूलविक्रीडित)

अन्यांशीं जधि सद्गुणांत न शके स्पर्धा करूं, नीच तो
निंदा-शस्त्र धरून त्यावरति तो हल्ला करू पाहतो ॥

(१८) (वसंततिलका)

घाणीमधें जरि पडे बहुमोल रत्न ।
सद्रत्नता परि तिथेंहि असे टिकून ।
स्वर्गांतरीं उडुनि धूळ जरी चढेल ।
तज्जन्मजात परि नीचपणा उरेल ॥

(19) Saadi

As meek as lambs, if there be fear,
Savage as wolfs when they can tear;
He who recounts to thee faults of thy brothers
Hastens to tell thy faults too, to others.

(20) Saadi

Let a wicked man ascend up to heaven to escape from the grasp of calamity,
Even there would the hand of his evil deeds follow him with misfortune.

(21) Saadi

On honesty, God's favour is bestowed;
I never saw one lost in a straight road.

(22) Johnson

The first step to greatness is to be honest.

(23) Bovee

Dishonesty is a forsaking of permanent for temporary advantages.

(24) Saadi

Ye, who in the plam of hand virtues display
And vice under the, armpit hide away,
What look ye–fools ! and blind !–at last to buy
With such false coin, in the day of agony ?

(१९) (शार्दूलविक्रीडित)

भीतीला अधि होइ कारण, तदा जो कोकराचे परी
होई हिंस्रचि– फाडण्या क्षम तदा– जो लांडग्याचे परी ॥
बंधूंचे तव दोष येउनि कधी तूतें कुणी जो नर ।
सांगे निश्चित सर्व दोष तरही बंधूंस त्या उत्तर ॥

(२०) (वसंततिलका)

आपत्तिच्या जर मिठीमधुनी सुटाया ।
स्वर्गी चढेल खल हा, तर तेंहि वाया ॥
त्याचेंच पाप, परि पाठ धरून जातें ।
दुष्कर्म (दुर्दैव)दत्त फल तेंयदि दावयातें ॥

(२१) (शार्दूलविक्रीडित)

जो प्रामाणिक, त्यावरी निजकृपा वर्षी सदा ईश्वर
नाहीं हारवला कुणी सरळशा केव्हांच मार्गावर ॥

(२२) (अनुष्टुभ्)

महत्त्मपदावरी इच्छी जो चढण्या वरी ।
प्रामाणिकत्व हो त्याची होई प्रथम पायरी ॥

(२३) (आर्या)

अप्रामाणिकता हे चिरहित सोडोनिया क्षणिक घेतें ।

(२४) (शार्दूलविक्रीडित)

या रे ! जो तळम्यात सद्गुण तुझे पेटीमधें दाविशी
अन् ते दुर्गुण सेरटे लपवुनी कारोमधें ठेविशी ।॥
मूर्खांच्या ! वद बायले विकत रे तूं घ्यावया इच्छिसी
आपलीत, दुरुपाय देउनि तुझी चोरीच नाहीं अशी ! ॥

(25) Omar Khayyam

A monk addressed a harlot: "Drunk thou art,
Thou hast *lost thy all to play a wicked* part!"
"Yea, monk!" she said, "I am what I seem to be.
Art thou so holy in thy inmost heart?"

Chapter 15

Fame, Censure, etc.

(1) Robert Hall

Fame must necessarily be the portion of but few.

(2) Lessing

Some people obtain fame but others deserve it.

(3) W. Davenant

Fame like a river is narrow at source and broad ahead.

(4) Proverb

A good name is better than bags of gold.

(5) Byron

The drying up of a single tear has more of honest fame than shedding seas of gore.

(6) Shakespeare

The giving hand, though foul, shall have fair praise.

(२५) (शार्दूलविक्रीडित)

वेश्येला वदतो कुणी मुनि, "सुरा तूं धुंद गे प्राशुनी;
पापें घोर करावयास वसशी सर्वस्व तूं देउनी ॥"
वेश्या त्यास वदे, "जशी दिसतसें तैशीच आहें, परी
पुण्यात्मा दिसशी, तसाच असशी तूं काय रे अंतरीं?" ॥

प्रकरण १५

कीर्ति, निंदा, स्तुति, चाटूक्ति, लोकप्रियता, अभिव्यक्ति, प्रसिद्धि-विन्मुखता.

(१) (रथोद्धता)

कीर्तिचा गुण अवश्य हा असे। कीं तिला जन सुपात्र अल्पसे ॥

(२) (वसंततिलका)

कित्येक लोक जरि कीर्तिस मेळवीती।
सत्पात्र मात्र तिजला दुसरेच होती ॥

(३) (वसंततिलका)

कीर्ती, नदीसम निरुंदचि उद्‌गमीं तें।
जाईल दूर तितुकीच अफाट होत ॥

(४) (शार्दूलविक्रीडित)

सत्कीर्तीच खरी सदैव मनुजा सौवर्णराशींहुनी ॥

(५) (साकी)

अश्रु एकही सुकवुनि मिळते प्रामाणिक जी कीर्ति
रुधिराब्धिहि वाहवुनी तितुकी मिळेल का कोणा ती? ॥

(६) (वसंततिलका)

दाता जरी मलिन-हस्त असा असेल।
त्यातें स्तुतीच तरि निर्मलशी मिळेल ॥

(7) Schiller

Of all possessions of life the noblest is fame.
After the body is dust—still lives great name!

(8) Motherwell

Fame is a flower upon the dead man's heart.

(9) Richter

Men find it easier to flatter than praise.

(10) Maximus

Crows pick out the eyes of the dead, when they are no longer of any use; but flatterers destroy the souls of the living, by blinding their eyes.

(11) Saadi

Flattery which is a needful art in courtiers, must be considered a defect in wise men.

(12) Taylor

Fame is what you have taken;
Character is what you give.
When to this truth you waken,
Then you begin to live.

(13) Roche

To praise kings for virtues they hav'nt,
is to insult them, with impunity.

(14) Saddi

In counsel, against the wish of kings to stand
Is, in a man's own blood, to wash his hand.
If the king call the broadest daytime, night
Say, "yes sir! moon & planets swim in sight."

(७) (उपजाति)

जगांतल्या सर्व धनांत वाटे । सुकीर्तिरूपी धन उच्च मोठें ॥
जातां धुळीला मिळुनी तनू ही । कीर्ती पुढें अक्षय एक राही ॥

(८) (शार्दूलविक्रीडित)

प्रेताच्या हृदयावरी सुमनशा सत्कीर्ति ही वाढते ।

(९) (उपजाति)

जनांस सोपीच वदावयातें । स्तुतीहुनी चाटुवचोक्ति वाटे ॥

(१०) (उपजाति)

होतां निकामी शयनेंद्र, त्यांतें । तोडोनि खातां जरि कावळे ते ॥
करोनिया अंध सजीव नेत्र । आत्म्यासची नाशिति चाटुकार ॥

(११) (शार्दूलविक्रीडित)

चाटूक्ती असते अवश्यचि कला राजांचिया किंकरीं ।
सुर्गोंच्याहि सुखांतुनी जधि निघे, ती दोष होई परी ॥

(१२) (शार्दूलविक्रीडित)

ज्यातें नाम ' सुकीर्ति ' तें ऋण तुज्यांपासोनि तूं घेतलें
शीलार्थे धन मात्र तूं करिशि त्या त्यागांतुनी जन्मलें ॥
जेव्हां जागृति येउनी पटतसे हें सत्य रे स्वप्नतीं
तेव्हां जीवन तूं खरेंच जगण्या आरंभिशी त्या क्षणीं ॥

(१३) (अनुष्टुभ्)

नसते गुण राजांचे जो कोणी स्तवितो नर ॥
भिया-भीति-विना तोची करी निंदा खरोखर ॥

(१४) (शार्दूलविक्रीडित)

स्वेच्छेस्तव विरुद्ध जो नृपतिच्या, सत्ता तया देह, तो
स्कार्ने अपुल्या स्वयें नर तदा, वाटे, स्वहस्ता धुतो ॥
जेव्हां को दिवसास रात्र म्हणतो राजा स्वयें, तेधवां–
बोला–" हरिपर्णा तारंगति यांची सारे बघे ! वा त्या ! "

(15) Swift

If you flatter all the company, you please none.

If you flatter *only one or two*, you affront the rest.

(16) Simms

He who *would* acquire *fame* must not be afraid of censure.

The dread of censure is the sure death of genius.

(17) Syrus

Gain at the expense of fame is loss.

(18) Drummond

He realey lives who dies in winning lasting fame.

(19) Roche

Praise is generally given only that it may be returned.

(19) Addison

It is folly for an eminent man to think of escaping censure, and weakness for him to be affected by it. All the illustrious persons of antiquity and indeed of every age in the world, have passed *through* this *fiery* persecution.

(21) Saadi

If man knew what is hidden, none could be safe from the *criticism* of his neighbour.

(१५) (शार्दूलविक्रीडित)

सर्वांना स्तवितां सभेत, ववतें संतुष्ट, ना एकही
एखाद्या दुसऱ्या स्तवून, उरले रागावती सर्वही ॥

(१६) (स्रग्धरा)

निंदेची भीति चित्तीं कधिहि न धरणें कीर्तिपेक्षी नरानें
बुद्धीचें, धीमतांच्या मरणचि घडवी भीति ती निश्चयानें ॥

(१७) (शार्दूलविक्रीडित)

होई लाभ, सुकीर्ति घालवुनि, जो, तो लाभ ना; हानि ती ॥

(१८) (शार्दूलविक्रीडित)

कीर्ती शाश्वत जो मरे मिळवितां, तोची जगे हो खरा ॥

(१९) (वसंततिलका)

अन्यांकडून अपुली स्तुति व्हावयास ।
वाटे मनुष्य बहुधा स्तवितो तयांस ॥

(२०) (शार्दूलविक्रीडित)

निंदेतून सुटेल थोर कुणि, ही आशाच वेडी; तसें
घेणें लावुनि तीं मनावहि तयें—दौर्बल्य तेंही असे ॥
प्राचीनासमवेत सर्वचि युगीं, सारेच मोठे जन
आले जात सदैव सर्व जगतीं या आंभिदिव्यातुन ॥

(२१) (अनुष्टुम्)

सारेंहि गुप्त अंतस्थ । जर जाणूं शके नर ।
टीकेतुनि पडोशीच्या । कुणी न सुटता तर ॥

(22) Saadi

It is possible to restrain thy own passion but
thou cans't not *curb the tongue of man.*
By repentance you can depreciate the
wrath of God,
but cannot escape the seander of your
fellow creature.

(23) Saadi

An ill conditioned fellow railed amain
a wise *man* took it with thanks. "Sir, why
complain
of aught *you say ? I* am much worse than so
if you knew all my *faults*—as I myself
know !"

(24) Saadi

Self glory—nothing save itself can see;
Before its eyes, hangs veil of vanity.
If it had vision, as God hath, not one
Would seem *more worthless, under the sun.*

(25) Quarles

Be as far from desiring popular love,
as fearful to deserve popular hate;
ruin dwells in both; the one will hug thee
to death, the other will crush thee to
destruction.
To escape the first, be *not ambitions;*
to avoid the *second* be *not seditious.*

(26) Spurgeon

Carve your name not on marble
but on hearts.

(२२) (वसंततिलका)

ठेवू शके नर विकार नियंत्रणात ।
लावील निन्दकमुखाला परि कोण हात ? ।।
लोपेल कोप अनुतापबलें, प्रभूचा;
टाळूं न आळ शकती परि बोधवांचा ।।

(२३) (शार्दूलविक्रीडित)

मूर्खें निंदित एक सुज्ञ कुणिक्षा; त्यातें वदे हें अर्से—
"आभारी तुमचा ! दुरुक्तिविषयीं तक्रार माझी नसे ।।
आहे मी परि, वर्णिल्याहुनि तुम्ही, भारीच हो वाइट
जाणें मी तितुके, तुम्हांस नव्हती मद्दोष हो माहित ।। "

(२४) (शार्दूलविक्रीडित)

आत्मप्रौढि कधीं स्वतांचिच दुजें पाहात कांहीं नसे
गर्वाचा झुरखाच टांगुनि तिच्या नेत्रां पुढारां वसे ।।
होती दृष्टि, सुदिव्य, त्या प्रभुपरी, तीतें दिसे हें तर
कीं निष्पात्र स्वताहुनि न दुसरें कोणीच या भूवर ।।

(२५) (अनुष्टुभ्)

लोकप्रीतीषणेहुनी रहा तूं दूर तेवढा—
लोकविद्विष्टतामीष असती तूच जेवढा ।।
आलिंगनात घेवोनी वधिते पहिली, परी ।।
दुजी चिरडुनि ध्वंसी; दोघीं नाशक या परी ।।
महत्वाकांक्षिता सोडीं सुटण्या पहिलीतुनी ।।
दुजीस टाळण्या ठेवी लोकविद्रोह ना मनीं ।।

(२६) (अनुष्टुभ्)

खोदुनी नाम ठेवावें स्वच्छ शुभ्र शिलेवरी
त्याहुनी खोदणें श्रेष्ठ लोकांच्या हृदयांवरी ।।

(27) Saadi

There issueth naught of *odour from storeful*
piled spice
But freely burn it in *flame & fragrance*
shall arise!
Would'st thou be praised for bounty ?
bestow with might & main.
Seed scattered grows to harvest not
hoarded grain.

(28) Saadi

Good gifts & skill are vain, until discerned
Musk must be rubbed & incense burned!

(29) Edmund Waller
Go! Lovely Rose!

"*Go sweet rose! & tell her, that is young,*
And shuns to have her graces spied,
That had'st thou sprung,
In deserts where no men abide,
Thou must have uncommended died. 1

Small is the worth,
Of beauty from the light retired;
Bid her come forth,
Suffer herself to be desired,
And not blush to be admired! 2

Then *die!* that she
The common fate of *all* things rare
May read in thee—
How small a part of time they share
That are so wondrous sweet & fair!" 3

(२७) (शार्दूलविक्रीडित)

कोठारांत भरून धूप कधि कां देई सुगंधाप्रति !
जाळा ज्योतिवरी खुला— मग पहा तो वास देई किती ॥
औदार्यस्तुति इच्छिसी तर नरा ! दे शक्य तें तें सदा
वीं पेरूनाचि पीक देइ— परि ना तें सांठवोनी कदा ॥

(२८) (वसंततिलका)

अव्यक्त नीवर जगाप्रति ते रहाती ।
कौशल्य, जन्मगुण सर्वहि फोल होती ।
होई अवश्य बध घर्षण कस्तुरीतें ।
अन् जाळणें अपरिहार्य उदाधुपातें ॥

[प्रसिद्धिविन्मुख लज्जाळु अशा सुंदरीस, (कालिदासाच्या मेघाप्रमाणें) गुलाबाला दूत करून कवि निरोप पाठवितो.]

(२९) (शार्दूलविक्रीडित)

गुलाबदूत !

लोकांनीं निज चारुतेस बघणें हें आवडेना जिला—
जा सांगे तरुणीस त्या, मधुर हे माझ्या गुलाबा फुला !
" ओसाडींत, जिथें कुणीहि न वसे— मीही जरी जन्मतों
लोकाची स्तुतिही कधीं न मिळतां तैसाच कोमेजतों " १

अंधारीं वसुनी गमावुनि वये सौंदर्यही मूल्य तें ।
" याचें यास्तव तूं पुढें " निज करीं तूं याच विज्ञप्तितें ॥
वाटो अप्रिय हें न, कीं सुरसिकें ध्यावें तुला गे मनीं
लाजोनी पळणें न, लोककृत या त्वत्कौतुकापासुनी ॥ " २

पुष्पा ! हें तिजला कथूनि हलुकें, तू जा मरोनी क्षणीं ।
" नाशे दुर्लभही अशेंच अवघें " हेंची ठसो तन्मनीं ॥
" आहे सुंदर गोड गोड जरि जें आश्चर्यकारी, परी ।
अल्पायूच किती ! " प्रतीति घडुं दे याची तिला अंतरीं ॥" ३

(Additional stanza by Kirke Whitz)
Yet though thou fade
From thy dead petals let fragrance rise;
And teach the *maid*,
" That goodness, Time's rude hand defies
That virtue lives, when beauty dies ! " 4

Chapter 16

Merit, Vice, Repentance etc.

(1) Horace

No man is without faults; he is best who has the fewest.

(2) Syrus

He who *overlooks* a *fault*, invites another.

(3) **Omar Khayyam** (V. M. Datar)

On faults in me, I fain would act as spy
To others' failings I would close my eye.

(4) **Provarb**

There is none, who can ever see his own back.

(*5*) *Provarb*

Vice is easily *learned without* a schoolmaster.

(6) **Saadi**

All of you are laden with your own sins; do not reproach others with their failings. Being aware of one's own failing, none would find fault with others.

कर्के व्हिदक्ष या कवीची पुरवणी--
तूं जातां मरूनी, सुजीर्णीहि तुझी ती पाकळी पाकळी
तीतें हें शिकवावयास, उघळो सौरभ्य विश्वांतरीं--
कीं, "सौजन्य सदैव तुच्छ गणिते त्या धृष्ट काळासही"
कीं, "राहेच टिकून सद्गुण सदा सौंदर्यनाशांतही." ४

प्रकरण १६

सद्गुण, दुर्गुण, पश्चात्ताप, इ०

(१) (वसंततिलका)
निर्दोष मानव कुणी न दिसे पहातां।
अत्यल्पदोष नर हा सकलांत मोठा॥

(२) (उपजाति)
उपेक्षितो जो नर एक दोष। दोषां दुज्या देइ निमंत्रणास॥

(३) (शार्दूलविक्रीडित)
मी होईन सुखेंच हेर अपुल्या दोषांस शोधावया।
डोळेझांक करीन दोष दिसतां अंगांत लोकांचिया॥

(४) (अनुष्टुभ्)
स्वताला आपुली पाठ दिसेनाच कधीं कुणा॥

(५) (पृथ्वी)
गुरूविण सुखेंच दुर्गुण शिके जगीं या नर॥

(६) (वसंततिलक)
सारे जिथें चिरडले निज पापभारें।
देई तुकारतव न दोष कुणास चा रे!॥
जाणे प्रमाद अपुले, नर तो कधींही।
दोषी, तुकारतव दुज्या ठरवीत नाहीं॥

(7) Saadi

An arab steed—
Though he should be lean indeed—
By his quality surpasses
All a stableful of asses.

(8) Quables

Sufficiancy of my merits is to know that
my merit is not sufficient.

(9) Vanvenargues

It is the same as with
our children, that our virtues
are dear to us the more
we have had to suffer for them.

(10) Dickens

Virtue shows quite as well in rags and
patches
as she does in purple & fine linen.

(11) Omar Khayyam (V. M. Datar)

Be not beguiled, if X in science swells,
But find in primal duty, how he dwells.
If X should fail to keep his primal word,
In every vice imagined, X excels.

(12) Saadi

Ill fall the friends, who let my failings go
For merits; silent of those faults they know.
Who suffer me to think my thorns are roses
And breath such as the Jasmine bud
discloses;

(७) (वसंततिलका)

होवो अतीव सडपातळ तो कसाही
घोडा असेल अरबी, तर एकटाही—॥
टाकील मागुति, गुणांत, सदैव खाव
गोठाहि जाय भरुनी, इतुक्या खरांच ॥

(८) (वसंततिलका)

" माझ्यामधें नवति सद्गुण हो पुरेसे "
माझ्यांत होति गुण हे कळण्यापुरेसे ॥

(९) (मंदाक्रांता)

बाळासाठीं अधिक जितुके झाल सोसुं जिवास
तैशीं तैशीं प्रिय अधिक तीं वाटतीं आपणास ॥
तैसे होती गुण अधिक ते लाडके मानवास
ज्यांच्यासाठीं अधिक पडती कष्ट त्याच्या जिवास ॥

(१०) (शार्दूलविक्रीडित)

चिंध्या अन् ठिगळांत शोभुनि दिसे तैसाच तो सद्गुण
जैसा सुंदर नील या तरुमधीं वर्तेहि तीं लेवुन ।

(११) (शार्दूलविक्रीडित)

कोणी शास्त्र शिकून पंडित बनो—तेणें फसावेंच न
कर्तंव्यांतचि आद्य वर्तत कसा ? हें घेइ तूं पाहुन ॥
साधा शब्द कुणास देउनि कधीं पाळील तो ना जर
साऱ्या तर्कयिहि दुर्गुणांत, समजा तो घोर आहे नर ॥

(१२) (शार्दूलविक्रीडित)

स्नेही जे मम दोष चालवुनिया घेती गुणांचे परी
किंवा सेविति मौन—घेवुनि पडो आपत्ति त्यांचेवरी ॥
बाटूं देति मदीय कंटकहि, जे मातें गुलाबापरी
' अन् श्वासा मम गंध येइ '• म्हणती कीं, ' चंपकाचेपरी ' ॥

Give me, instead, that sharpeyed enemy
Who sees me as I am, & makes me see!

(13) Saadi

Pluck that malignant eye who sees virtue as vice; The lover can
discern, only the perfection, in the beloved with one perfection & seventy faults.

(14) *Saadi*

Virtue, in eye of hatred, hateful shows
And Saadi seems a thorn instead of a rose.
The orb of day, the splendour of the sun
To the blind bat, sheds little light or none!

(15) Saadi

Worth, not by wealth, but by merit, gauge;
& wits by wise words, not by age.

(16) Saadi

If the water of Life were to rain,
The willows will bear ye no plums.
On the worthless, bestow not your pain.
From the marshmallow, no sugar comes.

(17) Remorse (G. G. Lord Byron)

The mind that broods over guilty woes,
Is like the scorpion girt by fire;
In circle narrowing as it glows,
The flames around their captive close. 1

Till inly scorched by thousand throes
And maddening in her ire

मित्राऐवजि त्या, रिपूच मजला या तीक्ष्णनेत्री असा
की पाहील नि दाखवील मज जो, आहे जसा मी, तसा ॥

(१३) (वसंततिलका)

जे दुष्ट नेत्र म्हणतात गुणांस दोष ।
त्यांचांहुनी उलहुनी कर नष्ट त्यांस ॥
पूर्णत्व एक, परि सत्वर दोष जीत ।
ते एक वल्लभ बघे निजवल्लभेंत ॥

(१४) (शार्दूलविक्रीडित)

विद्वेषी नयनांस, सद्‌गुण सदा विद्वेष्यची वाटतो
अन् शार्दी न गुलाबपुष्प, परि त्यां कांटाच की भासतो ॥
प्रत्यूषःप्रतिमा तशीच रविची सौंदर्यशाली द्युति
देती अद्य, न वा प्रकाश मुळिही त्या अंध घूकाप्रति ॥

(१५) (शार्दूलविक्रीडित)

विद्वानें न; गुणांवरूनचि सदा पात्रत्व हें मोजणें
सुज्ञांनीं; न वयावरूनचि तसें प्राज्ञत्व हें मापणें ॥

(१६) (शार्दूलविक्रीडित)

वर्षी पाउस त्यावरी जरि सदा साक्षात् स्वयें जीवन
येती काय तरी फळें मधुरशीं शाध्या लवाळ्यांतुन ! ॥
तेव्हां व्यर्थ नको परिश्रम करूं तूंही अपात्रावर
शेवाळ्यांतुन गोड काय निघते सांगे कधीं साखर ! ॥

पश्चात्ताप

(१७) (शार्दूलविक्रीडित)

जें पापोद्भव दुःखसंघ अवघा चितीत राहे मन
विंचू तें जणुं ! ज्यास अग्नि घरितो चोहोंकडे घेरुन ॥
जाता पेटत अग्नि, शर्थुलीहि तें टाकीत संकोचुनी
ज्वाला आणिति ओंवळीत अपुल्या कैवाव त्या यंत्रणीं ॥१॥

One sad & sole relief she knows—
The sting she nourished for her foes ! 2

Whose venom never yet was vain
Gives but one pang and cures all pain,
And darts into her desperate brain
So do the dark- in -soul expire ! 3

Or live like scorpion girt by fire;
So writhes the mind Remorse hath riven,
Unfit for earth, undoomed for Heaven
Around it flame— within it death ! 4

Chapter 17

The Powerful, The Weak, The Valient, The Coward

(1) Haliburton

Even failures are to heroic minds—
the stepping stones to success.

(2) Dr. Mackey

Fear, though blind, is swift & strong !

(3) La Rochefoucold

True bravery lies in performing, without witnesses, what one is capable of doing.

(4) Chesterfield

Fear invites danger.

अंतीं, ओतुनि यातना अमितची त्या टाकितां भाजुनी
विंचू तो अगतित्व पाहुनि बने वेडाच संतापुनी ॥
शत्रूंच्यावर जी प्रहार करण्या नांगी स्वयें पोषिली
तीं दुःखांतक एकमेव जणुं कीं, आधार त्या वाटली ॥२॥
नाहीं आजवरी कधीं विष जिचें झालें पराभूत तें
देई एकच वेदना, नि सकलां दुःखांसही नाशितें ॥
बाणाच्या सम तें, निराश बनल्या मेंदूंत त्याच्या घुसे
पापी जे जन अंतरीं, मरण हें त्यांच्या कपाळीं असें ॥३॥

किंवा वाचति–अग्निवेष्टित अशा त्या विंचवासारखे
पश्चात्ताप-विदीर्ण मानस असें अस्वस्थची सारखें ॥
राहाया जगिं हे अपात्र–नच वा स्वर्गीतही स्वीकृत
चोहोंबाजुनि अग्नि, आणि हृदयीं मृत्यू बसे भक्षित ॥४॥

प्रकरण १७

समर्थ, दुर्बल, शूर, भेकड—

(१) (अनुष्टुभ्)

पराभवहि शूरांना होतसे जणुं पायरी ॥
जीवरी चढुनी त्यांना जावें विजयमंदिरीं ॥

(२) (अनुष्टुभ्)

जरीं अंध असे भीति । शीघ्रगामी बलिष्ठ ती ॥

(३) (शार्दूलविक्रीडित)

मोठें जें जगतासमोर करण्या आहे नरा पात्रता
तें अप्रेक्षकहि स्थळांत करणें ती हो खरी शूरता ॥

(४) (उपजाति)

माघारिले भीतिस संकटांस ।

(5) Thomas Carlyle

The block of granite which was an obstacle in the pathway of the weak, became a stepping stone to the strong.

(6) Montague

Fear sometimes gives wings to the heels; and sometimes nails them to the ground, and fetters them from moving.

(7) Sir Philip Sydney

Generally, they use their feet for defence whose tongue is their weapon.

(8) Johnson

Fear is inplanted in us, as a preservative from evil.

(9) Seneca

He is most powerful in this world, who has himself in his power.

(10) Virgil

Fear is the proof of a degenerate mind.

(11) Taylor

The bravest are the tenderest; the loving are the daring.

(12) Coleridge

Guilt is a timorous thing ere perpetration;
Dispair alone makes guilty men bold.

(13) Proverb

A courageous foe, is better than a cowardly friend.

(14) Beecher

Greatness does not lie in being strong but in the good use of strength.

(15) Pascal

There is a virtuous fear-the effect of faith;
There is a vicious fear-the product of doubt.
Persons of the first character, fear to lose God;
Of the other, fear to find Him!

(16) Chesterfield

An able man shows his spirit
by gentle words and resolute actions.

(17) Proverb (R. D.)

The essence of courage is, not that your heart should not quake, but that none should know that is does.

(18) Richer

Courage consists not in blindly overlooking danger, but in seeing it and conquering it.

(19) Sheikh Saadi (Tr. Arnold Edwin)

Of him, who fears you, stand afeared,
Though you be a hundred times more great!
The wild cat, at the leopard's beard
Darts in his fear, desparate.

(20) Cervantes

It is courage that vanquishes in war & not good weapons.

(१४) (उपजाति)

शक्तीत मोठेपण ना रहातें। सत्कर्मि तो योग्यनियाव येतें ॥

(१५) (शार्दूलविक्रीडित)

श्रद्धायुक्त मनांत भीति उगवे—जीतें म्हणूं सद्गुणी
तैशी दुर्गुणयुक्त भीति निपजे—शाप्रंक वृत्तींतुनी ॥
" जाई सोडुनि देह काय मज " ही एकाद्य भीती असे
" नाहीं सांपडणार ना ! " भय असें चिर्चो दुज्याच्या वसे ॥

(१६) (अनुष्टुभ्)

मृदूच योजितो शब्द करितो निर्भयी कृति ॥
समर्थ नर, या मार्गें, आपुलें तेज दाविती ॥

(१७) (शार्दूलविक्रीडित)

धैर्याचें जणुं सार—कीं, " हृदय हें कांपो न " हेंची नसे।
" झालें कंपित तें-तरी न समजो कोणास " हें तें असे ॥

(१८) (अनुष्टुभ्)

भय प्रास उपेक्षावें, अंधलें, यांत धैर्य न।
धैर्य हें जिंकितें सारीं संकटें, नीट पाहुन ॥

(१९) (शार्दूलविक्रीडित)

ज्याची भीति असे तुला, निज मनीं ध्यावें स्वयें तूं तया
होशी तूं झटपार थोरहि जरी त्याच्याहुनी लौकिं या ॥
स्वप्राणांवर, रानमाजर, जर्धी होई उदारापरी
माई पांगुनि, भीति सोडुनि, तर्पा, मोठ्याहि विरपावरी ॥

.. (२०) (रथोद्धता)

धैर्य हेंच समरांत जिंकितें। शास्त्र उत्तम असून गौण तें ॥

(21) Savigne

A little patience *before*, saves much regret after.

(22) Lucan

Fear is oft concealed by a show of daring!

(23) Saadi

If you are a *terror* to many, then beware of many.

(24) Lavator

Airs of *importance* are the credentials of impotence.

(25) Young

Less base, the fear of death, than the fear of life!

(26) Omar Khayyam (Tr. V. M. Datar)

You coward! talk of grand assault-at-arms!
Though blind, you talk of Helen and her charms!
When Real Sage inquires your inner life,
Speak of your own; and not your father's *farms*.

(27) Seneca

He who has injured thee, must
be either *stronger* or *weaker* than thyself;
if weaker, spare him,
if stronger spare thyself.

(28) Lowell

Fortune, though like chastising rod to the weak, is baton for the brave to vanquish the enemy.

(२१) (शार्दूलविक्रीडित)

आर्षांची धृति अल्पही, अनुशया भावी महा, वाचवी ॥

(२२) (आर्या)

भय शोकप्रदा, कितीदा, देखावा करिति लोक धैर्याचा ।

(२३) (अनुष्टुभ्)

अनेकां भयदायी, त्या, अनेकांकडुनी भय ।

(२४) (उपजाति)

मोठेपणाचा जरी चेहरा, तो । अंतस्थ दौर्बल्यचि दाखवीतो ॥

(२५) (वसंततिलका)

आहेच मृत्युभय हें जरि नीच सार्चें ।
त्याहून नीच परि हो भय जीवनाचें ॥

(२६) (शार्दूलविक्रीडित)

युद्धाच्या विषयीं कशास मिळत्या ! वार्ता मुलीं जल्पसी !
तूंही अंध अधून का परिकथा रंभेचिया बोलसी ॥
द्रष्टा ईश जधीं बनेल तव हें अंतस्थ रे जीवन
सांगे तू अपुलें, तर्धी, न परि त्या त्वत्पूर्वजांचें घन ॥

(२७) (फटका)

जगामधे या, ज्या मनुजानें, असेल केली तव हानि
प्रबल तरी तो असेल किंवा असेल दुर्बल तुझ्याहुनी ॥
दुर्बल तो जर, रक्ष त्यास तूं हृदयाच्या कोपापासोनी ।
असे प्रबल तर त्याच्यापासुनि स्वतास ने तूं बचाउनी ॥

(२८) (उपजाति)

देहावरी ताडन साभण्यातें । काठीच मोक्षप्रति देत होते ॥
निकालपात्रा स्वारिपूलधी तें । लाठीच स्वराप्रति देत होते ॥

(29) Confucious

He is truly courageous who never desponds.

(30) Proverb

Every land is his native country to the brave.

(31) Voltaire

The fear that follows crime, is its punishment.

(32) Seneca

If you would fear nothing then think that all things are to be feared.

(33) Gay

Cowards are cruel, but the brave
love mercy and delight to save.

(34) Saadi

I fear God; and next to God, I chiefly fear him who fears Him not.

(35) Saadi

Such as deal hard with the weak
will suffer from the extortion of the strong.

(२९) (वसंततिलका)

होई विषण्ण न कधीं नर तोच धीर।

(३०) (वसंततिलका)

शूरास देश अवघे निजदेश होती॥

(३१) (शार्दूलविक्रीडित)

पापामागुनि भीति जी उगवते, शिक्षा तयाचीच ती॥

(३२) (वसंततिलका)

संपूर्ण निर्भयपणा मनिं इच्छित्यानें।
मान्यादि वस्तुंतुनि भीति वदा पहाणें॥

(३३) (वसंततिलका)

भित्रेच क्रूर; परि शूर दयार्द्र होती।
'रक्षूं दुज्यास' मनिं आवड त्यास मोठी॥

(३४) (शार्दूलविक्रीडित)

मी ईशास भितों—विशेषकरुनी ईशाचिया लाल्तीं—
याडे भीति मला तयाचविषयीं—ईशास जे ना भिती॥

(३५) (शार्दूलविक्रीडित)

चढे जो दुष्कर्माप्रती, निजमनीं काठिन्यची ठेवुनी
जे त्याहून बलिष्ठ, त्याकडुनि त्या धेनें पडे वांकुनी॥

---

(29) Confucious

He is truly courageous who never desponds.

(30) Proverb

Every land is his native country to the brave.

(31) Voltaire

The fear that follows crime, is its punishment.

(32) Seneca

If you would fear nothing then think that all things are to be feared.

(33) Gay

Cowards are cruel, but the brave
love mercy and delight to save.

(34) Saadi

I fear God; and next to God, I chiefly fear him who fears Him not.

(35) Saadi

Such as deal hard with the weak
will suffer from the extortion of the strong.

(२९) (वसंततिलका)

होई विषण्ण न कधीं नर तोच धीर ।

(३०) (वसंततिलका)

शूरास देश अवघे निजदेश होती ॥

(३१) (शार्दूलविक्रीडित)

पापामागुनि भीति जी उगवते, शिक्षा तयाचीच ती ॥

(३२) (वसंततिलका)

संपूर्ण निर्भयपणा मानें इच्छित्यानें ।
शान्त्यादि वस्तुंतुनि भीति सदा पहाणें ॥

(३३) (वसंततिलका)

निर्भेच शूर; परि शूर दयार्द्र होती ।
' रक्षूं दुज्यास ' मनिं आवड त्यास मोठी ॥

(३४) (शार्दूलविक्रीडित)

मी ईशास भितों—विशेषकरुनी ईशाचिया लालतीं—
वाटे भीति मला तयाचविषयीं—ईशास जे ना भिती ॥

(३५) (शार्दूलविक्रीडित)

वर्दे मीं दुधळ्यापती, निजमनीं काठिन्यची टेघुनी
जे त्याहून बलिष्ठ, त्याकडुनि त्या धैर्ये पडे गाळुनी ॥

Chapter 18

Action, Duty, Perseverance

(1) Sheikh Saadi (Tr. James Ross)
Two orders of mankind died and carried with them regret; — such as had and did not spend; and such as knew and did not practise.

(2) Heraclitus
Gods are immortal men & men are mortal Gods.

(3) Proverb
Remove the cause & effect will cease.

(4) Proverb
No noble task was ever easy.

(5) Blakie
Disorder maketh nothing but unmaketh everything.

(6) Proverb
What is done in a hurry, is never done well.

(7) Proverb
Many hands make light work.

(8) Emerson
Good thoughts are no better than good dreams, unless executed.

(9) Proverb
Think of ease but work on.

प्रकरण १८ वें

कृति, कर्तव्य, चिकाटी—

(१) (फटका)

दोन मानवी वंश जगीं या स्पर्धेचि जगले अन् मेले ।
जातांना परि इथुनी त्यांनीं अनुशयपाथेयाचि नेलें ॥
एक ख्यात-ज्यां मत्ता असुनी तीं न जयांनीं भोगियली ।
दुजे, ज्ञात ज्यां तत्त्वें असुनी, कृतींत तीं ना उतरविलीं ॥

(२) (मालिनी)

अमर कृति करोनी मानवी, देव होतो ।
कृति अमर न ज्याची देवही मानवी तो ॥

(३) (अनुष्टुभ्)

नेतां कारण काढोनीं । कार्यही जाय संपुनी ॥

(४) (भुजंगप्रयात)

महत्कार्य केव्हांहि सोपें न होतें ।

(५) (आर्या)

गोंधळ, कार्य न करतो, परि केलेलेंहि नासुनी टाकी ।

(६) (शार्दूलविक्रीडित)

जें घाईत कराल कार्य, कधिंही होई न तें चांगलें ।

(७) (आर्या)

बहु हस्तांनीं करितां अवघड कार्यांहि येइ सुकरत्व ॥

(८) (उपजाति)

कृती घडेना, तर सद्विचार । सुस्वप्नची; यांहुनि ते न थोर ॥

(९) (शार्दूलविक्रीडित)

चिंता स्वास्थ्य; परी करीत अस तू कर्तव्य तें संतत ॥

(10) Virgil

Don't celebrate your triumph before you conquer.

(11).*Proverb*

Drive thy business, let not that drive you.

(12) Spenser

A gentle mind by *gentle deeds* is known.

(13) Shakespeare

O! how full of briers is this working day world!

(14) Proverb

Nothing is *impossible* to a man with a will.

(15) Bishop Kerr

Live this day as if the last!

(16) Alfred Mercier

It is want of diligence rather than want of means that causes *most* failures.

(17) Goldsmith

Learn the luxury of *doing good*:

(18) Chesterfield

Idleness, to my mind, is a sort of suicide.

(19) *Attitus*

It is better to leave nothing to do, than to be doing nothing.

(१०) (अनुष्टुभ्)

करावा जिंकण्याआधीं विजयोत्सव कां कधीं ?

(११) (उपजाति)

स्वोद्योग ठेवीं स्वनियंत्रणीं तूं ।
स्वामी तुझा तो न बनो, परंतु ॥

(१२) (उपजाति)

मृदू कृतींतूनचि माणसाचें । कळोनि ये मार्दव मानसाचें ॥

(१३) (वसंततिलका)

ही कर्मभूमि किति कंटकपूर्ण सारी ॥

(१४) (शार्दूलविक्रीडित)

कांहींही न अशक्य या जगिं नरा, ज्या निश्चयाचें बळ ॥

(१५) (रथोद्धता)

'अद्य', अंत्यदिन, वर्त मानुनी ॥
किंवा—
'अद्य', अंत्यदिन मानुनी जगा ॥

किंवा (वंशस्थ)

मानोनिया शेवटचाच हा दिन ।
तूं ठेवणें संतत आज वर्तन ॥

(१६) (उपजाति)

असाधनत्वाहुनि कार्यहानि । प्रायें घडे दक्ष नसूं म्हणोनी ॥

(१७) (मालिनी)

परहित करण्याची थोरवी घ्या शिकोनी ॥

(१८) (उपजाति)

आलस्य वाटे मजसी मनांत । एका प्रकारें जणुं आत्मघात ॥

(१९) (उपजाति)

बरें, न कांहीं करण्याहुनीही । उरू न देणें करण्यास कांहीं ॥

(20) *Proverb*

The best way to success is to act
on the advice we give to others.

(21) Zenophon

It is impossible for a man, attempting many
things, to do them all well.

(22) Proverb

Better a dog that works
than a lion that shirks.

(23) George Bancroft

It is the actual work that determines
a man's value.

(24) Sheikh Saadi (Tr. James Ross)

In plenty you are proud & negligent.
In time of want, full of sorrow & dejected.
Since in both positions such is thy
condition, it is not easy to say when thou
wouldst voluntarily do thy duty.

(25) Richter

Idleness, is many miseries put together, in
one name.

(26) Young

Boast not of what you only 'can' or 'would'
do. Actions speak louder than words and
than a thousand words, action is more
efficient advertisement.

(27) *Socrates*

He is not only idle who does nothing; but
he is also idle who might be better employed.

(२०) (आर्या)

उपदेश जो दुज्याला करितों, त्याचें स्वयेंच आचरण—
करणें, हाच यशाचा सर्वोत्तम मार्ग येतसे दिसुन ॥

(२१) (वसंततिलका)

कार्यें अनेक करण्या बघतो तयातें ।
तीं सर्व नीट करणें नच शक्य होतें ॥

(२२) (भुजंगप्रयात)

बरा श्वान, जो अल्पही काम देतो ।
नको सिंह, जो नित्य माधार घेतो ॥

(२३) (उपजाति)

कृतीच साक्षात्, जगिं, माणसाचें । करीतसे निश्चित मूल्य साचें ॥

(२४) (मंदाक्रांता)

येतां तूतें विभव, बनशी दस निष्काळजी तूं
जेव्हां येई चणचण, उदासीन दुःखी, परंतु, ॥
ऐशें दोन्ही स्थितित घडतां, सांगणें स्वस्प नोहे—
कीं कर्तव्याचरण करिशी केधवा तूं स्वयें हें ॥

(२५) (उपजाति)

अनर्थ कित्येक मिळोनि पाही । आलस्य हें नाम तयार होई ॥

(२६) (उपजाति)

जे 'शक्य' वा 'ईप्सित' मात्र होई । त्याची करावी न कुणी बढाई ॥
जो सूर ये केवल बोलण्याला । त्याहून उच्चस्वर ये कृतीला ।
सहस्र शब्दांहुनि नित्य होत । कृतीच कार्यक्षम जाहिरात ॥

(२७) (उपजाति)

जो कर्म कांहींच नसे करीत । तो आळशी एकच ना जगांत ॥
जो 'प्रस्तुता' हून बरें करी न । तो आळशी अन्य, असेंच जाण ॥

(28) J .Tillinghart

Idleness has no advocates, but many friends.

(29) Anonymous

Not ' what ' you do, but ' how ' you do it, is the test of your capacity.

(30) Johnson

If you are idle, be not solitary;
if you are solitary be not idle.

(31) Marvin

Wherever you see—
Practise throughout precedes theory, but cannot advance to its greatest triumphs, until it is strengthened and enlarged by theory.

(32 Proverb

One should not do what one would conceal.

(33) Proverb

Employment is enjoyment.

(34) Proverb

Stupidity of the body is idleness;
idleness of the mind is stupidity.

(35) Proverb

Perseverance does greater works than strength.

(36) George Eliot

Your deeds determine you, as much,
as you determine your deeds.

(२८) (वसंततिलका)

होतात मित्र कितिही जरि आळसाचे
होती समर्थक परंतु कुणी न त्याचे ॥

(२९) (वसंततिलका)

तूं 'काय' याहुनि 'कसें' करितोस कार्य
स्वत्पात्रतानिकष हाच सदैव होय ॥

(३०) (अनुष्टुभ्)

येतां आळस घेरोनी एकटा तूं न राहणें ।
एकटा असतां कांहीं नित्य उद्योग काढणें ॥

(३१) (शार्दूलविक्रीडित)

कोठेंही कुठल्याहि काळिं वधतां आधीं कृती होतसे ।
तत्वें त्या कृतिमागचीं मनुज हा मागून शोधीतसे ॥
तत्वें देति न शक्ति, विस्तृतपणा, कर्मास त्या जोंवरी ।
होईना विजयप्रकर्ष कृतिचा, केव्हां कुठें तावरी ॥

(३२) (उपजाति)

जें शांकणें योग्य नसास वाटे । करूं नये कार्य कधीं तपें तें ॥

(३३) (उपजाति)

कार्यांत मग्न असणेंच सुखोपभोग ॥

(३४) (शिखरिणी)

तनूच्या मौर्ख्याला जगति म्हणती आळस असें ।
मनाच्या आळस्या वदति सगळे मौर्ख्यचि तसें ॥

(३५) (उपजाति)

भार्ये करी जी जगताव, शक्ति,। त्याहून मोठी करिते चिकाटी ॥

(३६) (आर्या)

जितुकें निश्चित करतां तुम्हीच, जें 'काय' कार्य करणें तें ।
'कोण तुम्ही' या विषयीं कार्यहि तितुकीच निश्चिती करिते ॥

(28) J .Tillinghart

Idleness has no advocates,but many friends.

(29) Anonymous

Not ' what ' you do, but ' how ' you do it, is the test of your capacity.

(30) Johnson

If you are idle, be not solitary;
if you are solitary be not idle.

(31) Marvin

Wherever you see—
Practise throughout precedes theory, but cannot advance to its greatest triumphs, until it is strengthened and enlarged by theory.

(32 Proverb

One should not do what one would conceal.

(33) Proverb

Employment is enjoyment.

(34) Proverb

Stupidity of the body is idleness;
idleness of the mind is stupidity.

(35) Proverb

Perseverancedoes greater works than strength.

(36) George Eliot

Your deeds determine you, as much,
as you determine your deeds.

(३७) (शार्दूलविक्रीडित)

जो कार्यें करितो विलक्षण अशी तो संत हा हो भ्रम ।
साधें कर्म करी विलक्षणपणें तो संत सर्वोत्तम ॥

(३८) (शार्दूलविक्रीडित)

टाळी 'क्षुद्र' म्हणून, कार्य, फसवी तोची स्वतांला स्वतां ।
'नातिक्षुद्रचि', 'थोर फार' म्हणुनी, तें टाळितो तत्त्वतां ॥

(३९) (वसंततिलका)

सद्वृत्तिमंदिरि शिला जर एक दोषी
साऱ्याच ती पिचडवी तर मंदिरासी ॥
कुश्रा पडेल जर एकहि त्यांत हीन
होती गुलाबजलपूर्णहि हौद घाण ॥

(४०) (वसंततिलका)

पावित्र्य हें कृति पवित्र करून येतें
देहा उपास घडवून न साध्य होतें ॥

(४१) (वसंततिलका)

जिंकून घ्याल अरिही सगळ्या जगातें
ज्ञानप्रदर्शन न यांतुनि युक्त होतं ॥
कर्तृत्व होय जर कां तुमच्यांत साचें
जिंकोनि घ्या हृदय एकचि मानवाचें ॥

(४२) (शार्दूलविक्रीडित)

खावी भाकर एकवार दिवसामाजी कुणीही जरी ।
व्हावे यत्न सदाच दृष्टिस पडे तो रोजची भाकरी ॥

(४३) (शार्दूलविक्रीडित)

मानवा काय पुढें राहुनि मिळे त्या मिरासामधी ?
देतां भूवरती धिक्कार कुटुंबी सारे उपाशापणी !

(37) Johnson

The greatest saint is not one who does extraordinary things, but one who does ordinary things in an extraordinary way.

(38) E. B. Pusey

Whoso avoids a duty, because it is 'too small,' is deceiving himself.It is not 'too little' but 'too great' for him that he does it not.

(39) Sheikh Saadi

In the chapel of good conduct,
one stone blemished, spoils all;
Tanks of rose water grow filthy,
if a single dog thereinto fall.

(40) *Saadi*

Holiness comes by holy deeds-
Not starving flesh of daily needs

(41) Saadi

It is not in subduing a whole world that thou showest thy knowledge; make a conquest, if thou art able, of one human heart!

(42) Saadi

Albeit 'tis only once a day we eat
Needs must we rustle, for our daily meat'

(43) Saadi

What eats a hungry lion in his home?
What quarry to a-lighted hawk will come?

(३७) (शार्दूलविक्रीडित)

जो कार्यें करितो विलक्षण अशा तो संत हा हो भ्रम ।
साधें कर्म करी विलक्षणपणें तो संत सर्वोत्तम ॥

(३८) (शार्दूलविक्रीडित)

टाळी 'क्षुद्र' म्हणून, कार्य, फसवी तोची स्वताला स्वतां ।
'नातिक्षुद्रचि', 'थोर फार' म्हणुनी, तें टाळितो तत्त्वतां ॥

(३९) (वसंततिलका)

सद्वृत्तिमंदिरिं शिळा जर एक दोषी
साऱ्याच ती बिघडवी तर मंदिराशी ॥
कुत्रा पडेल जर एकहि त्यांत हीन
होती गुलाबजलपूर्णहि हौद घाण ॥

(४०) (वसंततिलका)

पावित्र्य हें कृति पवित्र करून येतें
देहा उपास घडवून न साध्य होतें ॥

(४१) (वसंततिलका)

जिंकून घ्याल जरिही सगळ्या जगातें
ज्ञानप्रदर्शन न मांडुनि मुक्त होतें ॥
कर्तृत्व होय जर की तुमच्यांत साचें
जिंकोनि घ्या हृदय एकचि मानवाचें ॥

(४२) (शार्दूलविक्रीडित)

खावो भाकर एकवार दिवसामाजी कुणीही जरी ।
व्हावे यत्न तदाच दृष्टिस पडे तो रोजची भाकरी ॥

(४३) (शार्दूलविक्रीडित)

लाभदा काय गुहेंत गाडुनि मिळे त्या सिद्धतानाही !
येती भूवरती विकार कुठली लाभे समाप्तासही !

If, in our house, for our bread we wait,
To grow as lean as spiders is our fate.

(44) Saadi

Cometh, no doubt, our daily food;
yet way of sense is so—
That we should seek it from outside
and where it groweth, *go*;
We must die at time of death,
yet no man holds it law—
For that, to run, ere life be done,
into the dragon's jaw.

(45) Seneca

If young men knew, and if old men could, there is nothing in the world, but would be done.

(46) Proverb

There is work almost everywhere for him who will do what he can.

(47) Proverb

By doing nothing, men learn to do ill.

(48) Joubert

Genius begins great works; labour alone finishes them.

(49) Proverb

The wear & tear of rust is faster than the wear & tear of work.

यावी भाकर आयती म्हणुनिया जो वाट पाहे घरीं
भाळीं कादकुळेपणाच लिहिला त्याच्याहि, कोळ्यापरी ॥

(४४) (सुमंदारमाला)

विनासंशयें रोजचें अन्न येई ! परी बुद्धि ही प्रेरणा दे मनीं–
स्वयें अन्न बाहेर शोधीत जावें जिथें तें पिके तेथ जावें क्षणीं ॥
जरी मृत्यु ये नेमलेल्याच वेळीं तरी का मता या कुणी घे नर–
स्वयें कीं उठे मृत्युपूर्वीच जाण्या मुखीं घोर नक्राचिया सत्वर ?॥

(४५) (वसंततिलका)

झाले कधीं युवकही जर ज्ञानवंत
तैसेच वृद्ध अवघे जर शक्तिमंत ॥
तेव्हां जगांत मुळिं कार्यच ना उरेल
कीं जे कुणी उरकुनी नच टाकतील ॥

(४६) (अनुष्टुभ्)

यथाशक्ति करायाची इच्छा जर नरा असे ।
कुठेंहि बहुधा त्यातें कामाची वाणवी नसे ॥

(४७) (अनुष्टुभ्)

कांहीं न करण्यानेंची वाईट शिकतो नर ॥

(४८) (वसंततिलका)

कार्ये सुरू करितसे प्रतिभाच मोठीं
तीं शेवटास परि कष्टचि मात्र नेती ॥

(४९) (वसंततिलका)

गंजून झीज जितकी अतिशीघ्र होई
कार्यांमुळें न घडते तितुकी कधींहि ॥

(५०) (वसंततिलका)

कर्तव्य आज तुज जें, कर नीट तूं तें
जे आज मोद,–कर तूं हसदा तयांतें ॥

(50) Charles Kingslay

Do today's duties, fight today's temptations.

Do not weaken or distract yourself by looking forward to things, which you cannot see, and cannot understand even if you see them.

(51) R. D.

Do all the good you can;—
To all the people you can;
At all the times you can;—
By all the means you can;
In all the ways you can.

Chapter 19

Happiness, Sorrow.

(1) Pope

Teach me to feel others woe,
and hide the fault I see.

(2) Gothe

Happy is the man who discovers the chasm that gapes between one's wishes & powers.

(3) Bodensted

Those who enjoy life aright, find it easier to bear the evils of it.

जें दूरचें न च बघूं शकतोस तें वा
पाहूनही न समजे असलेंहि किंवा ।।
त्याहाळण्यांत निज शक्ति न घालवावी
वा ध्येयदृष्टि अपुली न चळूंहि द्यावी ।।

(५१) (वसंततिलका)

जें शक्य तें सकलही शिव जा करीत ।
त्या शक्य त्या सकलही मनुजांस देत ।।
त्या शक्य त्या सकलही समर्था करावें
जें शक्य तें सकल साधन वापरावें ।।
होईल शक्य तुज त्या अवघ्या प्रकारें
जा तूं करीत शिव सुंदर सत्य वा रे ।।

प्रकरण १९ वें

सुख, दुःख—

(१) (अनुष्टुभ्)

व्हावें दुःखित, पाहोनी दुःखभार दुज्यातला ।
दिसला दोष झांकावा हें, प्रभो, शिकवी मला ।।

(२) (शार्दूलविक्रीडित) (भु. प्र.)

इच्छा आणिक शक्ति यांतिल दिसे ज्या खिंड, तोची सुखी ।। किंवा
किती थोर इच्छा, किती अल्प शक्ति ।
कळे ज्यास हें त्या सुखाचीच प्राप्ति ।।

(३) (उपजाति)

जे योग्य भोग उपभोगिति जीवनाचे
त्यांनांच सह्यतर होइल दुःख त्यांचें ।।

(4) T. Kempis

None in this world is without his load of trouble.

(5) Shakespeare

How much better it is to weep at joy than to joy at weeping!

(6) Seneca

Enjoy your present pleasures so as not to injure those that are to follow.

(7) Proverb

Pain past is pleasure.

(8) Smiles

No one can get joy by merely asking for it. It is the ripe fruit of good life, & like all fruit it has to be grown to make it sweet.

(9) Saint Pirre

One makes one's own happiness, only by taking care, of the happiness of others.

(10) Robert Browning

Desire joy & thank God for it,
Renounce it, if need be, for others sake,
Then it is joy beyond joy.

(11) Sheikh Saadi

To give pleasure to a single heart by a single act, is better than thousands of head- bowing in prayer.

(४) (उपजाति)

न दुःखभाराविण लोक कोणी ॥

(५) (अनुष्टुभ्)

दुज्यांचे अश्रु पाहोनी मनीं आनंद वाटणें ।
बरें किती तयाहूनी आनंदें अश्रु ढाळणें ॥

(६) (वसंततिलका)

सद्यःसुखास उपभोग असें जपोनी—
कीं येति मागुनि तयास घडे न हानि ॥

(७) (शार्दूलविक्रीडित)

जातां दुःख निघून तत्स्मृति पुढें वाटे सुखाची किती ॥

(८) (वंशस्थ)

न मोद ये मागुनियाच केवळ ।
सुखाशनाचें परिपक्व तें फळ ॥
अवश्य त्या वाढविणें फलापरी ।
तेव्हांच त्याच्यांत भरेल माधुरी ॥

(९) (मालिनी)

परसुख जपणें हा एकची मार्ग साचा ।
परमसुख स्वताच्या जीवनीं आणण्याचा ॥

(१०) (उपजाति)

इच्छा 'मिळो मोद' अशी धरून । आभार देवास तदर्थ मान ॥
अवश्य तत्त्याग असेल जेव्हां । परार्थ तूं मोदहि सोड तेव्हां ॥
परार्थ आनंदहि सोडतां तो । अतीत मोदाहुनि मोद होतो ॥

(११) (शार्दूलविक्रीडित)

एकाही हृदयास, एक कृतिनें, आनंद देणें बरें ।
देवाच्या भजनीं सहस्रपरिच्या लोटांगणाहून रे ॥

(12) Young

There is no happiness in having or getting, but only in giving what you can.
Yet, half the world is on the wrong scent in the pursuit of happiness.

(13) Colton

Mental pleasures, unlike those of the body, are, increased, by repetition; approved of, by reflection; and strengthened by enjoyment.

(14) Gothe

Learn to catch happiness;– it is ever with you.

(15) Mrs. L. M. Child

Effort to make others happy lifts us always above ourselves.

(16) Cowper

The path of sorrow & that path alone
Leads to the path where sorrow is unknown!

(17) Proverb

To look forward to a pleasure is also a pleasure

(18) Proverb

Joyfulness is the mother of all virtue.

(19) Proverb

Happiness is the natural fruit of duty.

(20) Proverb

Each hour, doth new joys discover.

(१२) (अनुष्टुभ्)
अजावें, मिळवावें वा। यात सौख्य नसे खरें ॥
द्यावें दान यथाशक्ति। सुख केवळ यांत रे ॥
अर्थें जग परी मोहें। सौख्य शोधावयास हें ॥
खोट्या मार्गावरी ऐसें। भ्रमुनी फिरुनी फसे ॥

(१३) (शार्दूलविक्रीडित)
शारीराहुनि भिन्न मानससुखें—ज्यां भोगितां स्थैर्य ये
चिंतोनी रुचि, आणितीं—नवनवी गोडी पुनःप्रत्ययें ॥

(१४) (पृथ्वी)
सुखा पकडण्या शिका—जवळ तें तुम्हां संतत ॥

(१५) (पृथ्वी)
दुजांस सुख द्यावया मनुज यत्न जो आदरी।
समुन्नत, असेल त्याहुनिहि, नित्य, तो त्या करी ॥

(१६) (वसंततिलका)
नेईल दुःखमय एकच एक पंथ
जेथें न दुःखलवही, असल्या स्थलांत ॥

(१७) (इंद्रवज्रा)
खोत्कंठ भावी सुख पाहणें हें। एका प्रकारें नव सौख्य आहे ॥

(१८) (इंद्रवज्रा)
आनंदवृत्ती निजमानसाची। माता असे सर्वचि सद्‌गुणांची ॥

(१९) (इंद्रवज्रा)
कर्तव्यवल्लीस निसर्गदत्त। जें पुष्प ये, तें सुख या जगांत ॥

(२०) (उपजाति)
नवी घडी सौख्य नसेच दावी। (शोधी) (काढी) ॥

(21) R. D.

Happiness, is the only thing in this world,
which we can give to others,
without having it, ourselves.

(22) R. D.

The art of being happy, lies, in the power,
that some people possess, which can extract
happiness, even from common things.

(23) Italian Proverb

When we sigh, about our trouble,
It grows double every day.
When we laugh, about our trouble,
It is a bubble blown away.

(24) Sheikh Saadi (Tr. Arnold Edwin)

Limbs of a body are we- sons of man-
Made from same clay- born of same origin.
When one limb suffers by misfortune's stress,
Their fellows will not fare in happiness.

(25) Saadi

Flames in dried up cotton, no such smoke,
make,
As mounts the smoke of sighs, when sad
hearts break.

(26) Saadi

Beware of the smoke that from souls
doth part,
For flames will burst forth from the ashes
at length.

(२१) (शार्दूलविक्रीडित)

देऊं जी शकतों दुज्यांस, अपुल्यापाशीं जरी ती नसे ॥
ऐशी एकच एक वस्तु 'सुख' ही या सर्व लोकीं वसे ॥

(२२) (भुजंगप्रयात)

जरी वस्तु सामान्यशीही असेल ।
तिच्यांतूनही सौख्य काढूं शकेल ॥
अशी शक्ति जी, एक, कोणांत राहे ।
सुखी जीवनाची कला तीच आहे ॥

(२३) (वसंततिलका)

दुःखामुळें रडुनि शोक करी तयाचें
तें दुःख दुप्पट बने दररोज साचें ॥
दुःखाकडे निज, बघे नर जैं सहास
तें बुद्बुदासम फुटूनचि जाइ खास ॥

(२४) (वसंततिलका)

अंगेंच एक तनुचीं, नर सर्व होती
जन्में समान-सकलांसहि एक माती ॥
एकास दुःख जधिं होइ कुदैवदत्त
त्याचे न बांधव तधीं वसती सुखांत ॥

(२५) (शार्दूलविक्रीडित)

होई धूर कधीं न पेटुनि सुका कापूसही तेवढा
निःश्वासांतुनि, दुःखधूम्र, हृदयें भंगून, ये जेवढा ॥

(२६) (शार्दूलविक्रीडित)

आत्मा पेटुनि धूर जो नर उठे, भ्यावें तयाला मनीं
राखेंतूनहि त्या अखेर उठती ज्वालाच विस्फारुनी ॥
एकाही हृदयास देइ न कधीं तूं दुःख अत्यंतसें
निःश्वासांत, उभ्या जगा उलथण्या, मोठीच शक्ती वसे ॥

Wrong not, too deeply, one human heart;
For, a sigh, to overturn the world, has
strength!

(27) Omar Khayyam (Tr. Whinfield)
Since all we get, in this abode of woe,
Is sorow's pangs to feel, and grief to know;
Happy are they that never came at all;
And they, that having come, soonest go!

(28) Thomson
The generous heart should scorn, a pleasure
that gives pain to others.

(29) The Cynics
If you would eschew pain eschew pleasure.

(30) A Bunch of Sweets (G. G. Lord Byron)
'Tis sweet to hear—
At midnight on the blue and moonlit deep,
The song and oar of Adria's Gondolier,
By distance mellowed, over the waters,
sweep. 1
'Tis sweet to see the evening star peep.
'Tis sweet to listen as the night winds creep-
From leaf to leaf. 'Tis sweet to view on
high
The Rainbow, based on ocean, span the
sky! 2
'Tis sweet to hear the watch dog's honest bark
Bay deepmouthed welcome as we draw
near home.

(२७) (शार्दूलविक्रीडित)

जाणावा परिशोक, आणि सहणें दुःखोंचिया यातना
ज्या अर्थी, जगिं दुःखपूर्ण, अवघें हेंची मिळे आपणा ।।
आले जे न मुळींच या जगिं कधीं, वाटे, सुखी ते खरे
अन् येऊनहि जे क्षणीं परतले आल्या क्षणाला त्वरें ।।

(२८) (भुजंगप्रयात)

असें सौख्य जें दुःखदायी दुजांना । तिरस्कार्यची तें महोदारधींना॥

(२९) (वसंततिलका)

सोडी सुखा, जर नको तुज दुःख लोकीं ।।

मिठाईची टोपली

(३०) (फटका)

मध्यरात्रिला, किती वाटलें, गोड, ऐकण्या तें गाणें
जधीं नील तो, उदधि झळकतो रजत शशीच्या तेजानें ।।
वल्हीं मारतांना नावाडी सहर्ष गाती जें वदनें
मृदु जें बनलें जलविस्तारावरुनी दुरुनी येण्यानें ।। १ ।।

नभिं डोकावे सायंतारा हृदय गोड तें किति दिसतें ।
पानांपानांतुनि झुळझुळणें निशावायुचें गोडचि तें ।।
उदधीवरतीं चरण टेकुनी उभारली नभिं कमान ही
उंचावरची इंद्रधनूची शोभा बघणें गोड, किती ।। २ ।।

घनीं घरा परततां, स्वागता भुंकणें खोल मुखींचें तें
प्रामाणिक रक्षक कुत्र्याचें, गोडचि काना किति गमतें ।।।

'Tis sweet to know there is an eye will mark
Our coming & look brighter when we
come. 3

'Tis sweet to be awakened by the lark,
Or lulled by falling waters. Sweet the hum
Of bees; the voice of girls; the song of birds;
The lisp of children and their earliest
words. 4

Sweet is the vintage, when the showering
grapes
In Bacchanal profusion reel to earth—
Purple & gushing. Sweet are our escapes
From civic revelry to rural mirth; 5

Sweet to the miser are his glittering heaps.
Sweet to the father is his firstborn's birth.
Sweet is revenge—especially to women;
Pillage to soldiers—prizemoney to seamen. 6

But sweeter still than this, than these, than
all
Is First and Passionate Love; it stands
alone above all ! 7

नेत्र लावुनी उत्कंठेनें, वाट आपुली बघे कुणी
येतां आपण उजळे तन्मुख, गोडचि ही जाणीव मनीं॥३॥

चंडोलाचे सूर ऐकुनी, गोड, सकाळीं तें उठणें
गोडचि गुंजन भृंगांचें वा वृक्षीं गुंगुनि निजणें ॥
कलकलरव किति गोड, मुलींचा, गोडचि विहगांचें गाणें
गोड बोल बोबडे मुलांचे, पहिलें वहिलें बडबडणें ॥ ४ ॥

रसरसलेल्या पक्क आमळया द्राक्षांना ये बहर अती
असंख्य गळतां भूवर त्यांचें बने मद्य, तें गोड किती ! ॥
कंटाळुनि नागरी-जीवना (मोद तेच ते जियें सदा)
ग्रामजीवनानंद भोगण्या पळणें गोड न काय ! वदा ॥५॥

राशि झळकत्या शुभ्र धनाच्या गोडचि कृपणाला गमती
प्रथमचि बालकजन्म वाटतो पितृहृदयाला गोड किती ॥
गोडचि वाटे सूड किती हो–विशेषतां स्त्रीहृदयास
लूट, गोड, पैनिकांस; गोडचि खलार्यास त्या बक्षीस ॥ ६ ॥

याहुनि–त्याहुनि–या सर्वांहुनि लक्षपटीनें गोड अती
अद्वितीय, जगिं, अपूर्व, उत्कट पहिली वहिली ही प्रीति॥७॥

Chapter 20

Freedom, Slavery, Patriots, Traitors.

(1) Pythagoras

No man is free that cannot command himself.

(2) Foy

Freedom is the eternal youth of Nations.

(3) Laber

To accept favour is to forfeit liberty.

(4) M. W. Shaw

Liberty like chastity, once lost, can never be regained in it's original purity.

(5) Hume

Nothing is more surprising than the ease with which the few govern the many!

(6) Bracton

A king may be greater than each singly; but less than all, collectively.

(7) John Fort

,Blessed are the kings, whose thrones are the hearts of their subjects.

(8) Schiller

Freedom remains only with power.

(9) Pope

Princes have long hands and many ears.

(10) Lord Averbury

All fetters are bad, even if they may be forged of Gold.

प्रकरण २० वें

स्वातंत्र्य, गुलामगिरी, देशभक्त, देशद्रोही—

(१) (आर्या)

जो स्वाधीन स्वतःला ठेवूं न शके, स्वतंत्र तो कसला ! ॥

(२) (उपजाति)

स्वातंत्र्य, राष्ट्रांस अखंड यौवन ॥

(३) (अनुष्टुभ्)

कृपा घेई दुज्याची, तो । स्व-स्वातंत्र्य गमावतो ॥

(४) (उपजाति)

स्वातंत्र्य, पावित्र्य पतिव्रतेचें । भंगून गेलें जर एकदाचें ॥
मूळ स्वरूपांत विशुद्धची तें । पुन्हां न केव्हां, मिळवून येतें ॥

(५) (शार्दूलविक्रीडित)

सौकर्यें बहुकाल राज्य करिती थोडे बहूंच्यावर !
या एका घटनेहुनी न दुसरी आश्चर्यदा भूवर ॥

(६) (मु. म.)

जरी व्यक्तिशः सर्व लोकांत श्रेष्ठ । समष्टीहुनी तोच राजा कनिष्ठ ॥

(७) (शार्दूलविक्रीडित)

राजे धन्य—जयां मिळेल जनताचित्तांत सिंहासन ॥

(८) (वंशस्थ)

स्वातंत्र्य हें केवळ शक्तिसंगत ॥

(९) (वसंततिलका)

राजास दीर्घ कर आणि कितीक कान ॥

(१०) (शार्दूलविक्रीडित)

(11) Edmund Burke

Majesty is but a jest—
when deprived of its' externals.

(12) Cecero

We are all slaves of laws, that we may
ever be free.

(13) Burke

Liberty, without wisdom, is licence.

(14) Lord Averbury

The crowns of kings are lined with thorns.

(15) Ibid

Rights, without duties, make for anarchy.
Duties, without rights, make horrible slavery
Both, united indissolubly to one another
make liberty.

(16) Wilson

If everybody makes all-in effort for his own
reformation, how easily we can reform a nation.

(17) Sir Henry Wotton

An embassador is an honest man, sent to lie,
abroad, for the good of his country!

(18) T.

The greatness of a nation depends not upon
wealth, population, nor acreage, nor on

(११) (अनुष्टुभ्)

(भाषांतरांत तीच कोटि अशक्य !)

"महाराजा" भोंवतींचें 'वाद्यावरण' काढितां ॥
उरे 'हारा' हमालाचा, तोहि रिकाचि तत्त्वतां ॥

(१२) (वसंततिलका)

आम्ही स्वतंत्र वसण्यास जगीं सदाचे !
झालों गुलाम अवघे विधिनिषेधनांचे ॥

(१३) (अनुष्टुभ्)

स्वातंत्र्य सुज्ञतेवीण स्वैराचारचि केवळ ॥

(१४) (शार्दूलविक्रीडित)

राजांच्या मुकुटांस अस्तर असे काट्याकुट्यांचें खरें ।

(१५) (वसंततिलका)

कर्तव्यहीन जधिं हक्कचि मागतात
जन्मास ये नित अराजक त्या स्थितींत ॥
कर्तव्य हें जधिं असे अधिकारहीन
जन्मे तयांतुनि गुलामगिरी भयाण ॥
विच्छेदहीन जधिं बद्ध परस्परां ते
स्वातंत्र्य सुंदर तदा उदयास येते ॥

(१६) (वसंततिलका)

प्रत्येकही नर करील सदैव साचे
सारे प्रयत्न जर आत्मसुधारणेचे ॥
सोपी बनेल मग राष्ट्रसुधारणाही
एकेक व्यक्ति मिळुनी बघ राष्ट्र होई ॥

(१७) (आर्या)

प्रामाणिक नर कोणी, देशासाठीं असत्य वदण्याला ।
पाठविती परदेशीं, नांव असे 'राष्ट्रदूत' हें त्याला ॥

battleships, but upon purity of ideals, the moral elevation & the intensity of its devotion to justice & liberty.

(19) Bolingbroke

Liberty is to the collective body, what health is to the individual; without health, man cannot taste pleasure; without liberty, society cannot enjoy happiness.

(20) Thomas Moore
Life without freedom

From life without freedom, Oh, who would not fly?
For one day of freedom, Oh, who would not die?
Hark! Hark! 'tis the trumpet, a call to the brave,
The death song of the tyrants—the dirge of the slave!
Our country lies bleeding Oh: fly to her aid;
One arm that defends, is worth hosts that invade. 1

In death's kind bosom, our last hope remains;
The dead fear no tyrants; the grave has no chains!
On! On: to the combat! the heroes that bleed
For virtue & mankind, are heroes indeed!

(१८) (शिखरिणी)

महत्ता राष्ट्राची-धन, वसति, ना क्षेत्रफळ तें
न नौका युद्धाच्या, परि विमल ध्येयांत वसते ॥
किती उच्चा नीति प्रकट करितें यावर असे
नय-स्वातंत्र्याच्या प्रबलतम निष्ठेंतुनि दिसे ॥

(१९) (उपजाति)

व्यक्तीस आरोग्य अवश्य होई। स्वातंत्र्य तैसेंच समष्टिलाहि ॥
व्यक्ती जरी ती नसतां विरोग। घेऊं शकेनाच सुखोपभोग ॥
स्वतंत्रतेवीण समाज हाही। भोगूं शकेना कधिं सौख्य कांहीं ॥

स्वातंत्र्यहीन जीवन!

(२०) (फटका)

गुलामगिरिच्या जीवनांतुनी पळुनी कोण न जाईल?
स्वातंत्र्याच्या एक दिनास्तव प्राणां कोण न अर्पील? ॥
ऐका! ऐका! रणभेरी या, आवाहन हें शूरांचें
छळकांचें हें मृत्युगान अन् शोकगीत हें बद्धांचें ॥
मायभूमिचें रक्त गळे, हो! घावां तिचिया साह्यास।
तुल्य एकही रक्षक कर, त्या हल्ला करित्या लक्षांस ॥१॥

राहे अमुची अंतिम आशा सदय यमाच्या हृदयांत
मृतास पीडकभीति कोठली-कुठल्या बेड्या यडग्यांत? ॥
पुढें पुढें व्हा खणाखणीला! हाणित रणिं जो वीर मरे
सत्कार्यास्तव, मानव्यास्तव, 'शूर' नांव त्यालाच खरें ॥

And even if Freedom, from this world be driven,
Despair not! at least we shall find her, in heaven. 2

(21) Douglas Jerrold

There is a peace, more destructive of the manhood of the living man, than war is destructive, of the material body. Chains are worse than bayonets.

(22) Negro March Song—

Stony, the road we trod,
Bitter, the chastening rod,
Felt in the days, when, hope unborn, had died! 1

Yet with a steady beat—
Have not our weary feet—
Come to the place, for which
Our fathers sighed? 2

We have come over the way that with tears has been watered—
We have come treading our path,
through the blood of the slaughtered;
Out from the gloomy past;
Till now we stand at last—
Where the white gleam of our bright star is cast! 3

जरि दुष्टांनीं, दिलें हांकलुनि, जगांतुनी स्वातंत्र्यास
नको निराशा ! अम्हां मिळे तें निदान स्वर्गीं तरि वास ॥२॥

(२१) (उपजाति)

आहे अशी भीषण शांति एक। युद्धाहुनी जी भयदायि देख॥
तें युद्ध, हा मौतिक देह मारी। शांती जियाचें पुरुषत्व हारी ॥
युद्धांत माला हृदयीं घुसून। स्वतंत्र, जाणेंच मरें मरून ॥
त्या बंदिशालांतिल शृंखलांत। जी शांति, ती दुःखद जीवनांत॥

निग्रो लोकांचे विजयी पुनरागमन-गीत

(२२) (फटका)

होता ऐसा काळ ! जन्मण्यापूर्विच आशा मेलेली
गुलाम आम्ही—क्रूर दंड तो शासक मारी पाठिवरी ॥
अंगामधुनी टपटप गळती अमुच्या रुधिरांच्या धारा
रखडत होतों—मार्गीहि होता सुदीर्घ खडकाळचि सारा॥१॥

तरीहि ठेक्यामधें पाउलें चिमिषणानें टाकून
जरी पाय हे मोडुन पडले दीर्घ मार्ग हा चालून ॥
आलों न च का सर्व सोसुनी परत आमुच्या देशास ?
दास्य जयाचें पाहुनि पूर्वज सोडित आले निःश्वास ॥२॥

मार्ग क्रमिला ऐसा की, ज्या अश्रु आमुचे भिजवीत
रिपुनें वधिल्या निज बंधूंचें रुधिर पदांनीं तुडवीत ! ॥
नैराश्याचा, विषण्णतेचा पूर्वकाल तो परि सरला
आजवरी हे कष्ट काढुनि पहा पोंचलों अशा स्थळा—
कीं जेथें हा दिशादिशांना प्रकाश उधळीताचि आला

(23) Robert Burns

The Soldier

For Gold, the merchant ploughs the main;
The farmer ploughs the manor;
But Glory is the soldier's prize;
The soldier's wealth is honour!

The brave poor soldier, never despise,
Nor count him as a stranger!
Remember, he is our country's stay
In the day & hour of danger!

(24) Napoleon

It is the cause, not the death,
that makes the martyr.

(25) James Thomson

Rule Britannia!

When Britannia, first, at Heaven's command,
Arose from out the azure main,
This was the charter of the land--
And guardian angels sang the strain—
"Rule Britannia !-Britannia rules the waves;
Britons shall never be slaves!"

The nations, not so blest as thee,
Must, in their turn, to tyrants fall;
Whilst thou shalt flourish great and free—
The dread & envy of them all!
"Rule Britannia ! Britannia rules the waves;
Britons shall never be slaves!"

(२३) (वसंततिलका)

सैनिक

चाणी, समुद्र कसुनीच सुवर्ण काढी
भूमीवरून हल शेतकरीहि ओढी ।।
सत्कीर्ति हेंच परि सत्फल विक्रमास
सन्मान हेंच गमतें धन सैनिकास ।।
वाटो न तुच्छ अणु, सैनिक हा बिचारा
मानूं नका कधि तुम्ही परकीय त्याला ।।
देशास, हाच, अवघ्याहि विपत्तिकाळीं
आधार; हें न विसरा कवण्याच काळीं ।।

(२४) (शार्दूलविक्रीडित)

ज्या कार्यास्तव देहपात घडतो–हौतात्म्य तें देतसे !
झाला केवळ मृत्यु यास्तव कधीं हौतात्म्य का येतसे ? ।।

(२५) (फटका)

राज्य करीं तूं ब्रिटानिया !

आज्ञा करतां देवाजीनें—जधीं ब्रिटन हा पहिल्यानें
निळ्या समुद्रामधून वरतीं मस्तक काढी डौलानें ।।
तेव्हांपासुनि या देशाला सनद दिली ही देवानें—
रक्षक गंधर्वचि गगनीं जी घुमविति गाउन हर्षानें—
"राज्य करीं तूं ब्रिटानिया ! करितसे अब्धिचें ब्रिटानिया !
ब्रिटानियाची प्रजा न कधिंही गुलाम होइल जगांत या ।।" १
तुझ्याएवढी ज्या राष्ट्रांना कृपा न लाभे देवाची
कधींतरी ये भाळीं त्यांच्या वटीक होणें छळकांची ।।
परि तू स्वातंत्र्यानें नटुनी मिरविशि ऊर्जित विभवास
भीति नि हेवा तुझा वाटतो जगिं या सान्या राष्ट्रांस ।।
"राज्य करी तू ब्रिटानिया ! करितसे अब्धिचें ब्रिटानिया !
ब्रिटानियाची प्रजा न कधिंही गुलाम होइल जगांत या "।। २

Still more majestic shalt thou rise;
More dreadful from each foreign stroke,
As the loud blast that tears the skies
Serves but to root thy native oak!

"Rule Britannia! Britannia rules the waves
Britons shall never be slaves!" 3

The haughty tyrants never shall tame;
All their attempts to hurl thee down
Will but arouse thy generous flame
And work their woe;—but thy renown.

"Rule Britannia! Britannia rules the waves
Britons shall never be slaves!" 4

To thee belongs the rural reign
Thy cities shall with commerce shine;
All thine shall be the subject main,
And every shore encircle thine!

"Rule Britannia! Britannia rules the waves
Britons shall never be slaves!" 5

The Muses, still with freedom found
Shall to thy happy coast repair.
Blest Isle! with matchless beauty crowned
And manly hands to guard the fair.

"Rule Britannia! Britannia Rules the waves
Britons shall never be slaves!' 6

याहूनि राजश्रीनें मंडित उठशिल अधिकचि ऐटीनें
शक्ति मिळे तुज अधिकचि भीतिद दरेक परकी हल्ल्यानें ॥'
जर्शी कडाडे बीज घडाडुन फाडुन टाकित गगनास
जशी तिनें ये अधिक बळकटी 'ओक' नाम तव वृक्षास ॥'
राज्य करी तूं ब्रिटानिया ! करितसे अब्धिचें ब्रिटानिया !
ब्रिटानियाची प्रजा न कधिंही गुलाम होइल जगात या ॥ ३
गर्वित पीडक कधीं न तुजसी, नमवूं शकती या जगतीं
लोळविण्यातें तुला पदतळीं प्रयत्न जे जे ते करिती–
त्यानेंची उठतील भडकुनी सामर्थ्याच्या तव ज्वाला
जाळुनि पोळुनि तव रिपूंस ज्या उजळविती स्वरकीर्तीला ॥
राज्य करी तूं ब्रिटानिया ! करितसे अब्धिचें ब्रिटानिया !
ब्रिटानियाची प्रजा न कधिंही गुलाम होइल जगात या ॥ ४
वसे सदाची ग्रामजनांची प्रेमळ सत्ता तव हातीं
व्यापाराच्या विभवें सारीं तव नगरेंही नटोत तीं ॥
ऐश्वर्याच्या मध्यबिंदुसम तूंच असावें जगताला
फिरो सर्वही तुझ्यासभोंतीं–रविच्या जैशी ग्रहमाला ॥
ब्रिटानिया तूं करी, राज्य, करितसे अब्धिचें ब्रिटानिया !
ब्रिटानियाची प्रजा न कधिंही गुलाम होइल जगात या ॥ ५
स्वातंत्र्यानें मंडित सान्त्र स्फूर्तिदेवता स्वर्गस्थ
पूर्ण सुखाच्या किनाऱ्यास तव नित्य वसाया येवोत ॥
धन्य द्वीपा ! सौंदर्याचा अतुल मुकुट तव शिरावरी
श्रीसौंदर्या रक्षित करण्या पौरुष राहो जनांतरीं ॥
ब्रिटानिया तू करी, राज्य, करितसे उदधिचें ब्रिटानिया
ब्रिटानियाची प्रजा न कधिंही गुलाम होइल जगात या ॥ ६

[ज्यांनीं भारताला १५० वर्षे दास्यांत ठेवलें त्या ब्रिटनच्या नांवाची मोहिनी भारतीयास कधींच वाटणार नाहीं. पण "विषादप्यमृतं ग्राह्यम्" या न्यायानें देशप्रेमाचें अमृत सांपडेल तेथून मिळवावें हें तत्त्व निरपवाद आहे !]

(26) G. G. Lord Byron

Elegy on the death of a National Hero.

There is a tear for all that die;
A mourner over the humble grave;
But Nations swell the funeral cry,
And Triumph weeps above the brave;
In vain their bones unburied lie;
All Earth becomes their monument !

A Tomb is theirs on every page !
An epitaph on every tongue !
The present hours, the future age ,
For them bewail— to them belong !

(27) G. G. Lord Byron
Freedom's battle

For, Freedom's battle once begun
Bequeathed by bleeding sire to son,
Though baffled oft, is ever won !

(28) The Grave of thy heroes
(G. G. Lord Byron)

Thy heroes, though the general doom,
Hath swept the column from their tomb,
A mightier monument command—
The mountains of their native land !
There points the muse to stranger's eye
The graves of those that cannot die !

(२६) राष्ट्रवीरांसाठीं विलाप

(शार्दूलविक्रीडित)

जे सारे मरती, तयांस्तव रडे, लोकीं कुणी ना कुणी
दुःखाच्याहि समाधिसन्निध रडे शोकार्त ऐसा कुणी ॥
ढाळी अश्रु, परी, स्वयें विजय हा, त्या देशवीरांस्तव
राष्ट्रेंही रडुनी विशुद्ध करितीं तो रोदनाचा रव ॥
त्यांच्या अस्थि जरी कुणी न पुरल्या, लोकां नसो खंत ही
त्यांचें स्मारकरूप थोर, अवघी होई धरा ही मही ॥
त्यांच्या पूत समाधि नित्य वसती प्रत्येक पानावर
त्यांचें तें स्मृतिगीत नाचत असे प्रत्येक जिव्हेवर ॥
चालू ही घटिका तयांस्तव जणूं शोकार्त जैशी दिसे
तैसा रम्य भविष्यकाळ अवघा स्वाधीन त्यांच्या असे ॥

(२७) स्वातंत्र्याचें युद्ध

(फटका)

, स्वातंत्र्याचें युद्ध, पकडलें, सुरू जाहलें, कीं, पुढतीं—
रक्त सांडुनी, बाप, मुलांना युद्धाचे वारस करिती !—
आणि कितीदां हरलें तरि हो नित्याचि विजयी ते असती ॥

गतवीरांचें स्मृतिस्तंभ !

(२८) (फटका)

. भूमाते ! तव गतवीरांच्या स्मृतिचे उंच स्तंभ जरी,
सर्वविनाशी काल, मोडुनी तोडुनि टाकी भूमिवरी
स्मारक त्याहुनि सुभव्य त्यांचें विक्रम अर्जित हेंच खरें—
त्यांच्या प्राणप्रिय भूमीचे डोंगरमाथे बघ सारे ॥
तिथेंच नेई स्फूर्तिदेवता तिन्हाइतांच्या (नेमाव) हर्षीत ।
अमर सधा त्या सब वीरांच्या समाधि सुंदर बघण्यास ॥

(29) Thomas Moore

A curse

O, for a tongue to curse the slave !
Whose treason, like the deadly blight,
Comes over the councils of the brave,
And blasts them in their hour of might! I

May life's unblessed cup for him
Be drugged with treacheries to the brim;
With hopes that but allure to fly;
With joyes that vanish while he sips—
Like dead-sea-fruit that tempt the eye
But turn to ashes on his lips! 2

His country's curse, his children's shame,
Outcasts of virtue, peace, & fame !
He may, at last, with lips of flame—
On the parched desert—thirsting die[1]
While lakes that shone in mockery nigh—
Are fading off untouched, untasted—
Like the once glorious hopes he blasted ! 3

And when from earth his spirit flies,
Just Prophet ! let the damned one dwell
Full in the sight of Paradise,
Beholding Heaven & feeling Hell ! 4

देशद्रोही गुलामास शाप

(२९) (फटका)

शाप गुलामा देण्या, निष्ठुर, द्या मज जिव्हा कुणीतरी ।
द्रोह जयांचा प्राणघातकी–धान्यावरच्या किडीपरी ॥
देशासाठीं मसलत चाले शूरांची जधिं गुप्तपणीं
फितुर तिथें हे ऐन वेळला, देति डाव तो उघळोनीं ॥ १ ॥

नीचांना त्या जीवनरूपी राही दुःशापित पेला
फसवणुकीचें विष कालवुनी काठोकाठचि भरलेला ॥
आशा त्यांना अशी मिळो कीं, आकर्षुनि जी पळे पुढें
मोद असा कीं पितां पितां जो वायुरूप होउनी उडे ॥
फळें जशीं तीं मृतसागरिंचीं, नयनां मोहक दिसतात
खातां खातां परि ओठांवर राख होउनी पडतात ॥२॥

निजदेशाला शापरूप ते—लज्जास्पद पुत्रांस तसे
सद्गुण ख्याति, नि सुकीर्तिनें ज्या वाळींतचि टाकिलें असे ॥
शोष पडोनी, आग तयांच्या भडको ओठांच्यामधुनी
मरोत उजाड मरुस्थळीं ते पाण्यासाठीं तडफडुनी ॥
त्यांतचि यट्टा करण्या त्यांची जवळचि झळको सरोवर
स्पर्श न करितां, न चाखितां जल, उडोच तेंही इवेवर–
मानीं जैशा सुभव्य आशा पूर्वि उडविल्या दूरवर ॥ ३

आणि, जधीं पापात्मे त्यांचे उडती जग हें सोडूनी
न्यायी देवा ! दे तू त्यांना तसेच लटकत ठेवोनी–
कीं, जेथोनी नंदनवन त्यां समग्र दिसतें नयनांस
स्वर्गहि दिसुनी–अटळ असो त्यां सतत भोगणें नरकास ॥

* * *

Chapter 21

Wealth, Poverty, Generosity, Greed

(1) Norvegion Proverb

Love is a sea of emotions; but behold
It rises not in tide without the moon of *Gold!*

(2) *Johnson*

Money and leisure though apparently pleasing are yet two heaviest burdens of life.
Most unhappy are those, who have more of either, than they know how to use.

(3) Gladstone

Before learning industry, self-control and economy, man can't be entrusted with wealth.

(4) Proverb

No bees no honey—no work no money.

(5) French Proverb

Little wealth—little care.

(6) Proverb

Money is a good servant—but a bad master.

(7) Shakespeare

If money go before, all ways do lie open.

(8) Ruskin

Good deeds never were, never will be done for money.

(9) Horace

Money has no splendour of its own—unless it shines by temperate use.

प्रकरण २१ वें

धन, दारिद्र्य, औदार्य, लोभ–

(१) (साकी)

जरी प्रेम हें अहे भावना—सागर, भरती त्यास।
येइ न, कांचनचंद्र न दिसतो सन्निभ जों नयनांस॥

(२) (साकी)

बहु धन असणें, फुरसत असणें, सुखें जरी हीं गमतीं।
जीवनांत अति दुःसह भारचि उभय खरोखर असतीं॥
सदुपयोग जितुक्याचा करण्या जाणे नर, त्याहून।
अधिक मिळे ज्या, एकहि, तो नर दुःखी सकलांहून॥

(३) (वसंततिलका)

उद्योग, संयम, मितव्यय जो शिके न।
त्या तोंवरी धन न दे कुणि विश्वसून॥

(४) (उपजाति)

न भृंग तेथें मध ये न, तैसे।
न कष्ट तेथें मिळती न पैसे॥

(५) (उपजाति)

चिंताहि थोडी–जर वित्त थोडें॥

(६) (आर्या)

धन हें उत्तम सेवक; स्वामी म्हणुनीच फार वाईट।

(७) (वसंततिलका)

द्रव्यास जो पुढति चालवितो तयास
होती खुलेच अवघे जगिं मार्ग खास॥

(८) (शार्दूलविक्रीडित)

सत्कार्यें न कधीं धनास्तव जगीं झालीं, न होतील वा॥

(९) (शालिनी)

संपत्ती ही मूळची तेजहीन। ये त्या शोभा संयमें वापरून॥

(10) Theodore Parker

Covetnous men need money least but most affect it.
The prodigal who needs it most would least regard it.

(11) Cowley

Poverty wants some; luxury, many;
and avarice, all things.

(12) Proverb

He who buys what he does not want,
must oft sell what he does want.

(13) Penn

Frugality is good when combined with liberality.

(14) Franklin

Gain may be temporary and uncertain; but even while you live, expense is constant and certain.

(15) Saadi

Men throw stones only at trees laden with fruit.

(16) Chilo

As the touchstone tests gold— so gold tries men.

(17) Burton

To live like a wretch & die rich is mere madness.

(18) Johnson

Avarice is always poor—but poor by her own fault.

(१०) (वसंततिलका)

तृष्णा जरी गरल अल्पतमा, घनाची ।
सर्वांत तोचि रुचि दाखविती तयाची ॥
अत्यंत ती गरल ज्या उघळयास भारी ।
तोची घरी सतत त्याप्रति बेफिकीरी ॥

(११) (अनुष्टुम्)

दरिद्री इच्छितो थोडें, चैनी पुष्कळ इच्छितो ।
दोष सान्याच वस्तूंची हावरा मनिं ठेवितो ॥

(१२) (शार्दूलविक्रीडित)

जो कोणी नर, फालतू विकत घे वस्तू अनावश्यक ।
वारंवार तयास भाग, विकणें परतूहि आवश्यक ॥

(१३) (आर्या)

स्तुत्य मितव्यय होई, जधि लोहूं त्यासबें उदारपण ॥

(१४) (आर्या)

आवक असे अनिश्चित, तारपुरती, सर्वही जनास जरी ।
व्यय मात्र नित्य निश्चित मरणापर्यंत पाठलाग करी ॥

(१५) (शार्दूलविक्रीडित)

ऐस्या वृक्षिच फेकिती दगड कीं, ज्या ये फळांचा भर ॥

(१६) (भुजंगप्रयात)

कसोटी जशी पारखी कांचनाला ।
परीक्षी तसें स्वर्णही मानवाला ॥

(१७) (शार्दूलविक्रीडित)

दैन्यानें जगणें, घनेश मरणें—वेडेपणा केवळ ॥

(१८) (उपजाति)

लोभी असे नित्य दरिद्र खास । परंतु त्या कारण आत्मदोष ॥

(19) St. Augustine

If thou art the master of thy gold, thou dost with it what is good.
If the slave of it, it does with thee what is evil.

(20) Juvenal

Avarice grows with the growing pile of gold.

(21) Saadi

" O Saadi, How regardest thou this rich but ignorant man, wrapped in rich brocade?" Saadi replied, " He *reminds me of* ill writing done in letters of Gold !

(22) L. Rochefoucauld

Misers mistake *gold for* happiness, of obtaining which, gold is only the means.

(23) Smiles

If *money* be *not thy servant*, it will have become thy master. The covetous man cannot so properly be said to possess wealth, as wealth may be said to possess him.

(24) H. W. Shaw

Debt is like any other trap—easy enough *to get into*, but hard *enough to get out of*.

(25) Shakespeare

What real gain ?

What win I, if I gain the thing I seek ?
A dream, a breath, froth of fleeting joy !
Who buys a minute's mirth to wail a week ?

(१९) (वसंततिलका)

वित्तावरी जर धनित्व तुझें असेल ।
तेणें तुझ्याकडुनि उत्कृति रे घडेल ॥
त्याचाच दास जर तूं, तर वित्तची तें ।
दुष्कृत्य मात्र तुझियाकडुनी करीतें ॥

(२०) (उपजाति)

वाढे जशी राशिहि कांचनाची । तशा तशा लोभहि त्या क्रमेंची ॥

(२१) (वसंततिलका)

" सादी कवे ! वद कसा तुजला दिसे रे ।
अज्ञान हा धनिक, जो नटला सुवस्त्रें ? ॥ "
सादी वदे " बघुनि हें मज ये स्मृतींत ।
दुःशब्दलेख लिहिला कनकाक्षरांत ॥ "

(२२) (वसंततिलका)

सौख्यास साधनचि केवळ तें सुवर्ण ।
माने तया कृपण सौख्यचि हो चुकून ॥

(२३) (वसंततिलका)

झालें नसेल तव नोकर वित्त जेव्हां ।
स्वामी असेल बनलें, तव, तेंच तेव्हां ॥
लोभीश वित्त म्हणणें जितुकें सुयुक्त ।
लोभी धनेश म्हणणें तितुकें न युक्त ।

(२४) (उपजाति)

सोपा किती, अति शिरावयास । कठीण, बाहेर निघावयास ॥
होई जसा पाश दुजा कुठेंहि । तसाच वाटे ऋणपाश हाही ॥

अल्पस्य हेतोर्बहु हातुमिच्छन्—

(२५) (फटका)

धडपडलों मी ज्यास्तव, मिळुनी तेंहि, मिळालें काय खरें ?
स्वप्न,—भासचि, अथवा चंचल मोदावरचा फेंसचि रे !

Or sells eternity to get a toy?
For one sweet grape, who will, the wine destroy?
Or what fond beggar but to touch the crown
Would, with the sceptre, be struck down?

(26) Thomas Hood

What, by men, is called Gold,
though bright & yellow, is hard & cold.

(27) Duke of Willington

High interest, means bad security.

(28) Disraeli

A rich man deems him, a sincere friend, who does not borrow his money.
To a poor man, a sincere friend is one, who is always ready to lend him money.

(29) Saadi

Greed will sew up eyelids of watchfulness;
Greed brings the fish & bird into distress.

(30) Colton

It is easy enough to conceal wealth, if you be rich; but not quite so easy to conceal your poverty if you are poor.

(31) Proverb

Almsgiving never made any man poor.

(32) Isaak Disraeli

Fortune has rarely condescended to be the companion of genius.

आठवडाभर रडण्यास्तव कुणि क्षणसुख विकतच घेइल का !
क्षुद्र खेळणें मिळण्यासाठीं चिरतरुवहि कुणि विकील का !
एक मधुद्राक्षास्तव कोणी मधुतर मद्यहि नाशिल का !
खुळा भिकारी राजकिरीट-स्पर्श-मनोरथ धरुनि फुका ।
त्यास्तव होउनि राजदण्डहत मरण्या सिद्धचि असेल का !

(२६) (वसंततिलका)

ज्यातें सुवर्ण म्हणती, परमार्थता, तें ।
तेजस्वि पीत, परि शीत कठीण होतें ॥

(२७) (शार्दूलविक्रीडित)

भारी ध्यान,-तिथें सुरक्षितपणा जाणा कमी, निश्चयें ॥

(२८) (वसंततिलका)

जे मागती न उसनें, धन आपुलें, ते ।
सन्मित्र हार्दिक, असें धनिकास वाटे ॥
देण्यास सिद्ध नित जो धन आपणास ।
तो मित्र हार्दिक गमे परि निर्धनास ॥

(२९) (शार्दूलविक्रीडित)

टाकी लोभाचि पापण्यांस शिपुनी दक्षत्वनेत्रांचिया
ओढी लोभाचि मत्स्य आणि विहगां जाळ्यांत आपत्तिच्या ॥

(३०) (शार्दूलविक्रीडित)

श्रीमंती असतां तिला लपविणें सोपेंच कोणा जरी ।
सोपें ना तितुकें कुणा लपविणें दारिद्र्य लोकीं परी ॥

(३१) (उपजाति)

दानें न झाला कुणिही दरिद्री (-भिकारी) ॥

(३२) (उपजाति)

सोडून लक्ष्मी निज गौरवातें । सखी बुधांची बहुधा न होते ॥

(33) Proverb

Better not be born at all, than not be generous.

(34) Saadi (Arnold Edwin)

Dead, long ago, is Hatim Tai; yet his name lives brightly on—
For noble works of largesse and deeds of bounty done!
Give of thy store! The vine dresser lops many a branches away,
That grapes may hang the thicker, at time of harvest day.

Chapter 21 (A)

Contentment

(1) Omar Khayyam (Tr. R. P. Bhajiwalla)

Whoso, of bread has half a loaf to eat,
A little cot whereon to rest his feet!
Who is no one's slave and no ones master, he
Must ever rejoice; for him the world is sweet!

(2) Sheikh Saadi (Tr. Arnold Edwin)

No camel do I ride and no mulepack do I carry;
I am not lord of rayats nor yet a Sultan's slave;
My present frets me nothing & past troubles did not tarry;
I draw my breath at ease & live the life I have.

(३३) (भुजंगप्रयात)

महोदार होणें जमेना जयातें । मुळीं जन्म घेणें तयें व्यर्थ वाटे ॥

(३४) (स्रग्धरा)

मेला हातीम पूर्वी—तरिहि झळकते कीर्ति त्याची अजुन
मोठ औदार्य ! दानें विविध वितरिलीं नित्य त्यानें म्हणून ॥
दे तूही नित्य ! शाखा कितिक खुडितसे द्राक्षिच्या, पुष्ट माळी
कीं द्राक्षें दाट यावीं, अधिकचि भरुनी मावि हंगामकाळीं ॥

प्रकरण २१ (अ)

तृप्ति-समाधान

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

लाभे ज्या मनुजास भाकर, सुलं, अर्धी, सुकेल्या क्षणीं
छोटी खाट पडावयास, थकल्या पायास फैलावुनि ।
कोणाचा कधिं दास जो न, अथवा नाहीं कुणाचा धनी
त्यातें सौख्य मिळे, सदा, मधुरची होई तया मेदिनी ॥

(२) (उपजाति)

नाहीं मला उंट वळावयाला । ना खेचरें भारहि वाहण्याला ॥
नोहे धनी मीहि कृषीवलोचा । नोहे परी दास कुणा नृपाचा ॥
छळी न मातें कधिं वर्तमान । ना भूत दुःखें सरलें अजून ॥
मी घेतसे श्वास विनाप्रयास । जगें–मिळे जीवन तेंच खास ॥

(3) (Thomas Dekker)
Sweet Content

Art thou poor, yet hast thou golden slumbers?
Oh sweet content!
Art thou rich, yet is thy mind perplexed?
Oh punishment!
Dost thou laugh to see
how fools are vexed
To add to golden numbers
golden numbers?
Oh sweet content! I

Work apace, apace, apace, apace
Honest labour bears a lovely face!
Canst thou drink the waters of the crystal spring?
Oh sweet content!
Swimmest thou in wealth, yet sinkest in thine own tears?
Oh punishment!
Then he that patiently want's burden bears
No burden bears but is a king, a king!
Oh sweet content! 2

तुष्टि मधुर ती खरी

(१) (केशवकरणी)

अहुनि दरिद्री, सोन्याची तुज मिळे काय झोंप ती ?
अहाहा ! तुष्टि मधुर ती किती !
धनिक असोनी, भ्रांत काय रे चित्त तुझें राहतें ?
अरेरे ! शासनची तुजसि तें !
जरि श्रीमंतांच्या घरात लक्ष्मी वसे ।
लोभिष्ट कष्टती सोन्यास्तव ते पिसे ।
राशींवर घढविति राशि नवनव्या कसे ।
पाहुनि हें तुज येइ काय रे हास्य मुखीं सत्वरी ?
अहाहा तुष्टि मधुर ती खरी ! १

सतत कार्य कर...जो प्रामाणिक कष्ट करुनि खातसे
मुखीं त्या सुंदरता दिसतसे ॥ ॥
होइ हर्ष कीं पिउनि तुला रे जल स्फटिक निर्झरी ?
अहाहा ! धन्य तुष्टि तव खरी !
तरुनि धनजळीं, बुडसि काय तूं निज अश्रूंच्या जळीं ?
अरेरे ! शिक्षा तुज ही दिली !
भार भुकेचा प्रशांतचित्तें जो नर मनिं वाहतो,
हमाल न; नृपतिच तो वाटतो !
अहाहा संतोषधि धन्य तो ! २

Chapter 22

Truth, Falsehood.

(1) Omar Khayyam (Fitz Jerald)

A hair perhaps divides the false & true;
Yes; and a single Alif were the clue—
Could you but find it,-to the treasurehouse
And per adventure to the Master too!

(2) Beacher

Truths are first clouds, then rain;
then harvests—then *food*!

(3) Sophoclese

A lie never lives to be old.

(4) Cerevantes

Truth may be stretched but cannot be broken. It always gets above falsehood, as oil does above water.

(5) Lactatius

The first act of wisdom is to discern what is false.
The second, *to* know what is true.

(6) Saadi

Sweeter than truth which aims at ill
Is falsehood from a wellmeant will.

(7) G. T.

Think truly, and thy thoughts
Shall the world's Famine feed!
Speak truly and each word of thine

प्रकरण २२ वें

सत्य, असत्य.

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

केसाचेंच असेल अंतर, न वा, सत्या–असत्यांत तें
कोपाची कळही चुकून अवघ्या ' अ ' अक्षरीं लाभते ॥
देवा सन्निध ने नरा कधिकधीं एकाक्षरी मंत्र वा
योगायोगचि येथ केवळ तुझ्या, वाटे कपाळीं हवा ॥

(२) (वसंततिलका)

आर्यां घनासमचि सत्यहि भीतिदायी ।
मागून वृष्टिपरि पाण धुऊन नेई ॥
धान्यापरि पुढति येउनि तें फुलून ।
अंतीं सुपोषण करी जणुं काय अन्न ॥

(३) (आर्या)

वार्धक्यावधिहि कधीं, न मिळे दीर्घायुता असत्यास ॥

(४) (उपजाति)

ये वाणतां सत्य जरी कितीही । तें भंगणें शक्य कधीं न होई ॥
जळावरी तैल, तसेंच सत्य । चढे वरी, जिंकुनिया असत्य ॥

(५) (शार्दूलविक्रीडित)

खोटें शोधुनि काढणें, प्रथमची हें सुज्ञतालक्षण ।
घेणें जाणुनि सत्य, हेंहि दुसरें कर्तव्य त्यामागुन ॥

(६) (शार्दूलविक्रीडित)

नेई जें अहिताप्रत, सत्य जरि तें—वाटे बरें त्याहुनी ।
खोटें हेंहि, मुखाहुनी प्रकटते जेव्हां सदिच्छेंतुनी ॥

(७) (शार्दूलविक्रीडित)

सत्याचे करितां विचार नुसते, होई न जों उत्कृति
जो दुष्काळ असे जगीं सुकृतिचा त्यातेंच ते पोषिती ॥
सत्योच्चार जधीं मनुष्य करितो, प्रत्येकही शब्द तो

Shall be a fruitful seed !
Live truly and thy life shall be
A great & noble creed !

(8) R. D.

Judging others is a dangerous thing;
not so much because you make mistakes about them, but because you may be revealing the truth about yourself.

(9) Pasquier

Truth only irritates those whom it enlightens but does not convert.

(10) T. H. Huxley

Those who refuse to go beyond fact,
rarely get as far as the fact.

(11) Proverb

The greatest truths in this world are the simplest.

(12) Wilbur Wright

No truth is without a mixture of error; and no error so false, but that it possesses some elements of truth.

येतीं ज्यास फळें पुढें कधि, अशा बीजापरी वाटतो ।।
सत्याची कृति मात्र जो करितसे, सारेंच तज्जीवन
धर्माचा जणु थोर पंथचि, असें होई जगालागुन ।।

(८) (शार्दूलविक्रीडित)

अन्यांचें करणें परीक्षण—सदा याच्यातधोका वसे
होती त्यांत चुका म्हणून इतुकें तें भीतिकारी नसे ।
सत्याविष्कृति आपुलीच घडणें संभाव्य तेणें, परी;
जाता एक करूं, दुजेंच घडतें ही भीति मोठी खरी ।।

(९) (आर्या)

सत्याचें उच्चारण केवळ संतप्त त्या जना करितें—
मन उजळवीं परी जें प्रतीति-कृति-बल न ज्यास वितरीतें ।।

(१०) (अनुष्टुभ्)

जाऊं न इच्छितो कोणी जे सत्य घटनेपुढें ।
तें सत्य घटनेवरी कचित् पोंचति बापुडे ।।

(११) (उपजाति)

सर्वोच्च सत्यें असतीं जगात । असत्य सोपीं ऋजु मूर्तिमत ।।

(१२) (उपजाति)

असें नसे सत्य कुठेंच, ज्यांत । थोडातरी मिश्रित न प्रमाद ।।
प्रमाद नोहे इतुका असत्य । कीं अल्पही ज्यांत नसेल सत्य ।।

Chapter 23

Hope, Despair

(1) Burke

The man who lives in a dark & dismal cave has no right to complain that the sun is not shining. The sun shines only for those who step out in the light.Life is full of good, if we look for it.

(2) Smiles

Opportunities for doing good in life abound,
as the sands on the sea shore!
Do not cheat yourself by pretending
that you never had a chance.

(3) Longfellow

And so in the strife of the battle of life
It is easy to fight when you are winning.
It is easy to slave, and starve & be brave
When the dawn of success is beginning.
But the man who can meet despair & defeat
With a cheer; there is the man of God's
choosing.
The man who can fight to heaven's own height
Is the man who can fight, when he is losing.

(4) Lord Beacher

Man's best successes come after many a
disappointment.

प्रकरण २३ वें

आशा, निराशा

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

अंधारांत भयाणशा गिरिगुहेमध्येंच जो राहतो।
"तेजस्वी न रवी" म्हणून रडण्या त्या हक्क ना पोंचतो॥
टाकी पाउल जो उन्हांत, रवि हा त्यालाच हो भास्कर।
आहे मंगलपूर्ण जीवन, कुणी शोधून पाहे तर॥

(२) (वसंततिलका)

सत्कार्यसंधि मिळती बहु, जीवनांत।
वाळू जशी विपुल त्या पुलिनांत होत॥
तेव्हां तुम्ही फसविणें न कधीं स्वतास।
कीं, लाभली न कधि संधि मुळीं तुम्हांस॥

(३) (शार्दूलविक्रीडित)

अन् या जीवनसंगरीं जय मिळे याहावया हें अर्थें—
कीं, होतो जय, वाटतेंच लढणें सर्वांस सोपें अर्थे॥
सारे कष्ट, उपास, शौर्यहि तदा होतात सोइस्कर।
तेव्हां ये उदयाचलीं 'जय' रवी, शोधीत 'आशा' कर॥

नैराश्यास, पराजयास परि जो हांसोनि झेलीतसे।
देवाला, अवघ्या जगीं निवडतो, तो लाडका होतसे॥
साक्षात् स्वर्गहि जिंकण्या क्षम कुणी ऐसा जगीं या नर–
राहे जो अजयांतहि लढत, तो—तो एक तैसा नर॥

(४) (उपजाति)

होतो निराशाच कितीक आधीं।
मागून येती सुविशेष सिद्धि॥

(5) Proverb

Hope lives for ever, but her children die one by one.

(6) Voltaire

God gave us hope and sleep to alleviate the many cares of life.

(7) Proverb

Hope is the dream, of a man, awake.

(8) Seneca

Who can hope for nothing, can despair of nothing.

(9) Johnson

Where there is no hope, there can't be endeavour.

(10) Proverb

One cloud is enough to eclipse all the sun.

(11) Shelley

O wind! If winter comes, can spring be far behind?

(12) Ruskin

Keep what you want, cast what you can.
And expect nothing back, once lost or once given.

(13) J. H. Jowelt

Hope sees a possible fountain, Faith draws the water and drinks. Love distributes the water to others.

(५) (उपजाति)

आशा चिरंजीव; मुलें तिचीं तीं । एकापुढें एक मरून जातीं ॥

(६) (उपजाति)

र्चिता जिवाच्या हरण्या अनंत । आशा नि निद्रा प्रभु त्यास देत ॥

(७) (उपजाति)

जागेपणीं स्वप्न पडे नरास । आशा असें नांव दिलें तयास ॥

(८) (वसंततिलका)

जो कां, कशाचविषयीं धरितो न आशा ।
त्यातें कशाच विषयीं न घडे निराशा ॥

(९) (उपजाति)

आशा न, तेथें न घडे प्रयत्न ॥

(१०) (अनुष्टुप्)

झांकाया रविला पूर्ण । एकही पुरतो घन ॥

(११) (वसंततिलका)

वायो ! जरी शिशिर ये, तरि काय फार
मार्गे वसंतहि असेल विशेष दूर ? ॥

(१२) (वसंततिलका)

जें जें हवें तुजसि, ठेवुनि येद तें तें ।
सोडून दे, तुजसि शक्य असेल जें तें ॥
जें एकदां हरवलें अथवा दिलेंस ।
त्याची नकोच कधिं आस हृदया मनास ॥

(१३) (उपजाति)

आशा बघे निर्झर शक्य तेथें ।
श्रद्धा पिते काढुनि त्या जलातें ॥
सुप्रेम हॅंची जल घेउनी तें ।
वाटोनि लोकीं दुसऱ्यांस देतें ॥

Chapter 24

Little things that matter

(1) Proverb

Even a tiny spark, shines in the dark.

(2) Dante

From a little spark may burst a mighty flame!

(3) Shakespeare

A little fire is quickly trodden out, which when suffered, rivers cannot quench;

(4) Saadi

A tree, that, today, its first twig shoots,
The hand of a little child, lightly uproots.
But if for a season, ye shall delay
Oxen and cords, will not drag it away!
With a straw, ye may stop the springs, which drown—
Even the lordly elephants lower down!

(5) Proverb

For want of a nail, the shoe was lost.
For want of a shoe—the horse was lost.
For want of a horse—the rider was lost.
For want of a rider—the battle was lost.
The battle being lost—the kingdom was lost.
All this was lost—because a single nail was lost.

प्रकरण २४ वें

क्षुद्र वस्तूंचा प्रभाव

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

छोटीही ठिणगी पहा झळकते मोठया तमा भेदुनी ॥

(२) (उपजाति)

लहान ऐश्या ठिणगींतुनीही । मोठीहि ज्वाला भडकून येई ॥

(३) (शार्दूलविक्रीडित)

अल्पाग्नीस जरी क्षणीं विझविणें सोपें, पदें दाबुनी ॥
होई शक्य न तें नर्मासहि पुढें, वाढूं तया देउनी ॥

(४) (शार्दूलविक्रीडित)

येई ज्या तरुला नवी प्रथमची शाखा फुटोनी वरी ।
त्यातें बालकहस्त एक, सहजीं भूमींतुनी उद्धरी ॥
थांबोनी ऋतु एक मात्र, तरु तो ऐसा वसे वाढुनी ।
कीं ज्या वैल नि दोर लावुनि कधीं, खेचूं शकेना कुणी ॥
होई शक्य तृणें, क्षन्यो अडविणें; जे वाहतां, खालतीं ।
ओघानें निज, लीलया बुडविती मोठयाहि हत्तींप्रति ॥

(५) (फटका)

एक मिळाला खिळा न, म्हणुनी नालचि कामांतुनि गेला
नाल न एकचि, म्हणुनी घोडा अपात्र स्वारीला ठरला ॥
घोडा नव्हता नीट, म्हणोनी, लढूं न शकला तो स्वार ।
स्वाराच्या या दुर्बलतेनें आली युद्धांतहि हार ॥

युद्धामधल्या पराभवानें, राज्यहि हातांतुनि गेलें ।
एक खिळयाचा अभाव, हवुक्या, मूळ अनर्थांचें झालें ॥

(6) Saadi

Gnats in a crowd, the elephant will pierce
For all he is so sovereign and so fierce!
And ants, the lion's skin will eat away
If Fortune sendeth such a lordly prey.

(7) D. L. Moody

A ship lives in the water, but that getting into it, takes it to the bottom.

(8) Saadi

Straw upon straw make up a bundle.
Drop upon drop gathers into a shower.
A little and little makes a great deal.
A grain upon grain a barnful of corn.

(9) Smiles

A small leak will sink a big ship.
One broken wheel, spoils a whole clock.
One bleeding artery will let out all the vitals.
So do not suffer a weak link in you.

---

(६) (स्रग्धरा)

येतां झुंडी करोनी, मिरकुट-चिलटें बिंषितीं हत्तिलाही।
वाटो तो थोर मोठा, भयकरहि, तसा शूर, सर्वा कितीही ।।
सिंहाच्याही त्वचेतें, कणकण करुनी, खाति मुंग्याहि पार—
लाभे त्यांना सुदैवें, जर, कधि असली राजवंशी शिकार ।।

(७) (वसंततिलका)

नौका जलावर तरे; जर का शिरे तें।
नौकेमधें, तर तिलाच तळाश नेतें।।

(८) (मंदाक्रांता)

काही काही करुनि बनतो एक मोठाच मारा।
थेंबें थेंबें जमुनि पडती वृष्टिच्या घोर धारा ।।
थोडें थोडें करुनि पुढतीं होतसे कार्य मोठें।
दाणा दाणा जमवुनि भरे थोर कोठारही तें ।।

(९) (शार्दूलविक्रीडित)

मोठी नाव बुडेल, छिद्र पडतां कोठेंतरी अल्पसें।
होई व्यर्थ घड्याळ सर्व, तुटतां एक्याहि चक्रें तसें ।।
नाडी एक तुटून रक्त गळतां तीं प्राणही नाशिते।
शक्तीच्या निज साखळींत दुबळा ठेवा दुवा ना कुठें ।।

Chapter 25

Adversity, Prosperity

(1) Thomas Grey

Hymn to Adversity

Daughter of Jove—relentless power
Thou tamer of the human breast!
Whose iron scourge and torturing hour,
The bad affright—afflict the best. 1

Bound in thine adamantine chain
The proud are taught to taste of pain,
And purple tyrants vainly groan
With pangs unfelt before, unpitied, alone! 2

When first, thy sire, to send on earth
Virtue, his darling child, designed,
To thee he gave the heavenly birth
And bade thee form her infant mind. 3

Stern ragged nurse! thy rigid lore
With patience many a year she bore;
What sorrow was, thou bad'st her know;
And from her own, she learned to melt at other's woe! 4

Scared at thy terrific frown, fly
Self-pleasing, Follys' idle brood,
Wild Laughter, Noise, and thought-less Joy,
And leaves us leisure to be good. 5

प्रकरण २५

विपत्ति, वैभव.

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

'आपत्ति' देवीचें स्तोत्र!

हे आपत्ति! दया मुळीं न तुजसी; तूं देवकन्या जरी;
गर्वातें हरुनी, सदा नमविसी तूं मानवा, अंतरीं ॥
लोखंडी जधि घेसि चाबुक करीं सर्वांचिया शासना
दुष्टांना धडकी भरे; नि घडतो सुष्टांसही यातना ॥ १

देहाभोंवति तैं बलिष्ठ अपुली तूं सांखळी बांधसी
दुःखाची रुचि गर्वयुक्त ह्रदया तैं चाखण्या लाविसी ॥
दुष्टामाजि— अभुक्तपूर्व असह्या भोगी जधीं यातना
आक्रन्दे तधि एकला—जगिं कुणी त्यातें दया दाविना ॥ २

जेव्हां 'सद्‌गुण' पुत्र तो प्रथमची धाडावया भूवर
बापानें तव, लाडका घडविला, देवाजिनें, सुंदर—
हातीं सोंपविला तुझ्याच, मुलगा, स्वर्गीय हा आपुला
"लावी वालमनास या वळण तूं" आज्ञापुनी हें तुला ॥ ३

दाई तूंहि कठोर! रुक्ष जरि त्या शिक्षा तुझी वाटली
बाळानें बहुकाल धैर्य धरुनी, ती सर्वही सोसली ॥
"आहे दुःख कसें!" तुवां शिकविलें जें त्यास, तें जाणुनी
आत्मौपम्याचि बुद्धिनें द्रवतसे दुःखी दुजा पाहुनी ॥ ४

क्रोधाला तव भीतिकारि, बघुनी जातीं पळोनी त्वरें
मौर्ख्यानें निज, दुष्ट नीं निजमनीं, त्या मूर्खतेचीं मुलें—
"हांसूं उन्मन;" "मोद बुद्धिषिण;" अन् "गोंगाट"
नामें जयां
जाती, देति अगह्यत स्वास्थ्य, ह्रदयीं त्या बालका ध्यावया ॥ ५

(2) Dr. Johnson

If misery be the effect of virtue, it ought to be reverenced; if of ill fortune–it ought to be pitied; and even if of vice – still not to be insulted; because it is perhaps, itself, a punishment, adequate to the crime, by which it was produced.

(3) Victor Hugo

Adversity makes men, and prosperity makes monsters of men.

(4) Proverb

There is no education like adversity.

(5) Proverb

Our remedies oft in ourselves do lie.

(6) Proverb

Adversities come to rouse not to discourage.

(7) Becon

Good things belonging to prosperity are to be wished, but those of adversity are to be admired!

(8) G. T.

A trouble is a ton or trouble is an ounce.
A trouble is what you make it.
It is not the fact, that you are hurt, that counts.
But only "How did you take it?"

(9) Thomson

If misfortune comes, she brings along, the bravest virtues.

(२) (वसंततिलका)

आली विपत्ति जर सत्कृतिनें नरातें ।
सन्मान्यची समजणें कुणिही तयातें ॥
दुर्दैव हेंच जर कारण त्यास होई ।
त्याची दयाच मनिं बाळगणें कुणीही ॥
ती दुर्गुणेंच जर ओढवली तयासी ।
तो पात्र ना तरिहि रे अवमानण्यासी ॥
शिक्षा कदाचिदपि त्यास असे पुरेशी ।
आपत्ति हीच, कथि, तत्कृत दुष्कृतीशीं ॥

(३) (उपजाति)

आपत्तिनें येइ नरा नरत्व । ये वैभवानें परि राक्षसत्व ॥

(४) (शार्दूलविक्रीडित)

आपत्तीसम या जगीं न दुसरें उत्कृष्टसें शिक्षण ॥

(५) (उपजाति)

कित्येक वेळां निजसंकटांचा । उपाय आत्मस्थचि होइ साचा ॥

(६) (उपजाति)

विपत्ति येती उठवावयास । न हो निरुत्साह करावयास ॥

(७) (रथोद्धता)

लोभनीय गुण वैभवातिले । कौतुकास्पद विपत्तिचे खरे ॥

(८) (शार्दूलविक्रीडित)

वाटे संकट घोर खंडिभर या तोळ्यामराएवढें
होई घोर नि सान, आपणचि त्या मानू तसें, तेवढें ॥
झाली हानि तुला, महत्त्व मुळिंही यातें, कधींही न रे
"कैसा झुंजसि संकटांत निज तूं ?" या मोल यातें खरें ॥

(९) (वसंततिलका)

दुर्दैव येइ; परि हो निजसंगतीं तें ।
घेऊन उत्तम सद्गुणसंघ येतें ॥

(10) Lowell

Mishaps are like knives, that either cut us or save us according as we grasp them by the blade or the handle.

(11) Lady Blessington

Heaven sends us misfortunes as a moral tonic.

(12) G. T.

"What helped you over the great obstacles of life?"

"The other obstacles!" was the answer.

(13) Southerne

Distress is virtue's opportunity!

(14) Dryden

Devotion is born in distress and lost in happiness.

(15) G. T.

It is easy to bask in the sunshine of prosperity. The test of a nation, as of an individual, is its conduct, in times of adversity.

(16) Colton

He that swells in prosperity, will be sure *to sink, in adversity.*

(17) G. T.

The measure of real wealth, is not money, but good thoughts, proceeding from a good mind.

(18) Saadi

Whoso, with help, in storm would meet,
Must bear himself, in sunshine, sweet.

(१०) (वसंततिलका)

चाकूसमान जगिं सर्व विपत्ति आहे ।
जैसें धराल, फल त्यासम देत राहे ॥
पातें धरील, जन, त्याप्रति कापणार ।
घेईल मूठ करिं, त्या उपयुक्त फार ॥

(११) (उपजाति)

नराप्रती नैतिकशक्तिदायी । आपत्ति हें औषध देव देई ॥

(१२) (साकी)

" महान--जीवनसंकट तरण्या साह्य कशाचें झालें ? "
" इतर संकटांचें ! " ऐंची या प्रश्ना उत्तर आलें ! ॥

(१३) (उपजाति)

आपत्ति ही सुंदर सद्गुणांस । संधीच लाभे प्रकटावयास ॥

(१४) (अनुष्टुभ्)

विपत्तींत रुजे भक्ति । सौख्यानें लुप्त होइ ती ॥

(१५) (उपजाति)

कोणासही वैभव-आतपांत । सोपेंच वाटे वसणें सुखांत ॥
राष्ट्रापरी व्यक्तिस ही कसोटी । कीं "संकटीं काय धरील वृत्ति !"॥

(१६) (वसंततिलका)

जो जाणसे कुगुणिया निजवैभवांत ।
जाईल निश्चित फुटूनाचि दुःस्थितींत ॥

(१७) (उपजाति)

खरेंखुरें वैभव मापण्याचें । संपत्ति हें साधन नैव साचें ।
परंतु त्याचें परिमाण मात्र । सन्मानसातीलचि सद्विचार ॥

(१८) (शार्दूलविक्रीडित)

येतो वादळ, ज्यास साह्य मिळतें अन्योकडोनी, तयें
सर्वांशीं अति गोड वृत्ति धरणें, सूर्यप्रकाशीं, स्वयें ॥

(19) Saadi

Bethink, ye kings! while lordly & opuluntly ye stand,
Kingdoms, and gold and sceptres, *must pass* from hand to hand!

(20) Seneca

He, that is especially ashamed to be seen in a mean condition, would be extremely proud, in a splendid one.

(21) Saadi

In season of prosperity, have hapless ones in thought;
So shall ye not, for sake of that, to misery be brought.
Give, when the poor man asks of thee; comfort his falling tears.
Lest, what ye saved, be torn away, by the unforgiving years!

Chapter 26

(1) Shakespeare (Hamlet)

Advice

....Give thy thoughts no tongue;
Nor any unproportioned thought his act;
Be thou familiar but by no means vulgar.
The friends thou hast—and their adoption tried,

(१९) (वसंततिलका)

जाणूनि घ्या ! नृपतिनों ! जगिं जोंवरी हें ।
स्वामित्व, वैभव, तुम्हांत टिकून राहे ।।—
" राज्यें, सुवर्ण, तुमचा नृपदंडही तो ।
एका करांतुनि दुज्याच करांत जातो ।। "

(२०) (वसंततिलका)

हीन स्थितींत दिसुनी पडतां दुज्यांस ।
ज्या लाज वाटत असे हृदयीं विशेष ।।
येईल त्या विभव सुस्थिति-योग जेव्हां ।
अत्यंत गर्वयुत तोच बनेल तेव्हां ।।

(२१) (शार्दूलविक्रीडित)

येतां वैभव ठेव निःपुत्रजनां चित्तीं; घडे तें जर ।
"वित्तें (गर्वित) निर्दय तूं," अशी नच तुझी होईल निंदा तर ।।
दीनां ईप्सित दे—तदर्थ पुसुनी गोंजार पाठीवर
नेई निर्दय काल, संचित धना ओढोनि, नाहीं तर ।।

प्रकरण २६

संकीर्ण विचार.

(१) उपदेश (चाल, फटक्याची)

विचार आले कसले तरि ते प्रगट न करणें वाणीनें,
प्रमाणवाह्यहि विचारास वा जोड कृतीची न च देणें ।।
परिचित व्हावें, परि न वागणें अश्लीलचि तूं कुणाप्रति;
मित्र भसति ते का केले हे परीक्षुनी धर निजचित्तीं ।।

Grapple them to thy soul with hooks of
steel;
But do not dull thy palm with entertainment,
Of each new-hatched, unfledged comrade.
Beware of entrance to a quarrel; but
being in,
Bear it, that the opposer may beware of thee.
Give every man thine ear, but few thy
voice. (10)

Take each man's censure but reserve thy
judgement.
Costly be thy habit as thy purse can buy;
Be not expressed in fancy; rich, not gaudy;
For the apparel oft proclaims the man.
Neither a borrower nor a lender be,
For, loan oft loses both itself & friend—
And borrowing dulls the edge of husbandry.
This above all—to thine self be true;
And it must follow as the night, the day
That thou can'st not then be false to any
man. (20

(2) Robert Southwell
Times go by turns—

The lopped tree in time, may grow again;
Most naked plants renew both fruit & flower;
The sorriest wight may find release of pain;
The driest soil suck in some moistening
shower.

पोलादी आंकडिनें हृदयीं सुमित्र घर तूं पकडोनी;
अंड्यांतुनि नुकतेच निघाले, पंख न फुटले ज्यां अजुनी–
मित्राला प्रत्येक अशा तूं तुष्ट कराया नच झटणें–
भांडणांत तूं पडूं नको, कधिं; अवश्य ठरलें जर पडणें–
असा झगड कीं–विरोधक तुझी धरील धास्ती संततची
प्रत्येकाचें ऐकुनि घे परि बोल कुणाशीं विरळाची ॥ (१०)

निंदा शिरि घे सर्वांची परि, स्वनिर्णय न तूं प्रकट करी
सिंधारा सोसें त्या वेतानें खर्चिक संवयी तूंहि घरी ॥
विचित्रता नच त्यांत कधिं दिसो, नच भपका, परि वैभव दे
कारण बहुधाचि, मूल्य नराचें कधीं कधीं गर्जुनि कथितें ॥
होई नच तूं ऋणको अथवा धनकोही या जगीं कदा
दिलें धन बुडे स्वयें नि वरतीं बुडवी मैत्री कितीकदा ॥
आणि ऋणानें मितव्ययाची बोथट होई धारचि ती
प्रतारणा करुं नये स्वताशीं–सर्वोपरि हें वर चित्तीं ॥
रात्रीमागुनि दिवस ये, तसें येईं घडे मग सहजपणें–
खोटें वर्तन तुझें दुज्यांशीं अशक्य होइल या कृतिनें ॥ (२०)

(२) (शार्दूलविक्रीडित)

नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण ।

तोडावा तरि वृक्ष हा पुनरपी वाढेल कालान्तरें
भारी शुष्क तरूवरिहि नवनवीं येतील पुष्पें फळें ॥
दुःखानीं अति गांजिला नर, तया, ये त्यांतुनी मुक्तता
माती शुष्कहि शोषिते कधितरी वृष्टींतली आर्द्रता ॥
ऐसें, काल नि योग देइ फिरती चक्रापरी संतत
कांहीं ठायिं वांगलें–परि पुन्हां भेदांतुनी वाढत ॥ १ ॥

I have seen around me fall
Like leaves in wintry weather.
I feel like one—
Who treads alone—
Some banquet hall deserted;
Whose lights are fled
Whose garlands dead !
And all but he departed. (2)

(4) Shakespeare

Hamlet's Soliloquy (on life and death)

To be or not to be—that is the question;
Whether 'tis noble in the mind to suffer
The slings & arrows of outrageous fortune!
Or to take arms against a sea of troubles
And by opposing, end them? to die-, to sleep—
No more,—and by a sleep, to say we end
The heart-ache and thousand natural shocks
That flesh is heir to;—'tis a consummation
Devoutly to be wished; to die, to sleep—
To sleep—per chance to dream! Ah there's the rub!
For in that sleep of death what dreams may come
When we have shuffled off this mortal coil,
Must give us pause.
There's the respect
That makes calamity of so long life;

गेले गळून बघतां बघतां सभोंतीं ।
पानें गळून पडतीं शिशिरीं जशीं तीं ॥
तेव्हां गमे—विजन उत्सव मंडपांत ।
गेले दिवेहि सगळे विझुनी जयांत ॥
गेल्या सुकून सगळ्या जिथ पुष्पमाला ।
ज्यावीण—सर्व जन सोडुनि ज्यास गेला—
त्या मंडपांत फिरतो कुणि एकला तो ।।
मी त्या-समान; असला मन भास होतो ॥ २ ॥

(४) जगावें कीं मरावें ?

(चाल फटक्याची)

जगणें किंवा मरणें ह्याची प्रश्न महत्त्वाचा आतां ।
(परिस्थितीनें गोंधळलों ! नच निश्चय वाटे मम चित्ता ॥)
शिलाघात अन् शराघात ते निष्ठुर जुलुमी दैवाचे
मनीं सोसणें असेल कांहीं अधिक उदात्तचि हें सांचें ?

किंवा घेउनि शस्त्र, विरोधुनि, अनंत दुःखांशीं लढणें
आणि तयांचा अंत करुनि मग—मरणें—संततचें निजणें—
आणि समजणें कीं ही निद्रा अंत करिल मम दुःखांचा-
हृद्रोगाचा—अनंत ऐशा नैसर्गिक आघातांचा-
जे जडले देहास नित्य; मनिं इच्छावी अतिभक्तीनें—
अशी असे ही घोर पूर्तता; मरणें—संततचें निजणें
—आणि पाहणें स्वप्न कदाचित्—यांतचि आहे मेख खरी !
जरि आपण हीं देहबंधनें तोडुनि झालों मुक्त, तरी
स्वप्नें पडतीं काय काय त्या मृत्यूच्या निद्रेंत परी
चिंतेचा हा विचार, पळभर कुंठित सरलमबुद्धि करी ! ॥

For who would bear the whips & scorns of Time,
The oppressor's wrong, the proud man's contumely
The pangs of despised love, the law's delay
The insolance of office and the spurns,
That patient merit, of the unworthy, takes;
When he himself, might, his quietus make
With a bare bodkin? Who would fardels bear
To grunt & sweat under a weary life?
But that the dread of something after death
The undiscovered country, from whose bourn
No traveller returns, puzzles the will,
And makes us rather bear those ills we have
Than fly to others that we know not of!
Thus conscience does make cowards of us all
And thus, the native hue of resolution
Is sicklied over, with the pale cast of thought,
And enterprises of great pith and moment
With this regard, their currents turn awry
And lose the name of action!

(5) Thomas Durfey
Still Water!

Damon ' let a friend advise you. —
Follow Clores, though she flies you.
Though her tongue, your suit is slighting,
Her kind eyes, you will find inviting. 1

वसे अनामिक आदरची जो जीवनविषयक हृदंतरीं—
सुदीर्घ असुनी जीवन इतुकें, संकटमय तो पूर्ण करी ॥
कुणि कां सोशिल कालाचे ते फटकारे अन तिरस्कृति;
पीडककृत छळ; अन् उर्मटपण, उद्धत जन जें दाखविती;
प्रणयभंगकृत घोर यातना—न्यायगृहींची लांबण ती;
औद्धत्यहि तें अधिकाऱ्यांचें; कुपात्रजनकृत तिरस्कृति—
सहनशीलसे गुणिजन घेती नित्याचें जीतें सोसुन;
मृत्यु आणणें सोपें असतां हृदयीं भाला खुपसून!
खंजीराची नित्य टोंचणी कोण कशाला सोशील!
कष्टत कुथत, गाळीत घाम, अतिदुःखद जगिं या कष्टेल!
कुणी प्रवासी जिथुनि न परते, कुणि न शोधिल्या देशाचें—
मरणोत्तर भय अज्ञाताचें—गोंधळवी मन मनुजाचें ॥
आणि बरें बारवी येथलें ज्ञात दुःखची जें कांहीं
जिथलें दुःख न ठावें कोणा, तिकडे उडण्यापेक्षाही! ॥
अशा रीतिनें तरतमबुद्धिच भेकड जगिं सकलांस करी ॥
आणि रंगही ' निश्चय ' मुखिचा निसर्गतो तेजस्वि जरी—
विवेकरूपी पंडुरोग हा रोगट कांतिच त्या वितरी ॥
आणि धाडशी कृत्यामधली सत्व नि शक्तिहि थोर परी
मरगळवोनी, विचार, त्यांची सरळ गतीही वक्र करी
नाव कृतीचें लोपुनि बनतीं कृत्यें तीं कृतिशून्य खरीं ॥

(५) (शार्दूलविक्रीडित)

निश्चल पाणी!

हे मित्रा! उपदेश मी करितसें हा स्नेहभावें तुला—
दातीं ना गवसे प्रिया तव, तरी सोडूं नको तें तिला ॥
आग्रही अरि ती कठोर वचनें, स्वप्रीतिची याचना,
भामाकू परि नेत्र ते तुज अणू देतील आमंत्रणा. ॥१॥

Woman's rage, like shallow water
Does but show their hurtless nature!
When the stream seems rough and frowning
There is still, least fear of drowning! 2

Let me tell the *adventurous stranger*—
" In *her calmness*, lies our danger;
Like the river's silent running,
Stillness shows our depth and cunning." 3

" She that rails you into trembling,
Only shows her fine dissembling;
But the fawner, to abuse you—
Thinks you fools and so will *use you!*" 4

(6) John Donne

The Message

Send home my long stray'd eyes to me
Which, oh! too long have dwelt on thee;
But *if they*, there, have learn'd *such ill*—
Such forced fashions—and false passions,
That they be—made by thee
Fit for no good sight, keep them still. 1

Send home my harmless heart again
Which no unworthy thought could stain;
But if it be taught by thine
To make jestings—of protestings
And break both—word and oath!
Keep it still,—it is none of mine. 2

Yet send me back my heart and eyes
That I may know and see thy lies;

स्त्रीचा कोप–मला तरी–उथळशा पाण्यापरी भासतो
वृत्तीची निरुपद्रवी सरलता अंतस्थ तो दावितो ॥
रागावून जणूं, झरा खळखळे, रुद्रस्वरूपी जरी
जाण्याची बुडुनी, न भीति असते, त्याच्यांत कोणा कधीं ॥२॥

प्रेमाराधक धाडशी, नि नवखे जे, त्यांस हें सांगणें—
'स्त्रीची शांतिच घोर भीतिद खरी' चित्तांत हें ठेवणें ॥
वाहे शांतपणें, नि डोह लपवी, जैशी नदी आंतुनी
खोलीच्यासह धूर्तता लपविते, स्त्री, शांतता दावुनी ॥३॥

बोलोनी परुषाक्षरें थरथरां स्त्री कांपवी अंतर
तेव्हां मूर्त, सकाहचें प्रकटवी तें नाटयची केवळ ॥
जेव्हां चाटुवचास्त्रें मिसळुनी गालिप्रदाना करी
मानोनी शतमूर्ख त्वाहचि तुम्हां वेड्यापरी वापरी ॥४॥

(५) (साकी)

विगतप्रीति प्रियेस संदेश.

परत घरा मम नेत्र पाठवी, भ्रमले कधिपासून
दीर्घकाल किति, ते पडले तव मुखकमलीं अडकून ॥
परंतु जर ते शिकले असतिल तेथें दुर्गुण ऐसे—
मारुनि मुरकुनि नटवेपण वा विकारही खोटेसे ॥
अन् केलें त्यां, अपात्र जर तूं, सुंदर बघण्या कोठीं
नेत्र असे ते नकोच मजला-तूच ठेवुनी घेई ॥१॥

परत घरा पाठवून दे मम निरुपद्रव हृदयास ।
अयोग्य ऐसा विचार न कधीं करी कलंकित ज्यास ॥
परि तव हृदयें जर त्या शिकविन दुष्ट खोड ही साची–
अन्यायाच्या निर्वधाशही हंसण्यावर नेण्याची ॥
आणि शब्द वा वचनें देऊनि दोन्हीं मोडायाची—
तर ते हृदय न माझें-घे तूं ठेवुनि जवळ तुझ्याची ॥२॥

तरीहि पाठव परत हृदय अन् नेत्रहि माझे मातें ।
रहाने जाणिन, पाहिन, खोटेंपण तूं त्यांस दिलें तें ॥

And may laugh and joy when thou
Art in anguish—and dost languish
For some one—that will love none
Or prove as false as thou dost now. 3

(7) Thomas Stanley
The Deposition

Though when I loved thee, thou wert fair
Thou art no longer so;
Those glories, all the pride they were
Unto opinion owe!
Beauties, like planets, in borrowed lustre shine
And it was my love, that gave thee thine! 1
The flames that dwelt within thine eye
Do now, with mine expire;
Thy brightest graces fade and die
At once, with my desire.
Love's fires thus mutual influence return
Thine cease to shine, when mine to burn' 2
Then proud Celinda' hope no more
To be implored or wooed.
Since by thy scorn dost thou restore
The wealth my love bestowed.
And thy despised disdain, too late shall find
That none are fair—but who are kind. 3

(8) Shakespeare
Venus with the dead body of Adonis

She looks upon his lips, and they are pale;
She takes him by the hand-and that is cold;

आणि हर्षुनी हसेन हृदयीं आनंदहि मानीन ।
कुण्या नरास्तव झुरनि होशि तूं मलूल, हें पाहून ॥—
नर ऐसा कों, कधीं कुणास्तव ज्या न वाटली प्रीति ।
किंवा तुजसम, करी फसवुनी हृदयभंग जो ओंगी ॥ ३ ॥

(७) (शार्दूलविक्रीडित)
हृदयस्वामिनीची पदच्युति

केलें प्रेम तुझ्यावरी, तधि जरी होतीस तूं सुंदर ।
आतां त्यांतिल गे तुझ्या न उरलें कांहींच देहावर ॥
रूपाचीं बिमर्वे नि तच्जनितची ते गर्व चित्तातले ।
लोकांच्याच मतावरी सतत गे तें सर्व आधारले ॥
तेजानें उसन्या, महाभरि, दिसे सौंदर्य तेजस्वि तें ।
जें सौंदर्य तदा तुझ्यांत दिसलें, मत्प्रीतिचें दान तें ॥ १॥

नेत्रीं ज्योति तुझ्या जशा झळकल्या, माझ्याहि तैशा तदा ।
माझ्या ज्योतिसवेंच सर्व विझुनी गेल्या तुझ्याही अतां ॥
झाली नष्ट जधीं तुझ्या विषयिंची मद्भावना, तत्क्षणीं ।
लावण्यें अति तेज-पूर्ण तव ही गेलींच कोमेजुनी ॥
प्रेमज्योति परस्परां वितरिती आपापलें तेज तें ।
माली ज्योत विझे तदाच तयही तेजस्विता लोपते ॥ २ ॥

तूंही वास्तव, मानिनी, न पुढतीं आशा करावी मनें ।
कीं आराधन मी करीन अथवा घालीन लोटांगणें ॥
मत्प्रेमें तुज देउनी स्वबिमर्वे, त्वच्चारुता निर्मिली ।
धिक्कारें तव, सर्वही परत तीं माझीं मला गे दिलीं ॥
ये जाणीव तुझ्या मनास तुसड्या, ही फार मागाहुन ।
कीं, "नोहे जगतांत सुंदर कुणी एक्या दयार्द्राविण" ॥ ३ ॥

(८) प्रेमाला शाप (चाल—चराचरीं तूं)

तिनें पाहिले ओठ तयाचे —फिकेच दिसले ते
घेइ निजकरीं हात तयाचे—तेहि शीत होते ।

She whispers in his ears a heavy tale—
As if he heard the woeful words she told;
She lifts the Cofferlids that close his eyes
Where lo! two lamps burnt out in darkness
lies ! 1

Two glasses, where she herself beheld
A thousand time and now no more reflect;
Their virtue lost— where-in they late excelled
And every beauty robbed of his effect.
" Wonder of time " (Quoth she) " this is my
spite—
That thou being dead, the day should yet
be bright !" 2

" Since thou art dead, here I prophecy—
Sorrow on love hereafter shall attend;
It shall be waited on with jealosy;
Find sweet beginning but unsavoury end !
Never settled equally but high or low;
That all love's pleasure, shall not match
his woe ! 3

It shall be fickle, false and full of fraud;
And shall be blasted in a breathing while;
The bottom poison—and the top overstrawed
With sweets that shall the sharpest sight
beguile.
The strongest body shall it make most weak;
Strike the wise dumb and teach the fool to
speak ! 4

कानीं त्यांच्या कुजबुज करितें—जडशा हृदयानें
जणु त्या ऐकूं येति सर्व तीं शोकाचीं वचनें ॥
उघडुनि बघते—पापण्या, जणूं खजिन्याचीं दारें
हाय ! तमोवृत दिसति दोन तिथ दीपक विझलेले ॥१॥

उद्दलवेळा जिथें तिनें निज रूप पाहिलेलें
द्रव दर्पण तें परावर्तनाक्षम आतां उरलें ॥
प्रकर्ष ज्याचा नुकता दिसला—सद्गुण ते गेले
दरेक चारुत्वलांतलेंही विभव हुत झालें ॥
" कालाचा महिमाच, " म्हणे ती, " साधियला दावा—
कीं तूं मरतांही दिन इतुका उज्वल उगवावा " ॥ २ ॥

" अशा तूंहि मृत, म्हणुनि, पहा मी भाविष्य उचारी—
प्रेमासह राहील दुःखची पुढें सर्वकालीं ॥
प्रेमाला लाभेल अक्षया हीच दुष्ट भगिनी
आदि तयाचा गोड, अंत परि कडूच दुःखानीं ॥
जमविल लोंढी उच्च नीच वा, परि न समानांशीं
प्रेमांतिल आनंद न तुल्यचि त्यांतिल दुःखांशीं ॥ ३ ॥

चंचल, निष्ठाहीन, वंचनापूर्णचि राहील
श्वासमात्र कालावधिमध्यें उडुनी जाईल ॥
प्रेमघटाच्या विषचि तळाशीं, परि वरच्याच थरीं
तीक्ष्णहि दृष्टिस भुलवी ऐशी साखर पेरियली ॥
प्रेमाचि, दुर्बल करील अतिशय बलिष्ठ देहास
करील मुका मूक, नि मूर्खा शिकवी वदण्यास ॥ ४ ॥

It shall be sparing and too full of riot;
Teaching decrepid age to tread the measures.
The staring ruffian shall it keep in quiet;
Pluck down the rich, enrich the poor with treasures.

It shall be raging mad and silly mild
Make the young old—the old become the child. 5

It shall suspect where is no cause for fear;
It shan't fear where it should most distrust,
It shall be merciful and too severe;
& Most deceiving when seeming most just!
Perverse it shall be, when it seems most toward.

Put fear to valour, courage to the coward. 6

It shall be cause of wars and dire events;
And set dissension twixt the son and sire,
Subject and servile to all discontents
As dry combustious matter is to fire;
Since in his prime, Death my Love destroy
They that love best, their love shall not enjoy!"

9 The days that are past:
(E. Sargent)

We will not deplore them, the days that are past,
The gloom of misfortune is over them cast:

अमेल कधिं तें दुबळें कधिं वा पूर्णाचि मस्तीमें
दुबळ्या वृद्धा शिकविल बंधन पायीं तुडवीणें ॥
करील दुष्टांच्याही पायीं दृष्टिस तें शांत
धनिकां नमवुनि, वृष्टि धनाची अधनांवर करित ॥
संतापानें पिसाट अथवा सौम्याचि निर्बुद्ध
करील तरुणां जरठ, बालकांयम होतिल वृद्ध ॥ ५ ॥

जिथें न कारण भयास, तेथें संशय घेईल
विश्वासाई न मुळिं जो, तेथें निर्भय राहील ॥
दया कधीं दावील थोर वा निष्ठुरता वहुल
दिसेल न्यायी तिथेंच अतिशय फसवें राहील ॥
विपर्यस्तची असेल, जेव्हां दिसेल तें सरल
देउनि भय शूरांस, भेकडां धृष्टचि बनवील ॥६॥

युद्ध नि कर्मे अघोर, संतत घडवुनि आणील
पिता आणखी पुत्र यांतही कलह माजवील ॥
असंतुष्टिच्या करिंचें अगतिक बाहुलेंच खास
सुकलें सर्पण जसें होतसे इंधन अग्नीस ॥
नाहीं मृत्युच मम, ज्याअर्थी प्रेम यौवनांत
'प्रेमानंद न मिळो प्रेमिकां' हाच शाप युक्त ॥७॥

(९) गेले जे दिन...

(शार्दूलविक्रीडित)

गेले जे दिन, रोद त्या विषयिंचा सोडूनि देऊं स्वरें
दुर्दैवान्धतमामधेंच दिसती ते सर्वही झाकले ॥

They are lengthened by sorrow and sullied by care;
Their griefs were too many, their joys were too rare;
Yet now that their shadows are on us no more:
Let us welcome the prospect that brightens before. 1

We have cherished fair hopes, we have plotted brave schemes;
We have lived till we find them *illusive* as dreams.
Wealth has melted like snow, that is grasped in the hand;
The steps we have climbed have departed like sand
Yet shall we despond while of health unbereft
And honour-bright honour-and *freedom* are left! 2

Oh, shall we despond, while the pages of time
Yet open before us their records sublime!
While ennobled by *treasures more precious* than gold,
We can walk with the martyrs and heroes of old!
While humanity *whispers such truths in the ear*
As it softens the heart, like sweet music, to hear! 3

शोकानें बनले सुदीर्घ, मळले जे घोर चिंतामुळें
कांठोकांठचि दुःख ज्यांत, विरळा आनंदही ज्यांतले ॥
छाया भीषण आपणावरुनि ती होऊन अस्तंगत
देखावा उजळून ये पुढति जो, त्याचें करूं स्वागत ॥१॥

आशा सुंदर, 'शूर कृत्य करुं या' हे बेत चित्तांतले
स्वप्नांचेंच फोल ! हेंच बघण्या दीर्घायु हें लाभलें ॥
हातांतील हिमापरी वितळुनी संपत्ति गेली अशी !
जातां उंच, पदें पुन्हा न दिसतीं वाळूंतलीं तीं तशीं ॥
व्हावें खिन्न कशास ? जोंवरि असे आरोग्य हें चांगलें
सन्मान्यत्वहि थोर जोंवरि उरे–स्वातंत्र्य ना भंगलें ॥२॥

व्हावें खिन्न कशास ? काल उघडी आम्हांपुढें जोंवरी
मोलाचे निजपुस्तकस्थ अवघे उल्लेख ते, तोंवरी ।
त्या स्वर्णाधिकमूल्य–तत्त्व–विभवें होवोनि आत्मोन्नति
लाभे जो फिरणें अम्हां विगत त्या द्यूतांचिया संगतीं ॥

अन् मानव्यहि जोंवरी कुजबुजे, त्यहीं अर्थी कानिं या।
कीं चित्ता द्रवुनी, रुचे रुचिर तें संगीत ऐकावया ॥३॥

शोकानें बनले सुदीर्घ, मळले जे घोर चिंतांमुळें
कांठोकांठचि दुःख ज्यांत, विरळा आनंदही ज्यांतले ।।
छाया भीषण आपणांवरुनि ती होऊन अस्तंगत
देखावा उजळून ये पुढति जो, त्याचें करूं स्वागत ।।१।।

आशा सुंदर, 'शूर कृत्य करूं या' हे बेत चित्तांतले
स्वप्नांचेसम फोल ! हेंच बघण्या दीर्घायु हें लाभलें ।।
हातांतील हिमापरी वितळुनी संपत्ति गेली अशी !
जातां उंच, पदें पुन्हां न दिसतीं वाळूंतलीं तीं तशीं ।।
व्हावें खिन्न कशास ? जोंवरि असे आरोग्य हें चांगलें
सन्मान्यत्वहि थोर जोंवरि उरे-स्वातंत्र्य ना भंगलें ।।२।।

व्हावें खिन्न कशास ? काल उघडी आम्हांपुढें जोंवरी
मोलाचे निजपुस्तकस्थ अवघे उल्लेख ते, तोंवरी ।
त्या स्वर्णाधिकमूल्य-तत्त्व-विमर्शे होवोनि आत्मोन्नति
लाभे जों फिरणें अम्हां विगत त्या शूरांचिया संगतीं ।।

अन् मानव्यहि जोंवरी कुजबुजे, सत्यें अशीं कानिं या।
कीं चित्ता द्रवुनी, रुचे रुचिर तें संगीत ऐकावया ।।३।।

O, shall we despond, while with visions still free—
We can gaze on the sky, and the earth, and the sea.
While the sunshine can waken a burst of delight
Or the stars are a joy and a glory by night;
While each harmony, running through nature can raise
In our spirits, the impulse of gladness and praise! 4

O! let us, no longer, then, vainly lament
Over scenes that are faded, and the days that are spent;
But by faith unforsaken, unawed by mischance,
On hope's waving banner, still fixed be our glance;
And should fortune prove cruel and false to the last,
Let us look to the future and not to the past. 5

10 Man the enemy of Man
(Sir Walter Scott)

The hunting tribes of air and earth
Respect the brethren of their birth;
Nature, who loves the claim of kind,
Less cruel chase to each assigned. 1
The falcon poised on soaring wing
Watches the wild duck by the spring;
The grey hound wakes the fox's lair;
The sleuth hound presses on the hare; 2

व्हावें खिन्न कशास ? दृष्टि अमुची स्वच्छंद ही ओंवरी ।
सौख्यानें विहरूं शके जगभरी–आकाश–अर्णावरी ।।
आनंदोर्मिहि ओंवरी मनिं उठे या सूर्यतेजामुळें ।
रात्रीं, वैभव–मोद–पूर्णचि असे तारेंहि जों वाटले ।।
सृष्टीची स्वरसंगतीमय अशी नैसर्गिकी प्रेरणा ।
आनंद-स्तुति–पूर्ण जों उपजवी चित्तांत संवेदना ।। ४ ।।

हृदयें जीं विरलीं, तसेच दिन जे गेले निघोनी पहा ।
आतां या पुढतीं फुका न करुं या त्याचा कधीं शोक हा ।।
आपत्तींत ढळे न, निश्चल, अशी निष्ठा मनीं राखुनी ।
आशेच्या उडत्या ध्वजावर सदा दृष्टी धरूं रोखुनी ।।
राहे क्रूर तसेंच वंचक जरी हें दैवही संतत ।
भावी उज्वल ! तेथ दृष्टि खिळवूं–ना भूतकालाप्रत ।।५।।

मनुष्य " अपुला आपण वैरी "

(१०) (शिखरिणी)

शिकारी प्राणी, जे नभिं फिरति वा भूमिवरतीं ।
स्वजातीयांसाठीं सततचि दयाशील असती ।।
निसर्गाला वाटे प्रियचि निज–जाति–प्रणय तो ।।
म्हणोनी तत्कौर्य स्वजन–विषयीं सौम्य करितो ।। १ ।।

विमानीं पंखांच्या, मिरवित ससाणा वरुनि तो ।
अन्याच्या कोठारीं धवल बक हेरीत असतो ।।

The eagle pounces on the lamb;
The wolf devours the fleecy dam;
Even tiger fell and sullen bear,
Their likeness and their lineage spare. 3

Man, only, mars Kind Nature's plan
And turns the fierce pursuit on man !

(11) Solitude

Henry Kirkwhite

It is not, that my lot is low
That bids this silent tear to flow;
It is not grief that bids me moan;
Only it is, that, I am alone ! 1

In woods and glens I love to roam
When the tired hedger hies his home
Or by the wood-land pool to rest,
When pale the star looks on its breast 2

Yet when the silent evening sighs
With hallowed airs and symphonies,
My spirit takes another tone,
And sighs that it is all alone ! 3

The autumn leaf is sere and dead,
It floats on the water's bed;
I would not be a leaf, to die—
Without recording sorrow's sigh ! 4

The woods and winds with sudden wail
Tell all, the same unvaried tale;

शिकारी कुत्रा तो, निभृत, सहि कोल्ह्यास धरितो ।
कुरंगी कुत्रा या द्रुतगति सशाला पकडतो ।। २ ।।
नभातूनी वेगें गरुड बकऱ्याला झडपतो ।
सुकेशी मेंढीला हर्लुच वृक तो गट्ट करितो ।।
महा दुष्ट व्याघ्र प्रबल, खुनशी अस्वलहि तो ।
स्वजाती (रक्षा) वंशाच्या पशुवरि दयेलाच धरितो ।।३।।

(शार्दूलविक्रीडित)

नाशी मानव एकला, सदय ही नैसर्गिकी योजना
प्राणी वध्य जणूं शिकार समजे हा स्वीयची हो जना ।।

(११) एकलेपण. (वसंततिलका)

दैवें दिली स्थितिच हीन, मला, म्हणून
मी मूक अश्रु नयनांतुनि गाळतों न ।।
दुःखामुळें न मुळि विव्हलता मनातें
मी एकटा म्हणुनि केवळ दुःख होतें ।। १ ।।

रानीं, दऱ्यांत फिरणें बहु आवडे तें
पक्षी जधीं परतती निज आश्रयातें ।।
तारे स्वबिंब बघती जधि त्या तळ्यांत
विश्रांति सेच रुचते मजला प्रशांत ।। २ ।।

संध्या पवित्रवदनें स्वरसंगतीचे
निःश्वास सोडित बसे जधि मूकवाचें ।।
आत्म्यांतुनी मम उठे दुसराच सूर
" मी एकटा " म्हणुनि शोक करी अपार ।। ३ ।।

येता ऋतू शिशिर पान गळे मरून
राहे तरंगत जळांत, धरून मौन ।।
पर्णांपरी मरण मूक नकोच मातें
निःश्वास दुःखमय नोंदविल्याविना तें ।। ४ ।।

हे रान, वायुहि अचानक विव्हळोनी
सैरोंच, धीच, मनसी कथिती कहाणी ।।

I have none to smile when I am free
And when I sigh, to sigh with me. 5

(12) Goodbye, Proud World!
R. W. Emerson

Goodbye, proud world! I am going home;
Thou art not my friend; I not thine.
Too long through weary crowds I roam,
A river ark on the ocean brine;
Too long I am tossed like the driven foam,
But now, proud world! I am going home. (1)

Goodbye to Flattery's fawning face,
To Grandeur, with his wise grimace;
To upstart Wealth's averted eye;
To supple Office low & high;
To crowded Halls, & Courts, & Street
To Frozen Hearts & Hasting Feet,
To those who go, and those who come;
Goodbye, proud world! I am going home (2)

I go to seek my own hearth-stone
Bosomed in yon green hills alone;
A secret lodge in a pleasant land,
Whose groves the frolic fairies planned!
Where arches green, the live-long day
Echo the black bird's roundelay.
And evil men have never trod
A spot that is sacred to thought and God! (3)

O, when I am safe in my sylvan home,
I mock at the pride of Greece and Rome;

माझ्यासवें कुणि हंसेल असें न कोणी
संगें रडेल कुणि तेंहि न ये दिसोनी ।। ५ ।।

(१२) नमस्कार, हें गर्वित जगता !

(चाल-फटक्याची)

नमस्कार ! हे गर्वित जगता ! जातों अपुल्या घरास मी
तूं नससी मम मित्र कधींही--कधीं न झालों तुझाहि मी ।।
शिणलेल्याच्या गर्दीमधुनी फिरलों मी दिन कितीतरी
नदींतली जणुं नाव चिमुकली--भरकट गेली अब्धिवरी ।।
दीर्घकाल फेंकलाच गेलों फेसापरि मी अधांतरीं
परि आतां हे गर्वित जगता ! जातों अपुल्या मीहि घरीं ।। १ ।।

नमस्कार हा--व्यर्थस्तुतिच्या चाटुवचनयुत वदनास
नमस्कार हा--वडयावडयाच्या ढोंगी कुत्सित मुद्रेस ।।
धनिक अचानक झालेल्याच्या नजर चुकवित्या नयनास
सदैव नमत्या उच्च नीच वा अधिकाऱ्यांच्या वर्गास ।।
जनाकीर्ण मंदिरांस; नृपगणसभांस; जनपद मार्गांस
दयाहीन हृदयांस; याचका टाळुनि पळत्या पायांस ।।
गेल्या आल्या सर्वांनाही नमस्कार हा मी करतों
नमस्कार ! हे गर्वित जगता ! घरा आपुल्या मी जातों ।। २ ।।

समोरच्या त्या गिरींत, दिरड्या, कुशींत लपल्या स्थळीं, सुखी
पुन्हां नव्यानें चूल मांडण्या जात असें मी एकाकी ।।
हरिभाट तें घरकुल माझें अतिसुखकारक देशांत
वृक्षवाटिका जिथें पऱ्या त्या मोदभरानें योजीत ।।
मधुर मधुर जें नित्य चालतें कोकिलकूजन तिथें वनीं
हिरवे हिरवे कुंज दिवसभर काढिति त्याचा प्रतिध्वनि ।।
दुष्ट जनांनीं जिथें न अजुनी कधीं पाउलें टाकियलीं
विचारांसही पवित्रकारक देवांना प्रिय अशा स्थळीं ।। ३ ।।

मठांत वनिच्या नभीं सुरचित सुमनांत जाउनि राहीन
दिसो आम्न्यास्पदि वैभवा तुच्छतेंत मी हसेन ।

And when I am stretched beneath the pines;
Where the evening star so holy shines,
I laugh at the lore and pride of man,
At the sophist schools and the learned clan;
For what are they all, in their high conceit
When man in the brush with God may
meet? (4)

(13) A Wish
S. Rogers

Mine be a cot beside the hill;
A beehive's hum shall soothe my ear;
A willowy brook that turns a mill
With many a fall, shall linger near. (1)
The swallow oft beneath my thatch
Shall twitter from her clay-built nest;
Oft shall the pilgrim lift the latch
And share my meal— a welcome guest; (2)
Around my ivied porch shall spring
Each fragrant flower that drinks the dew;
And Lucy at her wheel, shall sing
In russet gown and apron blue. (3)
The village church among the trees,
Where first our marriage vows were given'
With merry peels shall swell the breeze
And point with taper spire to heaven. (4)

(14) The Soul
Abraham Cowley

If mine eyes ever do declare—
They have seen a second thing that's fair;

उंच उंच ते देवदार ! त्यां खालीं जाधि मी पळोन
संध्यासमयीं पवित्र तेजें चमकति तारे नभांतुन ॥
हंसेन तधि मी क्षुद्र मानवी ज्ञाना आणिक अभिमाना
वितंडवादी जनांस, तेंवि विद्वानांच्या संघांना ॥
अहंमन्य त्या सर्वांचीही कशास व्हावी पत्रास
झाडाझुडुपांतही तिथें जर देव भेटतो मनुजास ? ॥४॥

एकच इच्छा.

(१३) (चाल फटक्याची)

गिरिसंनिध मज मिळो कुटी अन् खाट तिथें शिर टेकविण्या
पोळयांतिल अलि करोत गुंजन मम कर्णां नित रंजविण्या ॥
झुडुपांतुनि रेंगाळत निर्झर पाणचक्किला गति देत
प्रपातयुत तो वाहो नवलुनि गात मधुरसें संगीत ॥१॥
बांधुनि घरटें मातीचें, मम छपराखालीं चिमणी ती ।
चिवचिव तिथुनी अधुनीमधुनी करुनी सुखवो जिवाप्रति ॥
येवो यात्री असाच मधुनी काढुनि अडसर दाराचा ।
इष्ट पाहुणा, देवो मज तो लाभ आपुल्या पंक्तीचा ॥२॥
अंगणिं माझ्या लताकुंज अन् फुलझाडें त्या सभोंवतीं ।
सुगंधि पुष्पांतुनि दंवबिंदू हिऱ्यांपरी जिथ चमचमती ॥
चरखा फिरवी प्रिय पत्नी मम गाणें मजुळ गुणगुणत ।
निळीं गुलाबी स्वयें विनिर्मित वस्त्रें जिचिया अंगांत॥३॥
झाडींमधुनी ग्रामदेवता-मंदिर डोकावुनि बघते ।
सप्तपदीची शपथ उभयतां आम्हीही घेतली जिथें ॥
मंजुल घंटारव तो राहो वायुमंडलीं दुमदुमत ।
शिखरांगुलिनें मंदिर राहो ईशदिशेप्रति दावीत ॥ ४ ॥

सौंदर्याचा आत्मा

(१४) (शार्दूलविक्रीडित)

माझे नेत्र, जगांत सर्व बघुनी, देती कबूली जर ।
कीं त्यांना दिसलीं, तुझ्याशिवाय, जगीं कोणी दुजी सुंदर॥

Or ears, that they have music found—
Besides thy voice, in any sound;
If my taste do ever meet—
After thy kiss, with any thing that's sweet;
If my abused touch allow—
Any thing to be smooth or soft but thou!
If what seasonable springs,
Or the eastern summer brings,
Do my smell persuade at all—
Any thing *perfume* but thy breath, to call;
May I, as worthless seem to thee—
As all but thou, appears to me.

(15) I am pleased and yet I am sad!
Henry Kirkwhite

Though *impressions* calm & sweet
Thrill round my heart a holy heat,
And I am *inly glad*,
The tear-drop stands in either eye;
And yet I cannot tell thee why—
I am pleased and yet I am sad! 1

The silvery rack that *flies* away;
Like *mortal life* or *pleasure's ray*;
Does that disturb my breast?
Nay, what have I, a studious man
To do with life's unstable plan,
Or pleasure's fading vest? 2

Then is it that yon steeple there
With *music* sweet shall *fill* the air,

कंठांतील तुझ्या स्वरांविण जगीं अन्यत्र कोठें जर ।।
कर्णी आढळलें ध्वनींत दुसऱ्या संगीतही सुस्वर ।।१।।
घेवोनी तव चुंबनें—मधुर ती त्यांची रुची चाखुनी ।
कोठेंही जर वस्तु गोड गवसे जिव्हेस त्या मागुनी ।। —
देहाच्या तव या नितांत मृदुल स्पर्शेच लाडावुनी ।
वाटे त्याविण अन्यही मृदु जरी स्पर्शेंद्रियालागुनी ।।२।।—
जें जें योग्य ऋतूमधें उगवतें सौरभ्यशाली असें ।
पूर्वेतून वसंतवायु अथवा जे वास आणीतसे ।।
हुंगोनी तव गाढ गंधयुत हा उच्छ्वास गे सुंदर ।
नाकानें कधिंही चुकून म्हटलें त्यांना सुगंधी जर ।।३।।
हें झालें तर, मानिनी ! समज कीं टाकाउ मी केवळ ।
जैसें मीहि तुझ्याविना समजतों हे सर्वही निष्फळ ।।

(१५) " पर्युत्सुकीभवति यत्सुखितोऽपि जन्तुः । "

(वसंततिलका)

होते विचार मनि शांत नि गोड सारे
पावित्र्यज्योत हृदयामंवतीं झळाळे ।।
आनंद आंतुनि पुरा भरला असून
कां अश्रु हे उभयही नयनांमधून ? ।।
सांगूं शके न, परि, कारण काय यास
मोदांत मी असुनि कां गमतें उदास ? ।। १ ।।
या जीवनाश्रम, क्षणैक सुखासमान
अत्यंत चंचल शरद्घन रौप्यवर्ण ।।
पाहून कां हृदयिं या हुरहूर वाटे ?
अभ्यासकांत रस यांत मला न वाटे—
अस्थैर्ययुक्त नरजीवन-योजनेंत,
किंवा विरे क्षणभरें असह्या सुखांत ।। २ ।।
जाईन मी मरुनि, मागुनि मंदिरोत्थ
जाईल गीत भरुनी दशही दिशांत ।।—

When thou no more can'st hear?
Oh no! Oh no! for then forgiven,
I shall be with my god in heaven,
Released from every fear! 3

Then whence it is, I cannot tell,
But there is some mysterious spell
That holds me when I am glad,
And so the tear drop fills my eye
When yet in truth I know not why,
Or wherefore I am sad! 4

(16) Good wishes

Sir Walter Scott

A garland for the hero's crest,
And twined by her-he loves the best!
To every lovely lady bright,
What can I wish but faithful knight?
To every faithful lover too,
What can I wish but lady true?
And knowledge to the studious sage;
And pillow soft to the head of age;
To thee dear school boy, whom my lay—
Has cheated of his hour of play—
Light task and merry holiday!
To all, to each, a fair good night
And pleasing dreams and slumbers light!

ऐकूं शकेन न, म्हणूनाचि दुःख कां हें ?
नाहींच ! कारण सदा बघ मीहि राहे—
देवाचिया हृदयिं;—लाभुनि तत्कृपा ती
पार्यांतुनी बनुनिया भयमुक्त अंतीं ॥ ३ ॥

आनंदमग्न असतां न कळे कुठून
भारीत, गूढ जणुं मंत्रबळें धरून—
टाकी, अनामिक, मलाहि विषण्णतेंत—
त्यानेंच काय नयनांतुनि अश्रु येत ?
नाहीं खरें उमगलें अजुनी मनास
मोदांत कां हळुंच खेद शिवे जिवास ? ॥ ४ ॥

(१६) शाहीराची शुभेच्छा—

(चाल—फटक्याची)

शूराच्या मस्तकास लाभो मुकुट फुलांचा केलेला
प्रेम तयाचें सर्वाधिक जिस, तिच्या करीं गुंफियलेला ॥
एकनिष्ठ सरदार मिळावा, सुंदर तेजस्वी ऐस्या—
प्रत्येकहि सुव्रतीस, याविना काय दाखवूं शुभ आशा ?
प्रीति जयाची अविचल, ऐश्या प्रेमिकासही लाभावी—
तशीच रमणी, यांविण कोणी काय शुभेच्छा दावावी ?
ज्ञान मिळावें अंतिम पेलें, अभ्यासप्रिय योग्यास
डोक्याखालीं उशी मृदुलशी थकल्या श्रमल्या वृद्धास ॥
सरतां सरतां कथा विसरलों शाळकरी या बालास ?
पोवाड्यानें तुम्हां चकविलें प्रहरभराच्या खेळास ॥
म्हणुनि तुम्हाला, विद्यार्थ्यांनो ! खास शुभेच्छा ही धरिली
पाठ तुम्हांला मिळोत सोपे, मुठी मोदें भरलेली ॥
प्रत्येकाला, सर्वांनाही, रात्र मिळावी सौख्याची
स्वप्नें आनंदाचीं, निद्रा सुखकर हळुवाराचे साची ॥

(17) Teach us how to die

Thomas Moore

God ! we enter our last fight;
Thou dost know, our cause is right;
Make us march now in thy light
On to victory ! 1

Let us not thy wrath deserve,
In the sacred cause we serve,
Let us not from danger swerve;
Teach us how to die !

(18) Adam & Eve's morning hymn

(Paradise Lost)
Milton

Hail ! Universal Lord ! be bounteous still
To give us only good; and if the night —
Have gathered aught of evil or concealed
Disperse it, as now light dispells the dark !

" शिकव तूं, आम्ही मरावें कसें ? "

(१७) (शार्दूलविक्रीडित)

देवा ! शेवटचेंच युद्ध अमुचें आतां सुरू होतसे
आहे न्याय्य असाच पक्ष अमुचा, हें ज्ञात तूतें असे ।।
आतां मार्ग दिसावयास, पुढतीं, त्वत्तेज तूं दावित
आम्हां दौडत ने प्रभो झडकरी तूं ध्येयसिद्धीप्रत ।।१।।

व्हावा कोप तुझा असें न अमुच्या हातून कांहीं घडो
कार्यी थोर पवित्र सेवित-तनू ही आमुचीही पडो ।।
भीतीनें न चळो कधींच अमुचें पाऊल हें अल्पसें
अंतीं हेंच अम्हांस तूं शिकव, कीं आम्ही मरावें कसें ।।४।।

प्रार्थना

(१८) (शार्दूलविक्रीडित)

(संध्येतील— यद्रात्र्या पापमकार्षं......यत्किंच दुरितं मयि...इत्यादि मंत्राचें किती साम्य यांत आहे, पहा—)

विश्वेशा ! तुज ही नमस्कृति असो ! दे मुक्तहस्तें सदा—
आम्हां मंगल मात्र तें ! जर कुठें रात्रीमधेंही कदा
झालें संचित पाप जें, उपुनि वा जें राहिलें अंतरीं
तें तूं नष्ट करी ! तमोहर अशा या सूर्यतेजापरी ।।

Chapter 27

The way of the world ! The disparity, the cruelty ! the hypocrisy !

(1) La Fountaine

We take the credit for the good and
Attribute the bad to fortune.

(2) Saadi

When by the will of God a man doth fall
The world treads upon his head—yea one and all !
But when they see luck take him by the hand,
With folded hands around him the flatterers stand !

(3) Saadi

The silly ones, alas, win *dignities* all
And the worthy ones go to the wall !
Seeking for gold the alchemist died poor.
The fool found plenty under an old door !

(4) Colton

Pity is a thing often avowed but seldom felt !
Hatred is a thing often felt but seldom avowed !

(5) Omar Khayyam

When hard as stone, they tried to kick and spurn
When soft as wax, they only made me burn !
When wry they bent me to a-cracking bow
Now straight and flung as dart— I won't return.

प्रकरण २७ वें

जगाची उफराटी रीत—वैषम्य, नैर्घृण्य, दंभ!

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

घेतों श्रेयचि उद्यमास अपुल्या, जेव्हां घडे चांगलें।
दुर्दैवावरतींच तें ढकलितों, होई न जेव्हां भलें॥

(२) (शार्दूलविक्रीडित)

इच्छेनें प्रभुच्या, घडे पतनची, कोण्या नराचें जधीं
त्याच्या शीर्षि, विनापवाद, जग हें सारेंच नाचे तधीं॥
देई त्यास सुदैव, हस्त अपुला, हें ते जधीं पाहती
जोडोनी कर, चाटुकार, फिरती तेची तयाभोंवतीं॥

(३) (शार्दूलविक्रीडित)

जे गाळीवचि मूर्ख त्यांस अवघे सन्मान हो लाभती
अन् जे पात्र तयांस हाय! मिळते लोकीं सदा दुर्गति॥
सोनें शोधित कष्टुनीच किमयागारी मरे निर्धन
मूर्खाला धन सांपडे, कधि, जुन्या दाराचिया खालुन॥

(४) (वसंततिलका)

कित्येकदां जन 'दया' वदती मुखानीं।
तीतें परी अनुभवी विरळाच कोणी॥
'विद्वेष' मात्र बहुधा करितीं मनानें।
बोले क्वचित् परि तया कुणिही मुखानें॥

(५) (शार्दूलविक्रीडित)

लाथेनें धिक्कारितीं—कठिण मी होतां शिळेच्यापरी
मातें जाळिति लोक—मी मृदु असा होतांच मेणापरी॥
होतां वक्र—मला सदा नमविती आ–भंग, चापापरी
आतां येइ न मी पुन्हां—सरलशा प्रक्षिप्त बाणापरीं॥

(6) Horace

One deviates to the right, another to the left. The error is the same but they are deceived in different ways.

(7) Saadi

One bud doth blossom-all the others fall!
One tree gets leaves-others have none at all.

(8) Colton

Men speak the truth when they say that they despise riches and preferment; but they mean these things possessed by others!

(9) Omar Khayyam

If London has a single nail in the street
It pricks the poor wretch with bare feet!
With all the rectitude the balance has
Towards the more it stoops—and comes
to greet.

(10) German Proverb

Men speak of their mothers-in-law as if their wives had'nt got any.

(11) Omar Khayyam

If famous, they would think you pest of town
If you retire, they call you proud, and frown!

(६) (उपजाति)

वळे चुकोनी कुणि दक्षिणेला ।
अन् उत्तरेला दुसरा वळाला ॥
चुकी जरी एकचि ते करीती ।
ती वंचिते त्यांस विभिन्न रीतीं ॥

(७) (शार्दूलविक्रीडित)

एखादी उमले कळी—गळुनियां जाती दुज्या सर्वही
पानें एक तरूस येति—दुसऱ्या कोणास ना एकही ! ॥

(८) (वसंततिलका)

" वाटे तिरस्कृति मला धन, मान यांतें " ।
हें बोलतो, गमति ते मज सत्यवक्ते ॥
याच्यांत मेळ परि एकचि, कीं, तयांचें ।
उद्दिष्ट ' मान ' ' धन ' हें परकीय साचें ॥

(९) (शार्दूलविक्रीडित)

एखादाहि खिळा पडेल जर का मार्गांत मोठ्या पुरीं
पादत्राणविहीनशाच अघना बोचेल तोही परी ॥
काटा—जो 'अति तत्त्वनिष्ठ' म्हणती तोलामधें नित्य, तो
मोठ्यांचे पुढतीं झुकून जणुं त्यां भेटावया धांवतो ॥

(१०) (शिखरिणी)

स्वतांच्या सार्वूंच्याविषयिं नर ऐसेंच वदती—
जणूं कीं, पत्नीला निज, कुणिहि साधू न जगतीं ॥

(११) (शार्दूलविक्रीडित)

होता ख्यात, ' जगा उपद्रव ' असें त्यातें म्हणे हो जन
राहे दूर तरी, तया जग म्हणे, ' गर्विष्ठ ', रागावुन ॥

(12) Moulana Shibli

These men of rank and titles and renown,
Are sick of their own lives and fret and frown;
And yet how strange, that if a man is not
Like them, his passion's slave, they pull him down !

(13) Omar Khayyam

O world ! you know your wanton deeds are fell;
In cruelty and malice, you do excel.
You pour your weal on mean & woes on men
No pearl ! but after all, you are a shell !

(14) Colton

Cruel men are the greatest lovers of mercy, the avaricious of generosity and proud men of humility ! that is to say, in another, not in themselves !

(15) Omar Khayyam

When you and me behind the veil are past,
Oh, but the long long while, the world shall last;
Which, of our coming and departure heeds
As the sea's self should heed a pebble cast !

(16) Omar Khayyam

" As keeper mixed our natures—all—the same
Why call this bad and that as worse by name?"
" If good the mixture, why the pot would break
If bad the form— on whom ye lay the blame?"

(१२) (शार्दूलविक्रीडित)

उच्च स्थान नि नावलौकिक असे कांहीं जनांना जरी
अन् चित्तीं, निजजीवनीं उबगले, कंटाळले हे, तरी— ॥
जो यांच्याच समान, दास अपुल्या दुर्वासनांचा नसे
त्यातें ओढिति खालतीं सतत ते, आश्चर्य कां हें नसे ! ॥

(१३) (शार्दूलविक्रीडित)

तूंची आणिशि हे जगा ! सकल कीं कृत्यें तुझीं दुष्ट हीं
क्रौर्य द्वेष अशा 'गुणांत' असशी तूं श्रेष्ठ सर्वांतही ॥
नीचांच्यावर वर्षिशी सुख,—परी दुःखेंच थोरांवर
देशी मौक्तिक ना कधींच—असशी शुक्तीच तूं केवळ ॥

(१४) (वसंततिलका)

" क्रूरा दया प्रिय नितान्त ! नि लोभियास ! —
औदार्य ! नम्रपण हें प्रिय उद्धटास ! ॥ "
सारें खरेंच; परि तें असतां दुज्यांत ।
त्रैगुण्य हें प्रिय तिघां; नसतां स्वतांत ! ॥

(१५) (शार्दूलविक्रीडित)

तूं, मी, क्षुद्र, अनंतरूप पुरख्यामागें दडालों जरी
राहे हें जग दीर्घकाल टिकुनी त्याच्याहि मागें परी ॥
येती जाति किती तुझ्यासम—जगा कोठें तयांची क्षिति !
टाका एक खडा—करून गणना त्याची समुद्राप्रति ! ॥

(१६) (शार्दूलविक्रीडित)

" ईशें निर्मियले स्वभाव अपुले हे सारखेची जर
एका हीन, दुज्यास हीनतर, हें कैसें म्हणालें तर ! "
" आहे मिश्रण चांगलें तर कसा भंगून जावा घट !
आकारें जर तो कुरूप तर बा तो दोष कोणाप्रत ! ॥ "

(17) Omar Khayyam

Thus countless men were stabbed and cast in tomb,
And many a rose unsmelt, has met its doom.
Pride not, my son! on beauty of thy youth;
More buds are blighted even ere they bloom!

(18) Omar Khayyam

When Time is spent out, Space will leave no mark
When Suns are blown out, Light is turned to Dark
I'll grasp Thy skirt my beloved Lord and ask
" Why didst Thou make this all so stiff and stark ?

Chapter 28

लहान संकीर्ण सूक्ति (अ ते ज)

(भाषांतरांतील महत्त्वाच्या शब्दांच्या अकारविल्हेनें लावलेल्या.)

(1) G. T.

The ages have seen stars in their orbits
But, ' this day ', hath no age witnessed.

(2) Italian Proverb

Poor people have no relations in the world!

(3) Shakespeare

Even a dog is obeyed in office.

(१७) (शार्दूलविक्रीडित):

निःसंख्यांस असेच मोसकुनिया केलें समाधिस्थ रे
होती शीर्ण किती गुलाब, कुणिही त्यां हुंगिल्यावीण रे ॥
पुष्पा ! यौवनचारुवेस्तव तुझ्या वाटो तुला गर्व न
पाहा ! कीड किती कळ्यांत फुलण्यापूर्वी पडे येउन ! ॥

(१८) (शार्दूलविक्रीडित)

जातां संपुनि काल--खूण न कुठें राहील सान्या स्थलीं
जातां सूर्य विझून--तेजाचि बने अंधार दिग्मंडलीं ॥--
देवा ! मी धरुनी तुझा पदर तैं तूतें विचारीन, कीं--
" कां, रे, निष्ठुर, पूर्ण कर्कश, अशी तूं सृष्टि केली निकी ?॥

प्रकरण २८ वें

ल्हान संकीर्ण सूक्ति.

[भाषांतरांतील महत्त्वाच्या शब्दांच्या अकार विल्हेनें लावलेल्या अ ते श]

(१) (शार्दूलविक्रीडित)

तान्यांचीं भ्रमणें, सदा युगयुगें पाहात आलीं जरी
'अंधा'ला कधिंही न आजवरतीं, वार्धक्य आलें परी ॥

(२) (शिखरिणी)

न कोणी नात्याचें अधन मनुजाला जगभरी ।

(३) (अनुष्टुप्)

अधिकारी जरी श्वान । चाले त्याचेंहि शासन ॥

(4) Colton

Emulation looks out for merits, that she may exalt herself by a victory. Envy spies out blemishes, that she may lower another by defeat!

(5) Proude

Experience teaches slowly
and at the cost of mistakes.

(6) L. P. Jacks

A cock's crow does not make the sun rise;
avoid jumping to false conclusions.

(7) Proverb

A clear conscience is a trump card.

(8) Leonard

Though wrong may win, it's victory is brief.

(9) Burke

Fraud is the ready minister of injustice.

(10) Proverb

There is no disgrace in acknowledging
an error.

(11) Napoleon

Every hour of lost time is a chance
of future misfortune.

(12) Gothe

What we do not understand,
we do not possess.

(13) Booker T. Washington

Every man is wanted, but none is wanted
for long.

(४) (आर्या)

अनुकृति शोधी सद्गुण—जिंकुनि ते, स्वीलतीच साधाया ।
दोष असूया शोधी—पराभवें लघुपणा दुज्यां द्याया ॥

(५) (आर्या)

'अनुभव' नामक गुरुजी शिकविति सारेच मंद-मंद-गति ।
गुरुदक्षिणा चुकांची शिष्यांकडुनी पुनःपुन्हां घेती ॥

(६) (साकी)

आरवतो कोंबडा, तयानें उगवे रवि न नभांत ।
वास्तव काढा कधीं न खोटीं अनुमानें पाहेत ॥

(७) (इंद्रवज्रा)

ज्याचें असे अन्तर शुद्ध खास । पत्ता ठरे तो हुकुमी तयास ॥

(८) (मंदाक्रांता)

अन्यायाचा जरि जय घडे, अल्पजीवीच तोही ।

(९) (इंद्रवज्रा)

'अन्याय'रूपी नृपतीस मंत्री ।
'कापटय'नामा कृतिदक्ष भारी ॥

(१०) (आर्या)

अपराध मान्य करण्यामध्यें नसतो कमीपणा कांहीं ॥

(११) (फटका)

एक घडीचा अपव्यय ठरे संभव भावी विपदांचा ॥

(१२) (शार्दूलविक्रीडित)

ज्याचा अर्थ कळे न, तें असुनिही नाहीं मुळीं आपुलें ॥

(१३) (वसंततिलका)

प्रत्येक मानव जरी असला अवश्य ।
ना दीर्घकालचि अवश्य कुणी मनुष्य ॥

(14) Charles Reade

Necessity is the only successful adviser.

(15) St Paul

Rejoice with those that rejoice and weep
with those that weep.

(16) Plautus

Vulgarity in manners, defiles fine garments
more than mud.

(17) R. Benchley

The test of good manners, is, being able to
put up pleasantly with bad ones.

(18) Coleridge

A mother is a mother still
—the holiest thing alive!

(19) George Herbert

One good mother is worth a hundred
school masters.

(20) G. T.

An aspiration is a joy for ever;
—a possession as solid as landed estate.

(21) Cervantes

Great aspirations are better than a poor
possession.

(22) Proverb

Even a lion has to defend himself from flies.

(23) Alexander Pope.

Man like the delicate vine, supported lives.
The strength he gains is from the embrace
he gives.

(१४) (उपेंद्रवज्रा)

'अवश्यता' एकचि एक होई। खरी यशस्वी उपदेशदायी ॥

(१५) (वसंततिलका)

लोकांत हर्ष बघुनी तुज हर्ष होवो।
तैसेच अश्रु बघुनी तुज अश्रु येवो ॥

(१६) (उपजाति)

पंकाहुनी फार, असभ्य रीतीं। महा सुवर्णेंहि मलीन होतीं ॥

(१७) (उपजाति)

असभ्यतेशीं सु-सहिष्णुवृत्ति। ही सभ्यतेची ठरते कसोटी ॥

(१८) (उपजाति)

जेंहि केलें, म्हटलें तरीही। आईच राहील सदैव आई ॥
तिच्यापरी पुण्यपवित्र कांहीं। शोधून विश्वं मिळणार नाहीं ॥

(१९) (शार्दूलविक्रीडित)

आई एकच चांगली, गुरुशतांशींही असे तुल्य ती ॥

(२०) (शिखरिणी)

असे आकांक्षा ही सतत हृदयानंद-करशी ॥
पुन्हा मोलाची कीं मिळकत धन स्थावर अशी ॥

(२१) (शिखरिणी)

करंटे थोडेसें जवळ असणें, याहुनि, महा—
घराच्या आकांक्षा निज हृदयिं हें श्रेष्ठचि पहा ॥

(२२) (शार्दूलविक्रीडित)

मारयांपासुनि आत्मरक्षण टळे ना त्या मृगेंद्रासही ॥

(२३) (शार्दूलविक्रीडित)

आधारें दुसऱ्यांचिया नर जगे; नाजूक द्राक्षीपरी।
दे आलिंगन तो दुज्यास, मिळते त्यांतून शक्ती खरी ॥

(24) Proverb

Plough deep while sluggards sleep.

(25) South

Idleness is both, a great sin and the cause of many more.

(26) Leigh Hunt

No wonder is greater than any other wonder. Once explained, it ceases to be a wonder.

(27) A. Pope

Hope springs eternal in the human breast;
Man never is but always to be blest.

(28) Johnson

Where there is no hope, there can't be endeavour.

(29) Proverb

Hope, in our soul, is king!

(30) Proverb

Where there's a will there's a way,
Where there's no will, there's a hill!

(31) R. Southwell

Few have all they need; none, all they wish.

(32) Elizabeth Charles

We are never without help from God; we have no right to say of any good work "This is too hard for me to do;" of any sorrow, "This is too hard for me to bear;" or of any sin "This is to hard for me to overcome."

(33) G. T.

God is not the symptom of goodness; goodness is the symptom of God.

(२४) (शार्दूलविक्रीडित)

घे तूं खोलचि नागरून, निजले हे आळशी तीवरी ॥

(२५) (वसंततिलका)

आलस्य पाप गुरु हें स्वयमेव होई ।
पापांस आणिक कितीतरि जन्म देई ॥

(२६) (उपजाति)

न एक आश्चर्य दुज्याहुनी तें । होईल कोठेंहि कधींहि मोठें॥
त्याचा जधीं ये समजूनि अर्थ । नुरेच आश्चर्यकरत्व त्यांत ॥

(२७) (वसंततिलका)

आशा स्फुरे नरमनांत सदासदाची
झाली कृपा न, पुढतीं नित व्हावयाची ॥

(२८) (इंद्रवज्रा)

आशा न, तेथें, न घडे प्रयत्न ॥

(२९) (इंद्रवज्रा)

राणीच आशा जणुं आमियाची ॥

(३०) (इंद्रवज्रा)

इच्छा असे, मार्गहि तेथ आहे ।
इच्छा नसे तेथ गिरीच राहे ॥

(३१) (वसंततिलका)

"सारें अवश्य" मिळतें बहु थोडक्यांस ।
सारें न 'ईप्सित' परी कधिंही कुणास ॥

(३२) (साकी)

"दुष्कर मज हें सत्कर्म" अशी करूं नको तक्रार
"दुःख मला हें असह्य" ऐशी करूं नको कुरकुर ॥
"पापें असतीं दुस्तर मार्गी" कधीं न वदणें तूं हें
असहाय न तूं कधींच ! ईश्वर साह्यद संतत राहे ॥

(३३) (उपजाति)

न देव हें लक्षण मंगलाचें । मांगल्य हें लक्षण ईश्वराचें ॥

(34) Saadi

A father may have honey in plenty,
but, he will not give it to his son, who is
burning with fever.

" Why did not God make me rich ?" you ask.
My answer—" Verily He knew your interest
better than yourself. ''

(35) G. T.

Nothing is so contagious as enthusiasm;
It moves stones and charms even beasts.

(36) Proverb

A noble example makes difficult exercises easy.

(37) Whately

A man who gives his children habits of industry, provides for them better than by giving them a fortune.

(38) Samual Smiles

If you have great talents, industry will
improve them.
If you have but moderate abilities, it will
supply their deficiency.

(39) H. W. Beecher

You have no business with tomorrow;
you steal if you touch it.

(40) Omar Khayyam

Ah, my beloved ! fill the cup that clears
'Today' of past regrets and future fears.
'Tomorrow !' why tomorrow I may be
Myself with 'yesterday's seven thousand
years.

(३४) (मंदाक्रांता)

बापापाशीं जरि मध असे घागरी घागरीही ।
तापानें जो सुत फणफणे, त्यास तो देत नाहीं ॥
“ धीमंती का मज न दिधली ” पृच्छसी, “ईश्वरानें !”
“ तूं तें जें कां हिततर, तुझ्याहून तें तोच जाणे ॥”

(३५) (शार्दूलविक्रीडित)

उत्साहासम स्पर्धेजन्य दुसरें कांहींच लोकीं नसे
तोचा हालवितो झिला नि पशुही मोहून टाकीतसे ॥

(३६) (अनुष्टुभ्)

महोदाहरणीं होती सोपे दुष्कर पाठही ॥

(३७) (मंदाक्रांता)

पुत्रांना जो जनक संचयी उत्तमाचाराच लाभा
चित्ताहूनी अधिक बरवी ठेव तो त्यांस ठेवी ॥

(३८) (उपेंद्रवज्रा)

असे जिथें बुद्धि विशाल भारी । तिथें तिला उद्यम हा सुधारी ॥
नसेल अल्प क्षमताहि जेथें । भरून काढील उणीव तेथें ॥

(३९) (इंद्रवज्रा)

कांहीं नसे काम बुरें 'उद्यां'शीं ।
त्या स्पर्धिशी तूं तर थोर होशी ॥

(४०) (शार्दूलविक्रीडित)

या पेल्यात असेच मद्य भर गे, कीं, जें प्रिये साजणी !—
'गेलें' दुःख नि 'भावि' भीति, पुसुनी टाकील 'आजा'सुनी ॥
'उद्यां !' हाय ! उद्यां कदाचिदपि त्या 'काला'सवें गुंतुनी ।
जाईल सप्तसहस्र-वर्ष-उदरांमध्यें मला वाहुनी ॥

(41) Omar Khayyam

And if the wine you drink, the lips you press
End, in what all begins and ends in,– yes,
Think then, you are today, what yesterday
You were,—tomorrow, you shall not be less.

(42) Omar Khayyam

Ah, fill the cup ! what boots it to repeat—
How time is slipping underneath our feet ?
Unborn 'Tomorrow!' and dead 'Yesterday!'
Why fret about them, if 'Today' be sweet ?

(43) Prior

Who fastest walks but walks astray
Is only farthest from the way.

(44) Flaccus

Bad advice is, often, most fatal to the adviser.

(45) Publius Syrus

Many receive advice; only the wise profit by it.

(46) Proverb

A fool may give the wise a good counsel.

(47) Edmund Spencer

O ! how does beauty master the most strong;
And simple truth subdue avenging wrong !

(48) A. Young

Better go to bed supperless, than,
wake up in debt.

(49) Talmud

He who promises, runs in a debt.

(४१) (शार्दूलविक्रीडित)

तू जें मद्य पिशी, अतीव मधु वा जे चुंबिशी ओष्ठ ते।
होणें हेंहि जरी विलीन-सकलां आद्यन्त जेथें-तिथें ॥
जैसा 'काल' तसाच 'आज' असशी ही निश्चिती ठेवणें।
'अद्या'हून 'उद्यां' न या तव कधीं होईल कांहीं उणें ॥

(४२) (शार्दूलविक्रीडित)

गे! पेला भर! "कालरूप पथरे याळू पदांखालुनी"
लाभे काय तुला पुनःपुनरपी घोकून ऐसें मनीं? ॥
गर्भांतील 'उद्यां'; समाधिगत वा तो 'काल'चाही दिन
यांचा घोर कशास? गोडचि असे जों आजचा हा दिन!

(४३) (इंद्रवज्रा)

चालूं शके जो नर वायुवेगें। उन्मार्ग-गामी नर चालणें तें ॥
मार्गाहुनी त्या, परि योजिलेल्या। अत्यंतची दूर सदैव नेतें ॥

(४४) (उपजाति)

वाईट देई उपदेश, त्या तो। अनेकदां घातक फार होतो ॥

(४५) (वसंततिलका)

कित्येकही नर जरी उपदेश घेती।
त्यांतून लाभ, परि केवळ सुज्ञ घेती ॥

(४६) (उपजाति)

कधीं कधीं सुज्ञ अशा नरास। देऊं शके मूर्ख महोपदेश ॥

(४७) (साकी)

अहा! कसें सौंदर्य नमवितें श्रेष्ठहि बलवानास!।
ऋजु सत्यहि या, अन्यायाचें निर्यातन करत्यास! ॥

(४८) (पृथ्वी)

ऋणीच उठण्याहुनीहि, निजणें उपाशी बरें ॥

(४९) (उपजाति)

जो अन्य कोणा वचनासि देतो। ऋणांतची धाडुनिया पडे तो ॥

(50) French Proverb

! Better to be mad with every body,
than be wise all alone.

(51) French Proverb

One had better be alone, than with a *fool*.

(52) Ovid

A burden well borne, becomes light.

(53) Proverb

A burden, one likes, is cheerfully borne.

(54) Omar Khayyam

The man who fills his corpse with crumbs
of grace,
Though once a lion, soon a *dog* he plays.

(55) Bruyere

Liberality consists, less, in giving profusely,
than in giving judiciously.

(56) Saadi

An end comes to the proud oppressor's state,
But no end to the people's curse & hate.

(57) Proverb

All's well, that ends well.

(58) Proverb

Good to begin well; but better to end well.

(59) Lord Everbury

We must not complain that roses have thorns;
but, rather, be grateful that thorns bear flowers!

(५०) (अनुष्टुभ्)

प्रज्ञावंतहि होवोनी एकाकी अरण्याहुनी ॥
बरें रहाणें सर्वांशीं मूर्खभावहि ठेवुनी ॥

(५१) (शार्दूलविक्रीडित)

मूर्खासंगति राहण्याहुनि बरा एकान्तही निश्चित ।

(५२) (अनुष्टुभ्)

नीट घेईल, त्या ओझें हलकेंच गमे सदा ॥

(५३) (इंद्रवज्रा)

ओझें रुचे तें सुखवाह्य होतें ॥

(५४) (शार्दूलविक्रीडित)

देहाच्या पिशवींत जो भरितसे ओशाळली भाकरी
पूर्वी सिंह असून तो हरणि बने, लाचार, कुत्र्यापरी ॥

(५५) (वसंततिलका)

औदार्य हें न नुसतें बहु दान देणें
देण्यांत, पात्र नि अपात्र, परी पहाणें ॥

(५६) (शार्दूलविक्रीडित)

मोठाही जुलुमी असे कुणि, परी अन्तास ये तत्स्थिति
लोकांच्या, परि येई अन्त न कधीं, विद्वेष-शापांप्रति ॥

(५७) (वसंततिलका)

ज्या अन्त गोड मग तें सगळेंच गोड ॥

(५८) (भुजंगप्रयात)

जरी गोड आरंभ हा होय गोड
परी चांगला अन्त त्याहून गोड ॥

(५९) (उपजाति)

कांटे गुलाबा असतां म्हणून । तक्रार कोणी करणें कधीं न ॥
कांट्यांस आली सुमनें म्हणोनी । कृतज्ञ व्हावें उलटें नरांनी ॥

(60) Saadi

Were it not for the dread of the waves, many
would be the profits of the voyage at sea.
Were it not for the vexation of the thorn,
charming might be the society of the rose!

(61) Saadi

Lust is a fire; refrain from indulging it;
And do not involve thyself in the flames of hell.
Since thou hast not strength of burning in
those flames,

Pour in this world, the water of continence
upon this fire of lust.

(62) Omar Khayyam

Now love alloyed with lust is selling cheap
Not flaming fire, but ashes all in heap!
Through days & months & years, a lover true
Hath neither rest, nor calm, nor food, nor sleep!

(63) Omar Khayyam

Our lust, like house dog, stands with
bristling hair

It barks & whines & snarls at empty air.
It tricks like a fox, dreams like a hare
& tears us like a wolf & hugs us like a bear.

(64) Saadi

Reason is, in like manner, enthralled by passion,
As an uxorious man, is, in the hands of
an artful woman.

(65) Proverb

Strong reasons make strong action.

(६०) (वसंततिलका)

होतें न वीचिमय हें जर का समुद्रीं
होतेच लाभ जलपर्यटकास भारी ।।
काटे तयास नसते जर दुष्ट झाड
होती गुलाब-सुमसंगति काय गोड ! ।।

(६१) (शार्दूलविक्रीडित)

आहे अग्निच काम ! यास्तव करी त्याचे कधीं लाड न
ज्वालांनीं नरकांतल्याहि अथवा घेऊं नको भाजुन ।।
नोहे शक्ति जळावया नरकिच्या ज्वालांत तूंतें जर
कामाग्नीवर ओत शान्ति जल रे, लोकींच या, तूं तर ।।

(६२) (शार्दूलविक्रीडित)

कामार्थी मिसळून प्रीति विकती स्वस्तांत आतां किती
राखेची सगळीच रास; जळती न ज्योति तेजस्वि ती ।।
प्रेमी जो असतो खरोखर, तया कित्येक वर्षांवधि
ना विश्रांति, न शांति, अन्न न,न वा निद्राहि लाभे कधीं।।

(६३) (शार्दूलविक्रीडित)

गेहस्थानचि काम ! राहुनि उभा हा उर्ध्वकेशी, परी
सुंके अन् विव्हळे, कधीं गुरगुरे त्या रिक्त वायूवरी ।।
कोल्हा, वंचक हा खरोखर; वसे स्वप्नीं सशाचे परी
फाडी हा वृकसा अम्हां, कवळितो वा अस्वलाचे परी ।।

(६४) (मंदाक्रांता)

ठेवी जैसी कुशल रमणी बायल्याला मुठींत
कामेच्छा त्यासम, निजविवेकासही बंधनांत ।।

(६५) (रथोद्धता)

कारणें सबल, हीं कृतीप्रति । आगळेंच सदलत्व अर्पितीं ।।

(66) Proverb
Man is judged by what he does for others.
(67) Charles Kingslay
Every duty, which is bidden to wait.
Returns, with seven fresh ones, at its back.
(68) Mathew Wren
Ability is the poor man's wealth.
(69) Beaconsfield
Action may not always bring happiness,
but there is no happiness without action.
(70) G. T.
Time is, when well husbanded, like a fertile field;
Of which a few acres produce much of
what is useful to daily life.
(71) Joubert
God has commanded time to console the
unhappy.

(72) Proverb
There is no better counsellor than Time.
(73) Pope
Grant me honest fame or grant me none.
(74) Thomas Fuller
Fame is the echo of actions, resounding them
to the world; save, that echo repeats only the
last part, but fame relates all and sometimes
more than all:
(75) Propertius
I am climbing a difficult road but the glory
gives me strength.

(६६) (उपजाति)

करी दुर्जाचिस्तव जें कुणीहि । तो कोण हें त्यांत दिसून येई ॥

(६७) (अनुष्टुभ्)

प्रत्येक कार्य, कीं, ज्यातें सांगावें "थांब तूं" असें—
पाठीशीं सात कर्तव्यें नवीं घेऊन येतसे ॥

(६८) (वसंततिलका)

कर्तृत्व हेंच धवना, घन थोर आहे ।

(६९) (वसंततिलका)

नेमेंच सौख्य मिळतें, कृतिनें असें न ।
कर्मांविना, परि मिळे सुख, हें घडे न ॥

(७०) (शार्दूलविक्रीडित)

आहे काळ सुपीक शेत ! करिता जोपासना नीट ती ॥
अल्पक्षेत्रहि होइ नित्य मनुजा जीवोपयोगी किती ॥

(७१) (भुजंगप्रयात)

'समासावर्णे तूं सदा दुःखितास ।'
असें देव आज्ञापितो 'काल' यास ॥

(७२) (शार्दूलविक्रीडित)

'काला'हून नसे कुठेंच नगरीं मंत्री कुणी चांगला ॥

(७३) (शार्दूलविक्रीडित)

या प्रामाणिक कीर्ति एक मज, या देऊं नका ती मुळीं ॥

(७४) (अनुष्टुभ्)

'कार्य'रूपी ध्वनींतूनी । निघे 'कीर्ति' प्रतिध्वनि ॥
प्रतिध्वनि परी बोले । अंत्य शब्द ध्वनींतले ॥
कीर्ति शाश्वत कार्यांतें । कधीं अधिकही वदे ॥

(७५) (उपजाति)

चढावया दुर्गम पंथि येथें । सुकीर्ति भार्या मज शक्ति देते ॥

(76) Saadi

The noblest of creatures is man and the vilest no doubt is the dog. Yet in the opinion of the wise, a dog thankful for his food is more worthy than a human being who is devoid of gratitude.
A dog will never forget the crumb thou gavest him though you may afterwards throw a hundred stones at him. But foster with kindness a low man for ages, and on the smallest provocation, he will be up, in arms, against you.

(77) Seneca

Kindness is always delightful to a grateful man; To an ungrateful, only at the time of its receipt.

(78) Talmud

Throw no stones into the well whence you have drunk.

(79) Colton

Brutes leave ingratitude to man.
(expanded into full verse.)

(80) Syrus

One ungrateful man does an injury to all who are suffering.

(81) Pythagoras

Anger begins with folly and ends with repentance.

(82) Cato

An angry man opens his mouth and shuts his eyes.

(७६) (मंदाक्रांता)

धान्या प्राण्यांतहि मनुज हा सर्व लोकीं उदात्त
अन् कुत्रा हा खचितचि असे हीन धान्या पशूंत ।।
ऐसें आहे तरिहि दिसतें ऐक्य या बाबतींत ।
सुज्ञासुज्ञांत न वसतसे यांत थोडाहि भेद--।।
" जाणीना जो नर उपकृती, त्याहुनीहि उदात्त-
कुत्रा; कीं, जो कवळ मिळतां होइ आभारयुक्त ।। "
कुत्रा, त्यातें सकृदपि दिली भाकरी विस्मरेना
मागोनी त्यावर हात शिला मारनीही पहाना ।।
नीचाला, तूं युगभर दया दावुनी, पोषितां तो
प्रक्षोभानें लवहि, तुजला मारण्या शस्त्र घेतो ।।

(७७) (उपजाति)

कृतज्ञ लोकां, उपकार चिर्ची । आनंददायी सुचिराय होती ।
कृतघ्न जे त्या, प्रिय ती असेल । घेतीं कृपा ती तितुकाच वेळ ।।

(७८) (वंशस्थ)

प्यालास तूं ज्या विहिरींतल्या जला ।
फेकूं नको तींतचि तूं कधीं शिला ।।

(७९) (वसंततिलका)

निंदा घडे पशु म्हणून जरीं पशूंची ।
त्यांनाहि ये किळस नीच कृतघ्नतेची ।।
" त्या योग्य मानव खरा " म्हणुनी पशू ते ।
देती कृतघ्नपण भेटचि मानवातें ।।

(८०) (उपजाति)

दुःखी जनां सर्वचि; एकलाही । कृतघ्न हा घातक नित्य होई ।।

(८१) (अनुष्टुभ्)

कोपाचा जन्म मौर्ख्यांत । पश्चात्तापांत शेवट ।।

(८२) (पृथ्वी)

स्वनेत्र मिटतो, मुला उपदशोच कोपिष्ट तो ।।

(83) Sallust

He that will be angry for anything, will be angry for nothing.

(84) Saadi

If a man who is in the habit of speaking the truth lets a mistake escape him, we can overlook it. But if he be notorious for uttering false words and tell even the truth, then we call it a lie.

(85) Cicero

Glory follows virtue as if it were its shadow.

(86) Pope

Charms strike the sight but merits win the soul.

(87) Queen Christina

Merit is born with men; happy those with whom it dies.

(88) German Proverb

A house, abuilding, looks not like one that is built.

(89) Bacon

Houses are built to live in, not to look on.

(90) M. E. Ossoli

A house is no house unless it contains food & fire for the mind as well as the body.

(91) Laberius

Hasty counsels are enevitably followd by repentance.

(८३) (अनुष्टुभ्)

कार्यांहि कारणानें जो रुसतो नर कोपुनी ।
कारणावांचुनीही तो रुसे रागाङुनी मनीं ॥

(८४) (मंदाक्रांता)

ज्यातें आहे उनयचि सदा सत्य बोलावयाची
काणाडोळा जन करितसे चूक होतां तयाची ॥
"खोटें बोले" म्हणुनिच जगीं नित्य दुष्कीर्ति ज्यातें
त्याचें खोटें, जन समजती, सत्य बोले तरी तें ॥

(८५) (इंद्रवज्रा)

छायाच कीर्ती जणुं सद्गुणांची ।
जाई सदा पाठ धरून त्यांची ॥

(८६) (इंद्रवज्रा)

आकर्षिते दृष्टिस चारुता ही । जिंकोनि चित्ता गुण हेच घेती ॥

(८७) (वसंततिलका)

जन्मासवेंच, गुणही मनुजांत येती ।
जे त्यासवें मरति, ते नर धन्य होती ॥

(८८) (रथोद्धता)

श्रीमतें न घर, बांधतो, तसें । पूर्ण बांधुनि पुढें खुले असें ॥

(८९) (उपेंद्रवज्रा)

घरें रहाण्यास, न पाहण्यास ।

(९०) (रथोद्धता)

अन्न अग्नि असती अवश्य, या । जेवि नित्य तनुला, जगावया ॥
अन्न अग्निसम चित्त पोषण । ज्या घरीं न, घर तें कधींच न ॥

(९१) (वसंततिलका)

घाईमधें करिति निश्चय जे मनानें ।
त्यांना पुढें अटळची अनुताप होणें ॥

(92) Saadi

Patience accomplishes its objects, while hurry speeds to its ruin.

(93) Sir James Barry

Charm is a rare something that, if you have it, you don't need to have anything else; and if you don't have it it does not matter what you have.

(94) Johnson

Great works are performed not by strength but by perseverance.

(95) Davonport Adam

Perseverance is the warrior's sword; the statesman's brain;
the inventor's secret; the scholar's 'Open Sesame.'

(96) Omar Khayyam

You want to know the nature of your mind ?
The tale of mind will take so long to wind !
For mind's a bubble on a surging sea ;
Within that bubble, a deeper sea you find !

(97) Omar Khayyam

Keep watch on mind, it may deceive, you know ;
In world's affairs, say neither yes or no !
To keep your eye & tongue & ears in place
You pawn them at Master's feet & go.

(98) Omar Khayyam

Without Thy grace wit wavers in suspense
And dotage loses track in pounds and pence.

(९२) (प्रहर्षिणी)

धीरानें, सकलहि कार्य सिद्ध होतें ।
घाई ही, द्रुत, मरणासमीप नेते ॥

(९३) (वसंततिलका)

चारुत्व ही विरल वस्तु अशी असे, कीं,
तीं ज्यास, त्या, गुण न अन्य अवश्य लोकीं ॥
मोठ्या गुणांत जर एकचि चारुता न
सारे असून गुण, ते, नसल्यासमान ॥

(९४) (अनुष्टुभ्)

चिकाटीनें न शक्तीनें कार्यें घडति थोर तीं ॥

(९५) (शार्दूलविक्रीडित)

योद्ध्या खड्ग नि मुत्सद्यास मति, अन् संशोधका गोप्यशी ।
कोपोद्धाटक मंत्र पंडितजना—आहे चिकाटी अशी ॥

(९६) (शार्दूलविक्रीडित)

चित्ताचें कळण्या स्वरूप अपुल्या, तूं इच्छिसी अन्तरीं ?
आहे लांबच लांब तीं परिकथा रामायणाचे परी ॥
क्षुब्धाब्धीवरचा जणुं बुडबुडा हें चित्त वाटे, जरी
अब्धी त्याहुनि खोल, हा बुडबुडा पोटीं स्वतःच्या घरी ॥

(९७) (शार्दूलविक्रीडित)

जाणा हें फसवेंच चित्त; म्हणुनी द्या ध्यान त्याचेवरी ।
पृथ्वीच्या व्यवहारिं ' हो ' न म्हणणें, ' नाहीं 'हि तूं ना परी ॥
जिव्हा नेत्र नि कर्ण यांस धरण्या देहांत योग्य स्थळीं ।
ठेवोनीच गहाण ईशपदिं त्या—जा तूं नियुक्त स्थळीं ॥

(९८) (शार्दूलविक्रीडित)

घे दोलाचल होतसे मम, तुझ्या देवा ! कृपेवांचुनी ।
अन् हें दुर्बल चित्त वाट चुकतें आणे पथा यांतुनी ॥

Dear Master! kindly fasten on thy love
My crazy mind with the chain of sense.

(99) Omar Khayyam

O mind! prepare this world with thy desire
And lay thy gardens and with lawns attire;
Then linger on these lawns as dew in night;
And vanish at the dawn—when I retire!

(100) R. D.

Worry is interest paid on trouble before it is due.

(101) Goethe

If you do not err, you do not attain to understanding.

(102) Henry Hume

If there were no luxury, there would be no one poor.

(103) Emerson

If you have nothing left, be an honest beggar rather than a respectable thief.

(104) Proverb

Set a thief to catch a thief.

(105) Proverb

It matters not how a man dies, but how he lives.

स्वप्रेमाप्रति हे विभो ! स्वकृपया तूं ठेव रे बांधुनी—
या चित्तास विचित्रशा मम, तुझ्या त्या सुव्रतावंधनीं ॥

(९९) (शार्दूलविक्रीडित)

हे चित्ता ! कर तूं तयार जग हें इच्छेस ये त्यापरी ।
उद्यानें बनवून, गोड हरळी त्यांच्यांत तूं अंथरीं ॥
रात्रींचा दंव बिंदु होउनि तिथें रेंगाळ सत्यावर ।
अन् जा लोपुनि तूं प्रभातसमयीं, माझ्यासवें सत्वर ! ॥

(१००) (स्रग्धरा)

चिंता हें संकटांचें मुदतहि भरण्यापूर्वीचें व्याज वाटे !

किंवा

आगामी संकटांचें मुदतहि भरण्यापूर्वीचें व्याज चिंता !

(१०१) (वसंततिलका)

होई न चूक जर रे तुझियाकडून ।
होशील तूं मग कसा वद ज्ञानवान ॥

(१०२) (वसंततिलका)

लोकांमधें जर कुठें नसतीच चैन ।
दारिद्र्ययुक्त असतें कुणिही कधीं न ॥

(१०३) (वसंततिलका)

तूंतें स्वकीय नुरतें जाधिं अल्पसेंही ।
तेव्हां धरी सरल याचकवृत्ति तूंही ॥
हेंही बरें—(जरि गमे तुजला कठोर)।
होऊं नकोस परि तू कधिं शिष्ट चोर ॥

(१०४) (शार्दूलविक्रीडित)

चोराला पकडावयास दुसऱ्या चोरासची योजणें ॥

(१०५) (उपेंद्रवज्रा)

"मरे कसा" यास महत्त्व नाहीं ।
"जगे कसा" यातचि सर्व कांहीं ॥

(106) Horace

He has not lived ill, whose birth and death
has been unnoticed by the world

(107) Portuguese Proverb

He is the world's master who despises it,
and its slave who prizes it.

(108) Saadi

The landlord thinks of renovating the hall
by painting

But the house is tottering to its foundations.

The physician smites his hands in despair
when

He sees the old man falloe in pieces like a
potshed. (1)

The old man bemoans himself in the agony
of death

While the old attendant nurse is annointing
him with sandlewood !

When the equipoise of the temperament is
tilted,

Neither amulets nor medicines can do any
good ! (2)

(109) Emerson

You cannot see the whole mountain from
near.

(110) Dryden

Deathless laurel is the victor's due

(111) Swami Ramteerth

Victory can be won by a single dash o
fearlessness

(१०६) (वसंततिलका)

लोकीं अलक्षितचि, जन्म नि मृत्यु, ज्याचा ॥
वाईट तो न जगला जगतांत साचा ॥

(१०७) (वसंततिलका)

लेखील तुच्छ जगता धनि तोच त्याचा
दे मान त्यास तरि तोच गुलाम त्याचा ॥

(१०८) (शार्दूलविक्रीडित)

लावीनी नव रंग नूतन करूं इच्छी, धनी, मंदिर
पायापासुनि कोसळून पडतें सारें परी तें घर ॥
नैराश्यें मग वैद्य आपटितसे तो हात हातावरी ।
पाहातां जरठास–मृण्मय अशा त्या भग्न कुंभापरी ॥१॥

म्हातारा विव्हळे असह्य ठरतां त्या मृत्युच्या यातना
म्हातारी परिचारिका तनुस त्या लावी जरी चंदना ॥
जातो तोल तशांतची प्रकृतिचा–देहा–मनाचा जधीं
गंडे, ताइत औषधें न करिती कांहीं उपाया तधीं ॥ २ ॥

(१०९) (उपजाति)

दिसे न कोणा जवळून साचें । स्वरूप, संपूर्ण कधीं गिरीचें ॥

(११०) (शिखरिणी)

जयी वीरा लाभे अमर यशमाला समुचित ॥

(१११) (वसंततिलका)

देवोनियां धडक निर्भय एकदांही ।
जिंकू शके विजयमाळ जगीं कुणीही ॥

(112) Swami Ramteerth

He is the greatest conqueror who conquers himself.

(113) Swami Ramteerth

They can conquer, who believe they can.

(114) A. Lincoln

Life is never so bad, at its worst, that it is impossible to live.

It is never so good, it its best, that it is wholly easy to live.

(115) Ford

He alone proves successful in life, who labours, sticking to one line, he chooses.

(1,0) Omar Khayyam

Oh ' threats of hell and hopes of Paradise!
One thing at least is certain—this life flies.
One thing is certain—and all else is lies
The flower that once has blown forever dies.

(117) Washington

Gambling is the child of avarice;
The brother of inequity and the father of misery

(118) Saadi

Oh heavy-handed Prince! scourge of the poor!
How long, think you, shall earth's bazar endure?
How long makest toy of men's grief Nay—Die!
& Rid life of thee and them of tyranny!

(११२) (उपजाति)

सर्वांत मोठा विजयी खरा तो। स्वतास जो जिंकुनि पूर्ण घेतो ॥

(११३) (उपजाति)

विश्वास 'जिंकूच शकेन' ज्या तो।
जिंकावया नित्य समर्थ होतो ॥

(११४) (उपजाति)

अत्यंत वाईटहि जीवनांत। अशक्य नाहीं जगणेंहि होत ॥
शालेंच सर्वोत्तम तें तरीही। संपूर्ण सोपें जगण्या न होई ॥

(११५) (भुजंगप्रयात)

यशस्वी ठरे एक तो, जीवनांत। करी कष्ट जो, एक घेऊन पंथ ॥

(११६) (शार्दूलविक्रीडित)

नर्काचें भय वाटतें न मज वा स्वर्गाप्रती आस न
आहे सत्य निदान एक—उडुनी जाणार हें जीवन ॥
आहे निश्चित एक केवळ। दुजें सारेंच खोटेंपण
केव्हांही सुम एकदां विकसलें, कीं, जाय कोमेजुन ॥

(११७) (वसंततिलका)

आहे जुगार जणुं पुत्रचि लोभ याचा।
'अन्याय' बंधु, नि 'अनर्थ'हि पुत्र त्याचा ॥

(११८) (फटका)

जुलुमी राजा! दीन जनांना चाबुक जणुं तूं पाठिवर
कुठवर चाले, तुला वाटतें—या जगताचा बाजार!
जनदुःखांचा खेळ कोठवर करिशी? मर तूं; दे मुक्ति—
स्वतांपासुनी जीवनास या,—जुलुमापासुनि जनांप्रति ॥

(119) Saadi

Snake! that at every passing heel dost bite!
Owl! that dost foul wheresver thou dost perch!
Although thy sins may now evade the light
They shall not Allah's searching judgement lurch.
Quit thine oppressions of earth's feeble poor
That to the skies their curses mount no more.

(120) Smiles

A great effort may be made in a moment of great excitement but continual little efforts can only be made on principle.

(121) Fraust

A mother takes twenty years to make a man out of her son. But a young girl does not take 20 seconds to make him a fool.

(122) Swift

To die and part is a lesser evil; to part & live,—there! there is the torment.

(123) Bacon

Taste is the mark of an educated man;
Imagination the sign of a productive man;
Emotional balance the token of a matured man;
Judgement the special merit of a wise man.

(११९) (शार्दूलविक्रीडित)

हे सर्पा ! जन सर्व जाति इथुनी त्यांच्या पदां चावसी
हे घूका ! वससी तिथें, करूनिया तूं घाणची ठेविसी ।।
पापें आज तुम्हीं जरी चुकविती लोकीं प्रसिद्धीस या
टाळूं.का शकतील शोधक अशा प्रश्नेस देवाचिया ? ।।
दीनांच्यावरतीं जुलूम करणें सोडून दे संप्रति
त्यांचे शाप न त्यामुळें कधि नभापर्यंत रे पोंचती ।।

(१२०) (उपजाति)

प्रक्षोभकाळीं मनुजाकडून । क्षणैक होईल महाप्रयत्न ।।
छोटे परी नित्य अखंड यत्न । तत्त्वामुळें होति तयाकडून ।।

(१२१) (साकी)

स्वसुता करण्या पुरुष, आइला वर्षे लागति वीस ! ।।
वीस पळांतचि, परंतु, तरुणी मूर्ख करुं शके त्यास ।।

(१२२) (शार्दूलविक्रीडित)

मृत्यूनें घडणें वियोग, इतुकें वाटे न दुःखास्पद ।
ताटातूट घडे जिवंत असतां, हें-हें-महादुःखद ।।

(१२३) (साकी)

सदभिरुची ही असे निशाणी सुशिक्षितचि हृदयाची
कल्पकता ही असे खूण नव-निर्मितिशील मनाची ।।
भावांचा समतोलपणा हें लक्षण पोक्त नराचें
तारतम्य परि गुणवैशिष्ट्यचि सुज्ञ अशा मनुजाचें ।।

(124) Khruschev

It is important for you to see, who kisses you & why! Very often he who kisses you is the one who cannot strangle you!

(125) Saadi

Sultan said, " I have equal regard for both the learned & the holy." Said the minister, "The condition ofbenevolence stands that towards both thou should be not equally benevolent but should be equally good! To the learned, give gold that others be encouraged to study. But to men of religion give nothing if you will have them continue religion!

(126) Chamfort

Contemptuous people are sure to be contemptible.

(127) Roche

We do not despise all having vices but all having no virtue.

(128) Kemble

When the shore is gained at last,
Who would count the billows past?

(129) Franklin

Little boats
should keep near the shore.

(१२४) (वसंततिलका)

चुंबीतसे तुजसि कोण? कशास? तूं हें।
घे नीट जाणुनि, तयास महत्त्व आहे॥
दावूं शके तव गळा न, असाच कोणी।
झाकी स्वहेतु बहुधा मग चुंबनांनीं॥

(१२५) (वसंततिलका)

राजा वदे "मजसि आदर थोर वाटे।
दोघांप्रती समाचि—पंडित, साधु यांतें!"
मंत्री वदे—"नृप! उदारचि तूं असावें।
त्वत्तारतम्य परि त्यांत सदा दिसावें॥
नाहीं अवश्य, परि, दान समान द्यावें।
त्यांचें समान हित मात्र तुवां करावें॥
दे पंडितां कनक;—कीं इतरेजनांस।
प्रेरील तें सतत पंडित व्हावयास॥
साधूंत मात्र—जर 'धार्मिकता टिकावी'।
हें इच्छिशील तर त्यां धन शून्य देईं॥"

(१२६) (उपजाति)

दावी तिरस्कार तुजां, स्वयें तो।
तिरस्कृतीलाच सुपात्र होतो॥

(१२७) (वसंततिलका)

होतां तिरस्कृत न, सर्वहि दुर्गुणी ते।
होतात निर्गुणचि पात्र तिरस्कृतीतें॥

(१२८) (शार्दूलविक्रीडित)

लाटा ज्या गत, त्यांस काय गणितो, गांठील जो तीर तो!

(१२९) (वसंततिलका)

तीरासमीप असणें नित होडक्यांनीं। किंवा
भूपतिवैभव उदधीवर फिरतां, लहानशा नौकांनीं।
जाणें न कधींही दूर, तीर सोडोनी॥

(130) Saadi

'Mid the deep sea are precions things in store;
But if you wish for safety—stay ashore!

(131) Dutch Proverb

There's no corn without chaff.

(132) Gold Smith

Men seek, within this short span of life, to satisfy a thousand desires—each of which alone is insatiable.

(133) Marie Leszezinski

Contentment travels rarely with fortune
but follows virtue even in misfortune.

(134) Saadi

Oh, fair Contentment! make me rich with thee;
For wealth, lacking such gift, is poverty!

(135) Saadi

Sit in the corner of content—patches on patches stitch,
'tis happier, than to beg for clothes petitioning the rich.
By God! 'twere less the pains of Hell with good resolve to meet,
Than to be kicked to paradise, by insolent feet!

(136) Rev. H. E. Lewis

The sacrifice that is regretted, is not an acceptable sacrifice.

(१३०) (शार्दूलविक्रीडित)

भोलाचे निधि होति खोल उदधीमध्यें कितीही जरी
होण्या इच्छिसि तूं सुरक्षित, तरी, या, थांब तीरावरी ॥

(१३१) (भुजंगप्रयात)

तुसावीण कां धान्य कोठें जगांत ? ।

(१३२) (उपजाति)

या अल्पग्राही निज जीवनांत । मनुष्य पाहे करण्यास तृप्त ।–
सहस्र कामांस; न ज्यांमधील । तो एकही तृप्त करूं शकेल ॥

(१३३) (उपजाति)

आरोग्य हें कष्ट करून येतें । तृप्तीहि त्यांतूनचि जन्म घेते ॥

(१३४) (शार्दूलविक्रीडित)

तृप्ती ही धननासवें, न फिरते, लोकीं कुठें फारसें ।
आपद्ग्रस्तहि सद्‌गुणास वदनी, त्यामागुती जातसे ॥

(१३४) (स्रग्धरा)

हे साक्षात् तृप्ति देवी ! धवन मज करी; ये गृहीं या मदीय ।
तृप्तीच्या दंणगीच्या विरहित धन हं पूर्ण दारिद्य होय ॥

(१३५) (शार्दूलविक्रीडित)

तृप्तीच्या घस कोपऱ्यात–शिवणें चिध्यास चिंध्या बरें
श्रीमंतांप्रति 'देह वस्त्र' म्हणुनी तू प्रार्थण्याहून रे ॥
भेदावें नरका सुनिश्चय मनें याच्या कमी यातना
तृष्णा उदरत लात नदनवनीं जाण्याहुनीही, मना ॥

(१३६) (शार्दूलविक्रीडित)

यथा त्यागीं रतता लागत मनीं, स्वीकार्य तो त्याग न ॥

(137) M. N. Roy

Of all the sacrifices, the real sacrifice, is the sacrifice of Ego.

All other sacrifices, amount to an investment, for future gains.

(138) Pascal

Little satisfies us, because, little affects us.

(139) La Roche

Only the great can afford to have great defects.

(140) Home

A great man neither gives nor takes an affront.

(141) Sir P. Sidney

Great is not great, to the greater.

(142) Proverb

Much danger makes great hearts most resolute.

(143) Johnson

Few things are impossible to diligence and skill.

(144) Victor Hugo

Diligence is the eldest child of wisdom.

(145) Times of India 15-9-56

One day a rich but miserly man came to a wise man. The wise man led him to a window. "Look out through the glass panes," he said "and tell me what you see." "People," answered the rich man. Then the wise one led him to a mirror, "what do you see

(१३७) (उपजाति)

त्यागामध्यें त्याग अहंकृतीचा। हाची खरा; त्याग दुजा कशाचा ॥
वाटे जणूं गुंतवणूक केली। मिळावया लाभ भविष्यकाळीं ॥

(१३८) (आर्या)

जो व्यय थोडक्यानें, त्या थोड्यानें घडे समाधान ॥

(१३९) (आर्या)

थोरांसचि परवडतें अंगीं असणें महानही दोष।

किंवा

(व. ति.)

मोठेच केवळ असे असतात खास।
कीं थोर दोष असुनीहि न हानि ज्यांस ॥

(१४०) (वसंततिलका)

जो थोर तो न अपमान करी दुज्याचा।
किंवा करी सहन तो, घडतां स्वतांचा ॥

(१४१) (भुजंगप्रयात)

कुणी थोर ना, त्याहुनी थोर त्यातें ॥

(१४२) (वसंततिलका)

मोठीच भीति जधिं थोर जनांस येते।
अत्यंत थोर धृति निश्चय त्यांस देते ॥

(१४३) (इंद्रवज्रा)

दशरथ, कौशल्य करूं शके न। ऐसें कुठें कार्य जगीं दिसे न ॥

(१४४) (अनुष्टुम्)

सुलक्षण मातेची ज्येष्ठ कन्याच दक्षता।

(१४५) दर्पणाचा दर्प!

८—समोरच्या आरशांत दोघांचें व रूपकारक हमजी गोष्टींतील व्यक्ति व संभाषणें व 'मोह' काढून टाकून त्यांतील सर्वव्यापी तत्त्व सुभाषितरूपानें पुढीलप्रमाणें मांडता येतें—

now?" "I see myself" answered the rich man. "Behold" said the wise one, "In the window there is glass; in the mirror there is glass. But the glass of the mirror has the 'backing' of a little silver, and no sooner is a little silver added, you cease to see others and see only yourself."

(146) Saadi

Get what you mayest & be glad
From them, not wont to be givers.
Escape with thy skin, if thou canst
When thou dost parley with rogues.

(147) Saadi

Many with empty bellies have slept
And nobody heeded their ache.
Many a soul has come to the lips
And no eyes wet for their sake.

(148) Proverb

Pains of mind are worse than those of the body.

(149) Saadi

Whoever, undeserving, may indulge in ease and plenty,
What can he feel for the condition of the hungry?
That man can judge the state of the distressed,
Who, amidst his abundance is temperate and frugal.

(शार्दूलविक्रीडित)

कांचेतून बघे तयास दिसती बाहेर सारे जन,
पाहातां परि दर्पणांत दिसतें नान्य स्वतांच्याविण ।।
कांचा दोनहि पारदर्शक; परी एकीस चांदी जडे !
कोणोनी ' पर ', एकलें ' स्व ' दिसणें हा भेद ऐसें घडे ।।

(१४६) (शार्दूलविक्रीडित)

दाते जे नव्हते कधींच-मिळतें, जें स्वल्प त्यांपासुनी
तें घेऊनचि, तुष्ट होउनि, मनीं आनंद घे मानुनी ।।
दुष्टांशीं पडुनीहि गांठ, सुटतां, तूं स्वत्वचा रक्षुनी
मोठें भाग्यचि तें तुझें उगवलें, ऐसेंचि वाटो मनीं ।।

(१४७) (शिखरिणी)

उपाशी पोटांनीं कितिक निजले आजवरती
न त्यांच्या दुःखांची जगिं कधिं कुणालाहि गणति ।।
जरी आले कंठाजवळ कितिही प्राण उडुनी
कुणालाही त्यांच्यास्तव परि न ये अश्रु नयनीं ।।

(१४८) (इंद्रवज्रा)

दुःखें तनूचीं जरि तीव्र होतीं । त्याहूनही तीव्र मनांतलीं तीं ।।

(१४९) (शार्दूलविक्रीडित)

ज्यांतें स्वास्थ्य, समृद्धि (पात्र नसतां) भोगावया लाभलीं
त्यां, सुखधाम तनुस्थितीविषयिंची ये कल्पना कोठली ? ।।
ठेवी संयम, अन् मितव्ययहि जो, आली समृद्धी तरी
दुःखांतें स्थिति जाणण्या क्षम असे तो एकची स्वांतरीं ।।

(150) Saadi

By Tobah (deep repentance), God's anger ye may shun
But from the bitter tongue of men, escape there is none.
Be yourself good, and let all bad ones rave
They hold no power to harm thee 'save what ye gave!

(151) Addison

A man's first care should be to avoid the reproaches his own heart.
His next care should be to escape the censures of the world.

(152) Italian Proverb

It is better to have and give, than not to have to give.

(153) Wordsworth

Minds that have nothing to confer,
find little to perceive.

(154) Proverb

Giving to the poor, increases man's store.

(155) Homer

Gods hearken to him who harkens to them.

(156) St. Paul

God brings men into deep water not to drown but to cleanse them.

(157) Carlyle

The universe is the realised thought of God.

(158) Rutherford

Of all the created comforts, God is the lender;
You are the borrower; never the owner;

(१५०) (शार्दूलविक्रीडित)

ईशाचा परिकोप येइ हरितां गादानुतापें जरी
नाहीं हो पळवाट दुर्जन-वचापासून कोठें तरी ॥
होई तूंच भला स्वयें; वडवडूं दे दुर्जनां सर्वही
त्वद्‌त्‍ताविण, त्यां, न शक्ति करण्या त्वद्धानि, रे, अल्पही ॥

(१५१) (वसंततिलका)

कर्में जयें, स्वमन दूषण दे स्वतांस ।
त्याचा नरें प्रथमची करणें निरास ॥
त्या मागुनीच करणें सुविचार साचा ।
निंदा टळेल अपुली जगिं केविं याचा ॥

(१५२) (उपजाति)

देण्यास कांहीं जवळीं नसावें । वरें तयाहून असोनि, यावें ॥

(१५३) (शार्दूलविक्रीडित)

देण्यापात्र दुज्यास, ज्याजवळ ना कांहींच, ऐसें मन
लोकीं या महणाइ वस्तु कधिंही पाहील कांहींच न ॥

(१५४) (इंद्रवज्रा)

दीनास देई धन, त्या नरावें । भांडार वाढेलचि नित्य साचें ॥

(१५५) (अनुष्टुभ्)

देवांचें ऐकतो त्याचे बोल देवहि ऐकतो ।

(१५६) (अनुष्टुभ्)

आणितो खोल पाण्यांत । देव, जें, मनुजाप्रत ॥
न त्यां बुडविण्या, वाटे । मात्र स्वच्छ धुण्यास, तें ॥

(१५७) (अनुष्टुभ्)

देवाच्याच विचारांचें, विश्व, व्यक्त स्वरूप हें ॥

(१५८) (उपजाति)

मुहूर्तद्वया या सगळ्या सुखाचा । दाता असे देवचि एक साचा ॥
ही त्याकडोनी उसनीच घेई । धनी न तू मात्र कधींच होशी ॥

(159) Lamertine

Man! man is thy brother and thy father is God.

(160) Witherspoon

Only the fear of God can deliver us from fear of man.

(161) Aughey

God strikes not as an enemy, to destroy;
But as a father, to correct.

(162) Danish Proverb

Father and mother are kind but God in kinder.

(163) Terence

There is no greater misfortune than *not* to be able to endure misfortune.

(164) G. T.

What is called luck, is simply Pluck,
And doing things over and over.
Courage and will, perseverance and skill
Are the four leaves of Luck's clover.

(165) W. R. Alger

Fate is the friend of the good, the guide to the wise
The tyrant to the foolish, the enemy to the bad.

(166) Rousseau

Many men seemingly impelled by fortune,
Hasten toward to meet misfortune half way.

(167) Proverb

Fate leads the willing and drags the unwilling.

(१५९) (वसंततिलका)

हे मानवा ! मनुज हे तव बंधु सारे ।
त्यांच्या तुम्हांस परि देव असे पिता रे ।।

(१६०) (रथोद्धता)

देवभीतिच नरास एकटी । मुक्ति देइ नरभीतितून ती ।।

(१६१) (वसंततिलका)

शत्रूंपरी प्रहरितो न विनाशिण्यास ।
बापापरीच, परि, देव सुधारण्यास ।।

(१६२) (द्रुतविलंबित)

सदय बाप नि माय किती जरी । सदय देवचि त्यांहुनिही परी ।।

(१६३) (शार्दूलविक्रीडित)

दुर्दैवा सहण्या समर्थ नसणें सर्वोच दुर्दैव हें ।

(१६४) (उपजाति)

सुदैव हें नांव जयास देती । साधीच ती केवळ धैर्यशक्ति ।।
पुनःपुन्हा कार्य करोनि त्यातें । सुदैव हें नावचि प्राप्त होतें ।।
कौशल्य, इच्छा, धृति अन् चिकाटी । चतुर्दलें दैवतृणास येतीं ।।

(१६५) (भुजंगप्रयात)

असे दैव हें मित्रची सज्जनांस । तसें मार्गदर्शी असे शाहण्यांस ।।
छळी पीडकाचेपरी मूर्ख यांस । परी घोर शत्रूपरी दुर्जनांस ।।

(१६६)

कितीक मानव जणूं सुदैवें स्वयें प्रेरित्यापरी
दुर्दैवा, धावती भेटण्या, अर्ध्या वाटेवरी ।।

(१६७) (वसंततिलका)

कार्योत्सुकाप्रति पुरस्सर दैव होतें ।
इच्छील जो न, नर, खेचुनि त्यास नेतें ।।

(168) Emerson

Fate is unpenetrated causes.

(169) Martial

Fortune gives too much to many; but to none enough.

(170) Ausonius

If fortune favours you, do not be elated; if she frowns, do not despond.

(171) Seneca

Fortune can take away riches but not courage.

(172) Gothe

On the pinnacle of fortune none can stand firm for long.

(173) Omar Khayyam

Up from the earth's centre and through the seventh gate
I rose, and upon the throne of Saturn, sate;
And many a knot unravelled by the road
But not the master knot of human fate!

(174) Turkish Proverb

He who tells the failings of others to you
Will be ready to tell your failings to others.

(175) Omar Khayyam

It's a shame to be extolled for goodly fame
And lame excuse to cast on Times the blame,
'Tis better one should reel with smell of wine
Than strut with pious pride and sell His name

(१६८) (पृथ्वी)

अनाकलित कारणास जन दैव संबोधिती ॥

(१६९) (शिखरिणी)

अनेकांना देई अतिशयितही दैव जरि तें
पुरेसें चित्ताला, परि न कधिं कोणा वितरितें ॥

(१७०) (वसंततिलका)

हांसे सुदैव तधिं तूं न फुगून जाणें ।
कोपेल तेंच तधिं वा न विषण्ण होणें ॥

(१७१) (उपजाति)

दरूं शके दैव जरी घनास । हरावया धैर्य न शक्य त्यास ॥

(१७२) (पृथ्वी)

सुदैवशिखरीं चिर स्थिर कुणी न राहूं शके ॥

(१७३) (शार्दूलविक्रीडित)

भूमध्यामधुनी उठून, घुसुनी त्या सात दारांतुनी
झालों मी, उडुनी नभांत, शनिच्या आरूढ सिंहासनीं ॥
वाटेनें कितिएक हो उकलल्या गांठी प्रवासांतरीं
दैवाची नच ब्रह्मगांठ सुटली अद्यापिही ती परी ॥

(१७४) (अनुष्टुभ्)

परदोष कहाणी जो । वदे नर तुझ्यापुढें ॥
क्षणीं दोष तुझेही तो । वदेल दुसऱ्याकडे ॥

(१७५) (शार्दूलविक्रीडित)

हें लज्जास्पद, कीं, सुकीर्ति मिळतां, श्रेया घनी आपण
दोषाचे धनि मात्र 'काळ' म्हणणें हें लंगडें कारण ॥
देवाचें विकणें सुनाम, करुनी पावित्र्यदंभास रे
त्याहूनी मदिरा पिऊनि फिरणें भ्रांतींत, तेंही बरें ॥

(176) Saadi

O thou that hast of holiness, the seeming outward dress,

With inside void of piety and filled with rottenness!

Hang not a curtain, Hyprocrite! of many coloured sheen

At door of the low reedhut where thy vile soul lives unseen!

(177) (Proverb)

Hope is the best of all possessions.

(178) (Thomas Paine)

My country is the world; my religion is to do good.

(179) (Proverb)

The man who runs after two hares, is sure to catch none.

(180) (Proverb)

How poor are they that have no patience.

(181) (Bacon)

Operations of Nature are very gradual.

(182) (Proverb)

Nature is the volume of which God is the author.

(183) (Proverb)

Vows made in storms are forgotten in calms.

(184) (Ruskin)

There may be many religions but only one morality.

(१७६) (शार्दूलविक्रीडित)

देखावा, जणुं बाह्यवस्त्रचि, तुझें पावित्र्य, मातें दिसे
नाहीं धार्मिकता हृदीं, मल तिथें भारी मरोनी असे ॥
नीचात्मा तव ज्या कुटींत लपतो, तेथेंच दारावरी—
हे दंभी ! बहुरंग बाह्य पडदा टागूं नको तूं परी ॥

(१७७) (शार्दूलविक्रीडित)

सर्वश्रेष्ठ असे धनांत अवघ्या आधारस्वरूपी धन ॥

(१७८) (वसंततिलका)

पृथ्वीस सर्व, मम देशचि मानितों मी ।
अन्यद्धितार्थ झटणें मम धर्म नामी ॥

(१७९) (आर्या)

धांवे दोन यशांच्या मार्गी, त्या एकही न ये हातीं ॥

(१८०) (शार्दूलविक्रीडित)

नाहीं ज्यां धृति अंतरात लवही, कार्पण्य त्यांचें किती ॥

(१८१) (पृथ्वी)

निसर्ग अतिमंद सर्व करितो निजप्रक्रिया ॥

(१८२) (उपजाति)

निसर्ग हा ग्रंथ महान साचा । सर्वेश हा लेखक थोर त्याचा ॥

(१८३) (वसंततिलका)

ज्या निश्चयां करितसे नर संकटांत ।
ते निश्चयें विसरतो क्षणि शांततेंत ॥

(१८४) (उपजाति)

कित्येकही धर्म जगीं असून । नीती तिथें एकच ये दिसून ॥

(185) (Voltaire)

All sects are different because they come from men.
But morality is the same because it comes from God

(186) (Proverb)

Good leading makes good following.

(187) (Saadi)

The king is sentry of the poor
Despite of power and wealth in store.
Not for the shepherd are the sheep
But hath the flock to keep.

(188) (Saadi)

Let a derwish or a poor man commit hundred indiscretions
And his companions will not notice one.
And let a king but utter one foolish word &
It will be echoed from kingdom to kingdom.

(189) (Dyrden)

He who trusts a secret to his servant
makes his own man his master.

(190) (Proverb)

A master respects a good servant.

(191) (Saadi)

In office, waste not, if thou wilt be free
At quitting, from the stings of calumny.
Be just & then have no fear of any one
'Tis the foul cloth, the fuller bangs on stone.

(192) (Saadi)

Justice delayed, is justice denied.

(१८५) (पृथ्वी)

मनुष्यकृत धर्मपंथ म्हणुनीच ते भिन्नसे ।
सुनीति परि एक; ईशकृत ती, म्हणोनी असे ॥

(१८६) (अनुष्टुभ्)

गुणी नेता असे तेथें अनुयायी गुणीच ते ॥

(१८७) (वसंततिलका)

दीनप्रजांस नृप रक्षक मात्र राही
सत्ता नि वित्त जरि त्या असलें कितीही ॥
मैत्री न त्या धनगरास्तव होति खास
त्यांतें दिला कळप केवळ रक्षिण्यास ॥

(१८८) (वसंततिलका)

संन्यासि वा अधन पापशतें करीत
त्यांतून एकहि मनीं नच मित्र घेत ॥
जेव्हां वदेल नृप एकहि मूर्ख उक्ति
होई प्रतिध्वनित सर्व दिगंतरीं ती ॥

(१८९) (अनुष्टुभ्)

विश्वासून स्वगौप्यातें नोकरातें वदेल तो ।
स्वभृत्यातें स्वताधाही धनी करूनि ठेवितो ॥

(१९०) (पृथ्वी)

सुकार्यकर नोकरास बधतो धनी आदरें ।

(१९१) (शार्दूलविक्रीडित)

बाबा ! व्यर्थ शिणूं नकोस करुनी केव्हांहि तूं नोकरी
निंदा, ती स्तुटता, नको, जर अशी इच्छा तुझ्या अंतरीं ॥
न्यायानें चलशील तोंवर तुला ना भीति कोणाप्रती
धोबी, घाणचि वस्त्र हें, अधिकची धोंड्यावरी झोडिती ॥

(१९२) (शार्दूलविक्रीडित)

न्यायाला करणें विलंब म्हणजे तो न्याय नाकारणें ॥

(193) (Justice C. J. Chagla)
To my mind, not only is it necessary,
that justice be done but it is also necessary,
that justice should appear to have been done.

(194) (Pascal)
Justice without power is inefficient.
Power without justice is tyranny.

(195) (Michelet)
If you wish to ruin yourself, marry a rich wife.

(196) (Simonicks)
A man cannot have any greater blessing than a good wife, nor any greater curse than a bad one.

(197) (Proverb)
Method will teach you how to win time.

(198) (Blair)
Whatever purifies the heart, fortifies it.

(199) (Proverb)
We are canvinced more by seeing than by hearing.

(200) (Marvin)
Practice always precedes theory.

(201) (Otway)
Honesty needs no disguise nor ornament.

(202) (Walter De La Marc)
Ever, Ever ! Stir & Shiver !
The reeds & rushes; by the river ! 1

(१९३) (शार्दूलविक्रीडित)

देणें न्याय, पुरे न केवळ; परी वाटे मना मामक—
"झाला न्याय" असें जनास दिसणें हें तेविं आवश्यक ॥

(१९४) (इंद्रवज्रा)

सत्तेविना न्याय करील काय ! ।
न्यायाविना पीडक, शक्ति होय ॥

(१९५) (इंद्रवज्रा)

जो इच्छितो आत्मविनाश त्यानें ।
श्रीमंत पत्नी करुनी पहाणें ॥

(१९६) (भुजंगप्रयात)

सुपत्नीहुनी भाग्य नाहींच मोठें ।
कुपत्नीहुनी घोर ना शाप कोठें ॥

(१९७) (शार्दूलविक्रीडित)

वर्ते पद्धतियुक्त तो शिकतसे कालासही जिंकणें ।

(१९८) (रथोद्धता)

जें करील हृदया, पवित्र, तें । नित्य रक्षक तयाप्रति होतें ॥

(१९९) (इंद्रवज्रा)

ऐके तयाहून, बघून, चित्तीं । होई नराला अधिक प्रतीति ॥

(२००) (उपेंद्रवज्रा)

प्रयोग हा आगमपूर्व नित्य ॥

(२०१) (वसंततिलका)

आच्छादनासि न, कधीं न च मंडनासी ।
प्रामाणिकत्व मनुजाकडुनी अपेक्षी ॥

(२०२) (वसंततिलका)

संतत–संतत । झालत–कांपत ॥
तृणें नि वेतस । नदीच्या कांठास ॥
संतत संतत । जणूं कीं स्वप्नांत ॥१॥

Ever, Ever, As if in dream
The lone moon's silver, sleeks the stream ! 2
What old sorrow, What lost love
Moon reeds & rushes ! Dream you of ? 3

(203) (Johnson)

The two great movers of the human mind are-the desire of good, and the fear of evil.

(204) (M. B. Eddy)

The only power of evil is to destroy itself. It cannot destroy an iota of good.

(205) (Talmud)

Commit a sin twice and *it* will *cease to seem a sin.*

(206) (Shakespeare)

One sin, another doth provoke.

(207) (Shakespeare)

Guiltiness will speak, though tongues were out of use.

(208) (Confucious)

Consider no vice so small that you may *commit it,* and no virtue so small as to ignore it.

(209) (Thomas Paine)

Human nature is not by itself vicious.

(210) (*J. Petit Senu*)

Age whitens hairs but not sin.

(211) (Bovee)

He has but one great fear that fears to do wrong.

चंदेरी किरणें एकाकी चंद्राचीं । हळूंच चुंबनें घेतात नदीचीं ॥२॥
गतकाळांतल्या कोणत्या दुःखाचीं ।
भंगोनी गेलेल्या कोणत्या प्रेमाचीं ॥
स्वप्नें निद्रेमध्यें पडती तुम्हांस ।
तृण ! वेतस ! चंद्रा ! सांग तें कवीस ॥३॥

(२०३) (वसंततिलका)

इच्छा चिवार्थ, अधिकारविषयींहि भीति
या प्रेरणा, प्रबल, दोन, नरास चित्तीं ॥

(२०४) (वसंततिलका)

पापी कृतीस बल केवल आत्मघाती
सत्कार्यहानि लवही न करूं शके ती ॥

(२०५) (शार्दूलविक्रीडित)

पापें तूं कर दोनदां, मग तुरे पापी तिथें भावना ॥

(२०६) (रथोद्धता)

पाप एक, दुसऱ्यास जन्म दे ॥

(२०७) (इंद्रवज्रा)

जिव्हा निकामी जरिही बनेल । पापास वाचा तरिही फुटेल ॥

(२०८) (शार्दूलविक्रीडित)

वाटो एकहि पाप अल्प न, असें, कीं, जें करावें तुवां ।
ऐसें अल्प न पुण्यही, जगतिं कीं, जावें उपेक्षून वा ॥

(२०९) (वसंततिलका)

पापप्रवृत्त नव्हतो मनुज स्वभावें ।

(२१०) (वसंततिलका)

वार्धक्य देह धवलत्वचि कुंतलांतें ।
पापास शुभ्रपण मात्र कधीं न देतें ॥

(२११) (वसंततिलका)

जो पापभीरु, भय एकचि थोर त्यास ॥

(212) (Franklin)
Maintain peace with men, war with their vices.

(213) (South)
Innocence is like a polished armour.
Like it, it adorns on the one hand and defends on the other

(214) (Lincoln)
Who prevents not a mischief, is as guilty as the doer.

(215) (Lincoln)
He who deserves nothing should be content with anything.

(216) (Kempis)
None is so sufficient as never to need assistance.

(217) (Omar Khayyam)
O Absolute ' what nought hast thou not wrought?
No place hast thou ; what world hast thou not brought?
Thy being's not defined by time and space;
Where art thou sought, and where thou not be sought?

(218) (Omar Khayyam)
With hands in hands, we whirl in merry ring,
What seems a duet, we as solo sing.
We compass the whole—though spinning on a point
And in the end—each to each we cling !

(219) (Querles)
The fruit that is yellow, is not always mellow.

(२१२) (अनुष्टुभ्)

ठेवा शांति मनुष्यार्थी । सत्पात्रींच या ठवा ॥

(२१३) (भुजंगप्रयात)

सलाळे तनुत्राण घासोनिया तें । तयाचे परी पापहीनत्व वाटे ।
अलंकार एकीकडे होउनी तें । करीतें स्वदेहाचिया रक्षणातें ।

(२१४) (अनुष्टुभ्)

अटकावी न, जो कोणी । घडतां पाप, पाहुनी ।
अपराधी स्वयें होतो । कर्त्यांच्या इतुकाच तो ॥

(२१५) (भुजंगप्रयात)

नसे पात्रता ज्या कशाचीच त्यानें । सदा तुष्ट कांहींहि लाभून होणें ॥

(२१६) (शार्दूलविक्रीडित)

कोणी पूर्ण न एवढा जगतिं कीं लागेच ज्या साह्य न ॥

(२१७) (शार्दूलविक्रीडित)

पूर्णत्वा ! वद, शून्य काय कुठलें, जें तूं नसे निर्मिलें ?
तूंतें ना स्थल, त्यां अनिर्मित असें, वा, विश्व तें कोठलें ? ॥
व्याख्या का कधिंही तुझी करुं शके, दिक्काल हें साधन ?
ध्यावा शोध तुझा कुठें ? वद, परी, प्रार्थी तुला कोण न ? ॥

(२१८) (शार्दूलविक्रीडित)

हातीं हात धरून, घेत गिरक्या, मोदें फिरूं वर्तुळीं
भासे जें द्वयगीत—गात असतां तें ऐक्य गीतापरी ॥
पूर्णालाहि प्रदक्षिणा करितसूं बिंदूवरी राहुनी
अंतीं सर्वहि, एक एक, दुसऱ्या घेतों मिठी मारुनी ॥

(२१९) (नृपममता०)

फल जे जें दिसतें पिवळें । नच सदैव तें तें पिकलें ॥

(220) (Jesus)

Every tree that bringeth not good fruit,
is hewn down and cast into the fire.

(221) (Rumaniam Proverb)

If someone cheats you once, it is his fault.
If he cheats you twice it is your fault.

(222) Shakespeare

Loathsome canker lives in the sweetest flower

(223) Proverb

Many can make bricks but cannot build.

(224) Swift

A wise man, should have money in his head
-not in his heart.

(225) Bunyan

An idle man's brain, is the devils' workshop.

(226) Dryden

Devotion is born in distress and lost in
happiness.

(227) Cervantes

Be slow of tongue and quick of eye.

(228) Shelley

Fear not the future, weep not for the past.

(२२०) (वसंततिलका)

जे जे तरू सुफळ ना कधिं अर्पितात।
त्यां तोडुनी मनुज अमित टाकितात॥

(२२१) (वसंततिलका)

कोणी तुम्हांस फसवी नर एकवार।
तेव्हां तुम्हीं न; परि तो नर दोषपात्र॥
तेव्हां द्विवार फसवी नर तो तुम्हांसी।
तेव्हां न तो, परि तुम्ही स्वयमेव दोषी॥

(२२२) (इंद्रवज्रा)

सर्वांहुनी गोड अशा फुलांत। राहे तिरस्कार्य अशाच कीट॥

(२२३) (पृथ्वी)

कितीक शकती करूं, नर, जरी विटा भूवरी
करूं शकति बांधकाम अगदींच थोडे परी॥

(२२४) (आर्या)

हृदयीं वित्त नसावें सुज्ञें बुद्धीस वित्त मानावें॥

(२२५) (इंद्रवज्रा)

बुद्धी निरुद्योग अशा नराची। उद्योगशाळा बनते भुतांची॥

(२२६) (अनुष्टुभ्)

विपत्तींत रुजे भक्ति। सौख्यानें लुप्त होई ती॥

(२२७) (इंद्रवज्रा)

जिव्हा असो मंद नि नेत्र शीघ्र।

किंवा

(रथोद्धता)

नेत्र शीघ्रचि असो निरीक्षणीं। जीभ मात्र गतिमंद भाषणीं॥

(२२८) (इंद्रवज्रा)

'भावी' प्रती भीति धरा न; किंवा।
झालें तयाचा नच शोक ठेवा॥

(229) Jnvenal

People commit the same crimes but with very different results;

One gets the cross, the other the crown.

(230) Saadi

He that sits, at the door of asking, will be poor, until he die.

He who asks not, reigns a Sultan! wanting not, his neck is high.

(231) Antiphanes

Hunger makes everything sweet.

(232) Howard

All mankind falls in two categories of cowards—

Either to die when he should live, or live when he should die.

(233) Philip Sydney

Fear is more painful to cowardice, than death, to true courage.

(234) Murphy

None but cowards, lie.

(235) H. Ballon

At bottom, falsehood is cowardice.

(230) Proverb

Great fear— Great danger;
No fear— No danger.

(237) Proverb

Dumb dogs, and still water are equally dangerous.

(२२९) (अनुष्टुभ्)
समान अपराधांचीं फळें भिन्न कितीतरी ।
फांशीं मिळेल एकाला, दुज्या मुकुट ये शिरीं ॥

(२३०) (शार्दूलविक्रीडित)
दारीं तिष्ठत राहतो, धरुनि जो झोळी भिकेची करीं
यावज्जीव दरिद्रताच लिहिली त्याच्या कपाळावरी ॥
मागे जीवनिं जो न भीक कधिं, तो सम्राट् खरा भूवरी ॥
भिक्षेला नमणें न, वास्तव धरी तो मान उंचावरी ॥

(२३१) (भुजंगप्रयात)
भुकेच्या क्षणीं सर्वही गोड वाटे ॥

(२३२) (पृथ्वी)
अवश्य जगणें, तिथेंच मरणास आलिंगिणें ।
अवश्य मरणें, तिथेंच जगण्यास वा इच्छिणें ॥
असे द्विविध हे प्रकार जगिं भेकडांचे पहा ।
पडे जनसमाज सर्व उभय प्रकारांत हा ॥

(२३३) (शिखरिणी)
खऱ्या धीरालागीं मरण जितुकें पीडक ठरे
तयाहूनी भ्याडा, भय अधिक पीडाकर खरें ॥

(२३४) (इंद्रवज्रा)
भ्याडाविना नान्य असत्यवादी ॥

(२३५) (उपेंद्रवज्रा)
असत्य हा भ्याडपणा मुळांत ॥

(२३६) (उपजाति)
भ्याडास भीती तिथ घोर संकटें । न भीति तेथें नुरतात संकटें ॥

(२३७) (वसंततिलका)
जो ज्ञान मुक्त नसे; जड वात भारी ।
दोन्हीं समान असती जगिं भीतिकारी ॥

(238) Saadi

What could he know of sky & stars and
the heaven's hidden life,
Who did not see, in his own house the
knave that kissed his wife?

(239) Socrates

With the fullness of his neighbours, the
envious waxeth lean.

(240) Jew Proverb

Where Satan can't go, he sends wine.

(241) German Proverb

More are drowned in the wine cup than in
the sea.

(242) J. Abercrombie

Candour is a compound of justice and love
of truth.

(243) Omar Khayyam

Who directs you, O Mind : to waste away?
Or in the gay house of world to stay?
You have no quarters where you can abide.
Hence,ere you come, 'tis meet you haste away.

(244) Omar Khayyam

Since you must die and then you die but once,
Then die at once; why be a helpless dunce?
This baggy hide with filth and blood, O fool!
Why pamper this, with cares, and cakes and
buns?

(२३८) (वसंततिलका)

तारे नि, अंबर, नि, जीवन अंबरस्थ
त्यातें सुगूढ उमजेल कसें मनांत !—
भोळ्यास ज्या न दिसलें अपुल्या घरांत
पत्नीस दुष्ट जन येउनि चुंबितात ॥

(२३९) (अनुष्टुभ्)

होतां पुष्टचि शेजारी । क्षय पावेल मत्सरी ॥

(२४०) (उपजाति)

सैतान, जाऊं शकतो न जेथें । धाडी स्वयें तो मदिरेस तेथें॥

(२४१) (वसंततिलका)

अब्धीमधें बुडुनिया जितुके निमाले ।
त्याहून जास्त मदिराचषकीं बुडाले ॥

(२४२) (आर्या)

न्याय निसत्यप्रियता मिळुनी मनमोकळेपणा होई ।

(२४३) (शार्दूलविक्रीडित)

आशाधी तुज कोण हे मन ! "तुवां जावें सिजोनीं" असें !
किंवा, "या जगरूप सुंदर गृहीं राहा सुखानें" असे !
तू राहूं शकशी असें गृह कुणी नाहीं कधीं निर्मिलें;
येण्यापूर्वीच येथ, वास्तव, तुवां जावें त्वरें हें मलें ॥

(२४४) (शार्दूलविक्रीडित)

ज्याअर्थी मरणें अवश्य—मरणें अन् एकदा मात्र रे
ला तू दीन मरून—का ठरसि तू निःशाहणा मूढ रे !
मूर्खा ! घाण नि रक्तपूर्ण पिशवी ही चामड्याची अशी
द्यावें तिज लाउं घालुनि तिला का व्यर्थ लाडापिशी ?॥

(245) Seneca

Whatever exceeds proper limits, is always unstable.

(246) Thomas Wilson

A great man is made so, for others.

(247) Juvenal

Can they easily attain greatness who are cramped by domestic poverty?

(248) La Bruyere

A slave has but one master, the ambitious man has many.

(249) W. Alston

Distinction is the consequence; never the object of a great mind.

(250) Card O'connel

Always control your ambition.
Watch whether it goes in the direction of good or bad.

It is a leaping horse, which may
land you in the ditch.

(251) G. T.

Selfishness is survival of the animal in man.
Humanity only begins with doing things for others.

(252) Schopenhauer

The vain are loquacious; the proud taciturn.

(253) St. Francis

If you choose extremes, let it be of gentleness.

The human is so made mentally that he resists rigor and yields to softness.

(२४५) (अनुष्टुभ्)

उल्लंघी योग्य मर्यादा। आस्थिरास्थिति तें सदा ॥

(२४६) (भुजंगप्रयात)

महत्ता नराची दुज्यांच्याचसाठीं। किंवा दुज्यांच्या हितार्थ ॥

(२४७) (उपजाति)

कुटुंबदैन्याकुल मानवातें
सुखें कधीं काय महत्त्व येतें ?

(२४८) (उपजाति)

धनीं गुलामाप्रति मात्र एक। महत्त्वदाकांक्षि नरा अनेक ॥

(२४९) (उपजाति)

नशोनि तें ध्येय महामनांचें। महत्त्व दे त्या सहजींच येतें ॥

(२५०) (शिखरिणी)

महत्त्वाकांक्षेला नित निज लगामात धरणें।
सुमार्गें जाते कीं कुपथ धरिते हेंहि बघणें ॥
असे ती घोडा; जो अवखळ उड्या घेत पळतो।
कधीं स्वारासंगें पद चुकुनि गर्तेत पडतो ॥

(२५१) (वसंततिलका)

जो काय अंश उरला पशुचा नरांत।
तो स्वार्थरूप धरूनी वढला मनांत ॥
होई परार्थ कृति, स्वार्थ जधीं त्यजून।
होते सुरू पुढतीं मानवता तिथून ॥

(२५२) (उपजाति)

गर्विष्ठ वाचाल; अबोल मानी

(२५३) (शार्दूलविक्रीडित)

अत्याचार जरी असेल करणें—तो मार्दवाचा करा।
दक्षा रोधक, मार्दवा बघ, मनीं, हा मानवी निर्मिला ॥

(254) Cicero

Economy is of itself a great revenue.

(255) The Talmud

Desend a step in choosing thy wife;
Ascend a step in choosing thy friend.

(256) Omar Khayyam

Two vents may free us from this den of gloom.
We either bear the pangs or lie in tomb.
Thus glad is he who dies at every breath
And free, that cometh not from mother's womb.

(257) Omar Khayyam

The Essence Prime are we, which traits encase;
The Wisdom conjures Self in juggling ways.
Encased in traits we fall in fatal ways
With traits apart, Eternal life displays.

(258) Saadi

Written on the diadem of Shah Kaikhoran—
Throughout what ages, what years, men will tread—
Crowned now, but covered then with dust—this head!
This diadem—passed to me, brow by brow—
Others must wear it as I wear it now!

(259) Proverb

Folly is the most incurable of maladies.

(260) G. T.

Even wind enters not where
It finds ahead no thoroughfare!
A fool yet pours words in the ear
Which is determined not to hear.

(२५४) (साकी)

स्वयें मितव्यय होई मनुजा स्वतंत्र आवक मोठी ॥

(२५५) (फटका)

एक पायरी उतरुनि यावें निवड कराया पत्नीची।
चढुनी जावें एक पायरी निवड कराया मित्राची ॥

(२५६) (शार्दूलविक्रीडित)

वाटा दोनचि मौक्तिकांचि ठरती या दुःख गुंफेतुनी।
राहा शोधित दुःख वा पडुनिया राहा समाध्यांतुनी ॥
आनंदी जगि तोच--जो मरतसे प्रत्येक श्वासांतुनी।
तो स्वच्छंद खरा--निघे न कधिही जो मातृगर्भांतुनी ॥

(२५७) (शार्दूलविक्रीडित)

आहों आपण मूलतत्त्व; परि हो तन्मात्रवस्त्रावृत;
आत्म्याला प्रभुबुद्धि जादु करुनी भ्रांतींत पाचारित ॥
जातों मृत्युगतीस नित्य--असतें तें जोंवरी बंधन;
होई त्यांतुनि मुक्तता--प्रकटतें तेव्हां चिरंजीवन ॥

(२५८) (स्रग्धरा)

इराणचा शहा कैखोरान् याच्या मुकुटावर असें लिहिलें होतें--
वर्षांवर्षे सुगींह कितिक तुडवुनी जाति या मस्तकातें
आतां ज्याच्यावरी हा मुकुट--परि सदा धूळ हा कील त्यातें ॥
शीर्षाशीर्षांवरोनी मुकुट मजकडे ज्या क्रमें आज आला,
मी हा, तैसे तुजेही निजशिरिं धरिती त्या क्रमानेंच त्याला ॥

(२५९) (उपजाति)

दुःसाध्य रोगांतहि सर्व कांहीं। अत्यंत दुःसाध्यचि मूर्खता ही ॥

(२६०) (रथोद्धता)

जावया पुढति मार्ग न, जेथें
वायुही न शिरतो कधि तेथें ॥
ऐकणार न, अशा श्रवणांत
मूर्ख जाइ परि शब्द ओतित ॥

(201) Walter

No one can lose what he never had.

(202) Campbell

To live in the hearts we leave behind, is not to die.

(203) Cervantes

There is a remedy for everything but death.

(204) Horace

Death is the farthest limit of our changing life.

(205) Proverb

Measure thrice before you cut once.

(206) La Bruyere

There are only two ways of rising in this world; either by ones own industsy or by the weakness of others.

(267) R. D.

Our dear delights are often such
Exposed to view but not to touch

(268) Bible

Even a fool, when he holdth his peace, is counted wise.

(269) Whately

He only is exempt from defeat who makes no effort.

(270) S. S. T.

It is not calculable what may be accomplished in everything in life, by modest beginning and judicious perseverance.

(२६१) (अनुष्टुभ्)

मूळांत नष्टतें तें कां गमावूं शकतो कुणी ॥

(२६२) (शार्दूलविक्रीडित)

मागोनी उरल्याचिया हृदयिं जो राहे--नसे तो मृत ॥

(२६३) (वसंततिलका)

मृत्यूविना जगिं असे सगळ्या उपाय ॥

(२६४) (उपजाति)

मृत्यूच सीमा नणुं शेवटीची । विकारशाली नरजीवनाची ॥

(२६५) (अनुष्टुभ्)

एकदां कापण्यापूर्वी मोजावें (मापावें) तीनतीनदां ॥

(२६६) (उपजाति)

स्वःतास मोठेंपण आणण्याचे । होती जगीं दोनच मार्ग साचे ॥
यावें वरी वा निज उद्यमानें । किंवा दुजांच्या दुबळेपणानें ॥

(२६७) (शार्दूलविक्रीडित)

ऐसेंही प्रिय मोद होति अमुचे कित्येकदां, कीं तयां--
पाहाणेंच असे सुशक्य, मिळणें नाहींच स्पर्शावया ॥

(२६८) (उपजाति)

सेवींतसे गूर्खहि मौन जेव्हां । सुज्ञांत तो जाइ खपून तेव्हां ॥

(२६९) (वसंततिलका)

नाहीं करीत नर जो कसलाच यत्न ।
तो एकची परिभवांतुनि मुक्त पूर्ण ॥

(२७०) (उपजाति)

समर्थ कोणीहि न तें गणाया । प्रत्येक कार्यी निजजीवनीं या--
विनीत आरंभ जगीं करून । साधील जें दीर्घ सुजाण यत्न ॥
रशियांतील सामुदायिक शेतीवरील शेतकऱ्यांचें गाणें--

(271) Russian Co. op. Farmer's song
Once we had a wooden plough on our lands
Yet we had enough to eat & sell;
Now we have a tractor in our hands
And life for us is a living hell!

(272) Saadi
To those who are needy among those that frequent your house, advance some small loan; and upon the wel-to-do among them, make some difficult demand so, thereafter none would hover about you any longer.

(273) Cicero
Wars have to be undertaken, that we may live in peace, without suffering wrong.

(274) Proverb
There is a time for all things.

(275) Longfellow
Nothing useless is or low;
Each thing in its place is best.

(276) Socrates
Many are fain to praise what is right and do what is wrong.

(277) Abraham Licoln
Government of the people, by the people and for the people, shall not perish from the earth.

(278) Schiller
Some deep meaning often lies even in old old customs.

(२७१) (शार्दूलविक्रीडित)

होता नांगर लाकडाचि अमुच्या शेतावरी एकदां
खावोनी, विकण्यास धान्य पुरतें आम्हांस होतें तदां ॥
आतां नांगर यंत्र-शक्ति-युतही हातामधें घेउन
झालें हा ! अमुचें तरीहि जळत्या नर्कापरी जीवन ॥

(२७२) (शार्दूलविक्रीडित)

जे कोणी तव वेळ खाति, करुनी गर्दी फुकाची घरीं
टाळायास तयांस, युक्ति कथितों, योजून पाहा तरी ॥
थोडेसें ऋण, त्यांतल्याच गरजू लोकां पहा देउनी–
जें कोणी मुलवस्तु, त्यांस कर, ना क्षेपे अशी मागणी ॥

(२७३) (शिखरिणी)

वधावें शांतीनें, परि, न कधिं अन्याय सहणें
अशासाठीं लोकीं घटलेंचि असे युद्ध करणें ॥

(२७४) (उपजाति)

सान्यास आहे जगिं योग्य वेळ ।

(२७५) (शार्दूलविक्रीडित)

कांहीही न जगांत निष्फल असे वा हीनही तत्त्वतां ।
होती सर्वहि वस्तु उत्तम सदा योग्य स्थळीं ठेवितां ॥

(२७६) (वसंततिलका)

जे योग्य तें स्तविति हर्षभरें अनेक ।
तेथी, अयोग्य करुनी वधतात लोक ॥

(२७७) (उपजाति)

राज्य प्रजांचें अवघें असोनी । स्वयेंचि तें पालविता प्रजानीं ॥
प्रजाहिताचें जर ध्येय त्यातें । जगीं न तें नष्ट कधींच होतें ॥

(२७८) (शार्दूलविक्रीडित)

रूढींतून मुर्खपणेंहा, कवि दिसे गूढार्थ कांहींतरी ॥

(279) Rousseau

Blushing confesses secret guilt; innocence blushes not.

(280) Alfieri

Not the punishment but the crime should be the disgrace.

(281) Horace

Do you good by stealth but blush to find it fame.

(282) Cromwell

It is good to strike the iron while it is hot; but it is better to make the iron hot, by striking.

(283) Saadi

The eye of the greedy is not to be filled with worldly riches,
any more, than a well can be replenished from the dew of night.

(284) Proverb

Catch not the shadow and lose the substance.

(285) Saadi

Better wear rags that are entirely thine,
Than basely in a borrowed garb to shine.

(280) R. D.

A woman's dress should be tight enough to show to advantage that she is a woman; lose enough to show that she is a lady !

(287) Shakespeare

He jests at scars, that never felt a wound.

(२७९) (वसंततिलका)

लज्जेंतुनी प्रकटतो अपराध गुप्त ।
नाहीं निरागस कधींच सलज्ज होत ॥

(२८०) (शार्दूलविक्रीडित)

लज्जा दुष्कृतिची असो स्वहृदया, शिक्षा न लज्जास्पद ॥

(२८१) (अनुष्टुभ्)

करावें गुप्त सत्कार्य, लाजावें प्रथमिद्धिनें ॥

(२८२) (आर्या)

खोबंड उष्ण असतां ठोकावें हें जरी बरें आहे ।
ठोकुनि उष्ण करातें त्यातें, उत्तम तयाहुनीही हें ॥

(२८३) (वसंततिलका)

सारें मिळेल जरि ऐहिक विश्व साचें ।
नाती भरून कधि नेत्र न लोभियाचे ॥
रात्रीं कितीहि पडले दवबिन्दु सान ।
येई विहीर कधि काय तयें भरून ? ॥

(२८४) (शार्दूलविक्रीडित)

छायेला धरतां, न वस्तु कधिंही सोडून द्यावी कुणी ॥

(२८५) (शार्दूलविक्रीडित)

विभ्या वापरणें बरें,— असति त्या पूर्ण स्वताच्या तर
वस्त्रांनीं उसन्या, नको मिरवणें नीचापरी भूवर ॥

(२८६) (वसंततिलका)

स्त्रीवस्त्र तंग इतुकेंच तिला वसावें ।
कीं, स्त्रीत्व त्यांतुनि तिचें उठुनी दिसावें ॥
तें सैल, त्यापसमयीं, इतुकें असावें ।
कीं, 'ही कुलीनचि' असें दिसुनी पडावें ॥

(२८७) (फटका)

प्रणार्थेंहि ज्या दुःख न ठावें, यद्दा वण पाहुनी करी ॥

(288) Schiller

He who neglects the present moment, throws away all he has.

(289) Proverb

The bad appears good—when worse befalls.

(290) German Proverb

The beaten path is the safest path.

(291) German Proverb

Everything rises but to fall, and increases but to decay.

(292) R. D.

The best thing about getting old, is, that, all you could not have, when you were young, you no longer want.

(293) Henry Ford

A salesman who cannot close one sale, is not a salesman but merely a talkative person.

(294) G. T.

Men should not be judged by colour of their skin.

The Gods they serve, the vintage they drink,
Nor by the way they fight or love or sin,
But by the quality of the thought they think.

(295) Cicero

Thought takes a man out of servitude, into freedom.

(296) Gambetta

Great ability, without discretion, comes almost always to a tragic end.

(२८८) (इंद्रवज्रा)

जो वर्तमानक्षण हा उपेक्षी । हातातलें सर्वांचि तो विनाशी ॥

(२८९) (इंद्रवज्रा)

वाईट वस्तुहि बरी ठरेल । त्याहून वाईट जर्धी दिसेल ॥

(२९०) (आर्या)

सान्या वाटामध्यें, निर्भय अत्यंत, वाट मळलेली ॥

(२९१) (वसंततिलका)

जें सर्वही चढतसे पतनार्थची तें ।
नाशार्थ मात्र अवधी जगिं वाढ होते ॥

(२९२) (साकी)

मिळूं न शकलें तरुणपर्णा, तें आतां गमे नकोसें
वार्धक्याच्या गुणांत सान्या हा गुण सर्वोच दिसे ॥

(२९३) (मंदाक्रांता)

जो विक्रेता करुं न शकतो एक विक्री पुरी, तो
ना विक्रेता, परि वडवड्या मात्र तो एक होतो ॥

(२९३) (शार्दूलविक्रीडित)

त्याचा वर्ण कसा, कुणास भजतो, दारू पितो कोणती
दावी प्रेम कसें, कसा रडतसे, पापें करी कोंचि तों ॥
व्हावें मूल्य न यावरून कधिही या मानवाचें, परी
मोलाचे कसल्या, विचार करतो ही त्या कसोटी खरी ॥

(२९५) (इंद्रवज्रा)

देई नराला सुविचारशक्ति । बंधांतुनि काढुनि मुक्तता ती ।

(२९६) (इंद्रवज्रा)

वर्तुंन मोठें, सुविचारहीन । दुःखान्ताची ये बहुधा दिसून ॥

(297) Young

Guard well thy thoughts—our thoughts are heard in heaven.

(298) Young

Labour was appointed at the creation.

(299) Longfellow

What hath been written shall remain,
Nor be erased, nor written again.
The unwritten alone still belongs to thee,
Take heed and ponder well what that shall be.

(300) (Shakespeare)

Learning adds a precious seeing to the eye.

(301) G. T.

We can fight monotony with variety, and the way to do this is by making wise use of leisure.

(302) G. T.

A certain amount of oppoiition is a great help to man, kites rise against and not with the wind.

(303) G. T.

If you trust before you try
you may repent before you die.

(304) Lavator

Trust him little that praises all; him less that censures all; him least who is indifferent to all.

(२९७) (शिखरिणी)

विचारांना ठेवीं घडनिच लगामांत सतत ।
पहा ऐकूं जाती सकल विबुधा स्वर्गिं नियत ॥

(२९८) (शार्दूलविक्रीडित)

सर्वांनाहि नियुक्त कार्य विधिनें सृष्टीसवें निर्मिलें ॥

(२९९) (शार्दूलविक्रीडित)

जें कांहीं विधिनें असेल लिहिलें भालीं, टिके तें सदा
जाणें ना पुसुनी, पुनर्लिखित वा होईल ना तें कदा ॥
नाहीं जें लिहिलें अजून, तुझिया, तें मात्र हातीं असे
ध्यानीं ठेवुनि हें, विचार कर, कीं व्हावें तुला तें कसें ॥

(३००) (आर्या)

विद्या ही नेत्रांना देई दृष्टी विशेष मोक्षाची ॥

(३०१) (शार्दूलविक्रीडित)

येई बालवितां, सदा विविधसा योजून, 'तें तें पण'
याचा मार्गेहि, सुपयुक्त करणें सारें रिकामेपणा ॥

(३०२) (आर्या)

असणें विरोध मर्यादित हें मनुजा सुखास्पदापि घडे
पवना अनुकूल न, परि तया विरुद्धावि पतंग नित्य उडे ॥

(३०३) (अनुष्टुप्)

ठेवी अनुभवापूर्वी जो विश्वास कुणावरी ।
कदाचित् मृत्युपूर्वीही पश्चात्ताप तया करी ॥

(३०४) (वसंततिलका)

विश्वास अल्प, सकलां स्वविती तयाव ।
त्याहून अल्प, सकलांहि निंदित्यास ॥
अविचार त्याच, सकलांप्रति जो उदास ।
विश्वास वापरि करी त्रिविधा नरांत ॥

(305) Young

Confidence imparts a wonderful inspiration to it's possessor.

(306) Lessing

A poison without immediate effect is none the less dangerous.

(307) Trollope

He is best dressed whose dress none observes.

(308) Times 30-7-55

The present—day dress of women is like a fence; a fence—that protects, but presents little obstruction to the view!

(309) Proverb

Nature cures the patient and the doctor gets the fee.

(310) Voltaire

A doctor is a man who pours drugs, of which he knows little, into a patient's body of which he knows still less.

(311) T. Fuller

He who cures a disease may be the skillfullest, but he that prevents it, is the safest physician.

(312) Johnson

Exercise is labour without weariness.

(313) Swift

Power is no blessing by itself, except when it protects the innocent.

(३०५) (आर्या)

विश्वास हाच भरतो अंगोपांगीं विलक्षण स्फूर्ति ॥

(३०६) (पृथ्वी)

चढे न झणिं तें म्हणोनि, विष कां कमी भीतिद !

(३०७) (वसंततिलका)

ज्याचा विशेष न कुणा नजरेस यावा ।
त्याच्याच वेश अति योग्य असा गणावा ॥

(३०७) (भूपति वैभव)

आजच्या स्त्रियांची गमे वेश भूषा ही
जणुं कुंपणसम; जरि रक्षिकाच तदेहीं ॥
नरनयन बुभुक्षित न्याहाळिति अंगास
अडथळा न अरपहि, परि, ती करिते त्यांस ॥

(३०९) (अनुष्टुभ्)

हरी निसर्ग रोगातें । रुग्णाचें, वैद्य, वित्त तें ॥

(३१०) (मंदाक्रांता)

नाहीं झालें अणुभर नवा ज्ञान हो औषधींचें
त्यांच्याहूनी अणुतर असे ज्ञान ज्यातें तनूचें ॥
रुग्णाच्या जो, तरिहि, अगदी नित्य ओती सनूंत
हा ! हा ! आहे प्रथित नर तो 'वैद्य' नामें जगांत ॥

(३११) (इंद्रवज्रा)

जो वैद्य रोगास बरे करीतो । अत्यंत मोठा पटु हा जरी तो ।
मूळांत रोगा, परि, जो निवारी । तो वैद्य सर्वांहुनि क्षेमकारी ॥

(३१२) (अनुष्टुभ्)

जें काम यदृच्छ्यार्जीण । त्या व्यायाम वदे जन ॥

(३१३) (उपेंद्रवज्रा)

निरागसा रक्षण जी न दे ती । स्वयें न शोभा वरदान हाति ॥

(305) Young
Confidence imparts a wonderful inspiration to it's possessor.

(306) Lessing
A poison without immediate effect is none the less dangerous.

(307) Trollope
He is best dressed whose dress none observes.

(308) Times 30–7–55
The present—day dress of women is like a fence; a fence—that protects, but presents little obstruction to the view!

(309) Proverb
Nature cures the patient and the doctor gets the fee.

(310) Voltaire
A doctor is a man who pours drugs, of which he knows little, into a patient's body of which he knows still less.

(311) T. Fuller
He who cures a disease may be the skillfullest, but be that prevents it, is the safest physician.

(312) Johnson
Exercise is labour without weariness.

(313) Swift
Power is no blessing by itself, except when it protects the innocent.

(३१४) (वसंततिलका)

जेथें करूं न शकतों मनि इच्छितो तें ।
जें शक्य तेंच करणें तिय प्राप्त होतें ॥

(३१५) (वंशस्थ)

मिळे न ज्या शांति कधीं निजांतरीं ।
अन्यत्र ती व्यर्थचि शोधणें तरी ॥

(३१६) (शार्दूलविक्रीडित)

दुःखांतूनचि शांतिरूप घन हें सुज्ञत्व चोरीतसे ॥

(३१७) (रथोद्धता)

यौवनांत शिकतोंच बापुडे । तत्प्रतीति परि वार्द्धकीं घडे ॥

(३१८) (वसंततिलका)

सत्पात्र छात्रचि असे जर को निसर्गे ।
दावी प्रभाव मग शिक्षण तेथ वेगें ॥
लोहास मूळचि नसे जर नीट पाणी ।
घांसून त्या झळक देउं शकेल कोणी ? ॥
स्नाना महोदधित न्हाणुनि शातदांही ।
ओलेपणीं अधिक तो परि घाण राही ॥
मक्केस येशुखर नेउनि आणतांही ।
होता तसाच खर हा खर मात्र राही ॥

(३१९) (शार्दूलविक्रीडित)

मारी व्याघ शिकार नित्य अपुली ऐसें घडेना; परी
व्याधालाहि कधींकधीं वधितसे व्याघ स्वतांच्या करीं ॥

(३२०) (वसंततिलका)

मोठें असे सकल तें शिव काय होतें ।
सारें परंतु शिव तें असतेंच मोठें ॥

(३२१) (साकी)

सुज्ञजनानीं असे काढिला शोधुनि शिष्टाचार ।
युक्तीनें, मूर्खास ठेवण्या, स्वतांपासुनी दूर ॥

(314) Young

Where we can't do as we would, we must do as we can.

(315) La Roche

If you cannot find rest in yourself, it is useless to look for it elsewhere.

(316) John Wilson

Calmness is the treasure, that wisdom steals from woe!

(317) Marie Elner

In youth we learn, in age we understand.

(318) Saadi

When the innate capacity is good, education will make rapid impression upon it. No one can give a good polish to iron which is of bad temper. Wash a dog seven times in the ocean; while wet, it is all the filthier. Were the ass of Jesus taken to Mecca pilgrimage, it will still remain an ass.

(319) Saadi

The hunter doth not always kill his prey
One day the tiger doth the hunter slay.

(320) Demosthenes

Everything great is not always good;
but all good things are great.

(321) Steel

Etiquette is the invention of wise men
to keep fools at a distance.

(322) Virgil

Even virtue is more fair when it appears in
beautiful perso:

(323) Omar Khayyam

He is brave who by own deeds wins a nam
Not he, who prates about his father's fam

(324) Shakespeare

Everyone can master a grief
except he that has it.

(325) Young

He mourns the dead, who lives as they desire.

(326) Shakespeare

Moderate lamentation is the right of the dead.
Excessive grief the enemy of the living.

(327) Claud Berhard

He who does not know the torment of
the unknown, cannot have the joy of discovery.

(328) Proverb

Bravery has no place where it can avail nothing.

(329) Shakespeare

In a false quarrel, there is no true valour.

(330) Proverb

He doubts nothing who knows nothing.

(331) Kotzebue

A heart once poisoned by suspicion
has no longer room for love.

(३२२) (साकी)

स्वयें शील सुंदरतासंगत सुंदरतर की दिसतें।

(३२३) (शार्दूलविक्रीडित)

तोची शूर सुकीर्ति जो मिळवितो कर्में स्वतांच्या नर।
बापाचीच सुकीर्ति गात फिरतो तो क्षुद्र या भूवर॥

(३२४) (अनुष्टुभ्)

आवरूं शकती सारे शोक आपापला जन।
मूळ दुःख जया झालें त्या एकाच मराविण॥

(३२५) (भुजंगप्रयात)

मृतेच्छानुसारें करीं कार्य लोकीं।
खरा शोक त्याचा करी तो विलोकीं॥

(३२६) (वसंततिलका)

सारेच होति मृत हे मितशोकपात्र।
होइ जित्यांस रिपुसा अतिशोक मात्र॥

(३२७) (शालिनी)

'अज्ञाता'च्या यातना जो न जाणे
शोधाचा त्या मोद कोठून होणें!

(३२८) (शार्दूलविक्रीडित)

जेथें निष्फल होइ शौर्य—जरतें तेथें तया स्थान तें॥

(३२९) (भुजंगप्रयात)

खरें शौर्य, सोस्या, नसे मारणांत।

(३३०) (उपजाति)

अजाणत्याला न मुळीच शंका॥

(३३१) (वसंततिलका)

शंकाविषें मलिन जें मन एकदां, तें।
मारा कर्धी, न पुढती, मणयास देतें॥

(332) Brother Lawrence

All things are possible to him who believes;
They are less difficult to him who hopes;
They are easy to him who loves;
And simple to any who do all three.

(333) Livy

Men are seldom blessed with good fortune and good sense at the same time.

(334) Thomas Wilson

You may have authority over others but you can never have their heart but by giving your own.

(335) Saadi

Tyrants, their lord-ship cannot keep,
Nor wolves be shepherds to the sheep.
Who rules by tyranny makes fall—
The foot-stones of his kingdom's wall.

(336) Law Maxim

An equal has no power over an equal.

(337) Albert Schweitzer

Truth has no special time of its own.
The hour is now— always.

(338) La Roche

Honour follows him who flies from her.

(339) Colton

Grant graciously what you cannot refuse safely; and conciliate those you cannot conquer.

(३३२) (वसंततिलका)

श्रद्धा जयांत—सगळेंच सुशक्य त्यास ।
त्याहून कष्टद कमी—हृदिं आस ज्यास ॥
सोपेंच त्या—वसत ज्या हृदयांत प्रीत ।
त्या सर्वही ऋजु—तिन्ही असतील ज्यांत ॥

(३३३) (अनुष्टुभ्)

विरळाच कुणा लाभे श्रीच्या संगत सुशता ॥

(३३४) (शार्दूलविक्रीडित)

सत्ता सर्व जनांवरीहि असतां, लाभेल ना अंतर
अन्याचें—दिसलें न जोंवर तुवां त्यातें स्वयें स्वांतर ॥

(३३५) (शार्दूलविक्रीडित)

सत्तेला अपुल्या, शके न टिकवूं लोकीं सदा पीडक
शेळ्यांचा, वद, लांडगा बनतसे केव्हां कुठें रक्षक ! ॥
सत्ता चालवुनी सदैव जुलमी जो जो प्रजा गांजितो
पायाच्या, जणुं, राज्यभित्तिमधल्या वाटे शिला पाडितो ॥

(३३६) (उपजाति)

तुल्यावरी तुल्य धरी न सत्ता ॥

(३३७) (शार्दूलविक्रीडित)

सत्याची अपुली विशेष असली ना वेळ कोठें असे
आतांचा क्षण हीच वेळ अपुली तें नित्य मानीतसे ॥

(३३८) (शार्दूलविक्रीडित)

धांवे टाकुनि जो तयास विलगे येऊन सन्मान्यता ॥

(३३९) (शार्दूलविक्रीडित)

नाकारूं शकसी न निर्भयानें जें, दे गोड तें बोलुनी ॥
शब्दीनें मिळश्या अधःपात तयां पे तूं समाराधुनी ॥

(340) Saadi

The anguish of a wound is not known to the hale & sound. We must detail our aches only to a fellow sufferer.

(341) Proverb

Who can be lost on a straight road?

(342) Proverb

Facility of action comes by habit.

(343) Massilon

Agreeable advice is seldom useful advice.

(344) German Proverb

Habit, when, newly contracted may seem as weak as spider's web; but when once formed, it binds the heart as strongly as chains of iron.

(345) German Proverb

Drowning yourself does not mean sympathy to the drowning.

(346) Jean Paul

The end we aim at must be known before the way.

(347) Home

Beware equally of a sudden friend and slow enemy.

(348) H. H. Shaw

Caution though very often wasted; is a good risk to take.

(३३९) (शार्दूलविक्रीडित)

जाणेना व्रणयातना, मनुज जो घट्टा नि कट्टा कुणी;
सांगाव्या समदुःखितासचि नरें त्या यातना वर्णुनी ॥

(३४१) (वसंततिलका)

मार्गावरील सरलशा हरवेल कोण ? ।

(३४२) (वसंततिलका)

सराव ठेवूनचि नित्य पाहो । सौकर्य साध्या करण्यांत येई ॥

(३४३) (उपजाति)

सज्ञा मनाला प्रिय जो गमे तो । कुणा हिताचा विरळाच होतो ॥

(३४४) (मंदाक्रांता)

वाटे, जेव्हां संवय जडते मानवाला नवीन
ती कोळ्याच्या अबल मृदुशा जालकाच्या समान ॥
होई जेव्हां संवय पुढतीं वद्धमूलाच खास
लोखंडाच्या दृढ कवळितें शृंखलांनीं जिवास ॥

(३४५) (उपजाति)

सहानुभूती बुडत्या नराशीं । स्वयें बुडोनीच घडेल कैशी ? ॥

(३४६) (अनुष्टुम्)

साधनें जाणण्यापूर्वी घ्यावें साध्याचि जाणुनी ॥

(३४७) (पृथ्वी)

अचानकचि मित्र अन् रिपु द्वंद्वद्वंद्व जो बने
द्वयाप्रति समान सावधपणा नरें ठेवणें ॥

(३४८) (वसंततिलका)

कित्येकदां तिज अकारण वापरोनी ।
केली जरी विफल, सावधता नरानीं ॥
मोठ्या गुणास्तव तिच्या, परि, मुक्त वाटे ।
धोकादि पत्करुनि वापरणें तियेतें ॥

(349) Proverb

A blockhead can find more faults
than a wise man can mend.

(350) Proverb

No wise man ever wished to be younger.

(351) Proverb

A word to the wise is enough.

(352) Proverb

Wisdom is to the soul, what health is to the body.

(353) Proverb

He is wise who looks ahead.

(354) Saadi

The wise man's prudence is like gold refined
Everywhere money, and its value known.
Fools are those counters, no folks will blind
To take for current coin, instead of their own.

(355) Feltham

Gold is the fools curtain which hides
all his defects from the world.

(356) Saadi

Gold is got from the mine by digging into the earth, and from the grasp of a miser, by taking away his life.

(357) St. Augustine

Be always displeased with what thou art,
If thou desirest to attain to what thou art not.

(358) Socrates

Contentment is natural wealth;
luxury artificial poverty.

(३४९) (शार्दूलविक्रीडित)
सुज्ञां निस्तरणें अशक्य इतुके त्यांच्यातले दोष ते
मूर्खांची अतिकाकदृष्टि पडतां काढूनिया दाविते ।।

(३५०) (इंद्रवज्रा)
होणें, असू त्याहुनिही लहान। सुज्ञें कुण्याही कधि इच्छिलें न ।।

(३५१) (उपेन्द्रवज्रा)
पुरेल सुज्ञाप्रति शब्द एक।

(३५२) (इंद्रवज्रा)
आरोग्यशालित्व तनूस जैसें।
आत्म्यास (चित्तास) सुज्ञत्वहि होय तैसें ।।

(३५३) (इंद्रवज्रा)
पाही पुढें तो जगिं सुज्ञ एक।

(३५४) (शार्दूलविक्रीडित)
सुज्ञत्वाप्रति सर्व लोक म्हणती संशुद्धसोनें खरें।
सर्वज्ञातविमूल्य जें चलनची होऊन लोकीं फिरे ।।
नाणें 'मूर्खपणा', परंतु, चकवू कोणा शकेना असें —
कीं चालू त्यजुनी, नवें चलन हें घेण्यास लावीतसे ।।

(३५५) (मंदाक्रांता)
मूर्खालाहीं सकल जगतापासुनी आत्मदोष।
सोनें होई सुलभ पडदा सर्वहि झांकण्यास ।।

(३५६) (शार्दूलविक्रीडित)
सोनें, भूमि खणूनियाच निघते केव्हांहि खाणींतुनी।
मारोनी कृपणास ठारचि, सुटे त्याच्या मुठीआतुनी ।।

(३५७) (शार्दूलविक्रीडित)
व्हावें, तूं नसशील तें, जर अशी इच्छा तुझ्या अंतरीं।
जें का तूं असशील त्यातचि कधीं संतृप्तता ना धरी ।।

(३५८) (इंद्रवज्रा)
संतोष नैसर्गिक वित्त आहे। चैनीमधें कृत्रिम दैन्य राहे ।।

(359) Napoleon

Ability is of little account without opportunity.

(360) Rowe

The joys of meeting pay the pangs of
separation; else who would bear it ?

(361) Schopenhouer

None can be in full accord with any one but oneself.

(362) Saadi

For prisoner bound by homely chains
No hope of liberty remains !
Children, & debts, & clothes, & food
These shut me from all inner good.
By day I think " tonight I will pray "
All night I plot to meet next day.

(363) Cicero

Cultivation is as necessary to the mind as food to the body.

(364) Cervantes

Health & cheerfulness make beauty.

(365) Italian Saying

Fair is not fair but that which pleases.

(366) Sterne

Beauty like truth, never is so glorious
as when it goes plainest.

(367) Pope

T'is not a lip, or eye, we beauty call,
But the joint force & the full result of all.

(३५९) (पृथ्वी)

मिळे न जर सांधि, निष्फल ठरेल कर्तृत्वही ॥

(३६०) (वसंततिलका)

संयोगसौख्य विरहाग्नि शांतवील;
नाहीं तरी सहन तो कुणि का करील ? ॥

(३६१) (शार्दूलविक्रीडित)

संवादित्व पुरें, स्वतांविण, कुणा, अन्यासवें शक्य न ॥

(३६२) (शार्दूलविक्रीडित)

जो राहे दृढबद्ध यादेसम या संसारपाशांतरीं ।
आशा त्यांतुनि मुक्तिची, न कधिही त्याच्या उरे अंतरीं ॥
पोरें, आणि ऋणें, नि अन्न, वसनें, यांच्या विचारापुढें ।
अंतःश्रेयविचार येति कुठुनी माझ्या मनीं बापुडे ! ॥
"रात्रीं प्रार्थिन मी" असेच दिवसा मी बेत मोठे करी ।
सारी रात्र "उद्यां कशा निभवणें" हें चिंतितों मी परी॥

(३६३) (उपजाति)

अवश्यची अन्न जसें तनूस । संस्कार हे त्यासम मानसास ॥

(३६४) (उपजाति)

आनंदवृत्ती नि निरामयत्व । मिळून होई जगिं सुंदरत्व ॥

(३६५) (शार्दूलविक्रीडित)

नोहे सुंदर हेंहि सुंदर, न तें आनंद देई तर ॥

(३६६) (वसंततिलका)

सत्यापरी, अति अभूषित, चारुता ही
सौंदर्यवैभव अपूर्व असेंच देई ॥

(३६७) (वसंततिलका)

न ओठ वा केवळ नेत्र तीं न । ज्यातें वदूं सुंदरता म्हणून ॥
एकत्र ती शक्तिच अंगकांची । संपूर्ण त्यांचा परिपाक साची॥

(368) Goldsmith

Nothing is truly elegant but what unites use with beauty.

(369) Shakespeare

Praise of what is lost, makes the remembrance dear.

(370) Gladstone

To be womanly is the greatest charm of woman.

Woman & Man-*The Characteristic differences.*

(371 to 383)

(371) Alphonse Karr

Dress is the great business of all women, and it is the fixed idea of some.

(372) Hazlitt

Grace in woman has more effect than beauty.

(373) Sanial Dubay

It is not decided that women love more than men but it is indisputable that they love better.

(374) Proverb

Man is a being of justice-woman of mercy.

(375) Hippel

Men look for what people think of them, women to what they say.

(376) Proverb

Man is strong; woman, beautiful.

(377) Italian Proverb

Men err from selfishness; women from weakness.

(३६८) (शार्दूलविक्रीडित)

सौंदर्या उपयुक्तता जिथ जडे चारुत्व तेथें खरें ॥

(३६९) (शार्दूलविक्रीडित)

गेल्याची स्तुति हीच तत्स्मृति करी चित्ता विशेष प्रिय ॥

(३७०) (अनुष्टुभ्)

स्त्रीत्व हेंच खरें स्त्रीचें आकर्षण विभूषण ॥

स्त्री आणि पुरुष यांतील वैशिष्टयपूर्ण भिन्नता

(३७१ ते ३८३)

(३७१) (उपजाति)

तऱ्हेतऱ्हेनें करणें स्ववेश । उद्योग मोठा अवघ्या स्त्रियांस ।
कोहीं स्त्रियांना परि वेशची तो । विचार-नौका-ध्रुव-रूप होतो ॥

(३७२) (इंद्रवज्रा)

स्त्रीच्या स्वरूपाहुनि हृद्य भारी । लालित्य होई परिणामकारी ॥

(३७३) (उपजाति)

नराधिका प्रीति जगीं स्त्रियांची ।
याची जरी निश्चिति नैव साची ॥
स्त्रीप्रीति त्याहून वरिष्ठ होई ।
याच्यामधें वाद कुठेंच नाहीं ॥

(३७४) (द्रुतविलंबित)

पुरुष न्यायकठोर असे; स्त्रिया ।
हृदयीं वर्तति ठेवुनिया दया ॥

(३७५) (अनुष्टुभ्)

पाहे पुरुष लोकांचीं, स्वतांच्या विषयीं मतें ।
स्त्री ही केवळ लोकांचें बोलणें मात्र पाहते ॥

(३७६) (अनुष्टुभ्)

पुरुषांस दिली शक्ति । चारुता ही स्त्रियांप्रति ॥

(३७७) (शार्दूलविक्रीडित)

स्वार्थानें करितो चुका नर, परि स्त्री दुर्बलत्वें करी ॥

(378) Young

Man prevents misery, woman relieves it.

(379) Tobin

She is adorned amply that looks lovely in her husband's eye—the truest mirror that an honest wife can see her beauty in.

(380) Scott

Maidens should be mild & meek,
Swift to hear & slow to speak.

(381) German Proverb

Man talks seeking to convince others; woman, always, to persuade them.

(382) The Times

"If you tell a man anything, it goes in, at one ear, and out, at the other," she said, "And if you tell a woman anything," he replied, "it goes in at both ears and out of her mouth."

(383) Tagore

Inscrutable are the ways of a woman's heart!

(384) Shakespeare

A smile recures the wounding of a frown.

(385) Lord Averbury

To forget oneself is more important than anything one can remember

(386) Sheridon

Our memories are independant of our wills.

(३७८) (अनुष्टुभ्)
करी पुरुष, बुद्धीनें । आपत्तींचें निवारण ॥
येतां त्या, स्त्रीच धैर्यानें । नेई नीट निभाउन ॥

(३७९) (वंशस्थ)
जी भर्तृनेत्रांस दिसेल सुंदर । स्वलंकृता स्त्री बघ ती खरोखर ।
सतीस ते नेत्रचि सत्यदर्पण । जिथें पहावें निजरूप विंधुन ॥

(३८०) (पृथ्वी)
सदा श्रवण शीघ्र, बोल मधु मंदची बोलणें ।
स्वभाव मृदु, नम्र वर्तन, कुमारिकाभूषणें ॥

(३८१) (अनुष्टुभ्)
बोले पुरुष लोकांच्या बुद्धीस पटवावया ॥
परंतु स्त्री सदा बोले मनास वळवावया ॥

(३८२) (शार्दूलविक्रीडित)
सांगावें पुरुषांस जें, शिरतसे तें एक कानांतुनी
ये, त्याच्याच, परंतु, तें क्षणमरें बाहेर अन्यांतुनी ॥
कांहींही कथितां स्त्रियांस, शिरतें दोन्हीहि कानांतुनी
तें तेथें न टरे, निघे परि क्षणीं बाहेर तोंडांतुनी ॥

(३८३) (वसंततिलका)
होई अचिंत्यगति अंतर हो स्त्रियांचें ॥

(३८४) (वंशस्थ)
करीतसे क्रोध दुज्या मर्मी क्षत ।
भरून तें आणितसे मृदु स्मित ॥

(३८५) (वसंततिलका)
स्मर्तव्य जें सकल, त्याहुनिही जिवास ।
व्हावी स्वविस्मृतिच, यास महत्त्व खास ॥

(३८६) (शार्दूलविक्रीडित)
इच्छेची कधिंही न भासत असे सत्ता स्मृतीच्यावर ॥

(387) Hume

He is happy whose circumstances suit his temper; but he is more excellent who can suit his temper to any circumstances.

(388) Mahommed

Believe, if thou wilt, that mountains change their places;

but believe not, that man changes his nature.

(389) J. G. Holland

Everything a man parts with, is the cost of something.

Everything he receives is the compensation of something.

(390) Proverb

It is the frog's own croak that betrays him.

(391) Proverb

A thing you don't want, is dear at any price.

(392) George Eliot

Can a man or woman choose duties? No more, than they can choose their birth place or their father or mother!

(393) Percy

None can down a man that laughs; its the greatest weapon against failure. He always sees the funny side even where then is no funny side.

(३८७) (उपजाति)

ज्याच्या स्वभावा अनुकूल आली। परिस्थिती, तो नर सौख्यशाली॥
सान्या स्थितीला जुळवून घेतो। स्वभाव, तो त्याहुनि धन्य होतो॥

(३८८) (उपजाति)

हवें तुला रे तर ठेव तूंही
विश्वास 'हाले गिरि' यावरीही॥
परंतु तूं मान खरें न, हें, कीं,
स्वभाव सोडी नर याच लोकीं॥

(३८९) (वसंततिलका)

जें सोडितो सकलही, नर, मूल्य वाटे।
कांहीं तरी स्वकृतपूर्व कुवस्तुचें तें॥
अन् पूर्वदत्त कुठल्यातरि वस्तुचा तो--
जो लाभ सर्व घडतो--बदलाच होतो॥

(३९०) (उपजाति)

स्वयें करी दर्दुर नाद जो, तो। सुव्यक्त त्यातें, जगता, करीतो॥

(३९१) (द्रुतविलंबित)

जर नको कुणि वस्तु तुम्हांप्रति। किंतिहि स्वस्त, तरीहि महाग ती॥

(३९२) (वसंततिलका)

'ह्या जन्मभू, अमुक, ह्या मज बापमाय'।
स्वेच्छें कुणा निवड ही कधि शक्य काय?॥
स्वातंत्र्य, हाय! तितुकेंच मिळे जनास।
कर्तव्यताहि अपुली निवडावयास॥

(३९३) (वसंततिलका)

पाहूं शके न कुणिही हंसतो तयास।
उत्कृष्ट सज्ज अजयावरतीं सुहास॥
जेथें विनोदकरसें न मुळींच कांहीं।
तेथें सुहास नर नित्य विनोद पाही॥

(394) Schiller

A jest loses its point when the jest-maker is the first to laugh.

(395) German Proverb

He who laughs last, laughs best.

(396) Voltaire

In being able to laugh at oneself, one aquires one of the greatest of human virtues.

(397) Italian Proverb

A good laugh is like sunshine in the house.

(398) Seneca

A forest takes long to grow, but in a moment may be reduced to ashes.

(399) F. W. Robertson

If you wish to master a science or accomplishment, give yourself to it; and it lies beneath your feet! Time & pains will do anything. This world is given as a prize to the man in earnest.

(400) Young

To speek as we think, to do as we profess, to make good what we promise, and to be what we seem——that is sincerity!

(401) Italian Proverb

Better the heart happy, than the purse full.

(३९४) (वसंततिलका)

सांगे विनोद, जर तो पहिला हंसेल।
नर्मांत मर्म मग त्या कुढुनी उरेल ? ॥

(३९५) (वसंततिलका)

सारें सुयोग्यचि निभाडुनि अंतिं हासे।
त्याचेंच हास्य सकलांहुनि गोड भासे॥

(३९६) (उपजाति)

स्वतांवरीही करुनी विनोद। सुखें हंसूं जो शकतो जनांत॥
जे मानवी सद्गुण, त्यांतला, तो। सुश्रेष्ठसा सद्गुण मेळवीतो॥

(३९७) (शार्दूलविक्रीडित)

गेहीं निर्मल हास्य शोभत असे सूर्यप्रकाशापरी॥

(३९८) (उपजाति)

अरण्य वाढेल हळूंहळूं तें। एकया क्षणेंही परि भस्म होतें॥

(३९९) (शार्दूलविक्रीडित)

शास्त्रें आणि कलांत इच्छिसि जरी प्रावीण्य लाभावया।
घे त्यां वाहुनि; आणि तीं नच तुझ्या खालींच पायांचिया॥
देतां काळ नि कष्ट, साध्य ठरतें, दुःसाध्य जें वाटलें;।
कष्टे हार्दिक, पारितोषिक तया, हें विश्व आहे दिलें॥

(४००) (उपजाति)

विचार उच्चार समान व्हावे। वचावर्णीच्या सम आचरावें।
जशीं दुज्यांना वचनेंहि द्यावीं। तत्पूर्तिसाठींच कृती करावी॥
दिसू तसेंची असणेंहि आंत। या नांव हो हार्दिकता जगांत॥

(४०१) (आर्या)

धनपूर्णहि कोषाहुनि हृदय बरें जें असेल सुखपूर्ण।

(402) Omar Khayyam

Shake off, O heart ! the mildew with a sweep,
And soar above the stars in a single leap!
You hail from highest high & what a shame
You long to dwell upon this filthy heap!

(403) Young

If we did but know how little some enjoy of the great things they possess, there would not be much envy in this world.

(404) J. Petit

Envy is like a flame; it blackens that which is above it and which it cannot reach & burn.

(405) Thomas Kempis

At least bear patiently, if thou cans't not joyfully.

(406) Chesterfield

If we do not plant knowledge when young, it will give us no shade when we get old.

(407) Omar Khayyam

Thou hast in rote, I grant, the psychic lore
But can it cure at all thy darkened core?
What boots, at prayer time thy pate on ground
Lay under ground what pate has kept in store.

(408) Omar Khayyam

Myself when young, did eagerly frequent
The Doctor & Saint, and heard great argument
About It & about, but evermore—
Came out by the same door, through which I went!

(४०२) (शार्दूलविक्रीडित)

टाकी हे हृदया! तुझीं जळमटें झाडून एक्याक्षणीं
ताऱ्यांच्यावर जा उडून, अवध्या एकदा उडीनें क्षणीं ॥
सर्वोच्चांतुनि जन्मुनी, तुज न कां हें घोर लज्जास्पद—
कीं तू वांछिसि राहण्यास इथ या घाणींत-या मातिंत ? ॥

(४०३) (आर्या)

उपभोगिति किति थोडीं, कुणि कुणि, मत्ता महार्हही असुनी।
जाणूं केवळ हें तर विशेष हेवा नुरेल कधिहि जनीं ॥

(४०४) (उपजाति)

स्वतांवरी जे असती म्हणूनें! हेवा, जयां स्पर्श करूं शके न ॥
ज्योतीपरी, जाळित त्यांस नाहीं ! परंतु तो त्यांस कलंक देई ॥

(४०५) (उपजाति)

मोडें न जें शक्यचि सोसण्यास। निदान तें क्षांति धरून सोस ॥

(४०६) (वसंततिलका)

न ज्ञानवृक्ष रुजवूं जर शैशवांत
छाया मिळेल कुठुनी मग वृद्धतेंत ? ॥

(४०७) (शार्दूलविक्रीडित)

ज्ञानाडंबर घोकुनी मिळविलें तू, जाणितों मी जरी
अंधारावृत चित्त काय उजळी तें अल्पही रे परी ? ॥
डोकें टेंकिसि तू, नमाज पढसी, बा काय त्याचीं फळें ?
टाकीं गाडुनि त्या धुळींत अपुलें तें ज्ञान माथ्यातलें ॥

(४०८) (शार्दूलविक्रीडित)

विद्वान् साधु अशांचिया कितिकदां मी वाढिंय जातों घरीं
ब्रह्म-ज्ञान-विवादरूप झडत्या कित्येक वर्षांवरी ॥
झाली चर्वितचर्वणें—परि तिथें मी कोरडा राहुनी—.
ज्या द्वारें शिरलों पहीं— परतलों मी त्याच द्वारांतुनी ॥

(409) Omar Khayyam

With them the seed of wisdom did I sow,
& With my own hands wrought to make it grow;
But this was all the harvest that I reaped—
" I came like water and like wind I go ".

(410) Omar Khayyam

Then to the rolling heaven itself I cried,
Asking " What lamp had Destiny to guide —
Her children stumbling in the dark ? "
And "A blind understanding," Heaven replied!

(४०९) (शार्दूलविक्रीडित)

त्यांच्यासंगति पेरलीं कितितरी मी ज्ञानबीजें मनीं
त्यांची वाढ करावयास झटलों मीही स्वयें कष्टुनी ॥
आलें त्यांतुनि पीक हेंच अवघें—हें मी शिके अंतरीं—
" आलों मी उदकापरी, जगिं-पुढें जाणार वायूपरी "॥

(४१०) (शार्दूलविक्रीडित)

अंतीं, क्षुद्र नभास याच फिरत्या, मी प्रश्न ऐसा करी—
" कैसा दीपक, मार्ग, देवि नियती ती दाखवीते करीं—॥
दावाया पथ—येथ जे शिशु तमीं ठेचाळती, त्यांजला ?
" अंध ज्ञान " असेंच उत्तर तदा आकाश देई मला !॥

